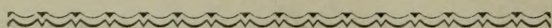

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 12 06 03 002 4

حاصلات صافیه‌سی هلال احمر جمعیتنه مخصوصدر

انکلتره و عالم اسلام

اثر :

حقوق اسلامیه معلملرندن

هندلی سید عبدالمجید

عتبهٔ علیای حضرت خلافتپناهی‌یه عرض وتقدیم ایدلمك اوزره هندلی
سید عبدالمجید افندی طرفندن لوندره سفارت سنیه‌سی واسطه‌سیله
ارسال اولنوب خارجیه نظارتی امور سیاسیه مدیریت عمومیه‌سی
ترجمه شعبه‌سنجه ترجمه ایدلمشدر .

استانبول — مطبعهٔ عامره

١٣٢٨

مقدمه

اشبو کتاب ، حقوق ایله سیاسیات وادبیاته دائر یازدیغم مقالاتك بعض اقسامنك جمع وتلفیقیله نشری ایچون احبام طرفندن وقوع بولان ابرام واصرار اوزرینه وجوده کلمشدر. اوقات مختلفه‌ده قلمه آلنان مقالات مذکوره‌نك برقسمی مسائل جاریه‌دن باحث اولدیغی کبی قسم دیکری‌ده شرق علیهنده‌کی اتهامات و اسناداتك رد وجرحنه عائددر مع مافیه بونلرك تحریر و نشرنده‌کی غایهٔ اصلی انکلیز ملت محترمه‌سنك استجلاب محبت وتوجهی ایچون بعض وثائق ومعلوماتك ملت مذکوره‌نك پیش انظار دقتنه وضعیدر.

بو مقالاتدن، برعائله‌مقاوله‌نامه‌سندن‌عبارت اولان«وقف»حقنده‌کی مقاله قسماً انکلتره‌ده‌کی حقوق شناسانك تنویرافکاری ایچون قسماً‌ده هندستانده‌کی‌مسلمانلرك‌صرافلرایله مرابحه‌جیلره‌قارشو صیانت‌ایدلملرینی استرحام ایچون یازلمشدر. شایان شکر اندرکه بومقاله موضوعی یقینده کسب قانونیت ایتمك اوزره بولنیور زیرا انکلتره پارلمنتوسنه شمدیدن اوقافه دائر بر قانون لایحه‌سی تقدیم اولنمشدر. « اسلامیتك حقوق بین‌المللی » سرنامه‌لی مقاله الیوم مرعی‌الاجرا اولان وحقوق بین‌الملل دیه‌توصیف اولنان اصول وقواعد انسانیه‌نك شریعت غرای احمدیه‌ده ذاتاً موجود بولندیغنی تبیین ایچون یازلمشدر. عثمانلی‌اصول مشروطیتی حقنده‌کی ملاحظات ، مشروطیت مذکوره‌نك بدایةً اساس اتخاذ ایتمش اولدیغی فرانسز اصول مشروطیتنه بر تضاد تشکیل ایدن‌انکلیز

مشروطيتك تفرعاتنه عثمانليلرك جلب انظار دقتى ايچون سردوتمهيد ايدلمشيدى. عثمانلى مبعوثانندن مركب بر هيئتك انكلتره‌يى زيارت ايدرك انكليز مشروطيتك صور تطبيقيه‌سنى كورمك فرصتنه نائل اولمسى بر فال خيردر. بالقان مسئله‌سنه‌دائر يازيلان مقاله «كمبريج» ده حقوق دول معلمى بولنان پروفسور «وه‌ستلك» ك «نا ين تينت سنچه‌رى» نامنده‌كى رساله‌ٔ موقوته‌يه مسئله‌ٔ مذكوره‌يه دائر يازمش اولديغى مقاله‌يه بر جواب تشكيل ايدر.

«انكلتره وهندستان جديد» سرنامه‌لى مقاله «لانقه‌شير» ده ولونده‌ده‌كى آلمان جمعيتى حضورنده ويرمش اولديغى برطاقم قونفرانسلرك موضوعلرندن بريدر.

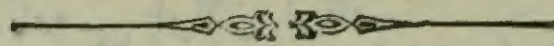
بو قونفرانسلرى ويرمكدن مقصدم بر طرفدن هندستان وديكر طرفدن انكلتره والمانيا بيننده مناسبات دوستانه وروابط تجاريه‌يى بر قات دها تشويق وتقويه ايتمك ايدى بو كونه قدر واقع اولان تكليفاتمك بر قسمى ثمره‌آور اولمشدر.

«مشروطيت اسلاميه نظريه‌سى» سرنامه‌لى مقاله اولا مشروطيتك ممالك اسلاميه‌يه غير قابل تطبيق اولديغنه دائر اوروپاده عموميتله حكمفرما اولان ورجال سياسيه طرفندن اكثريا بر سلاح تعريض مقامنده استعمال اولنان فكرك بطلانى وثانياً «شوراى عمومى قوانين» نامنده‌كى هندستان مجلس عموميسنه انتخاب اولنان اعضاى اسلاميه‌نك اوراده‌كى نفوس اسلاميه‌نك نسبت عدديه‌سندن فضله بولنمديغنى اثبات ايتمك كبى ايكى مقصدله يازلمشيدى. افكار عموميه انكليز ـ روس مقاوله‌نامه‌سى حقنده پك مختلف و منقسمدر فقط نيم بوبابده‌كى افكار ومطالعاتم روسيه‌نك حدوثنه سببيت ويرمش اولديغى وقايع اخيره ايله تأييد ايتمشدر.

« مصر ايله دول معظمه » سرلوحه‌لی مقاله ايسه مصرك انكليز اشغالنه كچمسنه سببيت ويرن دورك مجمل بر تاريخچه‌سنی وممكت مذكوره اداره‌سنك اصلاحنه عائد بعض تكليفاتی حاويدر.

متباقی مقاله‌لر شرقليلرك حياتلرينه مخصوص بعض اوصاف وعاداتی مجملاً ايضاح ايدييور.

اشبو كتابك اثنای ترتيبنده حقمده ابراز لطف و مخالصت ايليان بومبای والئ عموميسی لورد لامينغته‌ن ايله هندستان حكام عدليه‌سندن سيرويليام‌پتران و آووقات پولوقه، عثمانلی سفيری توفيق پاشايه ، ايران شهزاده‌لرندن علاءالسلطنه‌يه ومصرلی پرنس محمدعلی پاشايه ، انور بكه وذوات سائره‌يه عن‌صميم‌القلب عرض تشكر ايدرم.

كتابك مندرجاتی

١ — سياسی

٢ — قانونيه

٣ — اجتماعی

١ — قسم سیاسی

نومرو — ١

انکلتره و بو کونکی هندستان

[بو مقاله ٦ مایس سنه ١٩٠٨ تاریخنده « لانقه‌شیر » ده و ٢٢ تموز سنه ١٩٠٨ تاریخنده « بلاقبارن » تجارت اوطه‌سنده ویریلان قونفرانسك موضوعنی تشکیل ایدیبوردی .]

بو کره بیوك بر عدم اطمئنان ایله درکه سزه توجیه خطاب ایدیبورم بو عدم اطمئنان طوغریدن طوغری‌یه موضوع حقنده‌کی عدم اعتماددن دکل بلکه بو قدر آز بر مدت ظرفنده بویله مهم و واسع بر موضوعی لایقی وجهله ایضاح و تشریح ایتمك خصوصنده‌کی اقتدارسزلغمدن نشأت ایدیبور مع‌مافیه بو موضوعك اهمیتی حقنده‌کی فکر و قناعتکزدن جسارت آله‌رق سوزه باشلیورم .

هندستان نه در ؟ هندستاندن مقصد اویله راست کله بر طاقم سیاحلر ایله سطحی نظر محررلر طرفندن تعریف و توصیف اولنان هندستان اولمیوب بلکه حقیقی هندستاندر بو خصوصده حائز وقوف و تجربه اولوب انکلتره دولتنه خدمات مهمه ایفا ایدن لورد «دوفرین»ك ١٨٨٨ سنه‌سنده قالکوته‌ده ایراد ایتمش اولدیغی نطقك بر قسمنی عیناً بوراده ذکر ایتمکی مناسب کوردم .

مشارالیه دیمشدی که : هندستان — روسیه استثنا ایدلدیکی تقدیرده — عموم اوروپا ممالکنه معادل و ٢٥٠ (شمدی ٣١٥) ملیون نفوسی جامع بر قطعهٔ جسیمه‌در .

بو نفوس السنۀ مختلفه ایله متکلم و ادیان مختلفه‌یه منسوب و متعدد ملیتلره منقسم اهالیدن مرکب اولوب غیر قابل تألیف و تسکین بر طاقم تعصبات و عادات اجتماعیۀ متباینه ایله یکدیکرندن آییرلمشدر هندستانك اك زیاده شایان دقت ایکی فرقۀ مهمۀ سیاسیه‌سی واردر که بونلرده مجوسیلر ایله مسلمانلردن متشکلدر فقط بو ایکی فرقه‌دن ماعدا دها بر چوق کوچوك ملیتلر واردر که (واقعا کوچوك تعبیری خطاآلود بر تعبیردر چونکه بو کوچوك ملیتلرك بر چوغی ملیونلرجه نفوسی احتوا ایدییور) بونلر کرچه سالف الذکر ایکی بیوك فرقۀ سیاسیه‌یه داخل بولنیورلر ایسه‌ده یکدیکری آره‌سنده‌کی فرق و تفاوت مجوسیلر ایله مسلمانلر اره‌سنده‌کی فرق و تفاوت درجه‌سنده‌در نته‌کیم عادات و عنعنات قهرمانانه‌لریله اشتهار ایتمش اولان «سیخ» نامنده‌کی مجوسی عنصری ایله «روحیلا»، «پامتهان»، «اسامیز» و «بلوچ» عناصر اسلامیه‌سی و انکلیز اداره‌سی داخلنده ساکن سائر جنکاور قبیله‌لر بو قبیلدندر بوندن ماعدا هیمالایا سلسلۀ جبالی داخلنده ساکن ومغول عرقنه منسوب و «بودا» مذهبنه سالك اهالی ایله هندستانك وسطنده وجنوبنده متمکن وغیر آریه عرقنه منسوب «خوند» لر ایله «ماریس» لر و «بهیلس» لر دخی بو زمره‌دندر برده صنایع اعمالیه ایله منافع وتشبثات تجاریه‌ده خطوات سریعه ایله ایلریلمکده اولان پارسی جماعتی دخی هندستان نفوس عمومیه‌سی میانده مهم بر موقع طوتمقده‌در. غرائبدن اولمق اوزره نوع بنی‌بشرك ازمنۀ قبل‌التاریخدن بوکونه‌قدر کچیرمش اولدیغی ادوار مختلفۀ مدنیتك کافۀ آثاری آنف‌الذکر عناصر ایله قبائل وجماعاتده موجود بولنمقده‌در.

الیوم هندستانده طاشدن معمول سلاحلری حامل ، آوجی باشلغنی لابس ، ازمنهٔ قدیمه‌ده‌کی عرف و عاداته سالك و عقائد باطلهٔ طفلانه‌یه ذاهب چیپلاق وحشی طاغ آدملرینه تصادف ایدلدیکی کبی غربك علم وعرفانیله متحلی ، افکار فلسفیه وسیاسیه و ادبیهٔ غربیه ایله مجهز نازك ، مدنی و اوروپالیلر درجه‌سنده ادیب ذواته دخی تصادف اولنور .

دیکر طرفدن بو ایکی متضاد قسم آره‌سنده‌کی طبقات قیون وکچی سورولری ایله متحرك چادرلرینه مالك سیار قبیله‌لردن ، قان کودمه عاداتنه مبتلا اولوب حرب وضربی کندیلرینه برمسلك وصنعت اتخاذ ایلیان عشیرتلردن ، قرون وسطاده‌کی بارونلر ایله شوالیه‌لره مشابه اولوب مالکانه‌لری داخلنده اجرای حاکمیت ایلیان دره‌بکلرندن ومنورالافکار ذوات کرام ایله تجارت وصنایع اعمالیه اربابندن وسائره‌دن متشکلدر .

ایشته هندستانك وضعیت حاضره‌سی بو مرکزده‌در فقط نه‌چاره‌که بشقه ملتلرك حیرت وحسدینی موجب اولان بو هندستانه انکلیزلرجه نظر اهمال و لاقیدی ایله باقلمقده‌در بونك درجهٔ صحتنی آکلامق ایسترسه‌کز مبعوثان انتخاباتی مناسبتیله عقد اولنان میتنغلردن برینه کیدیکز اوراده انکلتره‌یه عائد ایشلرك تفرعاتنه وارنجه‌یه قدر مباحثات ومذاکرات جریان ایتدیکی حالده قوجه هندستان حقنده بر تك سوز اولسون صرف ایدلمدیکنی کوررسیکز حتی بو حال انکلتره پارلمنتوسنده دخی واقعدر .

برچوق انکلیز رجالنه مراجعت ایدرك آنلرله هندستان احوالنه دائر مصاحبته بولندم بونلر مختلف جوابلر ویردیلر برچوق کیمسه‌لر

هندستان الدن كیدرسه انكلیزلرك دها راحت یشایه‌جقلرینی بیان ایده‌جك درجه‌یه‌قدر واردیلر بعض كیمسه‌لرده انكلیزلرك حكومته صوك درجه‌ده امنیت واعتمادلری اولدیغی جهتله هندستان احوالندن طولایی اندیشناك بولنمدقلرینی بیان ایلدیلر .

انكلیزلرك هندستان حقنده‌كی تسیب ولاقیدیلری بو درجه‌ده اولدیغی كبی هندلی وطنداشلرمدن فرقهٔ سیاسیهٔ مخالفه‌ده اخذ موقع ایتمش اولانلرك برقسمی‌ده عكسی بر ادعاده بولنیورلر وكندولرینك انكلتره‌یه محتاج بولنمدقلرینی‌وانكلیزلرهندستاندن چكیله‌جك‌اولورلرسه هندستان احوالنك كسب صلاح ایلیه‌جكنی بیان ایدییورلر فقط فكرمجه بوایكی نوع فكرك هیچ‌بری‌ده معقول ومصیب دكلدرچونكه هر ایكی فكر اربابی لورد « ده‌فرین » ك بیاناتنده مندمج بولنان حقایقی لایقیله تقدیر ایده‌مامشلردر بویله فكرلری بیان ایدنلرانكلتره ایله هندستانك منافع متقابله‌لرینی آكلامقدن عاجزدرلر .

بوراده هندستانده‌كی حكومت اسلامیه‌دن دور ودراز بحث‌ایتمك ایستمم یالكز مغول ایمپراطورلغنك انحطاطنه طوغری « مرهاته » لر ایله « سیخ » لر كبی اقوام مختلفه‌نك مملكتده عظیم بر نائرهٔ شورش وفتنه احداث‌ایتمش‌اولدقلرینی بیان ایدرم اوروپا ملل‌مختلفه‌سی‌بیننده‌كی رقابت دخی هندستان ایچون بیوك برمنبع اختلال واغتشاش تشكیل ایدییوردی ایشته بویله بر هرج ومرج عمومی ایچنده ایدی‌كه انكلتره ایله مناسباتمز باشلادی وبومناسبات صلح وصلاح عمومی‌یه بر براعت استهلال‌تشكیل ایتدی بونكله‌برابر شرقی هندستان قومپانیه‌سنك مظالم واعتسافاتنی انكارایده‌مم بوراده‌موضوع بحث‌اولان احوال هندستانك ١٨٥٨سنه‌سندن صكره‌كی احوالیدر.

متوفى قراليچه ويقتوريانك هندستان حقندهكى بيانامۀ معلومى هنديلره حريت مدنيه، عدالت وهيچ اولمازسه براز نظرى مساوات بخش واعطا ايدلديكنى مشعر ايدى واقعا بوكون تام معناسيله مساوات موجود دكلسهده مرور زمانله وآزچوق ترقيات واصلاحات نتيجهسى اولهرق اليوم مشهود اولان نقصانلرك تماماً زائل اولهجغى مأمولدر .

اسبق هندستان والئ عموميسى لورد « ريپون »ك «ايلبارتبيل» ناميله معروف اولان لايحۀ قانونيهيى تنظيم و موقع تطبيقه وضعه چاليشديغى صرهده هندستانده بولنان انكليزلرك بو لايحهيه نه قدر اعتراض ايتدكلرينى درخاطر ايليانلر اىبيليرلركه لايحۀ مذكوره هندستان ادارهسنى درعهده ايليان انكليز ملتنك معاونت و مظاهرتى انضمام ايتمدكجه اصلا موقع تطبيق واجرايه وضع ايديلهمز .

هندستان انكليز ادارهسنده بعض ترقيات ماديهيه نائل اولمشدر . هند تيمور يوللرى ، قناللرى ، پوستهخانهلرى ، تلغراف خطلرى و سائره انكليزلر ايله مناسبات پيدا اولدقدن صكره وجوده كلمشدر بو قبيل انشاآت نافعهنك فوائد و محسناتنى حقيله تقدير ايليانلر هندستانك معادن و سائره كبى منابع جسيمۀ ثروتنك ايشلهدلمامسندن طولايى جداً متأثر اوليورلر منابع مذكوره يالكز سرمايهدارانى زنكينلشديرمكله قالميهجق بلكه فقراى ناسى دخى ضرورت وسفالتدن خلاص ايليهجكدر. قحطك اجرا ايتديكى تخريبات مدهشه هندستاندهكى انكليزمأمورينك وظيفهلرينى غايتاهمالكارانه برصورتده ايفا ايتملرندن نشأت ايدييور الحاصل هنديلر انكلترهدن بعض منافع استحصال ايتدكلرى كبى انكليزلر دخى هندستاندن برچوق منافع استحصال ايلمشلردر شويلهكه :

(١) هندستان آطه‌لردن متشکل اوفاق بر دولتی عموم جهان اوزرینه حکمران قیلمشدر.

(٢) هندستان برمانیا کبی بر مملکتك انکلیز اداره‌سنه الحاق ایدلمسنه یاردیم ایتمش وایران ایله عراق وچین کبی ممالك بعیده ایله انکلیزلرك مناسبات تجاریه تأسیس ایلرینه خدمت ایتمشدر. انکلتره هندستانده بر موقع محکم صاحبی اولمامش اولسه‌یدی بوکبی موفقیاتی قولایلقله استحصال ایده‌مزدی.

(٣) انکلتره‌نك دکزلره حاکم اولمسی دولت مشارالیهانك اوته‌ده بروده کمور استاسیونلری ایله بحری استنادکاهلره مالك بولنمسندن نشأت ایدییور. زرهلیلر وقت وزمانیله کمور آله‌مدقلری تقدیرده بر ایش کوره‌مزلر روسلرك روس ــ ژاپون محاربهٔ زائله‌سی اثناسنده کمور یوزندن دوچار اولدقلری مشکلات بو خصوصده بیوك بر مثال تشکیل ایدر. انکلتره‌نك بحراحمردن باشلایه‌رق اقصای شرقه قدر تأسیسنه موفق اولدیغی کمور استاسیونلری صرف هندستان سایه‌سنده وجوده کلمشدر.

(٤) هندستان انکلتره‌یی بیوك عسکری بر ملت وقوی الشکیمه بردولت حالنه کتیرمشدر. هندستان فنون عسکریه‌نك تطبیقی ایچون بیوك بر مکتبدر. هندستان انکلتره‌یه بر چوق بیوك عسکرلر ایله سیاسیلر یتشدیرمشدر نته‌کیم لورد « قلایو ایله واردن هستینغی، طوماس مونرو، مالقوم، بهیارد، چارلس نپیر ولورد روبرتس » کبی انکلیز رجال مشهوره‌سی هندستانده یتشمشلردر.

« دوق ده ویلیانغته‌ن » دخی تسلیم عسکریسنی هندستانده کورمشیدی مومی الیهك « واته‌رلو » محاربه‌سنده احراز ایتدیکی

موفقيت هندستانده‌كی تجارب عسكريه‌سی سايه‌سنده‌در.

هندستان اليوم سكسان بيك انكليز عسكری ايله ايكی يوز بيك هند عسكرينی اعاشه ايتمكده‌در عساكر مرقومه البته نظر اهميتله باقلمغه لايق بر مقدارده‌در ١٨٧٨ سنه‌سنده‌كی روس - عثمانلی محاربه‌سی اثناسنده انكلتره حكومتی قرق بيك هند عسكرينی بحر سفيده طوغری سوق ايتمشيدی بوندن ماعدا مصرك اشغالنده ، چين‌سودان وبوئر محاربه‌سنده دخی هند عساكری استخدام ايدلمشيدی. ايشته هندستانك حائز اولديغی بواهميتدن بحث ايتمك ايسترم.

(٥) هندستانده استخدام اولنان مأمورين ملكيه‌نك مقداری اوقدر چوقدركه واردات عموميه‌نك بر ثلثی يالكز آنلرك معاشاتنه صرف ايدلمكده‌در البته بوده انكليز ملتنه بر كاردر.

(٦) انكليزلرك هندستانده‌كی پاموق محصولاتندن استحصال ايتمكده اولدقلری منافع عظيمه حقنده‌كی تفصيلاتی بالاخره اعطا ايده‌جكم جهتله بوراده يالكز شوراسنی ذكر وبيان ايتمكله اكتفا ايلرم‌كه ايكی يوز ميليون انكليز ليراسنه رسيده اولان هندستان تجارت عموميه‌سنك يوزده قرقی انكلتره اهاليسنك يدنده بولنديغی كبی هندستان ادخالات عموميه‌سنك يوزده التمش دردی‌ده‌ينه انكليزلريدنده‌در هندستان حكومتنه هردرلو لوازم واشياتدارك ايتمك امتيازينك انكليزلره منحصر اولديغنی بيانه بيله حاجت يوقدر.

ايمدی هندستان انكليز اداره‌سندن چيقوب بشقه بر دولتك اداره‌سنه كچر و ياخود مديد بر مجادله‌دن صكره استقلالنی احراز ايدرسه عجبا وسائط و منابع مختلفه‌دن متنفع و متنعم اولان بو انكليزلرك حال و موقعی نصل اوله‌جقدر؟ واقعا انكليزلر مقتدر و منفعتلرينی

بحق تقديره قادر درلر فقط بويله بر امر واقع قارشوسنده بولنه‌جقلری زمان جزائرده، مداغاسقارده، قره دكز حواليسنده و بالقانلرده اولديغی كبی صرف « آچيق قپو » وعدلرينك تكررينه معروض قالميه‌جقلرمی ؟ هندستانك بريتانيا ايمپراطورلغنك اجزای متممه‌سندن اوله‌رق محافظه‌سنی تأمين ايچون — هندستان ايله انكلتره‌نك منافع متقابله‌لری اساسنه مبتنی — اوچ صورت واردر بونلرده :

اولا : هندستانه مختاريت اداره اعطا ايتمك و ثانياً كرك انكلتره‌ده وكرك هندستانده‌كی مجالس مختلفه‌ده هندلی اعضای منتخبه‌نك بولنمسنه مساعده ايتمك وثالثاً انكلتره پارلمنتوسنك اساسانی توسيع ايده‌رك هندستان منافع مخصوصه‌سنی اوراده اعضای منتخبه معرفتيله وقايه ايتديرمكدر .

برنجی صورت براز مشكلدر چونكه هندستانده ساكن ملل واقوام مختلفه اره‌سنده‌كی اختلافات حاضره مسئله‌نك بوصورتله حلنه مساعد دكلدر . تحصيل علوم وفنون ايتمش اولان هندليلر ميانده فداكار وفكر منفعتپرستانه‌دن آزاده آدملرك مقداری پك محدود اولديغی كبی هندستانده مقيم اولوب سويهٔ عرفانلری هندليلردن دون مرتبه‌ده بولنان ملل واقوام اجنبيه‌دن اهالی‌يه قارشو بو آدملرك وضعيتلری دخی پك مساعد دكلدر بناءً عليه بو وضعيت ، مطلوب درجه‌ده دكشمدكجه ومسلمانلر ايله عناصر مهمهٔ سائره دخی حائز بولندقلری قدرت ولياقت اداريه حقنده‌كی حسلرينی وعنعنات تاريخيه‌لرينی اونوتمدقجه غايت علوی برغايهٔ خيالی اولان بومختاريت اداره مسئله‌سی نجه شمديلك غير قابل تطبيقدر .

ايكنجی صورت سهل الاجرادر بو مجلسلرك اساساتنك توسيعی

ایچون هم هندستانده همده انکلترهده بر چوق تشبثات وقوعبولمشدر فقط شمدی‌یه قدر بو بابده اجرا اولنان معاملات « تعیین » صورتیله اجرا ایدلمش اولدیغندن حکومت ایله اهالی بیننده ارزو اولنان حسن آمیزش حصولپذیر اولمامشدر . هندستان نظارتی مشاورلرینك یا هندستان اهالیسنك حسیاتنه بحق ترجمان اولمدقلری ویاخود هند مسائلنی پك سطحی واسکی برطرزده محاکمه ایتمکده اولدقلری ظننده‌یم بو مشاورلر ایچنده بر چوق کیمسه‌لری بیلیرم که حقیقةً هندیلرك دوستیدرلر .

هندستان اداره‌سنك باشلیجه قصورلری شونلردر :

انکلتره‌ده هند ایشلرینه نظر لاقیدی ایله باقلمسی ، دوائر حکومتده‌کی معاملات قرطاسیه‌نك کثرتی ، عمومیتله حسیات متقابلهٔ خیرخواهانه‌نك فقدانی وخدمت حکومتده مستخدم اوروپالیلر ایله هندیلر آره‌سنده‌کی تفرقهٔ مضره .

بواحوال مؤسفه اصلاح ایدلمدکجه هند مسئله‌سنك الیوم موجود بولنان مجالس معرفتیله حل وفصلی ممکن اوله‌میه‌جقدر .

اوچنجی صورت حل نجه پك معقول ومناسبدر یعنی هندستان منافعی انکلتره پارلمنتوسنجه وقایه اولنملیدر . واقعا بونده‌ده اقتحام اولنه‌جق مشکلات چوقدر فقط دنیاده هیچ برشی بلا کلفت وبلا زحمت میسر اوله‌میور .

بومسئله حقنده بن دخی برلایحه حاضرلادم . بولایحه ١٨٥٨ تاریخنده لورد « به‌قونسفیلد » طرفندن ترتیب وتنظیم اولنان برلایحه‌یه مشابهدر. اشبولایحه‌ده اتخاذ اولنان اصول وقاعده فرانسه‌ده موفقیتله نتیجه‌لنمش اولان اصول وقواعدك عینیدر .

انكليزلر تكليفلرمی ایستر تصویب ایتسونلر ایستر ایتمسونلر آنلر بهمه‌حال هندستانده‌کی موقعلرینی اصلاح ایتمك لزومنی ادراك ایلیه‌درلر.

هندستانده جریان ایدن وقایعدن – یعنی اوراده حکمفرما اولان شورش واغتشاشاتدن – انکلتره اهالیسنك بالطبع معلوماتلری واردر. بوشورش برسراب کبی تلقی اولنمسون. واقعا انکلیز اداره‌سنه قارشو مسلمانلر طرفندن برمیل ومحبت ابراز اولنمش وشمدی‌یه قدر هندستانده حقیقةً جدی بر حادثه ظهور ایتمامشدر فقط انکلتره رجال سیاسیه‌سی شوراسنی نظر دقتدن دور طوتمامیدرلر که سیاسیاتده‌کی موفقیت و مظفریت مهالك ومخاطراتی قبل الوقوع ادراك ایتمکده وتام وقتنده بونلره قارشو تدابیر احتیاطیه‌یه توسل ایلمکده‌در. اخیراً کسب قانونیت ایدن «تحریکات لایحهٔ قانونیه‌سی» هندستان اهالیسنی حریت کلامدن فعلاً محروم براقیور. بونك ایی ویاخود فنا اولدیغنی سویلمك بکا عائد برشی دکلدر فقط شو قدر دیه‌بیلیرم که بوکون هندستانده‌کی انکلیز اداره‌سی برچوق مهالك ومخاطرات ایله محاطدر. حتی هندستان حکومتنك نقطهٔ نظری دخی بومرکزده‌در.

انکلیزلر هندلیلره ایی معامله ایتملی وآنلره حقیقی وصادق آرقداش نظریله باقمليدرلر. انکلیزلر ایله هندلیلر آره‌سنده‌کی معاملات ملت حاکمه ایله ملت محکومه معاملاتنه مشابه اولمامليدر.

انکلیزلر خاطرلرندن شوراسنی چیقارماملیدرلر که هندستانی انکلیز ایمپراطورلغنه قلب وافراغ ایلیان بالذات هندلیلر درلر. تاریخه وبالخصوص میرآلای «بانغ هه‌سباند» ایله «سیر چارلس قروسوەت» و «سیر جون سیلی» نك محرراتنه مراجعت ایدیلیرسه بوکیفیت تبین وتحقق ایدر. هرنه‌حال ایسه شمدی هندستانك وخیم برحالده بولندیغی

فرض ایده‌رك اولا اوراده حضور و آسایشك محافظه‌سی وثانیاً مملکتك تجاوزات خارجیه‌یه قارشو مدافعه‌سی ایچون نه کبی تدابیرك اتخاذی لازم کلدیکنی دوشونه‌لم. هندستان حکومتنك هندلیلرك ارزو وحسن رضالرینه مستند بولنمدیغنی کیمسه ادعا ایده‌مز اوراده ارزوی عمومی‌یه مستند بولنمیان برحکومت بقاپذیر اوله‌ماز. «سیرچارلس قروسوه‌ت» ك « هندستانده حضور و آسایش اهالینك ارزو وحسن رضالری نتیجه‌سی اوله‌رق محافظه اولنیور یوقسه انکلتره‌نك تدارك واعاشه ایده‌بیله‌جکی عساکرك کافه‌سی اهالی‌یی ضبط واداره‌یه کفایت ایده‌مز» یولنده‌کی افاداتنه تماميله اشتراك ایدرم

ایمدی آنف‌الذکر ایکی مسئله‌نك حلی ایچون انکلیزلر یالکز عدالت ، حریت وسائره اصول وقواعدی اوزرینه حرکت ایتملی. بلکه هندستانده‌کی جماعات مختلفه‌نك قیمت حقیقیه‌سنی دخی تصدیق واعتراف ایلیدرلر. جماعات سائره‌نك اهمیتنی استصغار ایتمکله برابر هند مسلمانلرینك حال وموقعنی انکلیز ملتنك پیش انظار دقتنه‌وضع ایلرم. بومسلمانلرك مقداری یتمش بش ملیونی‌متجاوزدر. آنلر اوجه مملکتده ملت حاکمه ایدیلر و الحالة هذه هند اهالیسی حقنده‌وقوف و معلومات فوق‌العاده‌یه مالك بولنیورلر دیانتلری‌ده انکلیزلرك‌دیانتك همان بسبتون عینیدر آنلر بو آنه دکین حضور و آسایش جهتنی التزام ایتمکدن بشقه برشی یاپمامشلردر . هندستانده الك بیوك یرلی حکومت برمسلمان حکومتیدر یعنی حیدرآباد نظامنك مملکتیدر بناءً علیه مسلمانلرك حقوق ومطالبنه رعایت‌ایتمك درجهٔ وجوبده‌در. الیوم مسلمانلرك هندستان حکومتنه اولان درجهٔ اشتراك وانتسابلرینی بوراده خلاصةً بیان وایضاح ایتمك فائده‌دن خالی‌دکلدر :

« هند شرق قومپانیه‌سی بنغاله، بهار واوریسه ایالتلرینك اراضی ویرکولرینی تحصیل وجبایت ایتمك وظیفه‌سنی هند حکمدارندن استحصال ایتمش وبوقومپانیه‌یه ١٧٦٥ سنه‌سنه‌قدر بعض مرتبه‌حرمت ورعایتله معامله ایدلمش ایدی فقط ١٨٢٨ سنه‌سنده ایش بسبتون بشقه‌لاشدی. مسلمانلر خدمت تحصیلیه‌نك کافهٔ شعباتندن تدریجاً چیقارلدی ١٨٧١ تاریخنده مسلمان مأمورلر ایله مجوسی مأمورلر آره‌سنده‌کی نسبت بره یدی نسبتنده ایدی ١٨٨٢ تاریخنده ایسه بو نسبت بسبتون تناقص ایدرك بره اون زاده‌سنه تنزل ایتدی !

« دها آشاغی درجه‌لرده‌کی خدمتلرده‌مستخدم مسلمانلرك‌مقداری دها حیرت آوردر هندستان خارجیه نظارتنده استخدام اولنان ٥٤ مأموردن یالکز برمسلمان مأمور موجود اولدیغی کبی داخلیه‌نظارتی دائره‌سنده مستخدم ٦٣ مأموردن دخی یالکز بری مسلماندر .

٧٥ مأموردن متشکل بولنان مالیه ویرکو دائره‌سنده
٦٣ مأموردن متشکل بولنان دیوان محاسبات دائره‌سنده
٩٠ مأموردن متشکل بولنان بنغاله دائرهٔ ولایتنده
٨٢ مأموردن متشکل بولنان عدلیه،سیاسیه ومأمورین‌دائره‌لرنده
١٨١ مأموردن‌متشکل‌بولنان‌بنغاله‌ولایتی محاسبات‌عمومیه‌دائره‌سنده برتك مسلمان مأمور یوقدر .

١١٣ معاوندن متشکل بولنان ویرکواداره‌سنده یالکز برمسلمان مأمور واردر. کذلك بنغاله‌ولایتی سجل عمومی مدیریتی دائره‌سنده یالکز برمسلمان مأمورواردر. ١٣٠ باش‌مأمور ایله معاوندن متشکل بولنان کمرك اداره‌سنده برمسلمان مأمور یوقدر . انضباط مدیریت عمومیه‌سی دائره‌سنده، قلکوته‌ده‌کی ویرکو تحصیلات ادارهٔ عمومیه‌سنده

هندستان پوسته‌مديريت عموميه‌سی دائره‌سنده مسلمانلردن برفرد بيله يوقدر. ٢,٠٣٥ مأموردن متشكل بولنان پوسته ادارهٔ عموميه‌سنده يالكز ١١٠ مسلمان مأمور موجوددر. نافعه وتلغراف دائره‌لرنده برتك مسلمان مأمور يوقدر. ٤٢١ مأموردن متشكل بولنان معارف عموميه مديريتده انجق ٣٨ مسلمان مأمور واردر.

قالكوته محكمهٔ عاليه وتميز دائره‌سنده مستخدم ٢٩٨ مأموردن يالكز قرق يديسی مسلمان اولديغی كبی قالكوته بدايت محكمه‌سنده مستخدم ٢٧ مأموردن يالكز بری مسلماندر.

شرقی بنغاله قطعه‌سنده مسلمانلرك نفوسی مجوسيلرك نفوسندن زياده‌در حتی بعض يرلرده مسلمانلر نفوس عموميه‌نك ثلثانندن زياده‌سنی تشكيل ايدييورلر. حال بويله ايكن ١٨٨٢ سنه‌سنده فريدپور قضاسی داخلنده مستخدم ٣٦٦ حكومت مأمورندن يالكز ٣٠ی مسلمان ايدی

ونصير آبادده ٣٤٤ مأموردن يالكز ٢٠

مدناپورده ٤٩٩ مأموردن يالكز ٣٩

پاينه‌ده ٢٠٥ مأموردن يالكز ٢٦

راجشاهی‌ده ٣٨٨ مأموردن يالكز ٥٧

باريسال‌ده ٤٢٣ مأموردن يالكز ٣٦ مأمور مسلمان عنصرينه منسوب ايدی.

اولوقتدن برو آرادن يكرمی بر سنه‌لك بر زمان مرور ايتمش اولديغندن خدمات ولاياتده استخدام اولنان مسلمان مأمورلر حقنده بعض تفصيلات اعطاسی ايجاب ايدر.

بنغاله ولايتده ايفای وظيفه ايليان ٤٢ ايكنجی صنف حاكمدن

یالکز بری مسلماندر ٧٥ برنجی صنف جنحه رئیسی وعدلیه مفتشی ایچنده یالکز ١٣ مسلمان واردر .

شرق بنغاله‌ده‌کی اون عدد ایکنجی صنف حاکم ایچنده برتك مسلمان حاکم یوقدر اوراده‌کی اون عدلیه مفتشی ایچنده یالکز بر مسلمان مفتش واردر.

مقداری ایکی یوز آلتمش بره بالغ بولنان بدایت محکمه‌سی حقوق قسمی حاکملری ایچنده انجق ١٤ مسلمان واردر .

ولایات سائره‌ده دخی حال تماماً بو مرکزده‌در .

بومبای‌ده ١٨ ایکنجی صنف حاکم ایچنده یالکز برمسلمان واردر ینه‌اوراده ٢٢ تحصیلات مفتشی میاننده یالکز برمسلمان بولنمقده‌در. مدراسده خدمات عدلیه‌ده مستخدم ١٦٥ مأموردن ١٣٥ ی مجوسی ٢٦ سی اوروپالی ایکیسی مسلماندر . پنجابده ٤٤ مأمور ایچنده یالکز ١٢ مسلمان بولنیور .

ولایات بالاده مستخدم ٤٤ ایکنجی صنف حاکم ایچنده یالکز ١٣ مسلمان موجوددر .

دوائر عالیه‌ده یعنی نظارتلرده استخدام اولنان مسلمانلرك قلتی آرتق بسبتون دلخراش بر راده‌ده‌در . »

ایشته هند مسلمانلرینك انکلیز اداره‌سنده‌کی حال و موقعلری بودر. اومسلمانلرکه بوکون هندستانده حضور وآسایشك یکانه ضامن وکفیلیدرلر و عموم اهالئ هندیه ایچنده انکلیز اداره‌سنه الك صادق قالمشلردر والك الیم وتحملفرسا حال و موقعلرده بیله اعتدال دملرینی صوك درجه‌لرده محافظه ایده‌بیلمشلردر .

ایمدی انکلترەنك هندستان خارجنده، سیاسیات اسلامیه‌ده اوینامش

اولدیغی رولی بر کره نظر تدقیقدن کچیره‌لم: روسیه دولتی انکلیز تفوق بحریسنه رقابت و بو صورتله هندستانك استیلاسنی احضار ایتمك نیتیله بحر سفیدده و بصره کورفزنده بر اس‌الحرکات بحری تأسیس ایتمك أملنه دوشمشیدی. انکلتره‌نك ١٨٥٦ سنه‌سی قریم محاربه‌سنه اشتراك ایتمکدن و ١٨٧١ سنه‌سنده دولت عثمانیه لهنده اوله‌رق مداخله ایتمکدن مقصدی صرف روسیه‌نك بو أملنه مانع اولمق ایدی. انکلتره حکومتی هندستانك روس تجاوزاتنه قارشو مصونیتی تأمین ایچون اخیراً روسیه حکومتی ایله بر مقاوله‌نامه عقد ایتمشدر بو مقاوله‌نامه‌یی تنقید و مؤاخذه ایتمك وظیفه‌م خارجنده‌در. (واقعا لوندره‌ده انتشار ایدن جریده‌لر ایله مجموعه‌لره بو مسئله حقنده طرفدن برچوق مقاله‌لر یازلمش و لورد «کورزه‌ن» طرفدن لوردلر قماره‌سنده بو خصوصه دائر موجب ممنونیت بر طاقم بیانات وقوعبولمشدر.) یالکز انکلیزلره شوراسنی بیان ایدرم که آنلر روسیه‌نك وعدلرینه قطعیاً امنیت و اعتماد ایتمامیلیدرلر. پارس و برلین معاهده‌نامه‌لرینی اخلال ایتمك خصوصنده ذره قدر عذاب وجدانی حس ایتمیان روسلرك اخیراً انکلیزلر ایله عقد ایتدکلری مقاوله‌نامه‌یه رعایتکار اوله‌جقلرینه اصلا احتمال ویریله‌من نته‌کیم «واریاغ» واپوری حادثه‌سی بو بابده بر مثال تشکیل ایدر. بو واپور بر روس واپوری ایدی. بونك قپودانی کویت شیخنه ـ واپورك حامل بولندیغی روس بایراغنه اشارتله ـ «یقینده دکزلره حاکم اوله‌جق بایراغه دقتله باق» یولنده بعض اخطاراتده بولنمشیدی.

بو مسئله‌نك اهمیتی او قدر بیوکدر که لورد «لانسدون» بر کره بالمناسبه «بصره کورفزنده هر هانکی دولت طرفندن اولورسه اولسون بر اس‌الحرکات بحری و یاخود مستحکم بر لیمانك تأسیس و انشاسنه

انکلیز منافعی ایچون عظیم بر تهلکه نظریله باقه جغز و بوکا وسع و اقتدارمز یتدیکی مرتبه‌ده ممانعت ایده‌جکز » سوزینی صرف ایتمشیدی .

روسیه‌نك هندستانه طوغری ایلرولەمسی خصوصنده ذره قدر شك و تردده محل یوقدر. روسلر حدودلرینی هرات بلده‌سنه قدر یتیشدیرمشلر و اورایه قدر تیمور یوللر دخی انشا ایتمشلردر حتی افغانستانك هرات جهتنده‌کی حدودینه طوغری سوقیات عسکریه‌ده بولنمق ایچون نه قدر مدت لازم کله‌جکنه دائر تجربه‌لر دخی اجرا ایدلمشدر .

زیر ادارەلرنده میلیونلرجه مسلمانه مالك بولنان دولت عثمانیه ایله انکلتره کبی ایکی بیوك مسلمان دولتی آره‌سنده بر اتفاق عقدینی منافع حقیقیهٔ سیاسیه‌یه بناءً تکلیف ایدرم . بیوك عنعنات تاریخیه‌یه مالك بولنان ایران ایله شجاعت عسکریه ایله اکتساب شهرت ایتمش اولان افغانستان و ممالك اسلامیهٔ سائره دخی انکلتره حکومتی خیلیدن خیلی تقویه ایدرلر . انکلتره دولت عثمانیه ایله عقد اتفاق ایدرسه روسیه‌یی بحرسفیده خروج ایتمکدن منع ایده‌بیله‌جك ، ایرانله عقد اتفاق ایدرسه روسیه‌یی بصره کورفزنده بر اس‌الحرکات تأسیس ایتمکدن منع ایده‌بیله‌جك و افغانستانله عقد اتفاق ایدرسه روسیه‌یی هندستانه تجاوزدن منع ایده‌بیله‌جکدر .

انکلتره ایشته بو صورتله ـ هند مسلمانلرینه ظهیر اوله‌رق یعنی بو مسلمانلرك حقوق و مطالبنی تصدیق ایده‌رك ـ هندستانده حضور و آسایشی تأمینه و دول اسلامیه ایله عقد اتفاق ایدرك مملکت مذکوره‌یی الـٰ بیوك دشمننه قارشو صیانت و محافظه‌یه مقتدر اوله‌جقدر.

شیمدی‌ده سیاسیاتدن تجارته نقل کلام ایدرك پاموق تجارتی حقنده‌کی

ملاحظاتمی بوراده سرد واتيان ايليه‌جكم : انكلتره‌ده پاموق تجارتنده اك زياده علاقه‌دار بر شهر وارسه اوده لانقه‌شايردر بناءً عليه كرك هندستانده پاموق يتيشديرن چفتجيلرك وكرك بو محصولی اورادن اخراج ايليان لانقه‌شايرليلرك منافعنه عائد برقاچ سوز سويلك ايسترم خصوصا كه هندستانده اصلاحاتك اجراسنی ارزو ايدن انكليزلرك اك چوغی لانقه‌شايرليدر .

(۱۸۵۸ تاريخنده لورد « به‌قونسفيلد » طرفندن ايراد اولنان نطقه مراجعت اولنه)

برده بومبحث مناسبتيله لانقه‌شاير ايله ديكر مملكتلر آره‌سنده پاموق تجارتندن طولايی موجود اولان مناسبات و رقابت حقنده‌كی مطالعاتمی بيان ايتمكی موافق كورييورم .

« انكليز پاموق زراعی جمعيتی » كندوسنك معروض بولنديغی مهالك ومخاطراتدن تماميله خبردار اولديغی كبی بوبابده ايجاب ايدن تدابير مانعه‌يی اتخاذدن ده خالی قالمامشدر . كرك بوجمعيتك مساعی و تشبثاتی وكرك هندستانده‌كی پاموق زراعتك پاموق زرعی خصوصنده‌كی مساعی واقداماتی منتج موفقيت اوله‌جغی اعتقادنده‌يم .

لانقه‌شايرك اوچ معروف رقيب ودشمنی واردر بونلر آلمانيا ايله آمريقا وژاپونيادر .

آلمانيا هند پاموغی اشترا ايتمك صورتيله بيوك بر رقابت قپوسی آچمش وحتی آلات وادوات اعماليه‌سنی دخی بو پاموغه كوره ترتيب ايتديرمشدر ايشته بوصورتله‌دركه آلمانلر پاموغی هم اوجوز فيأتله صاتون آليورلر همده پاموقدن اعمال ايتدكلری امتعه‌يی اوجوز فيأتله صاته‌رق رقيبلرينه احراز غلبه ايدييورلر .

آمريقا فوق العاده كوزل پاموق يتيشديرر بر مملكتدر فقط شمدى آمريقاليلرده فابريقه‌لر تأسيسى ايله پاموق اعمالاتنه تشبث ايتمكده‌درلر . بوفابريقه‌لرك دها قاچ سنه صكره‌يه قدر عموم آمريقانك پاموق محصولاتنى استهلاك ايده‌جك مرتبه‌ده اعمالاته باشلايه‌جقلرى شيمديدن كسديريله‌مز ايسه‌ده شوراسى محققدركه آمريقا پاموقلرى آمريقا فابريقه‌لرى طرفندن استهلاك اولنمغه باشلاديغى زمان انكليز فابريقه‌لرى ايشسز ومعطل بر حاله كله‌جك وانكليز پاموق قماشلرى آرتق رقابت ايده‌ميه‌جكدر .

ژاپونيا دخى ميدان رقابته آتيلمشدر ژاپونيا حكومتى پاموق صنعتنه برنظر حمايه ايله باققده وبوخصوصده معاونت نقديه اعطا ايلمكده‌دو .

چين دخى كافى مقدارده پاموق يتيشديرمكده ايسه‌ده چين پاموغى نوعاً وجنساً ايى اولمديغى جهتله منسوجات قطنيه ايچون بو پاموغك بهمه‌حال هند وياخود آمريقا پاموغيله قاريشديرلمسى لازم كليور ژاپونيا چين پاموغنى استعمال ايتديكى جهتله بالطبع بومحصولى تحت مراقبه‌ده بولنديرمغه چاليشه‌جقدر .

ژاپونيانك استحصال ايتديكى پاموغك منابعى شونلردر : ١٩٠٦ سنه‌سى حزيرانده نشر اولنان التى آيلق ايستاتستيقه نظراً ژاپونيا ٢٠٩.٥٧٤,٦٦٢ ليبرا خام پاموق استعمال ايتمشدر . بو مقدارك ٧٥.٦٧٣,٦٨٣ ليبراسى هندستاندن ، ٦٧,٩٩٦,٩٥٤ ليبراسى چيندن و٥٨,٥٤١.٥٨٩ ليبراسى‌ده آمريقادن تدارك ايدلمشيدى . پاموق صنايعنك ژاپونياده فوق العاده ترقى ايتمكده اولديغنه دائر پك چوق دلائل موجوددر .

لانقه‌شاير پاموق تاجرلرينك حال وموقعى مهالك ومخاطرات

عديده‌يه معروض بولنديغى برصره‌ده بو تاجرلرك هندستانده پاموق فابريقه‌لرى انشا وتأسيس ايتملرندن شكايت ايدن بر «سوسياليست» خطيبنك سوزلرينه متحير اولدم. آلمانيا ايله فرانسه وانكلتره‌ده دخى عين فكر ومطالعه‌يى اظهار ايدنلر اكسيك دكلدر. هندستانده پاموق فابريقه‌لرى موجود بولنمديغى تقديرده عجبا بو يوزدن كيم استفاده ايده‌جكدر؟ هندستانك خام پاموغى نره‌لره كيده‌جكدر؟ هيچ شبهه يوقدركه بو پاموق آلمان فابريقه‌لرينى مستفيد ايده‌جكدر. پاموغك بشقه يرلرده يتشديرلمسى ايچون «پاموق زراعى جمعيتى» طرفندن وقوعبولان تشبثاتك نه‌قدر مثمر اوله‌جغى شمديدن بيلنه‌مز ايسه‌ده جمعيت مذكوره‌نك بالآخره پاموق ايچون هندستانه محتاج اوله‌جغى مستغنى ايضاحدر. فقط هندستانده پاموق زراعتنك ترقيسى ايچون نه‌كبى تشبثات وقوعبولمشدر؟

موسيو «ه. لورانس»ك ويرديكى معلوماته نظراً «شرق هند قومپانيه‌سى» ۱۷۸۸ سنه‌سنده هندستانده ايى جنسدن پاموق تخملرى توزيع ايتمش و پاموغك صيقيشديريلوب دنك حالنه افراغى ايچون تدابير معقوله اتخاذ اولنمش وبرقاچ سنه صكره‌ده صاف، تميز واصلاح اولنمش پاموق ايچون مكافات تكليف ايدلمش و ۱۸۱۳ سنه‌سندن ۱۸٤۰ سنه‌سنه قدر پاموغك اصلاح وترقيسى ايچون دنيانك هرطرفندن انواع تخملر ومتخصصلر جلب قلنمش ايدى. آمريقادن جلب اولنان متخصصلرك خدماتى مثمر اولمش ايسه‌ده آمريقادن كتيرتيلن تخملر هندستانك اقليمنه اويغون كلمه‌مش وآنجق بومباى داخلنده «دهاروار» نام محلده اكيلن آمريقا پاموق تخملرندن براز فائده كورلمشدر.

لورد «كورزون» ك والیلکی زماننده هندستانده زراعته فوق العاده دقت واهتمام اولنمشدر. بوجملهدن اولهرق اورادە اون زراعت مکتب عالیسی ایله بر تتبع و تدقیق مؤسسهسی وجوده کتیرلمشدر. بونلرده تدریسات انکلیزجهدر.

اکثریا هند پاموغی قوزهسی اوفاق اولدیغی جهتله مصر و آمریقا پاموقلری درجهسنده فائدهلی بر صورتده استعمال ایدیلهمیهجکی ادعا اولنیور. مصر ایله آمریقا پاموقلری رطوبتی اوزون مدت محافظه ایدهبیلیر تارلالرده یتشدیرلدیکی جهتله بو پاموقلرك تخملری هندستان طوپراغنه اویغون کلهمیور. دیکر طرفدن آمریقاده دونم باشنه ٢٦٠ لیبرا پاموق محصولی آلندیغی حالده هندستانده دونم باشنه انجق ٣٠ الی ٥٠ لیبرا محصول آلنهبیلیر شوقدرکه هندستاندهکی پاموق محصولی پاموق زراعتنه دکیهجك مرتبهده دوندر.

بوندن بشقه دیکر برطاقم سببلر دخی پاموق محصولنك ترقی رواجنه مانع اولیور. لانقهشایر تجارت اوطهسی رئیسنك قولنجه هندلیلر پاموقلرینی قارشدیردقلری ایچون پاموق ایی برفیأت طوتمیور. بوجهتده شایان ملاحظه وتأملدر.

هندستانده پاموق یتشدیرمهنك الڭ مکمل اصول ووسائطنی تعریف ایتمهدن وبوخصوصده شمدی یه قدر وقوعبولان تشبثاتك عقیم قلمهسنك اسبابنی ایضاح ایتمهدن اول هند پاموغی حقنده آنفاً درمیان اولنان اعتراضاته جواب ویرمکی مناسب کوریورم.

برنجی ایله ایکنجی اعتراضه جواب اولمق اوزره پاموق متخصصی و «دنیانك پاموغی» نام اثرك مؤلفی «سیرجورج وات» ك افاداتی عیناً بروجه آتی درج وازبارله اکتفا ایدرم. مومی الیه دییورکه:

« اعتقادمجه هندلیلر پاموق قوزه‌لرینه دائر «مانچستر» اهالیسنجه کاملاً مجهول اولان بعض معلوماتی حائز بولنیورلر. هندلیلر ازمنهٔ قدیمه‌دنبرو اوفاق قوزه‌لر استعمال ایده‌کلدکلرندن آمریقا قوزه‌لری کبی نتیجه‌لر استحصال ایده‌مامشلردر. بوحال حاضره عائد برمسئله اولوب بونك ماضی‌یه بر تعلقی یوقدر. « دهکه » پاموغندن معمول برقاچ پارچه موسلین (دلبند) ی ۱۹۰۳ سنه‌سنده قرال ادواردك مراسم تتوجیه‌سی اثناسنده دهلیده قوریلان سرکیده بعض زواره صاتمش ایدم. موزه‌خانه‌لرده محفوظ بولنان اسکی تاریخی نمونه‌لر قدر متین وصاغلام اولان بوموسلینلرك پاموغی اسکی اولمیوب بلکه سنهٔ مذکوره‌نك محصولی ایدی بناءً علیه هند پاموغنك اصلاحی مسئله‌سنك حلی بو پاموق قوزه‌سنك اوزون ویا قیصه اولمسنده دکل بلکه اوراده الیوم موجود اولان قوزه‌لر ایله بونلرك احوالنی مدققانه تدقیق ومعاینه ایتمکده‌در. مانچسترده اوزون قوزه‌لر استعمال ایدلمیور. اوراده استعمال اولنان قوزه‌لر هند قوزه‌لریدر. مطلوب اولان شی علی‌الاعلی درجه‌ده‌کی پاموقدرکه بونك هندستانده استحصال اولنه‌بیله‌جکنه هیچ شبهه یوقدر »

ایکنجی اعتراضه کلنجه « سنید » ده اجرا قلنان بر تجربه‌ده دونم باشنه تقریباً بیك لیبرا پاموق لیفی استحصال ایدلمش ایدی. بونتیجه قالکوته‌ده بیوك برتأثیر حصوله کتیرمش ایدی بناءً علیه پاموق محصولنك اصلاحی ایچون « سنید » ده اتخاذ اولنان تدابیرك بشقه یرلرده دخی عین ثمره‌لری ویره‌جکنه هیچ شبهه یوقدر.

براوچنجی سبب اوله‌رق ادعا اولنان اهمال ولاقیدی‌یه کلنجه بو بابده بر دییه‌جکم یوقدر. بن‌ده تماميله بوادعایه اشتراك ایدییورم

فقط شونی‌ده اونوتمیه‌لم كه «سعی و عمل» ك محور مطلوبده حسن جریانی تأمین ایچون هنوز بر كونه اصول و وسائط مناسبه اتخاذ ایدلمامشدر. عدم موفقیت الك زیاده بوجهتدن ایلری كلیور.

هندستانده الك زیاده پاموق یتشدیرن مملكتلر شونلردر:

بەرار، هندستان وسطی و بومبای ولایتی.

هندستانك كرك طوغریدن طوغری‌یه انكلیز ادارەسنده بولنان وكرك یرلی حكمدارلری طرفندن اداره اولنان اقسامنده یتشدیریلان پاموغك قیمت تخمینەسی «۳۰,۰۰۰,۰۰۰» اوتوز ملیون انكلیز لیراسنه وبوپاموغك زرعنه تخصیص اولنان اراضینك مساحهٔ سطحیەسی دخی یكرمی ملیون دونمه رسیده اولیور.

اشبو پاموغك یالكز اوچ ربع ملیون لیرا قیمتنده بولنان یوز بیك دنكی انكلترەیه كتیرلدیكی وسائر انكلیز ممالكنده یتشدیریلان پاموق محصولی یكرمی بیك دنكی تجاوز ایتمدیكی ایچون لانقەشایر شهری پاموق تداركی ایچون ممالك اجنبیه‌یه سنوی «۵۲,۰۰۰,۰۰۰» اللی ایكی ملیون انكلیز لیراسی تأدیه ایتمكدەدر.

ایمدی هم هندستانك همده لانقەشایرك استفادەسنی موجب اولەجق بر ائتلاف وصورت تسویەنك حصولنه نیچون صرف همت اولنمیور؟ بویله بر ائتلاف هندستانی كوزل بر پیاسەیه نائل ایدەجكی كبی لانقەشایری ده كندیسی كبی عین ایمپراطورلغك عضوی اولان بر مملكتدن من آلتق مجبوریتنده بولندیرەجقدر فقط بونك حصولی ایچون نەیاپمق اقتضا ایدر؟ افكار صائبه صاحبی اولان انكلیزلرده بو بابده برارزوی صمیمینك موجودیتنده شبهەم یوقدر. عجبا ائتلاف مذكوری

حیز حصوله ایصال ایچون هندستان حکومتنك وساطتنه‌می مراجعت ایدملی یوقسه بشقه برچاره‌می آرانملی ؟

لورد « پالمرستون » ك قوللنجه برمملکت حقنده یاکاش معلومات آلمق ایستیان برکیمسه اومملکتده اوتوزسنه بولنمش واورانك لسانی اوکرنمش برآدمه مراجعتله طلب معلومات ایدرسه مقصد حاصل اولور. بوسوز احتمالکه بشقه محللر ایچون طوغری اوله‌ماز فقط هندستان ایچون پك طوغریدر. هندستانده مدت مدیده امرار حیات ایتمش اولان، یاموق زراعتی حقنده معلومات وتجارب وافیه صاحبی اولدقلرینی ادعا ایلیان وحکومتی مدافعه‌دن برآن خالی قالمیان انکلیزلرك حالی‌ده طبقی بویله‌در . هندستان کبی شکل اداره‌سی ادارهٔ مرکزیه اولان برمملکتده هر نوع تشبثات وتشویقات حکومتدن کلملیدر نته‌کیم بو حال آلمانیاده مشهوددر .

برتدبیر متخذك صحت وحقیقتنی اهالی‌یه ایناندیرمق ایچون اهالینك حسیاتنه توافق ایده‌جك بر صورتده چالشمق اقتضا ایدر حالبوکه هندستانده‌کی اصول بوکا تمامیله ضددر . بعض احوال نادره مستثنا اولمق اوزره هندلیلر ایله هندستانده مقیم انکلیزلر آره‌سنده بر آهنك فکری قطعیاً موجود دکلدر. بو آهنکسزلکه باشلیجه انکلیزلرك سببیت ویردکلرینی کمال صفوت قلبله بیان ایدرم . انکلیزلر هندستانده برچوق شیلری تجربه اولمق اوزره یاپیورلرکه بوخصوصده‌کی معلوماتلری « ماوی کتاب » لره منحصر قالیور. انکلیزلرك یاپدقلری شیلردن هیچ کیمسه خبردار اولمیور. شاید اهالی‌یه ایضاحات اعطاسی ایچون برتشبث وقوعبولیورسه ـ که پك نادردر ـ اهالی بو ایضاحاته بالطبع بر نظر شك وشبهه ایله باقار . البته دنیاده برچوق اصوللر اولدیغی کبی بو

اصوللرك تطبيق واجراسى ايچون ده ينه برچوق اصوللر موجوددر. بو نظريه قوانين طبيعته اولديغى كبى قوانين فكريه يه دخى قابل تطبيقدر. ثمرات تتبعاتى اقتطاف ، اهالى يه اصول زراعتى تعليم ايچون عالى مكتبلر تأسيس ايدلمش وتدريسات انكليزجه اولەرق اجرا ايدلمكده بولنمشدر.

ايمدى اوچيوز مليون اهالى ايچون يالكز بوقدر تشبث كافيميدر؟ بتون هندستانه بش وياخود آلتى زراعت مكتبى كفايت ايدرمى ؟ بوندن صرف نظر ، انكليزجه تدريسات عموم زراعه فائده بخش اولەبيليرمى ؟ فرض ايدهلم كه بو فائده بخش اولسون فقط جاهل و امى آدملر برمكتب عالينك اوزون مدت امتداد ايدن تدريساتنه نصل تحمل ايده بيلسونلر ؟

بوخصوصده اتخاذ اولنان تدبيرلر نجه پك صميمى كورونميور . انكليزلر پاموق زراعتى مسئلەسنى خيلى مدت اهمال ايتمشلردر. بومسئلەنك صورت مؤثرەده حلى زمانك شيمدى حلول ايتمك اوزره اولديغى اعتقادندهيم . آتياً كسب اهميت ايدەجكنه هيچ شبهه اولميان بوپاموق زراعتى كبى برمسئلهٔ مهمەيى صرف حكومتك النه براقمق بيوك بر حماقتدر خصوصا كه اليوم ملل سائرەده پاموق زراعتى حقندەكى فعاليت كيتدكجه تزايد ايتمكدەدر. بنغالەده پاموق زراعتى عادتا ماضى يه عائد برمسئله عد اولنيور. اوراده تدابير مؤثره اتخاذ ايدلديكى تقديرده بو زراعتك نام ونشانى بيله قالميەجقدر .

انكليز پاموق زراعى جمعيتى بو مسئلەيى نظر دقته آلملى وزراعه پاموق يتشديرمك ايچون تشويقاتده بولنمليدر . بو كبى تشويقات هنديلرك حرمت و اعتمادينه مظهر بولنان رؤساى محليه معرفتيله اجرا ايدلديكى تقديرده ثمردار اولور .

جمعیت مذکوره پاموق تخملرینی مجاناً وقری معتبرانی واسطه‌سیله توزیع ایتملی وپوسته‌خانه‌لرایله خسته‌خانه‌لرك وساطتنه مراجعت ایلمه‌ملیدر.
بوجمعیت جزئی بر مصرف اختیاریله هندستانك پاموق زراعتنه الویریشلی اولان محللرنده ساکن اهالی‌یه پاموق زرعنه، پاموق خسته‌لکنه وپاموق زرعنه مخصوص طوپراغك جنس ونوعنه دائر کندی لسانلری ایله یازلمش رساله‌لری توزیع ایتملیدر. بو رساله‌لرك توزیعاتی دخی ینه قری معتبرانی واسطه‌سیله اجرا اولنملیدر.

هندلیلرك پاموق زراعتنه لاقیدطاورانمه‌لری جهالت ووقوفسزلقدن ایلری کلیور. پاموق زراعتنك فوائدی ایله بونك صورت اجراسی حقنده اهالینك فکری تنویر ایدلدکجه تتبعات ایله تجارب مثمر اوله‌من.

پاموق زراعتنه ایکی مهم مانعه دها واردر:
اولا کوچوك اصحاب اراضی میاننده تشبثات مشترکه‌نك فقدانی ثانیاً زراعت بانقه‌لرینك عدم موجودیتی.

برقضا داخلنده‌کی تارلالرك کافه‌سنه عین جنس تخم اکیلمدکجه تشبثات مشترکه‌نك لزوم قطعیسی - بدیهیدرکه - باقی قاله‌جقدر بناءً علیه بو لزومی برطرف ایتمك ایچون عین جنس تخملر توزیع ایدلملیدر.

زراعت بانقه‌لرینك تأسیسی محظوظیت عظیمه‌یی موجب اوله‌جق واهالینك اعتماد وامنیتنی جلبه وبرقضا داخلنده یتشدیریلان پاموقلری عین محلده طوپلاتدیرمغه یاردیم ایده‌جکدر فقط شوراسیده شایان ملاحظه‌درکه زراعت بانقه‌لرینك تأسیسی دخی معتبران محلیه‌نك معاونت ومظاهرتنه مفتقردر.

هندستانده پاموق زراعتنك ترقیسی ایچون پاموق زراعی جمعیتی طرفندن وقوعبوله‌جق تشبثاتك منتج موفقیت اولمسی ایچون جمعیت مذکوره‌یه عموم هند جمعیت اتحادیهٔ اسلامیه‌سی ایله ترقیٔ اخوت اسلامیه جمعیتی علی قدر الامکان ابراز معاونت ایلیه‌جکلردر . بووعد معاونت برقاچ سنه اول وقوع بولمش اولسه ایدی احتمالکه بونك انجازی براز مشکل اولوردی فقط شمدی بر وضع دوستانه‌ده بولنان مسلمانلرده حاصل اولان انتباه بر علامت خیر ومدد اولدیغی جهتله انکلیزلر بوندن استفاده ایتملیدرلر .

انکلیزلر آیدین ایله آطنه حوالیسنده پاموق زراعتنك ترقیٔ رواجنه تشبث ایده‌جك اولورلرسه آنلره سالف الذکر ایکی جمعیت اسلامیه اوراده دخی خدمات مفیده ایفا ایده بیلیر . عثمانلی حکمدداری انکلتره‌نك دوستیدر انکلیزلر بویله بر دوستلقدن استفاده ایده‌میورلر ایسه قباحت ینه کندیلرنده‌در . بوراده مواد مختلفه حقنده برچوق شیلر سویلدم . ازجمله هند مسلمانلرینك هندستان حکومتیله اولان مناسباتی صیقلاشدیرمه‌نك اهمیتنی ، انکلیزلرك دول اسلامیه ایله اتفاق ایتملرینك فائده‌سنی و انکلیزلرك هندستانده پاموق زراعتنی نه صورتله ایلرو کوتوره بیله‌جکلرینی و کرك هندستانده کرك ممالك سائره‌ده رقیبلرینه نه یولده غلبه ایده‌بیله‌جکلرینی بیان وایضاح ایتدم .

آنفاً بسط وتمهید اولنان احوال پیش نظردقته آلنیر واکا کوره تدابیر مقتضیه‌یه توسل اولنور ایسه انکلتره ایمپراطورلغی روما ایمپراطورلغنك احراز ایده‌مدیکی صلابت ومتانتی احراز ایده‌جك وهند مبعوثلرینك انکلیز پارلمنتوسنه دخولی ایله حقیقی بر « انسان پارلمنتوسی » وجوده کله‌جك واوفاق بر مقیاس اوزرینه « اتفاق عالم » حصولپذیر

اوله‌جقدر . بو صورتله يالكز بريتانياليلر دكل بلكه بريتانياليلره منسوب ومربوط اولانلر دخی امواج بحره حكمران اوله‌جقلر وقيد اسارتدن ابدياً قورتيله‌جقلردر .

٢

بالقان مسئله‌سی وحقوق بين الدول

رجال مشهورهٔ سياسيه‌دن بر چوق كيمسه‌لر شرق قريبه عائد مناسبات دوليه‌يه صرف ذهن ايتمشلردر. ديسرائلی ايله ساليسبوری حكومت عثمانيه‌يی ، آياستفانوس معاهده‌نامه‌سنك جبراً وضع ايتديكی شرائط نابجادن تخليص ايچون صوك درجه‌ده صرف همت وغيرت ايتمشلردی . عثمانليلرك دشمنلری بيله ١٨٧٨ محاربه‌سنك حقسز ونامشروع بر محاربه اولديغنی اعتراف ايدييورلر فی الواقع محاربهٔ مذكوره‌نك ممالك عثمانيه‌ده بر دورهٔ ترقی وسعادته مانعه‌لر احداثی امليله ترتيب واعلان ايدلمش اولديغنده ذره قدر شبهه يوقدر.

آياستفانوس معاهده‌نامه‌سی احكام وشرائطنك دولت عثمانيه ايچون غايت الغايه مضر اولديغنی وبالخاصه شرق ايشلرينك بر اساس دائمی اوزرينه حل وتسويه‌سی مقصدينه مبتنی بولنان ١٨٥٦ سنه‌سنده منعقد پارس معاهده‌نامه‌سی احكام وشرائطنه منافی بولنديغنی كيمسه انكار ايده‌مز . دولت عثمانيه‌نك حقيقةً دوچار غدر اولديغنی و برلين قونغره‌سنك قسماً آياستفانوس معاهده‌نامه‌سنك تأثيرات مضره‌سنی رفع وازاله ايتمك قسماً ده دولت مشارالیهايی روسيه‌نك پنچه‌سندن تخليص ايتك ايچون اجتماع ايتديكنی شمدی‌یه قدر جمله عالم تصديق

ایده‌کلدیکی حالده بو صردده بعض حقوق شناسان بو مسئله‌یه بشقه‌بر ماهیت ویرمکده‌درلر بونلر ماکدونیاده مراقبهٔ مالیه تأسیسیله دولت عثمانیه‌نك امور داخلیه‌سنه مداخله ایدلمسنی حقه توفیق ایتمکه چالشمقده وحقوق دول قواعدینه منافی اولان بو مدعانك تأییدی ایچون برلین معاهده‌نامه‌سنه استناد ایتمکده‌درلر. ایمدی بوبابده استدلال اولنان نتیجه‌نك حقوق دولك بو آنه قدر قبول ایدیلن اصول وقواعدینه موافق اولوب اولمدیغنی اکلامق ایچون مذکور نتیجه‌نك مستند بولندیغی دلائل وبراهینی تدقیق ایتمك اقتضا ایدر.

اولا آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سی ایله برلین قونغره‌سنك نتیجه‌سندن باحث بولنان اقسامی تدقیق ایده‌لم. آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سی احکامی نفس الامرده اوقدر ناحق ونامشروع واوروپا منافع عمومیه‌سنه قارشو اوقدر تهدید آور ایدی که اوستریا ایله انکلتره دولتلری مذکور معاهده‌نك عموم دول معظمه طرفندن کاملاً تدقیق ایدلمسنی مناسب کورمشلردی. روسیه حکومتی بوتکلیفه ابتدا معارض بولنمش ایسه‌ده بالآخره برچوق مشکلاتله بوکا موافقت ایتمش ایدی.

قونغره‌نك کشادنده پرنس بیسمارق آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك برچوق نقاطده، «اوروپا دولتلرنجه مقدما» عقد اولنان مقاوله‌نامه‌لرك تعیین ایتدیکی احوالی تعدیل و تغییر ایده‌جکنی وبناءً علیه مذکور معاهده‌نامه حقنده ١٨٥٦ و ١٨٧١ معاهده‌نامه‌لرینه واضع الامضا قابینه‌لرجه سربستجه مذاکرات اجراسی لزومی حاصل اولدیغنی ایضاح ایتمش ایدی. عین قونغره‌نك صوك صفحه‌سنده ایدی که «قونت شووالوف» آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك «روسیه‌نك اوروپا انظار عمومیه‌سی اوکنده حکومت عثمانیه‌دن وقوعبوله‌جق مطالبنك نه‌دن

عبارت اوله‌جغنی حکومت مشارالیهایه اخبار ایچون عقد اولنوب
یالکز طرفین عاقدین اوزرینه مجبوری و واجب‌الرعایه بر مقاوله‌نامهٔ
ابتدائی» اولدیغنی اعتراف ایتمش ایدی (۱۸۷۹ پارلمنتو اوراقنه مراجعت
اولنه) بو کبی وثائق قارشوسنده برلین معاهده‌نامه‌سنی تفسیر ایتمك
ایچون آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك موجودیتنی قبول ایتمك مشکلدر.

حکومت عثمانیه‌نك حقوق و وظائفنی ایلك دفعه اوله‌رق تعیین
ایلیان آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سی دکل بلکه برلین معاهده‌نامه‌سیدر.
ایشته بونك ایچوندرکه عثمانلی الکاسندن بر قسمنك اعاده‌سی مسئله‌سی
موضوع بحث اوله‌میه‌جغی کبی آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك ذات
حضرت پادشاهی‌یه و یاخود دول معظمه‌یه تحمیل ایتدیکی وظیفه دخی
برطرف اولمشدر. برلین معاهده‌نامه‌سی ، دولت عثمانیه ایله روسیه
آره‌سنده عقد اولنوب بالآخره تعدیلاته تابع بولنمش اولان مقاوله‌نامهٔ
ابتدائی شرائطی دائره‌سنده منعقد بر معاهده‌نامه‌در.

دقتله تدقیق ایدیلیرسه اکلاشیلیرکه برلین معاهده‌نامه‌سی کرچه
ظاهراً دولت عثمانیه‌یه بر فائده بخش ایتمش ایسه‌ده حقیقت حالده
دولت مشارالیهانك ضرریله نتیجه لنمشدر. دولت عثمانیه‌نك بونده
یالکز (ترکیا) قطعه‌سنی النده محافظه ایده‌بیلمك کبی بر کاری
اولمش و بوسنه هرسکك ضیاعی ایسه پك آشکار بولنمش ایدی. برلین
معاهده‌نامه‌سنك اوتنجی و اون برنجی ماده‌لری موجبنجه آیاستفانوس
معاهده‌نامه‌سنك « بیوك بلغارستانی » طونه‌دن آطه‌لر دکزینه قدر
ممتد اولمق اوزره اوچ قسمه تقسیم ایدلمشیدی. بونلرك برنجی قسمی
بالقانلرك شمالنده کائن اولوب بلغارستان ادارهٔ مختاره‌سنی تشکیل
ایتمش و ایکنجی قسمی‌ده بالقان سلسله‌سنك جنوبنده « روم ایلیٔ

شرقی » عنوانی تحتنده بر ولایت حالنه افراغ ایدلمشیدی بو ولایت طوغریدن طوغری‌یه ذات حضرت پادشاهینك سیاسی و عسکری حکم ونفوذ همایونلرینه تابع بولنمقله برابر مختاریت اداره‌یی احراز ایتمشیدی. بالفالمرك الی جنوبی جهتنده کائن بولنان اوچنجی قسم ایسه « بلاقید وشرط » ـ اکر طوغری ایسه ـ دولت عثمانیه‌یه ترك ایدلمشیدی.

شیمدی بوراده موضوع بحث اولان قسم اشبو اوچنجی قسمدر بوقسم دولت عثمانیه‌یه بلا قید وشرط ترك ایدلدیکی جهتله بوراده‌کی اداره‌نك ای ویافنا اولمسی کیفیتی ، اوراسنی عموم ممالك عثمانیه‌نك اداره‌سندن خارج ومستقل برحاله افراغ ایده‌مز. ایشته برلین معاهده‌نامه‌سنده دولت عثمانیه ایچون برقزانج وار ایدی ایسه اوده بوندن عبارت ایدی فقط ینه عین معاهده‌نامه دولت عثمانیه‌نك ضررینه اوله‌رق اجرای احکام ایتمش و آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك ماهیت موقته‌سی حقنده برشك وترده محل براقمامشدر.

بوسنه هرسكك اصلاحاتی دخی ، دولت عثمانیه ایله روسیه وآوستریا طرفندن بالاتفاق اجرا اوله‌جق تعدیلاته تابع بولنمق شرطیله ١٨٧٦ سنه‌سنده درسعادتده انعقاد ایلیان قونغره‌یه توديع اولنان لایحه‌یه توفیقاً (پارلمنتو اوراقی ١٨٧٧ ، دولت عثمانیه نومرو ٢) معاهده‌نامهٔ مذکورده قرارلشدیرلمشیدی فقط برلین معاهده‌نامه‌سی بوسنه هرسك ولایتلرینك اوستریا طرفندن اشغال واداره ایدلمسنی تهیه ایتمك صورتیله دها شدتلی برتدبیر اتخاذ ایتدی. آیاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك بعض ماده‌لرینك بسبتون فسخ والغا ایدلمامش اولمسی بو معاهده‌نامه‌نك برلین معاهده‌نامه‌سندن آیری اوله‌رق موجودیته

دلالت ايتمز . آياستفانوس معاهده‌نامه‌سنك بر قيمت وتأثيرى وارسه اوده برلين معاهده‌نامه‌سندن منبعث اولمسيدر .

برلين معاهده‌نامه‌سنك يكرمى اوچنجى ماده‌سنده مندرج :

« بومعاهده‌ده كندولريچون تشكيلات مخصوصه تعيين اولنمامش اولان سائر روم ايلى ايالات شاهانه‌سنده دخى . . . . . اكا مماثل . . . . نظامات ياپيله‌جقدر » فقره‌سى يالكز تركيانك منفعتنه اوله‌رق تفسير ايديليور ايسه‌ده بو فقره نه خاصةً تركيايه نه‌ده عموم ممالك عثمانيه‌يه عائد وراجع دكلدر. كله تطبيق اولنان برشى جزوئه‌ده اجراى تأثير ايدر فقط تطبيقاتده جزؤ كلدن آيريلمز. ۱۹۰۳ سنه‌سى شباط و تشرين اول آيلرنده ويانه ايله مورشته‌غده ترتيب اولنان پروغرامك و ۱۹۰۶ سنه‌سى اوائلنده تشكيل ايديلن ماليه قوميسيو-نتك آنف‌البيان ملاحظات و مطالعات نقطهٔ نظرندن مقارن حق و صواب اولوب اولمديغى بيطرف وآراى صائبه صاحبى اولان‌ذواتك حكمنه ترك اولنور. يكرمى اوچنجى ماده خاصةً تركيا ايچون ـ روم ايلئ شاهانه‌نك قطعات سائره‌سندن آيرى اوله‌رق ـ بر كونه وظيفه و حقوق احداث ايتميور.

ايمدى ممالك عثمانيه‌نك اصلاح احوالى خصوصنده طرف اشرف حضرت پادشاهيدن وقوعبولان تعهداتك شكل و ماهيت قانونيه‌سنى كرك برلين معاهده نامه‌سنك و كرك بو معاهده نامه‌دن اول عقد اولنان معاهده نامه‌لرك مستند بولندقلرى شرائط دائره‌سنده تدقيق ايده‌لم. كرچه حكومت عثمانيه ، « حريت مذهبيه » « دين ومذهب خدمت دولتده استخدامه مانع دكلدر » وسائره كبى احكامه موافق حركاتده بولنمقده ايسه‌ده « رضاى عالئ پادشاهى » سوزينك ، برلين

معاهده نامه‌سنك قرق ایكنجی ماده‌سنده مندرج بولندیغی وجهله ، ذات شاهانه‌لری ایچون نه صورتله مجبوری و واجب‌الرعایه بر حال تشکیل ایتدیكنی بر درلو اكلایه‌میورم . عثمانلی مرخصی بروكسل قونفرانسنده حریت مذهبیه‌نك جملهٔ قوانین عثمانیه‌دن بولندیغی پك محق بر صورتده اثبات وایضاح ایتمشیدی. آنف‌الذكر ماده‌نك دین و مذهبك بر كونه مانعه تشكیل‌ایتمدیكنه دائر ۱۸۵٦ سنه‌سی شباطنك اون سكزنجی كونی نشر و اعلان اولنان كلخانه خط همایوننك بر عكس صداسی اولدیغی فكرنده‌یم معمافیه بونك ، دولتلردن بری طرفندن دولت عثمانیه‌نك ایشلرینه متحداً ویاخود منفرداً مداخله اجراسی ایچون بر حق احداث ایتدیكنك اكلاشلامامسی ایچون ۱۸۵٦ تاریخلی پارس معاهده‌نامه‌سنك مذكور خط‌همایونه دائر اولان طقوزنجی ماده‌سی شو صورتله تنظیم ایدلمشدر :

« شوراسی قویاً مقرردركه اشبو تبلیغ ذات حضرت پادشاهینك
« نه كندی تبعه‌سیله اولان معاملات شاهانه‌لرینه ونه‌ده سلطنت سنیه‌
« لرینك ادارهٔ داخلیه‌سنه كرك منفرداً وكرك مشتركاً مداخله ایتمك
« ایچون هیچ برحالده‌دول معاهده‌یه برحق‌وصلاحیت ویرمیه‌جكدر. »

بوندن ماعدا ، اشبو ماده‌دن دولت عثمانیه‌نك نظرقانونده حقوق مشروعهٔ اساسیه‌سی یعنی حقوق حكمرانیسی ، حقوق ملكیه‌سی ، حقوق مدافعه‌سی حقنده پازارلغه كیریشدیكی استدلال اولنه‌مز .

ممالك عثمانیه‌ده سوء ادارەنك موجودیتنه قائل اولمدیغم كبی ذات حضرت پادشاهینك تبعهٔ ملوكانه‌لرینك من بعد دوچار غدر واعتساف اولمالرینی جداً ارزو ایتدكلرندن‌ده امینم. ذات تاجداریلرینك تبعه و زیر دستان همایونلری حقنده پرورده بیوردقلری نیات حسنه‌یه بر

دليل اولمق اوزره ١٨٧٦ سنه‌سنده بتون ممالك عثمانيه‌نك شكل اداره‌
سنده اساسلی بر صورتده اصلاحات اجراسی ایچون وقوعبولان
تشبثاتی ذکر و بیان ایده‌بیلیرم . واقعا بو تشبثات او زمان عقیم
قالمشیدی زیرا روسیه حکومتی قسماً دولت عثمانیه‌نك تقسیمی ایچون
آوستریا و آلمانیا دولتلری ایله عقد ایتمش اولدیغی ائتلافنامهٔ خفی
اقتضاسنجه قسماً ده روسلرك عثمانلیلرکبی عین اصلاحاتی طلب ایتملرینه
میدان ویرمامك ملاحظه‌سیله عثمانلیلر ایله محاربه‌یه کیریشمش وسالف‌
الذکر اصلاحات تشبثاتنی سکته‌یه اوغراتمشیدی . سوء اداره بهانه‌سیله
دولتلر طرفندن وقوعبولان و حکومت عثمانیه‌نك کندی امور
و خصوصاتنده سربستجه حرکت ایتمسنه مانع اولان مداخلات
مکرره واقع اولمامش اولسه‌ایدی دولت عثمانیه روسیه ویاآوستریادن
دها مکمل بر اداره‌یه مالك اوله‌بیلیردی و « سوء اداره » تعبیری‌ده
الیوم دولت مشار الیها حقنده استعمال ایدلمزدی . بوکبی مداخلات
باشلیجه بر نتیجه‌یه منجر اولیورکه اوده تبعه‌نك حکومتك قدرت
و سطوتی حقنده‌کی اعتمادینك زائل اولمسی و بو صورتله بالضروره
اداره خصوصنده‌کی مشکلاتك تزاید ایتمسیدر . ایشته کوریلیورکه بار
مسئولیت آرتق ذات حضرت پادشاهینك عهدهٔ همایونلرنده قالیور .

ایمدی مداخله‌نك حقه مقارن اولوب اولمدیغنی تدقیق ایده‌لم . بو
بابده‌کی تدقیقاتمزی اجرا ایتمك ایچون اولا حکومت عثمانیه‌نك سوء
اداره‌سی بهانه‌سیله حکومات متجاوره طرفندن وقوعبولان مداخلاتی
ثانیاً اوروپا هیئت دولیه‌سی طرفندن وقوعبولان مداخلاتك مشروعیتنی
و ثالثاً انکلتره‌نك بوکبی تدابیر زجریه‌ده‌کی اشتراکنی پیش نظر
دقته آلملییز .

دولت عثمانیه‌نك عاقدلرندن بولندیغی معـاهدات مختلفه حقنده علمای حقوقك دولت مشـار الیها علیهنده اوله‌رق سرد و درمیان ایتدکلری مطالعاتك بطلانی آنفاً ایضاح وتدقیق ایتمشیدك. موضوع بحث اولان لایحهٔ مالیه‌نك ـ سالف الذکر معاهدات احکامنه استناداً ـ مشروعیتی تصدیق اولنه‌میه‌جغنی دخی یوقاریده ادلهٔ لازمه ایله اثبات ایتدك. ایمدی لایحـهٔ مذکوره‌یی حقه توفیق ایده بیله‌جك اساسات سـائره‌یی‌ده تدقیق وتعمیق ایده‌لم. بو مسئله دولت عثمانیه‌نك امور داخلیه‌سنه مداخله مسئله‌سی اولدیغی جهتله بو کبی مداخلاتی مشاهیر علمای حقوقك افکار ومطالعاتی دائره‌سنده محاکمه ایتمك ایجاب ایدر. علمای مشار الیهمك بو مسئله حقنده‌کی مطالعات قانونیه‌لری آنف ـ البیان احوالك برینی حقه توفیق ایده‌جك ماهیتدن اوزاقدر. انکلیزك حقوق دول معلملرندن بولنان « هول » ك بومسئله حقنده‌کی مطالعه‌سنی پیش نظر دقته آله‌لم. مشـارالیه مداخله‌نك مشروعیتنه دائر اولان شرائطدن بحث ایتدیکی صره‌ده‌دییورکه (ماده ۸۹) « حق استقلال، حقوق دولك او قدر اساسلی بر قسمیدر و بوکا رعایت ایتمك اوقدر ضروری و لابددرکه بو حقك دون بر حال و موقعه وضعنی استلزام ایده‌جك هردرلو افعـال و حرکاته بر نظر نا خوشنودی ایله باقمق لازمدر. مداخله ایچون وسیله اتخاذ اولنه‌بیله‌جك اسبابك موجودیتی وبو اسبابك بعض احوال مخصوصه‌ده استعمالی ـ هیچ شبهه یوقدرکه ـ عکس بر نتیجـه تولید ایدر. » (بند) مع مافیه، مشـار الیهك اعتراف و تصدیق ایتدیکی وجهله، بعض اسـباب واردرکه بونلره اسـتناداً مداخله اجراسی جائزدر. شیمدی بو راده بزه تعلق ایدر بر جهت وارسه اوده محافظهٔ نفس ایله منع ضرر قضیه‌سیدر.

محافظهٔ نفس مقصدیله وقوعبولان مداخله بالطبع «برحکومت متجاورهنك کندی تبعهسی طرفندن بر قومشو دولته وقوعبولان هجوملری منع ایتمکدن عاجز بولنمسی ، کندی ممالکی خارجنده القای شورش وفتن ایتمسی ویاخود انجق کندی انقراضیله اوکی آلنهبیلیر مخاصماته میدان ویرمسی» کبی احواله شاملدر.

اسباب مذکورهیه بناءً مداخلاته معروض اولان بر حکومت یا تعهدات دولیهسنی ایفا ایتمامش ویاخود بونلری قصداً اخلال ایتمشدر بوحکومت برخطا ارتکاب ایتمش ویاخود برخطانك ارتکابنه مساعده ایلمشدرکه مداخله ایلیان حکومت بوخطانك تعمیرینی ایسترسه حرباً طلب واستحصال ایدهبیلیر .

نتیجهٔ حرب مداخله ایدن حکومتك لهنده اولهرق نتیجهلنیرسه بوحکومت شرائط صلحیهدن بری اولمق اوزره تعهدات دولیهسنه رعایت ایدهبیلهجك برحکومتك تأسیسیشرطنی وضع ایدهبیلیر کذلك محاربهیی کوزه آلان برحکومت عین مقصدك حصولنی دها ملایم بر اصول مداخلهایله تأمین ایده بیلیر « معمافیه مداخلهیی موجب اولان مخاطره حکومت مذکورهنك افعال وحرکاتندن ویاخود خطیئاتندن تحدث ایتمیوبده محضا برشکل ادارهنك نتایجی یوزندن ویاخود مداخله ایدن حکومتك ویاخود بوحکومت ارکاننك افکار ومطالعاتنه مخالف افکار وملاحظاتك حکمفرما اولمسندن تولد ایدییورسه بومداخله مشروعیتدن ساقط اولور. بر حکومتك، قومشو بر حکومتدن طرز حیاتنك تعدیلنی طلبایلمك وکندوسنك تمثیل ایتدیکیافکار ومطالعاتی انتشاره تشبث ایتمك حقنی حائز بولندیغنی سویلمك ، بر نوع حیاتك دیکر نوع حیاتك موجودیتی بهاسنه محافظه وصیانتاولنمغه حقی اولدیغی

سویلنك دیمکدر تعبیر آخرله بو بر حکومتك کندینه مخصوص بر طرز حیاتده یشامغه اولان حقنك دیکر بر حکومتك دیکر بر صورتده یشامقده‌کی حقنه عیناً و تماماً مساوی اولدیغی حقنده‌کی قاعدهٔ اساسیه‌یی انکار ایتمك دیمکدر. بوندن ماعدا بویله برادعا بشقه جهتلردن دخی مغایر نصفت وحقانیتدر». اخلاق نقطه‌نظرندن «بر حکومت، کندی مراقبه‌سی تحتنده بولنمیان و نفوذی اوزرلرینـه بلا اختیار تأثیر ایدن اشخاصك افکارنجه حصوله کان تأثیراتدن طولایی مسئول اوله‌ماز. مداخله ایدن حکومت دوچار مخاطره اولیورسـه بو مخاطره کندی تبعه‌سنك ویاخود طرف ثالثك افعال وحرکات اختیاریه‌سندن تحدث ایتدیکی جهتله حکومت مذکوره تدابیر احتیاطیه‌سنی آنلره قارشـو حصر ایتملیدر.» (هول، ماده ۹۱) مطالعات مبسوطه حکومت عثمانیه‌یه عطف و اسناد اولنـان اسباب مسئولیتی پك صریح بر صـورتده رد وجرح ایدر وشوراسی یالکز جلوهٔ طالع نتیجه‌سیدرکه اساساً هرملته منسوب اهالی‌یی ممنون ایتمك ملاحظهٔ عدالتپرورانه‌سیله قونسلوسلره اعطا اولنان حق قضا الیوم دولت عثمانیه‌نك علیهنده استعمال ایدلمکده‌در. دولت عثمانیه غوائل داخلیه‌سندن قورتوله‌جق اولورسـه، «ممـالك عثمانیه‌ده‌کی سوء اداره اوروپا دول متجاوزه‌سی ایچون برتهلکه اولمش اولور.» کیفیتی بربهانه اتخاذ ایدیله‌رك حکومات متجـاوره طرفندن وقوعبولان مداخله‌نك اسبابنی رفع وازاله خصوصنده حقوق دولك دولت مشار الیهایه برحق بخش ایتدیکنه شبهه یوقدر.

«وسیلهٔ مداخله اولان احوالك منعی ایچون وقوعبولان مداخله‌نك ماهیتی بسبتون بشقه‌در. موضوعی دولتلرك یکدیکریله اولان مناسباتنه منحصر بولنـان حقوق دولك کرك طوغریدن طوغری‌یه وکرك

طولاییسیله بوکبی احواله شمولی یوقدر. حقوق دول احوال مذکوره یی موضوع بحث ایدیوزایسه بو بحث بشقه بر سببدن ایلری کلمکده‌در. شویله‌که بعض افعال وحرکات ، بغایت مذموم وباعث عار وحجاب بر ماهیتی حائز بولندیغی جهتله بر رذالت عمومیه شکلنی آلیر وصفت انسانیه واخلاق بشریه ایله غیرقابل تألیف برحاله کلیر. بوحالك دوام وبقاسی بشریت ایچون موجب شین وعار اوله‌جغی ملاحظه‌سیله بر هیئت دولیه ویاخود بوهیئت دولیه‌نامنه اوله‌رق بر ویا برقاچ دولت بوحالك رفع وازاله‌سنه تشبث ایدرلر ومداخله‌ده بوصورتله وقوعه کلیر .

حقوق دوله تابع بولنان دولتلرك یکدیکرینه غایت صیقی بررابطه ایله مربوط اولدقلرینه‌دائر شمدی‌یه‌قدر موجود بولنان ظن وذهاب زائل اولمقده بولندیغی کبی احکام حقوق دول موجبنجه مداخله‌نك مستند بولندیغی بعض اسباب مخصوصه دخی افکار حاضره‌نك مردود وغیر جائز عد ایتدیکی اسباب سائره‌دن اساساً سهل‌التفریق دکلدر . . . .
بر مداخله‌نك مناسب وموافق اولوب اولماسی کیفیتی، افکار عمومیه‌نك، برفعل مذموم حقنده ملاحظات قانونیه‌یه استناداً دکل بلکه حسیاته مغلوباً ویردیکی حکمه تابع اولدیغی کبی علمای حقوقك افکار و آرای مدققانه‌لری دخی ینه عین حسیاتك تحت تأثیر ونفوذنده بولنمقده‌در. علمای حقوقك بویله بر وضعیتده بولنملرینه تأسف ایتمامك ممکن دکلدر زیرا آنلر بونوع مداخلاته اعطای قرار ایتمکله بعض نوع مداخلاته برشکل قانونی بخش ایتمش اولیورلرکه بوشکل، حقوق دولك قواعد اساسیه‌سندن برینی صوك درجه‌یه قدر رخنه‌دار ایدر. بوندن ماعدا اشبو شکل قانونینك مبتنی اولدیغی قاعده ، شکل مذکوره شامل اولان کافهٔ احواله علی‌السویه تطبیق ایدلمامکده وبرطاقم احتراصاته

باك قولايلقله آلت اولمقده بولنديغندن ، ظاهراً نه‌قدر معقول وموافق كورينورسه فعلاً ده اوقدر خطرناك و مهلك بر حال كسب ايدييور» (هول ، ماده ۹۲).

« اسباب معقوله‌يه استناد و حسن نيتله حركت ايتمك شرطيله بر هيئت دوليه‌يه وياخود بو هيئت نامنه حركت ايدن بعض منتسبينه دها واسع بر ساحهٔ مداخله بخش اولنه بيلير ايسه‌ده بوهيئت كنديلريني يكديكرينه ربط ايدن رابطهٔ اجتماعيهٔ ابتدائيه حسبيله قانون خارجنده برحق مراقبه‌يه مالك اوله‌مازلر. تشكيلاتى دها مكمل اولان جمعيتلر ـ ترتيب وتنظيم ايتدكلرى ـ قوانينى انفاذله اكتفا ايدرلر. آنلر افرادمخصوصه ايچون مرقلى اصول وشرائط وياخود طرز حيات ومعيشت وضع وتعيين ايتمك تصديسنده بولنمازلر. قانونك منطقه‌سى خارجنده بركونه جبر وتضييق معامله‌سى وقوع بوله‌مز. في الحقيقه بوخصوصده هيئت دوليه صورت مكمله‌ده متشكل برجمعيت سياسيه‌دن زياده حقوقه‌مالك اوله‌ماز. منافع منفردهٔ مختلفه صاحبى اولان دولتلرك ، متفقاً حركت ايتدكلرى زمان منافع عموميه‌يى بردولت مخصوصه‌نك آمال ومنافع شخصيه‌سنه ترجيح ايده‌جكلرى احتمالى دائما موجود بولنمليدر .

مع مافيه قانون نقطهٔ نظرندن، بو صورتله مداخله ايليان دولتلرك كندى صلاحيت قانونيه‌لرينى تجاوز ايتدكلرى‌ده اصلا اونودلماملیدر . آنلرك درميان ايده‌جكلرى معذرت وياخود ابراز ايده‌جكلرى دليل آنجق اخلاقى برشى اوله‌بيلير . » (هول، ماده ۹۵)

موسيو «روله‌ن ژاقمنس» حقوق دوله دائر تأليف ايتديكى اثرك اون سكزنجى فصلنده (صحيفه ۶۰۳) دولتلرك ۱۸۸۵ — ۱۸۸۶

تاریخلی عثمانلی ـ یونان محاربه‌سنده اتخاذ ایتمش اولدقلری خط حرکتدن بحث ایتدیکی صره‌ده شرق مسئله‌سنك آیری بر مسئله تشکیل ایتدیکنی وکرك ممالك عثمانیه وکرك ممالك عثمانیه‌یه متجاور ممالك صغیره داخلنده «تاریخه وحقوقه استناداً تأسس ایتمش برقوهٔ حاکمهٔ مشترکه‌نك یعنی دول معظمه‌نك حکم ونفوذی» موجود اولدیغنی سرد واتیان ایتمشدر. «هول»، بوکا جواب اولمق اوزره شو مطالعه‌یی درمیان ایدییور:

«بو حال هیچ بر وجهله اوروپا دول معظمه‌سنك بالاتفاق حقنده بر قرار اتخاذ ایلملرینی مستلزم اولان احوالدن فرقلی دکلدر. بونك احوال سائره‌دن فرقلی بر جهتی وارسه اوده بغایت عظیم و مزمن اولان تهلکه‌نك مداخله‌ٔ مانعه‌یی مکرراً ایجاب ایتدیرمسیدر. بویله بر مداخله هرنه زمان وقوعبولورسه مطلقا او زمانك الجاآتنه توفیق ایدلملیدر.»

ایشته دولت عثمانیه‌نك امور داخلیه‌سنه اوروپا هیئت دولیه‌سی طرفندن وقوع بولان وتکررینك دولت مشارالیها اوزرنده هیئت مذکوره‌نك حمایه‌سنی احداث ایده‌جکی ظن اولنان مداخله‌نك مشروعیتی حقوق دولك منطقه‌سی خارجنده و عدم مشروعیت پوشیده‌سیله مستوردر.

دولت عثمانیه هیئت دولیه میانه داخل اولمق ایچون اقتضا ایدن کافهٔ شرائطی ایفا واجرا ایتدیکی و ۱۸۵۶ سنه‌سندن برو هیئت مذکوره‌یه داخل بولنمق امتیازینی حائز بولندیغی جهتله کرهٔ ارضك هر طرفنده بر طاقم مهالك ومخاطراتله محاط بولنان انکلتره حکومتی کبی بر حکومتك ـ ولوکه دول سائره ایله مشترکاً اولسون ـ امور و معاملات داخلیهٔ عثمانیه‌یه غیر مشروع بر صورتده مداخله‌یه تصدی

ایتمسی بر خطای فاحش سیاسی اولدیغی آشکاردر. کرك قریم محاربه‌سی اثناسنده و کرك بو محاربه‌دن صکره انکلتره ایله دولت عثمانیه آره‌سنده جریان ایدن اولان مناسبات دوستانهٔ تاریخیه حقنده‌کی اعتمادلری هنوز صارصلمیان و انکلیز اداره‌سندن غیر ممنون بر کتلهٔ عظیمه ایله مسکون اولان هندستانك یکانه مدافعلری بولندقلرینه ذره قدر شبهه اولمیان، میلیونلرجه هند اهالیٔ اسلامیه‌سنك معاونت و مظاهرت فعلیه‌سی وقایع اخیرهٔ سیاسیه حسبیله حال معلقیتده بولنمقده‌در. چونکه اهالیٔ مرقومه ذات حضرت پادشاهی‌یه خلافت رابطه‌لریله مربوط بولنیورلر — بر رابطه که افغانلیلر ایله کرهٔ ارضك اقسام مختلفه‌سنده ساکن میلیونلرجه مسلمانلری یکدیکرینه ربط ایدیور — دولت عثمانیه‌نك سلامتی دوچار تهلکه اولدیغی تقدیرده بتون عالم اسلامده بر قیام عمومی ظهور ایده‌جکنه شبهه یوقدر. آنفاً بسط و تمهید اولنان افکار و مطالعاتك شکل و ماهیتی هر نه اولورسه اولسون بزم الك خالصانه تمنیاتمز منافع بشریه‌نك ترقیسی، صلح و مسالمتك بتون کائناتده حکمران اولمسی، مدنیتك خطوات سریعه ایله ایلریلمسی، ترکلرك تحتنده بولندقلری فرض اولنان حمایهٔ سیاسیه‌دن قورتلملری و بالآخره قریم محاربه‌سندن اول و صکره اولدیغی مثللو انکلتره‌یه دکرلی بر دوست و متفق اولملری کبی شیلردن عبارتدر.

۳

مشروطیت اسلامیه نظریه‌سی و ممالك عثمانیه ایله ایرانده و هندستانده اصلاحات

الیوم کرهٔ ارضك هر طرفنی استیلا ایتمکده اولان امواج انتباه

مسلمانلری دخی راحت براقامشدر . دور جدید عثمانینك حلولی ، خلافت ایله شکل مشروطیت حکومتك مشروعیتی حقنده فوق العاده مهم بعض مسائلك ظهورینه سببیت ویرمشدر . خاقان مخلوعك الآن صفت خلافتی حائز بولنوب بولنمدیغی و حکومت حاضرهٔ عثمانیه نك قوانین (شریعت) اسلامیه ایله قابل توفیق اولوب اولمدیغی مسئله لرنده فکرلر مختلفدر هندستانده مسلمانلره آیری انتخاب دائره لری تخصیص ایتمك اصولنه مستند بولنان اصلاحات بر طاقم سوء تفهملره سببیت ویرمش وبو نقاطك اسباب عدیده یه بناءً موشکافانه تدقیقی لازم کلمشدر .

اولا ، بر خلیفه نك بالاجماع طانمسی مسلمانلرك حیاتنده برعامل ضروریدر .

ثانیاً ، اسلامك ترقی و تمدنی تصویب و قبول ایدوب ایتمدیکنی تدقیق ایتمك .

ثالثاً ، هندستانك انبساط وتکملات اقتصادیه سنك حصولی ایچون محل مذکورده ساکن کافهٔ اهالینك حکومت ایله تشریك مساعی ایتملری ضروری و لازمدر . هندلیلردن ولو بر قسمنی اولسون مغبر ایده بیله جك بر تدبیر هندستانك منافعنه مضر و منافیدر .

نقاط مذکوره یی شرح وایضاح ایده بیلمك ایچون خلافتك تدقیقنی بالضروره ایجاب ایتدیرن مشروطیت اسلامیه نظریه سنك تدقیقی لازم کلیر . بو کیفیت شرق قریبده حال وموقع حاضرك خلیفه اوزرنده نه درجه یه قدر تأثیرات اجرا ایتدیکنی کوستره جك وهندستانده مسلمانلرك حکومت محلیه ایله اتحاد و اتفاق ایتملرینك حقیقی بر قیمتی اولوب اولمدیغنی ایضاح ایده جکدر . خلافت اصولنك تدقیقی متعاقب بو اصول انکلیز مشروطیتی نظریه سی ایله مقایسه ایدیله جك و بونك ،

تدقیق ایدلمکده بولنان نقاط اوزرندهکی تأثیراتی ایضاح اولنهجقدر .

خلافت بر حاکمیتدرکه حضرت پیغمبری مدافع دین وحاکم دنیا صفت مضاعفهسنده تمثیل ایلیان بر کیمسهنك ذاتنه تفویض اولنور .

عامهٔ مسلمین اوزرنده اجرای حاکمیت ایلیهجك بر خلیفه انتخابنك اسلاملر ایچون فرض اولدیغی اجماع امتله ثابتدر . «الاصم» ك فکرینی ترویج و التزام ایدن خارجیلر بو انتخابك اختیاری اولدیغی ادعا ایتدکلری حالده کرك اسماعیلیه و کرك امامیه مذهبنده بولنان شیعیلر بونی یالکز مجبوری اولمق اوزره دکل بلکه بر امام نصبی مجبوریتنده بولنان جناب اللهك امرینه دخی موافق اولمق اوزره تلقی ایدییورلر. بو ایکی نقطهٔ نظردن هیچ بری طوغری کبی کورونمیور زیرا خارجیلرك ادعاسی آچیقدن آچیغه اجماع امته مخالفدر . شیعهلرك صورت تلقیلریده هیچ بر وجهله مجبوریت صفتیله توصیف ایدیلهمیهجك اولان جناب حقه بو صفتی اسناد ایتدکلرندن طولایی باطلدر.

خلافتك مجبوری اولمسی خصوصنك عقل ومنطقهمی یوقسه شریعتهمی مستند بولندیغی مسئلهسی پك مهم بر طاقم مباحثاته قپو آچمشدر .

معتزلیلرك فکرلرینه کوره بو مجبوریت عقل و منطقه مستند اولوب کرك دولت ایشلرینك تمشیتی و کرك اهالینك حقوق مدنیهسنك وقایه و تسویهسی ایچون بر رئیسك انتخابی ضروریدر. دیکر طرفدن ابوالحسن الاشعرینك مذهبنه نظراً بو صرف شریعته مستنددر . بو مذهبه کوره امور دنیویهنك احوال وشرائطی انجق بو اموره باقهجق بر کیمسهنك تعیینی ایجاب ایتدیرییور ایسهده وظائفك بر قسمی نفس الامرده دینی اولان بر خلیفهنك نصبنه لزوم

كوسترەمز . حالبوكه شريعت بالعكس، وظائف اداريه وحاكميه‌يی امور ومسائل دينيه‌ده حائز قدرت وصلاحيت بولنان بر كيمسه‌يه توجيه ايدر . قرآن‌عظيم‌الشانده « ای مؤمنلر اللهه ، رسول‌اللهه ، اوليای اموريكزه اطاعت ايدك » بيورلمشدر . كلام رسولدن بولنديغی روايت ايديلن شو حديث شريفده بونی تأييد ايدر :

« بندن صكره سزی اداره ايده‌جك اولانلرك بعضلرندن بعض
« ايليكلر حاصل اوله‌جقدر . آنلر حسن صورتله اداره‌ايده‌جكلردر ؛
« بعضلری‌ده فاسد اوله‌جق و فنا صورتده اداره ايده‌جكلردر .
« آنلره‌ده‌اطاعت‌ايديكز و آنلره شريعته توافق ايده‌جك هرخصوصده
« اطاعت ايديكز . آنلرك اعمال حسنه‌سندن تحصل ايده‌جك اجر
« ومثوباتدن سزده حصه‌مند اولورسيكز . آنلر حركات سيئه‌ده
« بولنورلرسه وزر ووبالی يالكز كنديلرينه عائد قالير فقط سزينه
« مظهر اجر اولورسكز »

الحاصل بو جهتلر اهل سنت والجماعتدن اولان فقهانك كافه‌سی طرفندن تأييد ايدلمشدر .

ايمدی خلافتك صفت و ماهيت مجبوريه‌سی آنفاً اثبات ايدلمش اولديغندن منتخبلرك وخلافته انتخاب اولنان ذاتك اوصافی حقنده بعض ملاحظات سرد واتيان ايتمك اقتضا ايدر .

انسانلر منتخب اوله‌بيلمك ايچون مطلقا اوچ صفتی حائز بولنمليدرلر :

اولا، آنلر ـ تعبيرك تام معناسيله ـ طوغری اولمليدرلر .

ثانياً، خليفه‌نك انتخابی‌استلزام‌ايدن اسباب‌واحوال حقنده وقوف ومعلومات لازمه‌يی حائز بولنمليدرلر .

ثالثاً ، غیرت وفعالیت ایله ادارهٔ امور نقطـهٔ نظرندن اڭ مکمل آدمی انتخاب ایچون اقتضا ایدن درایت وفراستی حائز بولنملیدرلر .

ایشته بوندنا کلاشیلیورکه ممالك غربیه‌ده حق انتخابك اساسی اولان املاك واراضی اسلامده برشرط ضروری تشکیل ایتمز. رأی ویرمك حقی کرك شهرده وکرك برولایت داخلنده اقامت ایدنلره سیاناً بخش واعطا اولنمشدر معمافیه رأی ویرمك وانتخاب ایتمك حقنك اجراسی خصوصنده‌کی رجحان صرف عادت وتعامل ایله تعیین ایدیلیور .

برکیمسه خلیفه انتخاب اولنه‌بیلمك ایچون یدی صفتی حائز بولنملیدر . کندیسی اولا ــ تعبیرك تام معناسیله ــ طوغری اولملیدر . ثانیاً ، رأینه حواله اولنه‌جق مسائل حقنده اتخاذ قرار ایده‌بیلمك ایچون اقتضا ایدن علومه کافی درجه‌ده واقف بولنملیدر. ثالثاً ، عموم وظائفنی وجه‌معتاد اوزره ایفا ایده‌بیله‌جك مرتبه‌ده سامعه ، باصره وناطقه کبی حواس وقوایه مالك بولنملیدر. رابعاً ، مشی وحرکته مانع اوله‌جق قصورلردن عاری اعضای وجوده مالك بولنملیدر. خامساً ، اهالی‌یی اداره وامور حکومتی رؤیت ایچون اقتضا ایدن درایت وفراستی صورت مکمله‌ده حائز اوللیدر . سادساً ، ممالك اسلامیه‌یی محافظه وصیانت ایچون اقتضا ایدن جسارت وشجاعتی لزومی قدر حائز بولنملیدر .

یدنجی صفت ــ که سلاله‌یه تعلق ایدر ــ فوق‌العاده دقته شایاندر. اهل سنت والجماعت خلافتی قریش قبیله‌سنه حصر ایدییور وبوبابده‌کی قرارینی برنجی خلیفه ، حضرت ابوبکرك حضرت رسول‌اللهدن ایشیتدیکی روایت اولنان «خلفا مطلقا قریش قبیله‌سندن اوله‌جقلردر» حدیث شریفی ایله حضرت رسول‌اللهك مدینه اهالیسنه ــ انصاره ــ

خطاباً بیورمش اولدقلری «قریشیلری ترجیح ایدیکز، بونی -خلافتی- کندیکز ادعا ایتمیکز.» حدیث شریفنه استناد ایدییور.

بو حدیثلر ابن خلدون، راد واسباه کبی مؤلفین مشهوره طرفندن ذکر ایدلمشدر.

دیکر طرفدن شیعه‌لر خلیفه‌نك یالکز قریش قبیله‌سندن دکل بلکه آل محمده یعنی بنی هاشمه منسوب بولنمسی لزومنی ادعا ایدرلر.

معتزیلیلر ایله خارجیلر ایسه خلافتی عموم مسلمانلره کشاده بولندیرییور وبو قرارلرینی «رئیس بر حبش کوله بیله اولسه سز آنی دیکلیکز و آکا اطاعت ایدیکز» حدیث شریفنه استناد ایدییورلر. اشبو قرار (ضرار بن عامر) کبی معروف بر مؤلف طرفندن دخی تأیید ایدلمشدر.

آنف الذکر متخالف نقاط نظریه‌نك درجهٔ اصابتی حقنده بیان مطالعه ایتمك صلاحیتنی ادعا ایتمکله برابر شوراسنی سویلیه‌بیلیرم که شیعه‌لرك خلافت حقنده‌کی نقطهٔ نظرلری کندیلرینك بنی هاشمه اولان طرفکیرلکلریله تماماً قابل تألیف اولدیغی کبی آنلرك آل تیمه منسوب اولان حضرت ابوبکرك خلافتنی طانیماملری‌ده ینه بو نقطهٔ نظردن ایلری کلمشدر. اهل سنت والجماعتك وثائق مهمه‌یه مستند بولنان نقطهٔ نظرلری قریشیلردن ماعدا عمومی خلافتدن محروم واستثنا ایتدیکی جهتله پك طار وفقط شیعیلرك نقطهٔ نظرلرینه نسبتله عدل وحقانیته دها موافقدر. تملی انسانیت ومساوات اولان، هر درلو تحکم وتغلبی هدم وپایمال ایلیان وبلال نامنده بر حبش کوله‌یی اشرافك الك بیوکلریله مساوی طوتان بر دیانتك آل محمده منسوب اولمیانلری استثنا ایده‌جك

قدر محدودویاخود قریشیلردن ماعدا عمومی خارج طوته‌جق درجه‌ده طار اوله‌میه‌جغی پك بدیهیدر .

برکیمسه‌یی دائرهٔ اسلامیته ادخال وکندیسنه بخش مساوات ایتمك وصکره کرك بو دائره‌نك وکرك بو مساواتك ثمرات مشروعه‌سنی کندیسندن دریغ ایتمك اسلامیتك عدل ونصفتنه موافق برحال اولمسه کرکدر .

خلافتك عقدی ایچون اوچ عنصر یعنی اساس لازمدرکه بونلرك برنجیسی ایجاب (تکلیف) ایکنجیسی قبول (حاکمیتك قبولی) واوچنجیسی‌ده افراد اهالی طرفندن ایفا اولنان (بیعت) در. بواوچ اساسك اهمیتی حقنده زیرده تفصیلات لازمه اعطا اولنه‌جقدر.

خلافتك عقدی معامله‌سنك حیزحصوله ایصالی ایچون ایکی صورت یعنی اصول واردر . بونلردن برنجیسی خلیفه عقده عائد تعهداتی ایفایه مقتدر اشخاص طرفندن انتخاب اولنمق ایکنجیسی‌ده عموم اهالی‌یی تمثیل ایدن سابق خلیفه طرفندن تعیین ایدلمك.

منتخبلرك عددی حقنده افکار متخالفدر . بر مذهبه کوره خلیفه‌نك حاکمیتی حقنده موافقت عمومیه‌نك اثباتی ایچون عقده متعلق تعهداته کیرشمکه مقتدر اولانلرك کافه‌سی انتخابه اشتراك ایتملیدر. فقط حضرت ابوبکرك انتخابی بو اصول خلافنه اوله‌رق وقوعبولمشدر زیرا خلیفهٔ مشارالیه یالکز حاضرون طرفندن انتخاب ایدلمشدی .

دیکر مذهب ایسه جمله‌سی متفقاً ویاخود بر رهبر واسطه‌سیله حرکت ایتمك اوزره منتخبلرك عددینی بشه تحدید ایدییور. بو اصول انتخاب عمرابن الخطاب ، ابوعبیده ابن الجراح ، اسید، بکر ابن سعد وسلیمك بیعتنی قبول ایدن حضرت ابوبکرك انتخابنك صحیح ومعتبر اولمسیله مؤیددر.

کوفه مذهبنده بولنانلرایسه منتخبلرك عددینی‌اوچه تحدیدایدییور آنلر، برقرارك صحیح ومعتبر اولمسی ایچون برحاکم ایله‌ایکی شاهدك کافی اولدیغنه دائر اولان مثالی اساس اتخاذایده‌رك بوتحدیدی وضع ایلمشلردر.

بشقه مذهبلرده واردرکه بسبتون عکسی بر مطالعه‌ده بولنیور ومنتخبلرك عددینی بره‌قدر تنزیل ایدییورلر. آنلره کوره برحاکم طرفندن ویریلن حکم نه‌درجه‌ده واجب‌الرعایه ایسه برکشی طرفندن وقوعبولان انتخاب ده‌اوقدر صحیح ومعتبر اولور. آنلر بونقطهٔ نظرلرینی حضرت علی‌نك انتخابنی بردلیل اتخاذ ایده‌رك تأیید ایدییورلر زیرا حضرت علی‌یه یالکز حضرت عباس بیعت ایتمش وعموم ملت‌ده بونی صحیح ومعتبر اوله‌رق قبول ایله‌مش ایدی .

خلیفه انتخابنك ایکنجی مثالی حضرت عمرك عهد خلافتنده کورلمشدر . مشارالیه طرفندن التی کشیدن مرکب اوله‌رق تشکیل اولنان انجمن پك مشهوردر . اصول موضوعه‌یه کوره بوانجمنه منسوب بش کشی آنلردن برینی خلیفه‌اوله‌رق انتخاب ایده‌جکلردی. بونقطهٔ نظر بصره مذهبنده بولنان علما وفقها طرفندن عمومیتله تأیید ایدلمشدر .

نامزدلر مطلقا تعیین اولنملیدر. اکثریت آرا انتخابی حل وتسویه ایدر نامزدك رضاسی ضروریدر . نامزد انتخابك نتیجه‌سنی ـ که ایجابه معادلدر ـ قبول ایدرسه اهالی کندوسنه بیعت ایتمکه مجبوردر شاید کندیسی رد وامتناعده بولنورسه ایکنجی نامزد خلافته انتخاب اولنور. تساویٔ آرا وقوعی تقدیرنده الك زیاده‌مسن اولان ترجیح ایدیلیر. تساویٔ سن وقوعی تقدیرنده علم وفضیلت ترجیح اولنور. اکرتساوی هرخصوصده واقع ایسه بعض فقهایه نظراً قرعه‌کشیده‌سی

لازمکلیر وبعضلرینه کوره‌ده اهالی بونامزدلردن ایسته‌دکلری کیمسه‌یه بیعت ایده‌بیلیر. بومراسم انتخابیه ختامپذیر اولور اولماز عقد کسب قطعیت ومکملیت ایدر. اشبو انتخاب، مقامه لایق اولمیان برکیمسه‌یه بیله اصابت ایتسه ینه معتبر وصحیح اولور. معتزله مذهبنه منسوب «جاحظ»ك مطالعه‌سنه نظراً عقد، معتبر وصحیح اسبابه مستند اولمقسزین نااهل برکیمسه حقنده تقرر ایدرسه قطعیت کسب ایده‌مز چونکه اهالی یالکز اك مکمل ودکرلی برآدمی انتخابه مأذوندرفقط فقهانك چوغی بونك عکسنی بیان ایدییور وبوخصوصده الیق برکیمسه موجود ایکن دیکر برکیمسه‌نك حاکم اوله‌رق تعیینی مثال کوسترییور. ایشته بوندن برمسئله چیقیور که اوده یالکز اوصاف فضیلتمندانه‌نك خلافته انتخاب ایدلمك خصوصنده مدار استحقاق تشکیل ایده‌بیلوب ایده‌مه‌مسیدر. مذهبلرك بری بونی کافی کورییور وبردیکری‌ده انتخاب وتعیینی ضروری عد ایدییور.

عین زمانده یالکز برخلیفه موجود بولنه‌بیلیر. اختلافات وقوعی تقدیرنده خلیفهٔ سابقك مقر خلافتی اولان محلك اهالیسنجه منتخب خلیفه‌نك حقی ترجیح اولنور ویاخود سلامت وآسایش عمومینك محافظه‌سی ایچون منتخب خلیفه‌لردن بری حقوقنی دیکرینه ترك ایتملیدر مع‌مافیه اهالینك ایلك بیعت ایتدیکی خلیفه‌نك حق رجحانی اولدیغنه دائر اولان فکر دها معقول ومعتبردر. هانکی خلیفه‌یه دها اول بیعت ایدلدیکی اکلاشیله‌مدیغی تقدیرده انتخاب کأن‌لم‌یکن حکمنده قالیر وانتخابك یکیدن اجراسی لزومی حاصل اولور.

خلافتك عقدی ایچون دیکر برصورت دها واردرکه اوده خلیفهٔ سابقك بوبابده ترتیبات اجرا ایتمسیدر. بوصورت عقد اجماع امتدن

اولدیغی کبی غایت موثوق ومعتبر ایکی مثال ایله دخی مؤیددر . ایلك مثالی حضرت ابوبکرك حضرت عمری تعیین ایتمسی تشکیل ایدییور. بوصورتله احداث اولنان صلاحیت عموم مسلمانلرجه مشروع اوله‌رق طانمشیدی. ایکنجی مثالده خلیفه انتخابی ایچون حضرت عمر طرفندن بر انجمن تشکیل ایدلمسیدر بو مثال عصر مذکور مشاهیری طرفندن دخی مدار احتجاج عد اولنمشیدی : حضرت علی حضرت عباسه دیمشدی که « فوق‌العاده حائز اهمیت بر مسئله وارسه اوده امور ومعاملات اسلامیه‌یه تعلق ایدن مسئله‌در بن بو مسئله‌ده بیطرف قالمق ورأی ویرمکدن امتناع ایتمك فکرنده دکلم » شریعت موجبنجه بوصورت انتخاب هم صحیح همده اهالینك اشتراکیله اجرا اولنان انتخابه تماميله مطابقدر .

خلیفه طرفندن وقوعبولان توجیه « ایجاب »ه معادلدر بناءً علیه بو توجیه کیمك حقنده وقوعبولیورسه آنك طرفندن قبول ایدلمسی ضروریدر. خلیفه بوصورتله حرکت ایتدیکی حالده ملت نامنه حرکت ایلمش اوله‌جغی جهتله اصدار ایتدیکی توجیهی کیرو آله‌ماز مکر که بوتوجیهده علاقه‌دار اولان شخصده استقرار دولتی تهلکه‌یه دوچار ایده‌جك بر قصور مشهود اوله. عجبا خلیفه دنیاده اللهك می یوقسه رسول اللهك می وکیلیدر؟ بو سؤاله حضرت ابوبکر : «بن اللهك دکل بلکه رسول اللهك وکیلیم» یولنده جواب ویرمشدر . اهالی حضرت عمره اولا «خلیفة خلیفة رسول الله» وصکره‌ده «امیرالمؤمنین» عنوانی ویرمشیدی .

منافع عمومیه اداره‌سنك خلیفه‌یه ترکی اهالی اوزرنده بر مجبوریتدر. خلیفه‌یه توديع اولنان منافع مشترکه‌نك وقایه و محافظه‌سی ممکن اوله‌بیلمك

ایچـون مخالفت ویاخود آیروجه حرکت ممنوعدر. اهالی دولته عائد
امور وخصوصاتك رؤیت وتمشیتی خصوصنده خلیفه‌یه اطاعت ومعاونت
ایتمکه مجبوردر . خلیفه‌نك شخصی حقنده وقوف ومعلومات حاصل
ایتمه‌نك لزومی یوقدر فقط « ابن‌جاحظ » بوبابده عکسی یولده بیان
مطالعه ایتمشدر .

خلیفه‌نك وظائفی متعدددر. خلیفه‌دینی مدافعه، مقررات‌عدلیه‌نك
اجراسی اسبابنی تهیه وانسانلرجه ارزو اولنان‌یره بلاموانع ومشکلات
کیدیله‌بیله‌جك درجه‌ده امنیت وآسایش عمومی‌یی محافظه ، مخدراتك
حیات وناموسنی حمایه واموال عمومیه‌یی صیانت وظیفه‌سیله مکلف
اولدقدن ماعدا قوانین جنائیه‌یی تطبیق ، حدودی مدافعه ومحاربانی
اجرا واداره‌یه‌ده مجبوردر .

ویرکولرك تحصیل وجبایتی ، خیرات ومبراتك اخذ وقبولی ،
مصارفك تنظیم وتوازنی ، نه‌پشین نه‌ده کیچ اولمامق اوزره وقتنده
اعطاسی لازم کلن معاشاتك تعیینی خلیفه‌نك صلاحیتی داخلنده‌در .
خلیفه مأمورلری تعیین ایتمك وامور مالیه‌نك اداره‌سنه نظارت ایتمك
صلاحیتنی‌ده حائزدر . « هربریکز برچوبانسکز وهربریکز کندی
سوریکز ایچون مسئولسکز » حدیث شریفی منطوق منیفنجه امور
دولتله بالذات اشتغال ایتمك خلیفه‌نك وظائفی جمله‌سندندر .

خلافت حدذاتنده ایکی طرفك رضا وموافقتیله حاصل اولور
برعقددر . برطرفك اطاعتی دیکر طرفك وظائفنی تولید واستلزام
ایدر. خلافت ایکی صورتله ختامه‌ایره‌بیلیر واهالی‌یی انقیاد و اطاعتدن
بری قیلارکه آنلرده اولا عادل ومتقی اولمق صفتنی خلیفه‌دن نزع
ایدن برنقیصهٔ اخلاقیه وثانیاً نقیصهٔ جسمانیه‌در . نقیصهٔ اخلاقیه ایکی

نوعدر برنجی نوعی تأثیری شهواته کاملاً انقياددن عبارت اولان تقواسزلق وایکنجی نوع خلیفه‌نك شك وشبهه‌یه معروض قالمسنی استلزام ایدن تقواسزلقدر .

برنجی نوع تقواسزلغك تأثیری شودرکه خلیفه افعال ممنوعه‌یی ارتکاب ایدر ، موجب عار وحجاب اولان افعال وحرکاتدن متلذذ اولور وشهواتی کندینه دلیل ورهبر اتخاذ ایلر بوندن ماعدا کندیسی طریق عدل وحقانیتدن‌ده انحراف ایدر. ایشته بوکبی احوال عقد خلافتی ختامه ایردیرر ویکی بر عقدك لزومی حاصل اولور. یالکز توبه واستغفار فائده ایتمز چونکه بوتوبه واستغفار طرفین معاقدیندن یالکز برطرفك تعهدینی حائزدر .

بونقطه‌ده اختلاف افکار موجوددر. بعض فقها بوصورت حرکتك خلیفه‌یی کندی نفوذ وحاکمیتدن محروم ایتدیکنی بیان ایدییورلرکه بوعقلاً ده صحیحدر. خلافت برعقددرکه کندینك نقضی کندینی فسخ ایدر. ایکنجی نقطهٔ نظر شودرکه احوال مذکوره خلیفه‌نك خلافتدن فراغت ایتمسنی ایجاب ایتمز بلکه فراغت ایتمسنی ایجاب ایدن اسبابی تهیه ایلر. حکم ونفوذ عالینك بردنبره دوچار انقطاع اولمسی مخاطرات وخیمه‌نك ظهورینه سببیت ویره‌بیلیر. ١٦٨٨ سنه‌سنده انکلتره‌ده اولدیغی کبی هرکس صداقت واطاعتدن مبری اولور ووظائف اداریه وعدلیه کاملاً دوچار سکته وتذبذب اولمش بولنور. خلیفه‌نك حاکمیته نهایت ویریلدیکنه دائر بربیاننامهٔ رسمینك نشری معقول کورونیورکه بوجهت دها زیاده تصویب اولنمش وعمومیتله قبول ایدلمش برفکردر.

ایکنجی نوع تقواسزلق احکام اسلامیه‌یه مغایر عقائده معتقد اولمقدن عبارتدر. بعض فقها بونی خلافتك دوامنه برمانعه عدایتدکلری

حالده بصره مذهبنه منسوب اولانلر بويله برفكرده بولنميورلر . بو اختلاف برطرفك اه ايله رسول الله‌حقنده‌كى خيالات باطله‌يى پيش نظر ملاحظه‌يه آلمسندن وديكر طرفك‌ده يالكز رسول‌الله حقنده‌كى شك وشبهه‌لرى قاله آلمسندن ايلرى كليور .

خلافت عقدينك ختامه ايرمسنى انتاج ايدن معيوبات ونقايص جسمانيه اوچ نوعدر :

(١) حواس خمسه‌ده‌كى قصور ونواقص (٢) اعضاى بدنيه‌ده‌كى قصور ونواقص (٣) سربستئ حركتك ضياعى .

قوۀ مميزه‌نك انقطاعى وقوۀ باصره‌نك كاملاً ضياعى خليفه‌يى خلافتدن اسقاط ايتديكى كبى مهام امورمليه‌نك خليفه طرفدن ايفاسنه مانع اوله‌جق درجه‌ده اعضاى بدنيه‌نك ضايع اولمسى‌ده عين درجه‌ده برسبب سقوط تشكيل ايدر . سربستئ حركتك ضياعى ، خليفه‌نك مادوننده بولنان بركيمسه‌نك ادارۀ حكومتى بلا وكالت درعهده ايتمسندن ايلرى كليرسه خلافت انقطاعه محكوم‌اولور. بوحال خليفه‌نك غير مسلم بردشمن النه اسير دوشمسندن تحدث ايدرسه وكندوسنك تخليصى ايچون وقوعبولان مساعى وتشبثات جديه‌يه رغماً خلاصنه امكان قالمازسه بريكى خليفه‌نك انتخابى شرعاً جائز اولور .

ايمدى مباحثات آنفه‌دن مشروطيت اسلاميه نظريه‌سنك حاكميت عوام ملاحظاتى اوزرينه مستند بولنديغى تماماً تظاهر ايدر. خلافت، انتخاب اصولنك مراقبه‌سى التنده‌در . خليفه، انتخاب اولنمق وبعض اصول واحكام مخصوصه دائره‌سنده حركت ايتمك مجبوريتنده‌دركه بونلره رعايت ايتمديكى تقديرده كندوسى حق آمريتدن ساقط اولور.

ديكر طرفدن اهالى — خليفه‌نك وظيفه‌سى احكامنه مغاير

بر فعل وحركتي وقوعبولديغي آنده — كندوسنه اطاعتدن بری ومعاف عداولنور . ايشته بو صورتله‌دركه اهالی ايله خليفه مقاوله‌نامه شرائطی ايله يكديكرينه مربوط بولنور وبو مقاوله‌نامه خلافنده وقوعبولان هر حال وحركت طرفينجه مستلزم مجازات اولور .

مشروطيت اسلاميه نظريه‌سنك انكليز مشروطيتی نظريه‌سنه نه‌درجه‌لره‌قدر توافق ايتديكنی وبوكانه‌مرتبه‌ده اجرای تأثيرايلديكنی آكلامق ايچون انكليز مؤلفلرندن « هوبز » ايله « لوق » ك وفرانسز مؤلفلرندن « روسو » نك « مقاولهٔ اجتماعی » نامی تحتنده سرد وايضاح ايتدكلری اصول وقاعده‌نك تدقيقی لازم كلدی. بونك يك صريح برصورتده آكلاشيله‌بيلمسی ايچون بوبيوك فيلسوفلرك كندی نظريه‌لرينی نصل ونه صورتله استحصال ايتدكلرينك بيلنمسی درجهٔ وجوبده‌در. « هوبز » ك تصوير وتعريف ايتديكی « آدم » خلقةً هم مدنی همده صاحب ادرا كدر .

محضا برانسان اوله‌رق طوغمش بولنمسی كيفيتی‌انسانه قوای عقليه و ذهنيه بخش و اعطا ايتمش ايسه‌ده كنديسی خودبين و طبيعتنده الك نافذ وحاكم برعنصر اولان نفسه تابع ايدی . انسان، نفسنه، نفسنك تسكين احتراصاتنه، آرزو و شهواتنه عائد ملاحظاته بناءً فعاليته كلمشدر. انسان غرضدن عاری آمال و مقاصده بيكانه ايدی و« هوبز » ك فكرينه نظراً عموم انسانلرقديماً مساوی ايديلر، صكره‌دن تحدث‌ايدن اختلاف تعليم و تربيه الجا آتيله ظهوره كلمشدر .

جوانمردلكدن بخبر ودائما آمال و مقاصد شخصيه‌يه خادم وساعی بولنان آدملرك هيچ بر فرصتی فوت ايتميه‌جكلری پك بديهيدر . « آنلر دشمن اولورلر و آمال ومقاصدلرينك ـ كه اساساً كندی

محفوظیتلریدر ـ استحصالی ایچون یکدیکرینی محووهلاکه چالیشیرلر.»
ایشته بو صورتله « بر آدم آغاج غرس ایدر ، أکین أکر ، خانه انشا
ایدر و یاخود مناسب بر محلك صاحبی اولورسه احتمالکه دیکر بعض
کیمسه‌لر متحداً کلیرلر (چونکه یکدیکرینه قارشو اولان نفسانیته
رغماً تجاوز ایچون اتحاد ایتمك انسانلرك منفعتلری اقتضاسندندر)
وبو آدمدن یالکز کندوسنك محصول سعی وعملی دکل بلکه حریتی
وحتی حیاتنی دخی آلیرلر » « عدم امنیت » ، بر حال خوف واندیشهٔ
دائمی ، ترصدات و تقیدات و حیل و دسایس هرکس اوزرنده
حکمفرما اوله‌جقدر . « لاهی صلح ماده‌لری » کبی تدابیر وترتیبات
ویاخود محافظهٔ صلح ومسالمت ایچون بر قاچ کشینك اجتماعی تمامیله
احتمالات داخلنده‌در فقط بونلر ـ محافظه وصیانت نقطهٔ نظرندن ـ
تدابیر موقته‌دن بشقه بر ماهیتی حائز دکلدر بناءً علیه حکومت
طرزنده دائمی بر قوهٔ جبریه‌نك لزوم قطعیسی ظاهر و آشکاردر .

بویله بر قوهٔ جبریه‌نك احداث وتأسیسی انجق بر صورتده ممکندر.
عمومك انضمام موافقتیله برشخص ویاخود برمجلس « آرزوی عمومی‌یی
اکثریت آرا ایله بر آرزویه تحویل وتنزیل ایتمك ایچون » اقتضا ایدن
قوت وصلاحیتك کافه‌سیله مجهز بولنملیدر . آنلر بوصورتله «کندیلرینی
تمثیل ایده‌جك برشخص ویاخود برمجلس تعیین ایده‌جکلر وکندیلرینی
تمثیل ایلیان کیمسه‌نك صلح وسلامت عمومیه‌یه عائد امور وخصوصات
حقنده اتخاذ ایده‌جکی و یاخود اتخاذینه واسطه اوله‌جغی هر درلو
افعال وحرکاتك فاعل و مسببی کندیلری اولدیغنی اعتراف واقرار
ایلیه‌جکلر وافعال وحرکات مذکوره‌ده کندی آرزولرینی اول کیمسه‌نك
آرزوسنه و کندی حکم و قرارلرینی اول کیمسه‌نك حکم وقرارینه

تابع قیله‌جقلردر » اشبو صورت افراد بیننده اولان عهود ومقاولاته مستنددر . کویا افراد اهالی بر برینه :

« بن کندیمی اداره ایتمك حقنی شو آدمه ویاخود شو مجلسه ترك ایدییورم اما بوشرطله‌که سن‌ده سنك حقکی شو آدمه ترك وشو آدمك افعال و حرکاتنه عین صورتده موافقت‌ایده‌سك» دیورلرایمش. ایشته بو صورتله‌درکه حضور و آسایشی تأمین وصلح وسلامتی محافظه ایتمك ایچون بر حکومت وجود پذیر اولیور . بوحکومت تعبیر دیکرله حکمدار متبوع اولور وبشقه آدملرك کافه‌سی‌ده آکا تابع اولورلر .

اهالی حاکمیتی بوصورتله تودیع ایتمکله اطاعته مجبور بولندقلری وبعض دفعه وقوع بوله‌جق افعال وحرکات متحکمانه‌سنه‌بیله مداخله‌دن عاجز بولنه‌جقلری متبوعك رضاسنی تحصیل ایتمکسزین ، بر تشبث ویاخود برتعدیل مؤخرك اجراسی صلاحیتدن کندینی محروم ایتمش اولیور . حکمدار ایسه صریح ویاخود ضمنی بر مقاوله‌نامه ایله باغلی بولنمیور کندیسی متبوع اولدیغی جهتله‌کندیسنك قدرت وصلاحیتنك تحدیدی متناقض بر شی اوله‌جقدر . حکمدار اهالی‌یی تمثیل ایدر وبناءً علیه کندیسنك اهالی ایله بر مقاوله‌نامه عقد ایلمسی کندی نفسی ایله بر مقاوله‌نامه عقد ایلمسی دیمك اوله‌جقدرکه بو متباین ومتناقض برشیدر ، حکمدار قانونك باش منبعی اولدیغی جهتله‌کندیسنك افعال وحرکاتی قطعیاً غیر مشروع دکلدر (واقعا بو افعال وحرکات بعضاً قوانین طبیعته ویاخود عدل وحقانیته مغایر ومنافی اوله‌بیلیر) حکمدار محاربه اعلان ایتمك ، صلح عقد ایتمك ، املاك واموال حقنده قانون تنظیم ایلمك ، ویرکوطوپلامق ، اردو باش قوماندانلغنی بالذات درعهده ایتمك وکندی مشاورلرینی، حاکملرینی ووکلاسنی انتخاب ایتمك قدرتنی

حائزدر . حضور وآسایشك محـافظه‌سی ، مملكتك مدافعه‌سی ، رتبه و نشانلر اعطـاسی و مجرمینك تجزیه‌سی اسـبابنك استكمالی دخی حكمدارك دائرهٔ اقتدار وصلاحیتی داخلنده‌در .

الك بیوك انكلیز فیلسـوفلرندن بولنان « لوق » دخی « هوبز » كبی انسانلرك خلقةً مدنی بر حكومته مالك اولمدقلری وعقدویاخود مقاوله‌نامهٔ اجتماعینك بو حاله نهایت ویرمك مقصدندن منبعث اولدیغی فكرنده‌در. « لوق » حكومت مدنیه‌نك منشأنی اوچ سببه ابنا ایدیور:

« اولا حق و باطلك میزانی اوله‌جق و بین‌الاهـالی تحدث ایدن منازعاتك حل وحسمی ایچـون بر مقیاس واحد تشكیل ایلیه‌بیله‌جك بر قانونك اتفاق عمومی ایله مؤسس بولنماسی ، ثانیاً حال طبیعته‌دەكی اختلافاتی ، قوانین مؤسسه وموضوعه موجبنجه تقدیر ومحاكمه ایتمك نفوذ وصلاحیتی حائز بشقه بر حاكمك موجود بولنماسندن طولایی هركس قانون طبیعتك عین زمانده هم حاكمی همده اجرا مأموری اولیور وبر چـوق احوالده حرص وشهوته صـوك درجه‌ده مغلوب اوله‌رق قوانین مذكوره‌دن خیلیدن خیلی‌یه تباعد ایدییور دیكر طرفدن اهمال ولاقیدی دخی بشـقه آدملر حقنده لزومسز یره رحیم وكریم اولمغه سببیت ویرییور ، ثالثاً بركیمسه كندی حقنی بر متجـاوزه قارشو یك اندر اوله‌رق منفرداً مدافعه ایده‌بیـلیر . »

متجاوزلرك كندی حقسزلقلرینی محق و مشروع كوسترمكده ذره قدر تجویز قصور ایتمیه‌جكلری پك بدیهیدر . بنـاءً علیه بوكبی حقسزلقلره معروض قاله‌جق اولانلر حضور وآسایشك استقرارینه خادم اوله‌جق اسبابك استكمالی لزومنی ادراك ایده‌جكلر ومتجاوزلری تأدیب وتجزیه ایتمك صلاحیتی حائز حاكملرك تعیننه بالاتفاق موافقت

ایلیه‌جکلر وکندی حریتلرینی عموم افرادك انضمام رأی وموافقتیله تنظیم وترتیب ایدیله‌جك قوانینه تابع بولندیره‌جقلردر . مستقر بر حکومت ویاخود تعبیر آخرله سیاسی ویاخود مدنی برجمعیت وجود پذیر اوله‌جق و « حال طبیعت » ه نهایت ویره‌جکدر . « مقاولهٔ اجتماعی » نك اصل ومنشأی ایشته بودر .

اك بیوك قدرت و صلاحیتی بالطبع بو صورتله وجوده کتیریلن قوهٔ تشریعیه تشکیل ایدر. بوقوهٔ تشریعیه قوانینی تنظیم ویاخود فسخ ایده‌بیلمکله برابر رفاه و سعادت عمومیه‌یی هدف مقصد اتخاذ ایتمکه مجبوردر . قوهٔ تشریعیه هرنه قدر حائز قدرت ایسه‌ده ینه مطلق ومستقل دکلدر. بو ، عقد ومقاوله‌نك طبیعتی اقتضاسندندرکه برکیمسه کندیسنك مالی اولمیان برشیئی بشقه برکیمسه‌یه ویره‌مز. دیکر آدملرك حیاتلری ، حریتلری و تصرفلری کندوسنك مراقبه‌سی تحتنده بولنمدیغی جهتله کندوسی قوهٔ تشریعیه‌یه او آدملرك ایشنه مداخله ایتمك صلاحیتنی بخش واعطا ایده‌مز .

قوهٔ تشریعیه اهالینك رضا وموافقتی اولمقسزین ـ اجرای حکومت ایچون اقتضا ایدن پاره‌دن فضله ـ بر ویرکو وضع وطرح ایده‌مز بونك خلافنده وقوعبوله‌جق برحرکت قانون املاکك اساسنی رخنه‌دار ایده‌جك و حکومتك تأسسندن انتظار اولنان غایه عقامته دوچار اوله‌جقدر .

الحاصل قوهٔ تشریعیه‌نك صلاحیتی شوصورتله تحدید ایدلمشدرکه بو قوهٔ تشریعیه یالکز اهالینك رضا وموافقتیله ایفای وظیفه ایدر .

اهالی قدرت وصلاحیت سیاسیه‌نك منبع اصلیسی و مصدری بولندیغی جهتله حکومتده اجرا اولنه‌جق هرهانکی تعدیلات ایچون

رأی وموافقتنك استحصالی لابد وضروریدر شوقدرکه بوحکومت ، قراله و پارلمنتویه تودیع ایدلمش ایسه بونك تعدیلی انجق اهالینك رضاسیله ممکن اوله‌بیلیر .

« لوق » ك فکرنجه اهالی اك بیوك قوتی حائز اولوب حکومتی ایستدیکی کبی تبدیل وتغییر ایده‌بیلیر وکندی نامنه اوله‌رق قوانینی تنظیم ایتمك ایچون ایستدیکی آدمی توکیل ایلیه‌بیلیر . «روسو» ایسه اهالینك تفوقنی مقبول عد ایتمش وفقط قوانین تنظیم ایتمك صلاحیتنك آخره تودیع اولنمسی خصوصنی نفرتله تلقی ایتمشدر. بوصلاحیتك اك امینتلی وسالم مستودعلری بالذات اهالیدر وبوصلاحیتك آخره تودیع وتفویضی ، وکیلك اصیلدن دها قوتلی اولمسنی انتاج ایده‌جکدرکه بو جهت براز عقل ومنطقه مغایردر .

« هوبز » حکومت مطلقه‌یی التزام ایدییور. مومی الیهك فکرنجه حکمدار افعال وحرکاتنده سربست اولوب کندوسنه اطاعت ایتمکه تعهد ایتمش اولان اهالینك حقوق اساسیه‌سنه دخی مداخله ایتمك قدرتنی حائزدر . « لوق » ایسه حکومت مشروطه طرفداریدر « لوق » ك فکرنجه حکمدار تبعه‌سنك حقوق اساسیه‌سنی مطلقا طانیملیدر . حکمدار تبعه‌سنك حقوق ابتدائیه‌سنه رعایت ایتدکجه تبعه‌ده کندوسنه اطاعته دوام ایتمکه مجبوردر . تبعه ایله حکمدار آره‌سنده‌کی مقاوله بو اساس اوزرینه مبتنیدر . طرفیندن بری شرائط عقد ومقاوله‌یه مخالف برحال وحرکتده بولنورسه دیکر طرف دخی شرائط مذکوره‌یه رعایت مجبوریتندن بری و آزاده اولمش اولور .

ایشته بونقطه‌یه استناداً ایدی که « لوق » ١٦٨٨ سنه‌سنده‌کی انقلابك مشروعیتنی مدافعه ایتمشیدی . « روسو » حاکمیت عوامك

محافظه‌سی خصوصنده «لوق» ایله هم فکر اولوب قانون تنظیم ایتمك وحاکمیتی حائز بولنمق صفت وصلاحیتك عوامك یداقتدارنده قالمسنی التزام ایدییور .

ایشته برطرفدن مسلمانلرك ودیکرطرفدن انکلیزلرله فرانسزلرك مسالك مختلفهٔ سیاسیه‌لرینك نظریه‌لری بومرکزده‌در . بونظریه‌لرك تدقیقندن اکلاشلدیغی وجهله «لوق» ك نظریه‌سی مسلمانلرك نظریه‌سنه موافقدر . کرك «لوق» وکرك مسلمانلر حاکمیتی برمقاوله نتیجه‌سی عد ایدرلر . مسلمانلرك خلافتی «لوق» ك حکومت مشروطه‌سنه موافق ومعادلدر .

حکمدار عمومك مطاعی اولمقله‌برابر بعض قیود وشروطه‌رعایت ایتمك مجبوریتنده‌در . سالف‌الذکر مسالکدن برینه نظراً حکمدار عادل اولملی ودیکرینه نظراً تبعه‌نك حقوق اساسیه‌سنه رعایت ایتملیدر. بوایکی نقطه دقتله تدقیق ایدلدیکی زمان ایکیسنك عین مقصده‌معطوف بولندیغی تظاهر ایدر .

« لوق » ك نقطهٔ نظرینك مشروطیت اسلامیه نظریه سنه توافق ایتمسی‌احتمالکه بعض کیمسه‌لرجه مراقی موجب‌اولور. «لوق» بوبابده‌کی فکرینی مطلقا اوچ منبعك برندن استخراج ایتمشدر یعنی « لوق » بوفکری یا « هوکار » دن اقتباس ایتمشدر یاخود ۱٦۸۸ سنه‌سی انقلابنی محق ومشروع کوسترمك ایچون بونی وضع وترتیبه مجبور اولمشدر ویاخود فکر مذکوری کندوسنجه هیچ بر وجهله مجهول اولمیان اصول اسلامیه‌دن استنباط ایلمشدر .

« مقاولهٔ اجتماعی » قاعده‌سنك ازمنهٔ اخیره‌ده احداث اولندیغی وبو قاعده اوزرینه مؤسس بولنان فرانسه و آمریقا حکومتلرینك

قاعدهٔ مذکورەنك احداثندن اول ظهور ایتمش اولدقلری تاریخاً ثابتدر بناءً علیه قاعدهٔ مذکورەنك مشروطیت اسلامیه نظریەسنه ومشروطیت مذکورەنك اوروپا ممالك مختلفەسی حکومتلری اوزرنده اجرا ایتدیکی نفوذه برکونه تأثیری یوقدر .

انکلتره پارلمنتوسی حقیقةً عموم پارلمنتولرك آناسیدر وبلکەده آنلرك اك مکملیدر . انکلیز حکمداری ایلك مساعدەیی ۱۲٦۵ سنەسنده « مغنه قارته » (بیوك بیورلدی) نامیله معروف بیانامه ایله اعطا ایتمش وبونی متعاقب ۱٦۲۸ سنەسنده « حق استدعا » و۱٦۸۹ سنەسنده « لایحهٔ حقوق »ناملریله نشر اولنان بیانامهٔ قرالی انکلیز مشروطیتنك اساسانی توسیع ایلمش ایدی .

مسلمانلرك اصول مشروطیتی انکلیز مشروطیتدن دهاقدیمدر زیرا حضرت پیغمبر مشروطیت اسلامیه قواعدینی یدنجی عصر میلادینك اوائلنده نشر وتعلیم بیورمشیدی. عرب اصول وقواعدینك هرطرفده مظهر رغبت عمومیه اولدیغی مورخلرجەده مصدقدر. « پادووا » و«بولونیا» دارالفنونلرنده تعلیم ایدیلن کتب فلسفیهٔ یونانیه رومجەدن دکل بلکه عربجەدن لاتینجەیه ترجمه ایدیلن آثاردن متشکل ایدی. انکلیزلرك « مغنه‌قارته » سنی تنظیم وترتیب ایلیانلرك نظریات سیاسیهٔ اسلامیەنك تحت تأثیرنده بولنمدقلری ادعا اولنەمز چونکه بونظریات تاریخ مذکوردن اول عموم اوروپا اوزرنده برنفوذ وتأثیرفوق‌العاده اجرا ایدییوردی. « لوق » سیاسیات اسلامیه نظریەسنه حقیله واقف ایدی نته‌کیم کندیسی یازدیغی اثرلرده بونی تلمیحاً اعتراف ایدییور.

ایمدی بونقطەده اوچ مسئله وارد خاطر اولیور :

اولا ، دولت عثمانیه‌نك ویاخود ایرانك شكل مشروطیتی اصول واحكام اسلامیه‌یه مطابق اولوب اولماسی .

ثانیاً، حكمدار لاحق عثمانینك خلافتی مشروع برصوتده احراز ایدوب ایتمدیكی .

ثالثاً ، اخیراً هندستانده اجراسنه ابتدار اولنان اصلاحاتده مسلمانلره تخصیص وتعیین اولنان آیری دائرهٔ انتخابیه‌یه نه كبی قیمت وماهیت عطف اولنه‌بیله‌جكیدر.

(بند) مشروطیت اسلامیه نظریه‌سی انكلیز مشروطیتی نظریه‌سندن دها واسعدر. مشروطیت اسلامیه قواعدی انكلیز مشروطیتنك قواعد اساسیه‌سنه تماماً مطابق اولمقله برابر حق انتخابیده تصرف املاكه‌یعنی یالكز ویركو اعطا ایلیانلره حصر ایتمیور. احكام اسلامیه باشدن باشه حاكمیت عوامی ترویج والتزام ایتدیكی جهتله حقوق ومنافع اهالی‌یی صیانت ومحافظه ایتمك غایه‌سنی پرورده ایلیان اصول حكومتدن بشقه برشی طانیمز.

ممالك عثمانیه‌ده ویاخود ایرانده موجود بولنان شكل مشروطیت اداره اصول واحكام اسلامیه ایله تماماً مؤیددر .

عثمانلی شیخ‌الاسلامنك فكر ومطالعه‌سی علمای‌اسلامیه‌نك افكار ومطالعاتنه كاملاً توافق‌ایدییور. بعض‌سیاسیون عثمانلی ادارهٔ جدیده‌سنك دوامی حقنده متردد بولنیورلر حالبوكه ادارهٔ مذكوره حقیقةً افكار اسلامیه‌یه تماماً موافق ایسه بونك دوامنده ذره قدر شك وتردده محل یوقدر. كنج ترك فرقه‌سی رؤساسندن شخصاً طانیدیغم بعض كیمسه‌لرك‌احوالندن استدلال ایلدیكم وجهله رؤسای مومی‌الیهم اخلاق صافیه وافكار جدیده اصحابندن مسالمت پرور برطاقم آدملردر

آنلرك مقتدر اولدقلرينه واقتدارلريني مملكتلرينك استفادهسنه حصر و استعمال ايليهجكلرينه هيچ شبهه يوقدر. دورهٔ جديدهنك دوام وبقاسى خصوصنده داعئ انديشه بر حال يوقدر. بك چوق تبعهٔ اسلاميهيه مالك بولنان انكلتره حكومتى جامع خلافت اولان دولت عثمانيهيه ومنبع علم وعرفان بولنان ايرانه معاونت خيرخواهانهسنى دريغ ايتمامليدر.

ايكنجى مسئله حقنده افكار متخالفه موجوددر. بعض هند مسلمانلرينه نظراً خلافت خاقان مخلوعك شخصنده منقطع اولمامشدر آنلر خاقان مخلوعى الآن خلافتى حائز عد ايدرلر فقط ممالك عثمانيهده شيخ الاسلامك صلاحيتى مسئلهنى تماماً حل ايدييور. شيخ الاسلامك فكرنجه خلافت خاقان سابقك شخصنده منقطع اولمشدر. زيرا ماضيده كندوسنك مساوئ احوالى مشهود اولمشدر خاقان سابق حقندهكى معلومات ومسموعاتمز مقارن حقيقت ايسه بو مسئله حقنده ايضاحاته كيريشمك بيله زائددر. كنديسى طريق حق وعدالتدن انحراف ايدرك حكومتك دوام و استقرارينى تهلكهيه القا ايليهجك صورتده حركت ايتمكله باشلار باشلاماز مطاعيت حقى كندندن زائل اولمشدر. كنديسى جان ومالك محافظه وحمايهسى ايچون خلافته انتخاب ايدلمشيدى فقط بو جان و مالى محافظه ايتديكى كبى تبعهسنك حقوق اساسيهسنه دخى رعايت ايتمامش وطريق حق وعدالتدن انحراف ايتمش اولديغندن خلافتدن بحق محروم اولمشدر. قانون نقطهٔ نظرندن خاقان سابقك رسماً اجرا اولنان خلعى غيرقابل فسخ برصورتده كسب قطعيت ايتمشدر.

هندستان اصلاحاتنه كلنجه بوبابده هنوز قطعى برفكر بيان ايديلهمز

اینه‌ده تطبیق و اجراسنه ابتدار اولنان بو اصلاحاتك هندستان تاریخ اداره‌سنده یکی بر دورهٔ مهمه‌نك مقدمه‌سی اولدیغنه واهالی‌یی بر درجه‌یه قدر حکومته تقریب ایتدیردیکنه شبهه یوقدر. اورته صنفی تشکیل ایدن و بین‌الاهالی علم‌وعرفان ایله تمیز ایلیانلرك حق انتخابی یوقدر. دیکر طرفدن مالکانه‌لرنده یاریجیلرله مستأجرلره عنف‌وشدتله معامله ایتمکدن کیرو طورمیان بیوك اراضی صاحبلری کندیلرینك مستحق اولمدقلری قدرت وحق‌انتخابی احراز ایتمشلردر. مسلمانلره مختلف مجلس اداره‌لرده آیری اعضا بولندیرمق‌حقی ویرلمشدر.

ایمدی بو رادده اصلاحاتك بو قسمنك تدقیقی اقتضا ایدرچونکه بو کیفیت برچوق مناقشات و تنقیداتی موجب اولمشدر. هند مسلمانلری کویا هندستانده یابانجی منزله‌سنده ایمشلر ومقدارلری‌ده هندستان اهالیسی ایچنده‌مهم بریکون تشکیل ایتمیورایمش وبونك ایچون آیری بر دائرهٔ انتخابیه‌یه استحقاقلری یوق ایمش.

هند مسلمانلرینك هندستانده یابانجی صفتنده بولندقلرینه دائر اولان ادعایه قارشو بوندن تقریباً قرق سنه اول مکهٔ مکرمه علماسی طرفدن اقتضا ایدن جواب اعطا اولنمش وعلمای‌مشارالیهم هندستانك دارالسلام یعنی صلح ومسالمت مملکتی اولدیغنی بالاتفاق بیان ایلمشلر ایدی بناءً‌علیه مسلمانلر هندستانده اجرای آیین دینیده سربست بولندقجه ودینلرینی تجاوزات خارجیه‌یه قارشو مدافعه‌یه قادر اولدقجه اوراده یابانجی عد اولنه‌مازلر. منشألری نره‌سی اولورسه اولسون بر هند مسلمانی هندلیدر.

مسلمانلرك اصول مشروطیت اداره‌یه قابلیتلری اولمدیغنه دائر اولان ادعایه کلنجه: یالکز شوراسنی بیان‌ایله اکتفا ایلرم که‌مسلمانلرك

بتون حیاتنه حاکم اولان نظریهٔ سیاسیهٔ اسلامیه بو ادعانك بطلاننی اثباته کافیدر . مسلمانلرك اصول مشروطیت حقنده‌کی اعتقادلری انکلیزلرك انکلیز مشروطیتی حقنده‌کی اعتقادلرینك عینی اولدیغی حالده مسلمانلر نیچون امرادارهٔ وتطبیقاتده انکلیزلر کبی حرکت ایتمسونلر؟ مجلسده متخصص آدملر بولنمسنك البته تأثیر کلیسی واردر. هندستان مجلس عمومیسنده هند مسلمانلرینك وجودی هم مملکت ایچون همده حکومت ایچون محسنات عدیده‌یی موجبدر هندستانك منحصراً مسلمانلره ویاخود مجوسیلره ویاخود زردشتیلره ویاخود دیشقه برعنصره عائد بولندیغنه دائر وقوعبوله‌جق برادعا هیچ شبهه‌یوقدرکه حقیقی برهند وطنپرورنجه موجب انکسار اوله‌جقدر. عموم هندلیلر هندستانك ترقی وتکملنی ارزو ایتدکلری جهتله آره‌لرنده جزئی برنفاق وشقاقه سببیت ویره‌بیله‌جك احوالی عظیم بر خوف واندیشه ایله تلقی ایدرلر. هندستانده ساکن عناصر مختلفه آره‌سنده‌کی امتزاج ووحدت مرتبهٔ کماله واصل اوله‌جغی زمان مسلمانلره آیری بردائرهٔ انتخابیه تخصیصی لزومی برطرف اوله‌جق وسائر انکلیز مستملکاتنده جاری اولان اصوله امتثالاً برهند مجلس عمومیسنك تأسیس وتشکیلی ممکن اوله‌جقدر .

ایمدی هند مسلمانلرینك مقدار نفوسلری نسبتندن فضله اعضا انتخاب ایتمك حقنی احراز ایتمش اولدقلری حقنده‌کی ادعانك بطلاننی اثبات ایده‌لم .

هندستان مجلس عمومیسی والئ عمومی ایله یدی اعضای منصوبه‌دخی داخل اولدیغی حالده آلتمش سکز اعضادن متشکلدر شویله‌که :

مأمورين حكومتدن	٣٥
والئ عمومى طرفندن نصب وتعيين اولنان :	٤
انتخاب اولنان وياخود حكومتك توصيه‌سى اوزرينه انتخاب قلنان	٢٨
	٦٧

آنف الذكر ٣٥ مأمور حكومتى تمثيل ايتمك اوزره مجلسده اثبات وجود ايدرلر نصب وتعيين اولنان درت اعضا دخى انتخابده اقليتده قالالرندن طولايى حقوقنى محافظه ايده‌ميان عناصردن انتخاب اولنانلردر .

هند عناصر مختلفهٔ مهمه‌سنه مجلسده آتى‌الذكر موقعلر تخصيص اولنمشدر :

	موقع
١ — اوروپا تجارت اوطه‌لرينه	٢
٢ — برمانياده‌كى بودا مذهبنه منسوب اولانلره	١
٣ — مسلمانلره	٨
٤ — مجوسيلره	١٧
	٢٨ يكون

مسلمانلره التى دائرهٔ انتخابيه تخصيص اولنمشدر شويله‌كه : پنجاب ، مدراس ، بومباى ، بنغاله ، « ولايات متحده » وبنغالهٔ شرقى ولايتلرينك هر برى براعضا انتخاب ايتمك حقنى حائزدر .

بونلردن ماعدا مسلمانلردن بيوك اراضى صاحبلرينك ساكن بولندقلرى درت ولايت طرفندن بالمناوبه ايكى اعضا انتخاب اولنمقده‌در. يعنى

(آ) مقدارلرى بره ايكى نسبتنده فضله بولنان « سيند »

مسلمانلری کندیلرینه منسوب بیوك املاك واراضی صاحبلرینك حقوقنی محافظه ایچون بومبای ولایتی نامنه اولەرق بر سنه بر فضله اعضا انتخاب ایدەبیلەجکلردر .

عین سنەده پنجابدن دخی برفضله اعضا انتخاب اولنەجقدر .

(ب) « ولایات متحده » مسلمانلری طرفندن عین اسبابه بناءً بشقه سنه فضله بر اعضا انتخاب اولنەبیلەجك وینه عین سنەده شرقی بنغاله مسلمانلری دخی برفضله اعضا انتخاب ایدەبیلەجکلردر .

من حیث المجموع مسلمانلر ایلك انتخاباتده یکرمی سکزده سکز یعنی یوزده ۲۱ ۳/۷ وایکنجی انتخاباتده اوتوزده سکز یعنی یوزده ۲۶ ۲/۳ اعضایه مالك اولەجقلردر .

اشبو اصول انتخابدن ایکی فائده مأمولدر . برنجی فائده مجوسیلرایله مسلمانلر آرەسنده تشریك مساعی تشبثاتنك تزایدی وایکنجی فائدەده هندلیلرك حکومتله اولان مناسباتنك تزایدی اولەجقدر . بوصورتله اجراسنه ابتدار اولنان اصلاحاتك هندستان ایچون بر دورۀ رفاه وسعادتك مبدأی اولەجغی شبهەسزدر اومیدرکه عموم هند وطن پرورلری بونی اهمیتله تلقی ایدوب موفقیتله نتیجەلنمسی ایچون صرف همت واهتمام ایلیەلر .

آنفاً درج اولنان مقاله سید عبدالمجید طرفندن « قبه کستەن هول » ده ۸ تشرین ثانی سنه ۱۹۱۰ تاریخنده اسامیسی زیرده محرر ذواتدن متشکل برمتینغده قرائت ایدلمشیدی :

لورد لامینغتەن بو متینغه ریاست ایدییوردی . حاضرون میاننده مادام لامیننغتەن ایله سید امیر علی ، میرزا عباس علی بك ، سیرجمس ویلسەن وخداداد خاندن ماعدا اللی کشی دها بولنیورایدی .

مذکور مقالەنك قرائتنی متعاقب متینغ رئیسی لورد « لامینغتەن » متینغ هیئتنه خطاباً دیدی‌که :

مادامل‌ر ! موسیولر ! بزه بو کاغدی اوقویان سید عبدالمجیده تشکراتمزی بیانه مساعده ایده‌جککزدن امینم . خلیفه‌نك تعیینی حقنده بنم کبی سزده اولدقجه مهم برفکر پیدا ایتدیکز . خلافته انتخاب اولنمق ایچون بر شخصك حائز بولنمسی لازم کلان اوصاف حقنده مسلمانلر میانده اتفاق آرانك موجود بولنمامسی بنجه مشوش برحالدر . بوندن ماعدا بومقامه لایق اولانلرك صورت انتخابی حقنده دخی افکارمتضاده موجوددر شوقدرکه بو مسئلهٔ انتخابیه‌یی احاطه ایدن مشکلات او قدر چوقدرکه انکلیزلر مالك اولدقلری اصول موروثه‌دن طولایی کندیلرینی تبریك ایتملیدرلر . خلیفه ، انتخابدن صکره آرتق عمومك اطاعتنه کسب استحقاق ایدییور . خلیفه کیم اولورسه اولسون اهالی کندوسنه اطاعته مجبوردر . انکلیزمشروطیتنك اساسی احتمالکه سید عبدالمجیدك دیدیکی کبی مشروطیت اسلامیه نظریه‌سنه مستنددر فقط سید مومی الیه شونی اعتراف ایتملیدرکه مسلمانلرك خلیفه‌سی ایله انکلیزلرك قرالی هرنه‌قدر علی السویه برحکومت مشروطه شکلنی تمثیل ایلیورلر ایسه‌ده ینه آره‌لرنده برفرق کلی واردر . خلیفه بالذات مسئولدر وبناءً علیه خلع اولنه بیلیر . نته‌کیم سلطان عبدالحمید ، سوء اداره‌سندن طولایی خلع ایدلمشدر فقط انکلتره‌ده بو حال برعکسدر . انکلیز قرالی غیر مسئولدر . مسئولیت قرالك ناظرلرینه عائددر . ایشته بوفرق پك مهمدر .

ممالك عثمانیه ایله ایرانده اعلان اولنان ادارهٔ مشروطه‌نك اصول و احکام اسلامیه‌یه موافق اولدیغنه دائر سید عبدالمجید طرفندن وقوع

بولان بیانات حقیقةً تسلی بخشدر . مشروطیت عثمانیه‌نك مشروطیت ایرانیه‌یه نسبتله دها موفق اوله‌جغی محققدر . هرنه حال ایسه هرایکی ملتك موفقیتنی تمنی ایدرم . انلرك کندی مملکتلرینی حسن صورتله اداره ایده بیله‌جکلرینی امید ایده‌لم . هندستانده مسلمانلره ویریلان حق انتخاب حقنده بر شی دییه‌میه‌جکم چونکه بو خصوصده برکونه معلومات ویاخود مسموعاتم یوقدر. آنجق شوراسنی تأمین ایده بیلیرم که اصلاحات اخیره هم مسلمانلرجه همده مجوسیلرجه بادئ ممنونیت عظیمه اولمشدر .

لورد « لامینغته‌ن » دن صکره « صفی » نام ذات بیانات آتیه‌ده بولنمشدر :

بن اصلاً عربم . انکلیز اصولی ایله تحصیل کوردم . انکلیز اصول اداره‌سنی پك تقدیر ایدرم . عربلرك مدنیتی دخی مکملدر شو شرطله‌که بومدنیت موقع فعله وضع اولنه بیلسون . عربستان مدنیته دکل بلکه آسایش وعدالته محتاجدر. آسایش وانتظامك مفقود بولندیغی یرده قانونلرك ویاخود تدبیرلرك فائده‌سی اوله‌ماز . مکمل قانونلر پارلمنتوده یاپیلیور بونلر علمای حقوق ایله رؤسای روحانیه وسائره طرفدن وضع وتنظیم اولنور . ایران ایله عثمانلی ممالکنك اصلاحاتی طوغری استقامته متوجهدر فقط آنلرك حال حاضرده اصول وقواعد مشروطیتی عیناً اجرا وتطبیق ایده‌مامللری معارف ایله استطاعت مالیه‌نك فقدانندن ایلری کلیور . ممالك مذکوره‌نك یقینده انکلتره کبی بر اصول اداره‌یه مالك اوله‌جقلری مأمولدر . ممالك عثمانیه ده معارف برنجی دکل ایکنجی برموقع احراز ایدییور . لسان عرب ممالك عثمانیه‌ده برنجی درجه‌ده حائز اهمیت اولملی وبرنجی موقعی

احراز ایلیلدر زیرا مسلمانلری تعلیم و علم و عرفانه سوق ایتمك خصوصنده عرب لسانی غایت مؤثر برواسطه‌در .

« صفی » دن صکره « ویقاجی » سوزه باشلامش وشو صورتله بیان مطالعات ایلمشدر :

سید عبدالمجید ممالك عثمانیه ایله ایراندن بحث ایتدیکی صره‌ده الیوم ایرانده کسب وسعت ایتمکده اولان « بهائی » مذهبنی ذکر ایتمامشدر . بومذهب هم خرستیانلق ایله اسلامیت آره‌سنده‌کی اختلافی رفع ایتمك همده بوایکی دیانت یرینه قائم اولمق ایچون « بهاءاه » طرفندن احداث وتأسیس ایدلمشدر . ایران نفوس عمومیه‌سنك ثلثی « بهائی » مذهبنه منسوبدر . « بهائی » لر آمریقاده دخی تزاید ایتمکده وحتی شیقاغو شهرنده بر بهائی معبدی انشا ایدلمکده‌در .

« ویقاجی » دن صکره « ث . ك . ویاسه رأو » بروجه آتی بیاناتده بولنمشدر :

سید عبدالمجیدك قرائت ایتدیکی کاغدك بر ایکی یرینه اعتراض ایده‌جکم : اولا ، هندستانده انتخاباتده جنس ومذهب تفریقی مسئله‌سنك تحدثنه سببیت ویرمك مملکت مذکوره‌نك ترقی وتعالیسنك تأخیرینه چالشمق دیمکدر بناءً علیه عموم هندلیلر بلا تفریق جنس ومذهب انتخاباتی بالاتفاق اجرا ایتملی وهرشیدن زیاده هندستانك منافع عمومیهٔ اصلیه‌سنی کوزتملیدرلر .

ثانیاً ، سید عبدالمجید عثمانلی انقلاب اخیرینی ١٦٦٨ سنه‌سنده‌کی انکلیز انقلابنه تشبیه ایدیور . فکرمجه بو تشبیه طوغری دکلدر زیرا انکلیز انقلابی انکلتره‌ده اعصار مدیده‌دنبرو تأسس ایتمش اولان اصول وقواعد تشریعیه‌نك اصلاح وتقویه‌سی جهتنه معطوف ایدی .

حالبوکه عثمانلی انقلابی قوهٔ تشریعیه‌نك ایلك دفعه اوله‌رق تأسیسی مقصدیله حصوله کلمشدر. بر انقلابی وجوده کتیرمك بشقه برشیدر، بونی ادامه ایتمك ده ینه بشقه برشیدر. انقلابك دوام و بقاسی ایچون آلمانیا ایمپراطورینه استناد ایدن بر ملتك انقلابی اوزون مدت پایدار اوله‌ماز. ایرانه کلنجه اورانك حال و موقعی پك وخیمدر.

«ویاسه‌رأو» دن صکره موسیو «لیزلی‌مور» ملاحظاتنی بروجه آتی سرد وانیان ایتمشدر:

فکرمجه هندستانده مسلمانلر آیری بر دائرهٔ انتخابیه‌یه مالك بولنمیدرلر چونکه آنلر اعصار مدیده‌دنبرو مجوسیلردن آیری اوله‌رق یشامشلردر. ایرانده‌کی «بهائی» مذهبنك آمریقاده توسع ایتمکده اولدیغنه دائر اولان ادعایه کلنجه بوکا پکده احتمال ویره‌میورم عجبا آمریقاده «خریستیان سیانتیست» و «مورمونس» مسلکلرینه منسوب اولانلرك عددی نه قدر درکه «بهائی» مذهبنه انتساب ایدنلرك عددی تکثر ایتسون؟

انکلیزلرك اصول مشروطیتی مسلمانلردن آلدیغنه دائر سید عبدالمجید طرفندن سرد ودرمیان اولنان مطالعه دخی مقارت حقیقت دکلدر زیرا انکلتره‌ده «آنغلو ساقسون»لرك زماننده موجود بولنان «ویته‌نه‌غموت» شمدیکی پارلمنتونك بر شکل دیکرندن بشقه برشی دکلدی.

سید عبد المجیدك قرائت ایتدیکی موضوع حقنده وقوعبولان تنقیداتی متعاقب سید مومی‌الیه بوتنقیداته بروجه آتی مقابله ایتمشدر:

منقدین ایچنده بر ذات ممالك عثمانیه و ایرانیه‌ده الحالة هذه آسایش و عدالتك تقرر ایتمدیکنی بیان ایتمشدر بو سوزی رد

و تكذيب ايتمكله برابر بو كبي احوالك انكلتره‌ده دخی وقوعبولمقده اولدیغنی ادعا ایده‌بیلیرم .

ایلك پارلمنتو شكل اداره‌سی انكلتره‌ده ١٢٦٥ سنه‌سنده وجوده كلمش ایدیسه‌ده حقوق ووظائفی صریح وآشكار اولان انكلیز پارلمنتوسی انجق ١٦٨٨ سنه‌سنده تأسس ایتمشیدی . او صره‌لرده انكلتره‌ده اختلاللر اكسیك دكلدی بناءً علیه پارلمنتولرینی هنوز یکی تأسیس ایتمش اولان ایرانیلر ایله عثمانلیلرك بو کونکی انکلتره کبی مکمل بر حکومت تشکیل ایلملری نصل ممکن اوله‌بیلیر ؟

ایرانیلر ایله عثمانلیلر شكل اداره‌لرینی انجق اون سنه‌ده تحت انتظامه آله‌بیله‌جکلردر چونکه بو کونکی فنالقلرك کافه‌سی دور سابقك سیأتی نتایجیدر.

بهائی مذهبی حقنده‌کی افکاره کلنجه بو مذهبك کندینه مخصوص بر کونه اصول واحکامی یوقدر. تخطر ایتدیکمه کوره بو مذهب « قاجار » سلاله‌سنه قارشو بر حس نفرت پرورده ایدن و ایران ایله ممالك عثمانیه‌یی یکدیکرینه الحاق و توحید ایده‌رك ادارۀ مشروطه تأسیسنی ارزو ایلیان بر ذات طرفندن ترتیب ایدلمشیدی . « بهائی » مذهبنك سری بوندن عبارتدر . « بهائی » لر بتون معالیاتی اسلامدن اخذ و اقتباس ایتمشلردر بناءً علیه « بهائی » مذهبنی تقدیر ایلیان آمریقالیلر ایله انکلیزلر طولایسیله اسلامی تقدیر ایتمش اولیورلر .

بومتینغده قرائت ایتدیکم مقاله‌نك موضوعی حقنده وقوعبولان سوألردن بری‌ده ایران و دولت عثمانیه و هندستاندن عین زمانده بحث ایدیشمدن ایلری کلیور . موضوعی بوصورتله تشریح ایتمکلکم اولا عثمانلی وایران مشروطیتلرینك احکام جلیلۀ اسلامیه‌یه غیرموافق

اولمدیغنی و ثانیاً هند مسلمانلرینك هندستانده مهم بر عنصر عامل تشکیل ایتدکلرینی اثبات ایتمك مقصدندن نشأت ایتمشدر .

انکلتره‌ده بو کونکی پارلمنتویه مشابه بر مجلسك ۱۲٦٥ سنه‌سندن اول « ویته‌نه‌غموت » نامیله‌موجود بولندیغنه دائر موسیو «لیزلی‌مور» طرفندن وقوعبولان ادعا براساس معقول وصحیحه مستند دکلدر زیرا « ویته‌نه‌غموت » نامنی حائز بولنان بو مجلس، قرال ایله قرالك ندماسی و قرال طرفندن نصب و تعیین اولنان بعض رهباندن متشکل بولندیغی جهتله‌عموم ملتی تمثیل‌ایتمیوردی. بوندن‌ماعدا بو «ویته‌نه‌غموت» بر هیئت استشاریه ماهیتدن بشقه بر شی دکلدی. انکلیز ملتی تمثیل ایدن پارلمنتو انجق ۱۲٦٥ سنه‌سنده وجوده کلمشیدی .

سید عبد المجید طرفندن ویریلان بو جواب اوزرینه متینغه نهایت ویرلدی .

٤

هندستانده‌کی قاریشیقلقلر

هندستان نصل بر مملکتدر ؟

هندستان ــ روسیه مستثنا اولمق اوزره ــ عموم اوروپا قطعه‌سی جسامتنده واوچ یوز میلیون نفوسی حاوی بر ایمپراطورلقدر . بو نفوس، مختلف مذهب ودیانتلره منسوب آیین واحکام کونا کون ایله عامل، السنهٔ مختلفه ایله متکلم وتعصبات متضاده وعادات‌وعنعنات متخالفهٔ اجتماعیه ایله یکدیگرندن متفرق بر چوق ملیتلردن مرکبدر فقط اجناس مختلفه‌دن مرکب بولنان بو نفوس فوق‌العاده جسیم ایکی فرقهٔ سیاسیه‌یه منقسمدر وبو ایکی فرقه هنوسیلر ایله مسلمانلردن متشکلدر .

مسلمانلر ایله مجوسیلردن مرکب بولنان بو ایکی فرقهٔ سیاسیه داخلنده بر طاقم کوچوك ملیتلر واردرکه آنلر هرنه‌قدر آز ایسه‌ده ینه مقدار نفوسلری ملیونلره بالغ اولیور . بو کوچوك ملیتلرك یکدیکری آره‌سنده‌کی فرق طوغریدن‌طوغری‌یه مسلمانلرایله مجوسیلر آره‌سنده‌کی فرق قدر واردر. ازجمله «سیخ» لر مجوسی اولمقله برابر آیین وعادتلری مجوسیلرککنه طبان طبانه ضددر .

هندستانك اك جنکاور قبائل اسلامیه‌سندن بولنان «روحیله» لر، «پاتهان» لر، «بلوچی»لر و«آسامی»لر ایله هیمالایه اتکلرنده ساکن طاغ آدملری وبرمانیاده‌کی «بودا» لر و«خوند»لر، «ماریس»لر، «بهلس»لر وهندستانك وسطی ایله جنوبنده ساکن «غیرآریه» لیلر وتجارت وصنعتله اشتغال ایلیان «پارسی» لرك کندیلرینه مخصوص عادات وعنعنات متضاده‌سی واردر. هندقبائل مختلفه‌سی بشریتك ازمنهٔ قبل‌التاریخیه‌دن بوکونه‌قدر کچیرمش اولدیغی صفحات مختلفهٔ مدنیه‌نك آثار ونمونه‌لرینی الآن محافظه ایتمکده‌درلر. هندستانده چیپلاق کزن وحشی آدملره تصادف اولندیغی کبی غربك مدنیتنه وافکار سیاسیه‌سنه واقف علم وعرفان صاحبلرینه‌ده تصادف اولنور .

ایام اخیره‌ده انکلیز رجال سیاسیهٔ معروفه‌سی «هندستان مسئله‌سی»نه بیوك بر اهمیت عطف ایتمشلر وبو مسئله‌یی انکلتره پارلمتوسنجه پیش نظر دقته آلنمغه لایق عد ایلمشلردر . انکلتره ایچون « مدافعهٔ ملیه » مسئله‌سی نه‌قدر مهم ایسه هندستان مسئله‌سی‌ده اودرجه‌ده حائز اهمیتدر. ایمدی هندستانه عطف اولنان بواهمیت نظر دقته آلنورسه اوراده‌کی قاریشیقلقلرك نه‌دن تحدث ایتدیکنه دائر برسؤال وارد خاطر اولور. بو سؤالك جوابی مشکل اولدیغی قدرده مهمدر .

لجنلرده « لانقەشایر » ده « هندستانده‌کی اغتشاشات » حقنده ایضاحات ویرمك ایچون بکا وقوعبولان دعوتدن بو اغتشاشاتك اسبابنك اکلاشلمسی ایچون بوراده برمراق حاصل اولدیغنی اکلادم.

هندلیلرك حیات سیاسیه‌لرنده‌کی تظاهرات اخیره‌نك واضح برشکل کسب ایتمشدر.

مجوسیلر، اعتدالپرور وافراطپرور اولمق اوزره ایکی قسمه آیرلمشلردر. مسلمانلر ایسه افکار وخیالات عتیقه اصحابندن بعض کیمسه‌لر طرفندن الآن غیر ثابت بر حال سیاستده بولندیرلمقده‌درلر.

هرنه اولورسه اولسون هندستانده حقیقت حالده بو کون بر اغتشاش یوقدر. مع‌مافیه ایام اخیره‌ده « قاریشیقلق » تسمیه اولنان حسیاتك اسباب تظاهراتی حقنده بعض ایضاحات اعطاسی لازمه‌دندر:

اولا، تحصیل علوم وفنون ایتمش اولان هندلیلرك بعض انکلیز مأمورینندن کورمکده اولدقلری معامله آنلرك آره‌سنده حصول ائتلاف ومقارنتی غیر ممکن بر افه‌جق بر ماهیتده‌در. اوج بالای سعادتده آرام نشین اولان مأمورین مذکوره اوروپا عرقنه منسوب اولمیان انسانلره بر نظر نفرت وحقارتله باقه‌رق هندستان مسئلهٔ مهمه‌سنی استخفاف ایدییورلر. عالم بر هندلی بر انکلیز مأمورینك نزدینه کیتمکه جسارت ایتسه بیله کوردیکی معاملهٔ غیر لایقه‌دن طولایی درعقب اظهار ندامت ایدر. هندستانده‌کی انکلیز قلوبلری ـ ولو که بر قیمتی حائز اولمسون ـ هندلیلره کشاده دکلدر وحتی بر چوق احوالده، اوروپاده فوق‌العاده بیوك بر تحصیل کورمش وبالآخره جهت عدلیه‌ده مقامات عالیه‌یه قدر ارتقا ایتمش اولان هندلیلر بیله بو قلوبلره قبول ایدلمامشلردر.

ثانياً، هندليلر حقنده خدمات حكومتده روا كوريلان معامله‌ٔ استثنائيه وغير لايقه دخی تحملفرسا بر حالدر.

هندستان كبی برچفتچی مملكتنده انكلتره‌ده تصادف اولنان تشبثاته ميدان يوقدر. حكومت مأموريتلری بالطبع هندليلرك مطمح نظرلريدر وبو خصوصده هندليلرك‌ده حقلری واردر. هندستانده طوغمش، وهندستان طوپراغنك اولادی بولنمش اولان هندليلر آمال مشروعه‌لرينك تسكينی البته مادر وطندن بكله‌مليدرلر. بناءً عليه دون بر لياقت واقتداری حائز بولنان اوروپاليلر ــ اواوروپاليلركه جهات عديده‌ده هندليلره مغلوب قالمشلردر ــ هندليلره ترجيح ايديليرسه بوهندليلرك بويله بر معامله‌يی مغدوريتدن زياده بر تحقيرملی مقامنده عد وتلقی ايتمكه حقلری واردر.

ثالثاً، هندستانده سنين اخيره‌ده تبدلات عظيمه وقوعه كلمشدر. انكليزافكار مشروطيتپرورانه‌سی تحصيل كورمش هندليلرك جمله‌سنجه معلومدر. هندليلرك انكليزلرك وطنداشلری اولدقلرينه دائر اورته‌يه سوريلان نظريه هندليلرجه معلوم بر كيفيت ايسه‌ده آنلرك نفس هندستانده انكليزلردن كوردكلری معامله‌ٔ تحقيريه وسائر انكليز مستملكاتنده اقامت ايليان هندليلرك دوچار اولدقلری ظلم واعتساف بونظريه‌نك بوشلغنی اثبات ايدر. هندليلرك خشنودسزلغی بوندن ايلری كلير و ــ اقليمك حرارتی افكار وخيالاتنه تأثيرات كليه اجرا ايتديكی جهتله مأيوسيتلری‌ده درحال غليانه باشلار.

هندليلرك طبيعت ومشربلرندن برچوق شكايات وقوعبوليور وظنمجه بوشكايتلرك برچوغی طوغريدر فقط هندستانده رواكوريلان احوالده متانت اخلاقيه‌نك محافظه‌سی پك اندر اوله‌رق ممكن اوله‌بيلير.

٦

اهالينك حال وموقعی دها ايی بر وضعيته افراغ ايدلميه‌جك اولورسه آنلرك طبيعت ومشربلرينه دائر اولان شكايات الی‌نهايه دوام ايده‌جكدر.

رابعاً ، منابع اقتصاديهٔ مملكتك كسب انبساط ايتمسی خصوصنده حكومتك كوسترمكده اولديغی بطائت ولاقيدی دخی شايان مؤاخذه‌در. اصول جديده اوزره بالنسبه آز مصرفله انشا آتی ممكن اولان شمندوفرلر ينه هرسنه اسكی و آغير مصرفلر اختياريله انشا ايدلمكده وبو صورتله معدنلرك ايشلدلمسی ، اسقا وارواى اراضی ايچون اقتضا ايدن صو جدوللرينك آچلمسی وامور زراعيه‌يه عائد اصلاحاتك حيز فعله ايصال ايدلمسی ومدنيت حاضره ايجاباتندن اولان دها برچوق امور نافعه‌نك وجوده كتيرلمسی ايچون اقتضا ايدن مبالغ كليه هدر واسراف ايدلمكده‌در. حكومات مركزيه‌ده حكومت دائما اهاليی تشبثات اقتصاديه ونافعه‌يه سوق وتشويق ايتمك وظيفه‌سيله مكلفدر. فقط هندستان حكومتی بوجهتی دوشونمديكی كبی هندستانك امور وخصوصاتی حقنده هنديلرك رأی وفكريني‌ده صورمغه لزوم كورمامكده‌در .

خامساً ، اصول تعليم وتربيه‌ده‌كی قصورلر دخی اهالينك عدم خشنوديسنی موجبدر . هندستان دارالفنونلری لونده دارالفنونی اساسی اوزرينه مؤسس بولنيورلر فقط لونده دارالفنونك پروغرامی ايله اصول تدريسيه‌سی ايجابات زمانه‌يه كوره‌سنه بسنه تعديل ايدلمكده اولديغی حالده هند دارالفنونلری كندی حاللرنده براقلمشلردر. بوندن ماعدا بودارالفنونلر غيرمحدود صلاحيتی حائز برطاقم آدملرك اللرنده قالمش اولديغی جهتله كنج هنديلرك استفاده‌لری لايق مرتبه‌ده تأمين ايدلمامكده‌در .

هندستان ناظری لورد « مورلی » ، « هربرهاوس » ده تشکل ایتمش اولان قومیسیون طرفندن تنظیم اولنان راپورده مندرج وفقط هندلیلرجه غیرمعلوم بولنان اصلاحاتی اجرا ایده‌جکنی وعدایتمشیدی. بو اصلاحاتده شدتله علاقه‌دار اولان هندلیلر بونلرك حیزامکانه ایصالنه چارچشمله انتظار ایتمکده‌درلر. اصلاحات مذکوره‌نك شکل وماهیتی حقنده برکونه معلوماتمز اولمامقله برابر شوراسنی بیان ایتمك ایسترم که هندستانده عدداً مجوسیلردن دون وفقط سیاست نقطهٔ نظرندن فوق‌العاده حائز اهمیت بولنان مسلمانلرك حقوق ومنافع مخصوصه‌سی بوقایه اولنمليدر .

هندلیلره عائد امور وخصوصاته بوندن بویله انکلیز مأمورین حکومتی طرفندن علی التوالی مداخله ایدلمیه‌جکنه، هندلیلرك حکومات محلیه‌نك صورت اداره‌سنجه بیان تفکر ومطالعه ایده‌بیله‌جکلرینه وهندلیلرك کندیلرینه عائد ایشلرینی سربستجه وبلا مداخله اجرا ایلیه‌بیله‌جکلرینه دائر وقوعبولان وعدلر هندلیلرك قلبلرنده ایی امید تولید ایتمشدر. مع‌مافیه بووعدلر برتدبیر موقت قبیلندن اولسه‌گرکدر. هندلیلرك خشنودسزلغنك رفع وازاله‌سی ایچون برصورت دها واردرکه اوده انکلیز پارلمنتوسنك اساسی براز دها توسیع ایدلمك و هند عناصر مختلفه‌سنك وکیللرینه اوراده انکلیز وکیللریله برلکده مذاکره واستشاره حقی اعطا اولنمقدر .

فرانسزلر بواصولی کندی مستملکاتلری حقنده کمال موفقیتله تطبیق ایده بیلمش اولدقلرندن انکلیزلرك بونده موفق اولمه‌ملری ایچون اورته‌ده برسبب یوقدر.

انکلیزلر بو جهتی نظر دقته الەرق هندستان ایشلری حقنده

هندليلر ايله مبادلهٔ افكاره باشلايه‌جق اولورلرسه يالكز انكليزلرايله هندليلر آره‌سنده‌كی سوء تفهمات رفع و ازاله اولنه‌جق دكل بلكه انكليز ايمپراطورلغی‌ده صولندرجه‌ده كسب متانت ورصانت ايده‌جكدر. بوندن ماعدا بو تدبيرك انكلتره‌نك سياست خارجيه‌سنه دخی تأثير كايسی اوله‌جقدر . دولت عثمانيه ، ايران ، افغانستان وفاس ايله انكلتره اراسنده‌كی مناسبات دوستانه بر قات دها تزايد ايده‌جك وبو صورتله صلح و آسايش عمومی تحت تأمينه النه‌جقدر.

٥

١٣ اغستوس ١٩٠٧ تاريخلی

انكليز - روس مقاوله‌سی

انكليز - روس مقاوله‌نامه‌سی آرتق بر امر واقعدر . اختلال و اغتشاش ايله مضطرب اولان روسيه امور داخليه‌سنه حصر ذهن ايده بيلمك ايچون ممالك سائره حقنده‌كی ترتيبات و تصوراتی پك عاقلانه بر صورتده وقت آخره تعليق ايتمشدر. ديكر طرفدن انكلتره حكومتی روسيه ايله عقد ايتديكی ائتلافنامه‌نك كندوسنی هندستانه عائد مسائل ايله جدی بر صورتده اشتغال ايتمك خصوصنده سربست براقه‌جغنی اميد ايتمكده‌در. بوندن ماعدا انكليز - روس مقاوله‌نامه‌سی آلمانيانك شمالی وياخود جنوبی ايرانده رقابت ايتمسنه ميدان براقامشدر.

انكليز - روس مقاوله‌نامه‌سی اوچ قسمه منقسمدر: قسم اولی ايرانه، قسم ثانيسی افغانستانه و قسم ثالثی تيبته عائددر.

برنجی قسمه كلنجه: كرك انكلتره و كرك روسيه ايرانك تماميت ملكيه‌سی ايله استقلالنه رعايت ايتمكی تعهد ايديور . فضله اوله‌رق

انكلتره حكومتی قصر شيرين ، اصفهان ، يزد و « قاخ » ی ايران ، افغانستان و روس حدودلرينه‌الصاق ايدن خطك شمالنده شمندوفر، بانقه وسائره كبی امتيازات سياسيه و تجاريه احراز ايتامكی تعهدايتمش و روسيه دخی‌افغانستان حدودندن بدأ ايله غازيك ، برجند ، كرمان و بندر عباس ه قدر ممتد بولنان خطك جنوبنده كائن اراضی حقنده بوكا مماثل بر مقاوله‌يه كيريشمشدر. افغانستانه كلنجه، انكلتره حكومتی افغانستانك وضعيت‌سياسيه‌سنی تبديل ايتمك نيتنده بولنمديغنی بيان ايتمش و مملكت مذكوره اوزرينه دوستانه بر نفوذ اجراسنی درعهده ايلشدر. ديكر طرفدن روسيه حكومتی افغانستانك روس نفوذی منطقه‌سی خارجنده بولنديغنی اقرار و افغانستان ايله اولان معاملات سياسيه‌سنك كافه‌سنی انكلتره حكومتنك وساطتيله اجرا ايده‌جكنی تعهد ايتمشدر. ٢١ مارت سنه ١٩٠٥ تاريخنده عقد و اساس سابقی اوزرنده‌ابقا ايديلن « كابل معاهده‌نامه‌سی » موجبنجه‌افغانستان هرنه وقت تشبثات اقتصاديه و اعماريه‌يه مباشرت ايده‌جك اولورسه انكلتره و روسيه حكومتلری ــ اميرك حقوق حاكميتنه رعايت ايتمك شرطيله ــ اوراده مساعدات متساويه‌يه نائل اوله‌جقلردر. بر ماهيت سياسيه‌يی حائزاولميان مسائل محليه‌نك حل وتسويه‌سی ايجاب‌ايتدكجه افغان و روس مأمورلری انكلتره حكومتنك وساطتنه مراجعت ايتمكسزين مسائل مذكوره حقنده طوغريدن طوغری‌يه مذاكراته كيريشه‌بيله‌جكلردر .

« تيبت »ه كلنجه: انكلتره‌وروسيه‌حكومتلری چينك «تيبت»ده‌كی حقوق متبوعيتنی تصديق و مملكت مذكوره‌نك تماميت ملكيه‌سنه رعايت و بونك ادارهٔ داخليه‌سنه مداخله‌دن اجتناب ايده‌جكلرينی

تعهد ایتمشلردر. بوندن ماعدا بوایکی حکومت تیبتلیلر ایله اولان امور و خصوصاتی چین حکومتنك وساطتیله رؤیت و تسویه‌یه موافقت ایله‌مشدر.

٧ ایلول ١٩٠٤ تاریخنده عقد اولنان انکلیز ـ تیبت مقاوله‌نامه‌سی احکامی ١٧ نیسان‌سنه ١٩٠٦ تاریخنده منعقد انکلیز ـ چین مقاوله نامه‌سیله تأیید ایدلمش اولدیغندن بر کونه تعدیلاته اوغرامامش و انکلیز تجار وکیللری ایله تیبت مأمورینه یکدیکرلریله طوغریدن طوغری‌یه مناسباتده بولنمق خصوصنده صلاحیت بخش و اعطا ایتمکده بولنمشدر. « بودا » مذهبنده بولنان روس وانکلیز تبعه‌سی طوغریدن طوغری‌یه ـ صرف دیانته تعلق ایدن مسائلده ـ « دالای لامه » ایله مناسباته کیریشه‌بیله‌جکلردر. کرك روسیه‌نك وکرك انکلتره‌نك بر وکیلی « لحصه »یه اعزام اولنمیه‌جقدر. روس و انکلیز حکومتلری شمندوفر، تلغراف و سائره شکلنده اوراده بر کونه امتیازات طلب ایتمیه‌جکلرینه دائر یکدیکرینه یمین ویرمشلردر.

الحاصل انکلیز ـ روس مقاوله‌نامه‌سنك احکامی خلاصةً بوندن عبارتدر. بومقاوله‌نامه‌نك ایکی شکلی واردر: آسیا و آوروپا. تجارب تاریخیه‌یه نظراً انکلیز ـ روس مقاوله‌نامه‌سنه جدی نظریله باقیله‌مز. ١٨٥٦ سنه‌سنده‌کی پارس معاهده نامه‌سی موجبنجه روسیه حکومتی قره‌دکزده دونماایله ترسانه انشاسندن منع ایدلمش ایدیسه‌ده حکومت مذکوره اشبو پارس معاهده‌نامه‌سی احکامی خلافنده حرکت ایتمك ایچون ایلك فرصتدن استفاده‌یه مترصد بولنیوردی. حالبوکه انکلیز ـ روس مقاوله‌نامه‌سی پارس معاهده‌نامه‌سنه نسبتله هیچ بر اهمیتی حائز دکلدر.

برده ١٨٧٨ سنه‌سنده منعقد برلين معاهده نامه‌سی موجبنجه روسيه حكومتی باطومی سربست بر ليمان حالنده براقمغی وعد ايتمش اولديغی حالده بالاخره وعدينی انجاز ايتمامش وبونك نتيجه‌سی شمدی جمله‌جه معلوم بولنمشدر. خيوه، مرو، پنجه وهرات روسيه‌نك اهانت وعهدشكنلكنه دلالت ايدر برر تمثالدر. هرنه حال ايسه بو مقاوله‌نامه‌دن خيرلی بر نتيجه استحصال اولنه‌ماز فكرنده‌يم. بونده انكليزلرك ضياعنك روسلرك قزانجندن فضله اولديغی زمان كوستره‌جكدر.

بومقاوله‌نامه آسيا تاريخ سياسيسنده امثالی هنوز كورولمامش بر مقاوله‌نامه‌در. ايرانك تقسيمات اقتصاديه‌سنه عائد جهتی هيچ شبهه يوقدركه ايرانيلرك فوق‌العاده اغبرارينی موجب اولمشدر. انكلتره وروسيه بيننده تقسيم اولنان منطقه آره‌سنده‌كی اراضی البته بيطرف قاله‌مز. بوده ديكر بردولتك مطمح نظری اوله‌جقدر.

انكليز ـ روس مقاوله‌نامه‌سنك عقدندن اول حكومت ايرانيه‌جه عقد اولنان استقراضك فائضی منتظماً تسويه ايدلمديكی تقديرده ايرانك وارداتنه مراقبه وضع اولنه‌جغنه دائر اولان بند ايرانيلرجه برشبهه توليد ايتمكدن خالی قالمامشدر. بوندن ماعدا انكلترهنك روسيه‌يی شمالی ايرانی برروس ولايتی حالنه افراغ ايتمك تشبثندن منع ايده‌بيله‌جكی ده مشكوكدر. روسيه اسكيدن كندی النده بولنميان شيلری الده ايتمشدر. انكلتره ايسه كندوسنجه استحصالی ممكن اولان منافعی الده ايتمكدن آچيقدن آچيغه اجتناب ايتمكده‌در.

افغانستانده دخی حال وموقع بونك عينيدر. اوراده روسيه يالكز اسكی حقوقنی محافظه ايتمامش بلكه انكلتره ايله منافع تجاريه واقتصاديه خصوصنده شرائط متساويه‌يه مالك بولنديغنی انكلترهيه تصديق

ایتدیرمشدر. انكلیزلرك «تبت» ده‌كی ضیاعی ده بونه اونسبتده‌در. چونكه روس مأمورین سیاسیه‌سی «بودا» مذهبنده بولنان روس تبعه‌سی قیافتنده تبته كیره‌بیله‌جكلردر. ایشته روس دیپلوماسیسنك مظفریتی آرتق پك آشكار وواضح برصورتده نمایان اولمشدر. انكلتره بوندن بویله روس ترتیباتی نتیجه‌سی اوله‌رق سرزده ظهور اوله‌جق اولان غوائل ومشكلاتی پك متبصرانه كوزتمليدر.

٦

مصر ایله دول معظمه

سوزك طوغریسنی سویلمك لازم كلیرسه مصر حاضرك تاریخی بیوك ناپولیونك انكلتره ایله بالرقابه هندستانك فتحنه نیت ایتدیكی زماندن باشلامشدر. پروفسور «سیلی»، «انكلتره‌نك اتساعی» نامنده‌كی اثر معروفنده ناپولیونی شرقده برسفر اختیار ایتمكه سوق ایدن اسباب ومقاصدی پك مدققانه تحلیل ایتمشدر. ناپولیون تصوراتنك موفقیتله نتیجه‌لنمسی ایچون برطرفدن روسیه ایمپراطوری «پول» طرفندن هندستان حدودینه سوق اولنان قرق بیك روس عسكریله متحداً حركت ایتمك ایچون ترتیبات لازمه‌ده بولنمش ودیكر طرفدن‌ده فرانسه‌نك نفوذی تحتنده بولنان «میسور» حكمداری «تیپو» سلطانك «دكهه» ده قیام ایتمسنی تحت تأمینه آلمش ایدی.

۲۰ مایس ۱۷۹۸ تاریخنده ناپولیون «طولون» دن مفارقت ایدرك مالطه‌یی ضبط ایتدكدن صكره تموزك برنجی كونی اسكندریه‌یه مواصلت ایلمشدر. اهراملر جوارنده وقوعبولان محاربه مصر سفلانك حال وموقعنی صورت قطعیه‌ده فصل وتعیین ایتدی.

فرانسز دونماسی «نه‌لسون» طرفندن تخریب ایدلمش و «سرسیدنی

اسميت » ، هندستان حدودینه طوغری یورومکده اولان روس عساکرینه التحاق ایتمك نیتیله اناطولیدن کچمك ایستیان ناپولیونك مرورینه مانع اولمق ایچون اردوی عثمانی‌یه التحاق ایتمش ؛ العریش، غزه و یافه قلعه‌لری ناپولیون طرفندن ضبط اولنمش و اوراده تقریباً درت بیك عثمانلی عساکری شهید ایدلمش ؛ عکا قلعه‌سی کمال موفقیتله نتیجه‌لنن پك شجیعانه بر مقاومت کوسترمش ؛ ناپولیون بتون وسائط حربیه‌یه ، حیل ودسایسه مراجعت ایتمش ایسه‌ده بونلرك هیچ بری تأمین موفقیت ایتمامش ؛ ناپولیون عکا قلعه‌سنی ضبط و تسخیر ایده‌میه‌جکنه قناعت حاصل ایلدکدن صکره رجعته قرار ویرمش ایدی . ناپولیون ترکلرك النه کچمش اولان « ابوقیر » قلعه‌سنی تکرار ضبط ایتدیسه ده اوروپا احوالی کندیسنی فرانسه‌یه عزیمته مجبور ایلدی. بوندن صکره ظهور ایدن محاربه‌لرده فرانسزلره قارشو یان یانه محاربه ایدن ترکلر ایله انکلیزلر هر یرده احراز ظفر ایتدیلر . الك نهایت فرانسز اردوسی اسیر حرب صفتیله تسلیم اولدی و بحر سفید لیمانلرینه سوق ایدلدی . « آمنیس » معاهده‌نامه‌سی موجبنجه مصر قطعه‌سی تکرار ترکلره ترك ایدلدی. ایشته بوصره‌ده ایدی که ترکلر کندی موقعلرینی مصرده تقویه ایتمك ارزوسنی اظهار ایتدیلر . آنلر بو مقصدك حصولی ایچون « مملوك » قوتی تخریب ایتدیلر. مملوك رؤساسندن یدی کشی درسعادته اعزام اولنمق اوزره اسکندریه‌یه قدر کتیرلمش و فقط آنلردن عثمان بك نامنده‌کی شخصك تمرد ایتمسی اوزرینه بر عربده ظهور ایتمش و بو عربده‌ده عثمان بك مقتول اولمش ایدی. شو قدرکه بو مملوك رؤساسی ، قاهره و مصر سفلی اوزرنده‌کی حقوق و ادعالرندن صرف نظر ایتمك

شرطيله تخليه ايدلمش اولدقلرندن بالآخره مصر عليايه چكلمشلر و «نوبيا» قطعه‌سنك مركزى اولان «دونغوله» ده اختيار اقامت ايلمشلردى .

فرانسزلر روسيه‌ايله محاربه ايدرلرايكن تركلرى‌ده‌روسيه عليهنده محاربه‌يه اماله ايلمشلردى . فقط انكليزلر ناپوليونك تركلردن استفاده ايده‌مامسى ايچون روس متفق صفتيله مصره بش بيك كشيدن مركب بر قوهٔ سفريه كوندرمشلردى . ١٧ مارت ١٨٠٧ تاريخنده انكليز عساكرى اسكندريه‌يى اشغال ايتمشدى . فقط مذكور قوهٔ سفريه قوماندانى بولنان جنرال «فراسه‌ر» حال وموقعك وخامتنى ادراك ايدرك بر متاركه عقد ايتمش و بو متاركه موجبنجه طرفينجه اسراى حربيه تعاطى اولنمشدر .

بو وقعه‌دن صكره دركه ١٨١١ سنه‌سنده مصر واليلكنه تعيين اولنان بيوك محمد على‌نك دور اقبال و حاكميتى باشلار. محمد على تا بدايت مأموريتندن برو مصرك استقلالنى دوشونمش و بونى حيز حصوله ايصال ايچون اولاً مصرده كندى قوت و نفوذينك تزييدى و ثانياً حكومت عثمانيه ايله اولان مناسباتنك قطعى ايچون اقتضا ايدن تدابيره توسل ايلمش و تدابير مذكوره جمله‌سندن اولمق اوزره ممالك عثمانيه‌ده اوصره‌لرده موجود اولان شورش وغوائلك دفع وتسكينى بهانه‌سيله قوتلى براردو تشكيلنه باشلامشدى. «مملوك» لر محمد على‌نك كنديلرينى امحا ايده‌جكنى تيقن ايده‌رك (محمد على سويشده بولنديغى برصره‌ده) بعض تدبيرلر اتخاذ ايلمشلردى . فقط محمد على بونلردن وقتنده خبردار اوله‌رق قاهره‌يه عودت ايتمش ومملوكلردن بش‌يوز كشى‌يى اتلاف ايلمش‌ايدى.

محمد علی مصرده‌کی حاکمیتنی قوتلی براساسه ابتناءً تأسیس ایتد‌کدن صکره کندیسنك حکومت عثمانیه ایله اولان مناسبتنك قطعی چاره‌سنه باقمغه باشلامشدی. ممالك عثمانیه داخلنده براختلال ظهور ایتدیکی آنده عساکرمصریه یتشیور واختلالی تسکینه چالیشیوردی. ازجمله ابراهیم پاشا قوماندا‌سنده بولنان عساکر مصریه یونانستان اختلالنی کاملاً تسکینه موفق اولمشیدی. واقعا محمد علی یونانستانی انکلتره ایله فرانسه‌نك «ناوارین» ده‌کی حرکات مشترکه‌سنه بناءً ضمیمهٔ ممالك ایده‌مامش ایسه‌ده مصرك استقلالی ایچون بسلدیکی غایه‌یه طوغری برخطوه آتمش ایدی.

محمدعلی استقلالنی تأیید ایچون دائما برفرصت کوزه‌تیوردی. کندوسی عکامحافظی بولنان ترك‌قوماندانی ایله تحدث‌ایدن برمنازعه‌یی بیوك برفرصت عد ایده‌رك او حوالی‌یه ۱۸۳۲ سنه‌سنده قوتلی بر هیئت سفریهٔ عسکریه اعزام ایتمش وبو بابده متبوعنك رضاسنی بیله تحصیله لزوم کورمامشیدی. ذات‌حضرت پادشاهی منازعه‌نك‌مصلحانه تسویه‌سی ایچون محمدعلی‌یه وصایاده بولنمش ایدی ایسه‌ده ابراهیم پاشانك قوماندا‌سنده بولنان عساکر مصریه عکا محاصره‌سنی بر قات دها تضییق ایتمش ومدید برمقاومته رغماً مایس آینده شهرمذکوری ضبط واشغال ایلمشیدی.

محمد علی‌نك مقصد اصلیسنك نه اولدیغی تماميله آشکار دکل‌ایدی ایسه‌ده کندوسی حکومت عثمانیه‌یی خصم عد ایده‌رك سوریه‌نك استیلاسنه قیام ایتمشیدی. محمدعلینك‌اوغلی ابراهیم ــ‌که یونانستانده ایی شهرت قزانمش‌ایدی ــ مصر اردوسنی مستصحباً مظفرانه ایلریلیه‌رك طوروس سلسلهٔ جبالنی کچمش و«قرەمان» اووه‌لرینه قدر ایتمشیدی.

قونیه‌ده راشد پاشانك قومانداسنده بولنان ترك اردوسی ایله مصر اردوسی آره‌سنده وقوعبولان محاربه کمال‌شدتله التی ساعت دوام ایتمش و فقط ترك اردوسنه منسوب بعض آرناودلر ایله بوشناقلرك اردودن چکلملری اوزرینه طالع حرب ابراهیمه توجه ایتمش‌ایدی. حکومت عثمانیه الك نهایت روسیه حکومتنك معاونتنه مراجعته لزوم کورمش وروسیه حکومتی اون‌بش بیك کشیلك برقوت اعزامی ایله حکومت عثمانیه‌یه معاونته شتابان‌اولمش ایدی. دول‌سائره دخی‌سفیرلر واسطه‌سیله ابراز معاونته مسارعت ایلمشلردی. فقط ذات حضرت پادشاهی حال وموقعك وخامتنی پیش‌نظر دقته آله‌رق هم ابراهیمدن هم‌ده روسیه ایمپراطوری نیقولادن قورتلق ایچون بر ائتلاف‌حصولنه قرار ویرمش ایدی. محمد علی یالکز حلب ولایتنك مصره الحاقنه راضی اولیه‌رق کمی انشاسی ایچون فوق‌العاده الزم اولان کراسته‌نك منبعی بولنان آطنه ولایتنك‌دخی کندوسنه ترك اولنمسنی طلب‌ایتدی. ذات‌حضرت پادشاهی بوکا موافقت ایتمکی‌مناسب کوردی و ١٤مایس ١٨٣٣ تاریخنده کوتاهیه‌ده عقد وامضا اولنان مقاوله‌نامه موجبنجه مصر ، کرید و شام والیلکلری محمد علی‌یه و آطنه تحصیلدارلغی‌ده ابراهیمه تفویض اولندی .

ینه سنهٔ مذکوره تموزینك سکزنده روسیه ایله باب‌عالی اره‌سنده مشهور خنکار اسکله‌سی معاهده‌نامه‌سی عقد و امضا اولنمش‌ایدی. بومعاهده‌نامه موجبنجه روسیه ممالك عثمانیه‌ده سرزدهٔ ظهور اوله‌جق غوائل وحادثاتی تسکین خصوصنده باب عالی‌یه ایفای معاونتی تعهد ایتمش و باب عالی‌ده بوکا مقابل چناق قلعه بوغازینی بعض احوال مخصوصه‌ده ملل سائره‌یه قارشو سد وبنده موافقت ایلمش ایدی .

انكلتره ايله فرانسه بوكا قارشو پروتستو ايتمشلر ايدى ايسه‌ده بو پروتستو نظر اعتباره آلنمامش واحكام معاهده خللپذير اولمامشدر.

كوتاهيه مقاوله‌نامه‌سى تاريخ عقدندن برو فسخه محكوم ايدى. چونكه دولت عثمانيه‌نك غوائلندن استفاده ايتمك املندن محمد على بر درلو فراغت ايده‌ميوردى. محمد على‌نك طور وحركتى آرتق حكومت عثمانيه‌جه غيرقابل تحمل بردرجه‌يه وارمش ايدى. ١٨٣٨ سنه‌سنده محمد على حكومت عثمانيه‌يه قارشو مكلف اولديغى ويركويى ويرمكدن امتناع ايتدى ودول معظمه‌نك كندوسنى بوويركونك اعطاسنه اماله ايتمك خصوصنده‌كى تشبثاتى بسبتون عقيم قالدى. الك نهايت حكومت عثمانيه ويركويى المق و محمد على‌ده ويرمامك ايچون استحضارات حربيه‌يه ابتدار ايتديلر. ١٨٣٩ سنه‌سنده بيوك برعثمانلى اردوسى فرات نهرينك ساحل يسارنده تجمع ايتدى وشامه قارشو تهديدكارانه بروضع الدى. ابراهيم پدرى محمد على‌دن الديغى امره امتثالاً حركات تجاوزيه‌دن احتراز ايتدى.

ايمدى خنكار اسكله‌سى معاهده‌نامه‌سى احكامنى حكمدن اسقاط ايتمك اوزره دول مختلفه ايلچيلرى و باخصوص انكلتره و فرانسه سفيرلرى استاتوقونك محافظه‌سى ايچون حكومت متبوعه‌لرندن تعليمات المشلردى. بوايلچيلرك تشبثاتنه محمد على موافقت ايتمش ايدى ايسه‌ده ذات حضرت پادشاهى حكومت عثمانيه‌جه اتخاذ اولنان تدابيرك اجراسنى مصراً طلب ايلمشيدى. حزيران اوائلنده انعقاد ايدن قونفرانس اثناسنده انكلتره و فرانسه سفيرلرى حكومت عثمانيه‌نى محمد على‌يه قارشو محاربه ايتمك مجبوريتنده بولنديران اسبابه كسب اطلاع ايلمشلردى. بو مسئله حقنده بالآخره روسيه و آوستريا سفيرلرينه دخى معلومات ويرلمشيدى. حكومت عثمانيه‌جه حرب ايچون درميان اولنان اسباب

مصردن ما‌عدا

شونلر ایدی : « محمد علی ذات حضرت پادشاهینك حائز بولندیغی حقوق خلافت ایله امام‌المسلمین عنوانی و حرمین محترمینك خدمات مفتخره‌سنی غصب ایتمشدر . » ذات حضرت پادشاهی بونلری محمد علی‌دن استرداد ایتمك ایچون محاربه‌یه گیریشمه‌دن اول محمد علی‌نك بر غاصب غیر مشروع اولدیغنه دائر بر فتوی استحصال ایتمش و بو فتوایه استناداً محمد علی‌نك یرینه مصر والیلکنه حافظ پاشانی نصب و تعیین ایلمشیدی . بونی متعاقب عساکر عثمانیه ایله ابراهیم آره‌سنده وقوعه گلان محاربه‌ده طالع حرب ابراهیمه توجه ایتمش و بو محاربه‌نك عدم موفقیتله نتیجه‌لندیکنه دائر اولان خبر مشئوم هنوز سلطان محمود خان ثانی‌یه وارد اولمه‌دن مشار الیه اللی درت یاشنده بولندیغی حالده ارتحال دار بقا ایتمش و نجل نجیبی سلطان عبدالمجید خان حضرتلری هنوز اون یدی یاشلرنده بولندیغی حالده سریر آرای سلطنت اولمش ایدی .

سلطان عبدالمجید خان حضرتلری سفك دمایه سببیت ویرمامك مقصدیله محمد علی‌یی عفو ایتمش و محمد علی طرفندن وظائف تابعیت ایفا اولنمق شرطیله مصر والیلکنك کندوسنه ارثی اوله‌رق تفویضنی تکلیف ایلمش ایدی . فقط بو تکلیف مصره واصل اولمه‌دن عثمانلی امیرالی احمد پاشا خسرو پاشایه اولان اغبرازینه بناءً معیتنده‌کی سفائنی مستصحباً اسکندریه‌یه عزیمت ایتمش و ایرتسی گون عموم دونمـا کندوسنه التحاق ایلمشیدی . محمد علی انکلتره‌نك اسکندریه قونسلوسنه یغی بر مکتوبده کندوسنك سلطان عبدالمجید و آماده بولندیغنی بیـان و فقط عین زمانده کرید ولایتلرینك دخی ارثاً عهدهٔ تصرفنده

قاله‌جغنه دائر شهریار مشارالیهدن بعض تأمینات طلب ایلمشیدی. حتی محمد علی، خسرو پاشا عزل ایدلدیکی تقدیرده درسعادتی بیله زیارته خواهش کوسترمشیدی. مذکور مکتوبه «تکلیفلرم رد اولنسه بیله محاربه ایتمیه‌جکم و حال و موقع حاضرمی محافظه ایتمکله اکتفا ایده‌جکم» یولنده بر فقره درج ایتمشیدی.

دول معظمه خنکار اسکله‌سی معاهده‌نامه‌سنك تأثیراتنی برطرف ایتمکه چالیشدقلری بر صره‌ده عثمانلی دونماسنك محمد علی‌یه کیدوب تسلیم اولمسی اوروپاده ذات حضرت پادشاهی حقنده عمومی بر محبت حصولنه بادی اولدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق لونده‌ره‌ده انکلیز، فرانسز، روس، پروسیه و اوستریا دلکه‌لرندن مرکب بر قونفرانس تشکل ایتمش و ذات حضرت پادشاهی‌ده محمد علی‌نك تکلیفلرینه مماشاة ایتمك اوزره ایکن درسعادتده‌کی دول معظمه سفراسی باب‌عالی‌یه ۲۷ تموز ۱۸۳۹ تاریخیله مورخ و متحدالمآل بر تقریر اعطا ایتمشلردر. تقریر مذکور شومآلده ایدی: «زیرده واضع الامضا اولانلر حکومت متبوعه‌لرندن آلدقلری تعلیماته امتثالاً بش دولت معظمه آره‌سنده ائتلاف حاصل اولندیغنی باب عالی‌یه بیان ایدرلر و باب‌عالی‌یی دول مشارالیهمك انضمام موافقتلری اولنمسزین صوك بر قرار اتخاذینی تأخیره دعوت ایدرلر.»

(بند) فرانسه محمد علینك تصورات احتراص کارانه‌سنی التزام ایتمش و حکومت عثمانیه‌یه قارشو اولان حرکات خصومتکارانه‌سنده کندوسنه کیزلیجه تشویقاتده بیله بولنمشدر.

حتی ۱۵ تموز ۱۸۴۰ تاریخنده لونده‌ره‌ده عقد اولنان معاهده‌نامه‌یه فرانسه دول سائره کبی وضع امضا ایتمامشیدی. بو معاهده‌نامه موجبنجه محمد علی‌یه بعض تکلیفاتده بولنیله‌جق و تکلیفات مذکوره‌یه

جواب رد الدیغی تقدیرده کندوسنک دائرهٔ اطاعته کتیرلمسی ایچون اقتضا ایدن تدابیره توسل اولنه‌جق وچناق قلعه وقره‌دکز بوغازلری کالسابق عموم دولتلرك سفائن حربیه‌سنه قپالی بولندیریله‌جق ایدی. ایشته بوصورتله خنکار اسکله‌سی معاهده‌نامه‌سنك تأثیرات مضره‌سنك اوکی آلنمش ودولت عثمانیه دخی روسیه دولتنك حمایه‌سندن قورتارلمش ایدی.

اشبو معاهده‌نامه احکامنه امتثالاً خدیو مصره براولتیماتوم کوندرلمشیدی. خدیو، مصر والیلکنه ارثاً وجنوبی سوریه ایله عکا قلعه‌سنه قید حیاتله مالك اوله‌جقدی. اون کون ظرفنده مذکور اولتیماتومه برجواب الممدیغی تقدیرده یالکز مصر حقنده‌کی تکلیف ینه اون کون معتبر وباقی قاله‌جقدی. شاید ینه اصرار ایدیله‌جك اولسه ایدی دول اربعه خدیوه شرائط ائتلافی جبراً قبول ایتدیره‌جکاردی. بوکیفیت محمد علی‌یه رسماً تبلیغ ایدلدیکی زمان کندیسی ذات حضرت پادشاهی ایله مذاکراته کیریشمك صورتیله وقت قزانمغه چالیشیوردی.

رفعت بك بعض تکلیفاتده بولنمق اوزره درسعادته اعزام اولندی. تکلیفات مذکوره موجب ممنونیت اولمدیغی جهتله ذات حضرت پادشاهی ـ عجولانه ومغایر احتیاط برمشورت نتیجه‌سی اوله‌رق ـ محمد علی‌یی مصر والیلکندن عزل ایتمش وکیفیتك اعلانی ضمننده اسکندریه‌یه برفرمان همایون ارسال ایلمش ایدی. بوصورت حرکت ومعامله بالآخره ایضاح ایده‌جکمز وجهله مسئلهٔ متنازع فیهانك حل وتسویه‌سنی خیلیدن خیلی اشکال وتأخیر ایتدی. محمدعلی متجاوز صفتیله دکل بلکه مدافع صفتیله مقاومت ایتمك ایچون تدارکات عظیمه‌یه ابتدار ایتدی.

محمدعلی‌یی دائرهٔ انقیاده کتیرمك ایچون اتخاذ اولنان ایلك تدبیر سوریه ومصر لیمانلرینی آبلوقه ایتمکدن عبارت ایدی . قپودان «نپیر» بیروت اوکنده کوزوکدی شهرك تسلیمنی طلب ایتدی. عین زمانده آمیرال « استوپفورد » اسکندریه‌یی آبلوقه ایتدی . بیروت شدتلی برمقاومتدن صکره سقوط ایتدی. عکا قلعه‌سی دخی شدتلی برمقاومت کوستردی. دول متفقه دونمالری عکایه قارشو مخاصمانه باشلادیلر . بوقلعه اولا غیرقابل ضبط وتسخیر عد اولنمش ایدیسه‌ده بالآخره اوچ یوز ترك ایله برمفرزه اوستریا بحریه افرادی طرفندن ضبط واشغال اولنه‌بیلمشیدی. قلعه‌قوماندانی فرار،موفق‌اولمش ایدی‌ایسه‌ده مهندس‌یوسف آغا آغیر صورتده مجروح اولدیغی حالده اسیرایدلمشیدی.

عکا قلعه‌سی سقوط ایدر ایتمز حیفا ویافه‌ده‌کی عساکر محافظهٔ مصریه محال مذکوره‌یی تخلیه ایتدیلر . سوریه‌لیلر ذات حضرت پادشاهی‌یه عرض انقیاد ایتدکلری کبی قدس شریف اهالیسی دخی حکومت عثمانیه‌یه اولان مربوطیتلرینی تکرار قبول واعلان ایلدیلر. قومودور « نپیر » اسکندریه‌یه عزیمت ایتدی واوراده مصر والیسی ایله برمقاوله‌نامه‌یه کیریشدی . بومقاوله‌نامه موجبنجه مخاصماته نهایت ویریله‌جك وذات حضرت پادشاهی مصر والیلکنی ارثاً محمد علی‌یه توجیه ایلك شرطیله اسکندریه‌ده بولنان‌عثمانلی دونماسی اعاده ایدیله‌جك ایدی. فقط یکیدن برطاقم مشکلات ظهور ایتدی. ذات‌حضرت پادشاهی محمد علی‌نك عزلنی متضمن فرمان همایونی فسخ و ابطالدن امتناع ایتدی و آمیرال « استوپفورد »« نپیر » ك دائرهٔ صلاحیتنی تجاوز ایتدیکنی بر سبب کوسترەرك مقاوله‌نامهٔ مذکوری تصدیقدن استنکاف ایلدی .

هرنه حال ایسه ٦ کانون اولده آمیرال « استوپفورد » دول متفقه نامنه اوله‌رق محمد علی‌یه بر تکلیفده بولندی. بو تکلیف محمد علی سوریه ، کرید و عربستانی تخلیه و عثمانلی دونماسنی اوچ کون ظرفنده اعاده و تسلیم ایتدیکی تقدیرده مصر والیلکنك کندوسنه ارثی اوله‌رق توجیهی ضمننده دول متفقه‌نك توسط و دلالت ایده‌جکلرینی متضمن ایدی. بو شرائط ١١ کانون اولده قبول ایدلدی و سوریه ، کرید و عربستان ولایات عثمانیه‌سی تخلیه و ١٤ کانون ثانی ١٨٤١ تاریخنده عثمانلی دونماسی‌ده اعاده اولندی .

بو صره‌ده ینه بعض مشکلات ظهور ایتدی . خدیویت مصریه انحلال ایتدیکی تقدیرده ولی عهد تعیینی حقنك ذات حضرت پادشاهی‌یه عائد بولنمسی ومصر والیلکنك درسعادتدن توجیه بیورلمسی مسئله‌سی بر مدت کشمکشده قالدی. فقط الك نهایت بو مسئله‌ده دولتلرك توسطی ایله حل و فصل ایدلدی و ١ حزیران تاریخلی فرمان ایله محمد علی مصر والیلکنه اقعاد اولندی .

١٨٦٧ سنه‌سنه قدر بر وقعهٔ مهمه ظهور ایتمدی. سنهٔ مذکوره‌ده ذات حضرت پادشاهی مصری زیارت و مصر والیسی اسماعیل پاشایه خدیو عنوانی اعطا بیورمش ایدی. ١٨٦٦ سنه‌سنده شرفصادر اولان ارادهٔ حضرت پادشاهی موجبنجه سلسلهٔ وراثت اکبر اولاده ، قرداشلرك الك بیوکنه و الك بیوك قرداشك اکبر اولادینه انتقال ایده‌جك ایدی . اسماعیل پاشا ماهیت سیاسیه‌یی حائز بولنمیان احوالده دول سائره ایله عقد مقاولاته مأذون ایدی. ١٨٧٣ سنه‌سنده شرفصادر اولان فرمان همایون اصول وراثتی تأیید ایتدیکی کبی قانون تنظیم ایتمك ، استقراض عقد ایتمك ، ایستدیکی قدر عسکر بولندیرمق ،

و زرهلیلر مستثنا اولمق اوزره سفائن حربیه انشا ایتمك و خدیو صغیرالسن بولندیغی اثناده نیابت اقامه ایتلك صلاحیتیده خدیوه بخش ایلمشیدی.

خدیو اسماعیل پاشا مصرده اصلاحات عدلیه‌نك اجراسی لزومنی تقدیر ایدرك بوخصوصده بعض تشبثاتده بولنمشیدی. ۱۸۶۷ سنه‌سنده نوبار پاشا طرفندن بر لایحه تنظیم و دول معظمه‌یه تبلیغ ایدلمشیدی. بین‌الملل محکمه‌لرك تشکیلی خصوصنده دولتلره وقوعبولان تکلیف اوزرینه دول معظمه دلکه‌لرندن مرکب قومیسیونلر ۱۸۶۹ ده قاهره‌ده و ۱۸۷۳ ده درسعادتده انعقاد ایتمشلردی. بو قومیسیونلر « مصرده مختلط دعوالرك رؤیتنه مخصوص محکمه‌لرك تشکیلی نظامنامه‌سی » نامیله معروف بر پروژه تنظیم ایتمشلردی. بو نظامنامه‌نك اوتجی ماده‌سی‌موجبنجه اجنبیلرکرك حکومت مصریه و کرك خدیوه عائد املاك اداره‌سی علیهنده اقامهٔ دعوی‌ایتمك حقنی حائز بولنیورلر. فرانسه حکومتی ۱۸۷٤ سنه‌سنده امضا اولنان بر « پروتوقول » ده نظامنامهٔ مذکورك مرعیت احکامنه موافقت ایتمشدر. بو نظامنامه‌یه موافقت ایدن دولتلر شونلردر :

المانیا ، اوستریا ، بلچیقا ، دانیمارقه، اسپانیا ، فرانسه، انکلتره، یونانستان ، ایتالیا ، فلمنك ، پورتکیز ، روسیه ، اسوج ،نوروج، و آمریقا حکومات متحده‌سی .

یکی قانونلر ۱۸ تشرین‌اول ۱۸۷۵ تاریخنده موقع تطبیقه وضع اولنمش ومحکمه‌لر دخی ۱ کانون ثانی ۱۸۷٦ تاریخنده کشاد ایدیله‌رك ایفای وظیفه‌یه مباشرت‌ایلمشیدی . بومحکمه‌لرك تأسیسی مصر حاضرك تاریخنده یکی بر دوره آچمشدر.

اسماعيل پاشانك تشبثات حريصانه‌سی نتيجه‌سی اوله‌رق تراكم ايدن ديونك بار كرانی پاشای مشار اليهی سويش قنالی حصه‌لرينی انكلتره حكومتنه صاتمغه مجبور ايتدی. فقط ديون مذكوره‌نك تأديه‌سی ايچون بو تدبير كفايت ايتمدی. متوفی يدنجی قرال ادوارد ولی‌عهدلكی زماننده هندستانه كيدركن خديو اسماعيل پاشا ايله وقوعبولان ملاقات اثناسنده خديو قرال مشار اليهدن بر انكليز ماليه مشاوری طلب ايتمش و بونك اوزرينه انكلتره پارلمنتوسی اعضاسندن موسيو « قه‌و » مصره اعزام اولنمش ايسه‌ده خديوه بر كونه معاونت ماليه ايفا ايدلمامشيدی . خديو ٨ نيسان ١٨٧٦ تاريخنده تسويه‌سی لازم كلان قوپونلره عائد تأدياتی تعطيل ايتمش و ٢ مايس ١٨٧٦ تاريخنده نشر ايتديكی بياننامه ايله ديون عموميه صندوقنی تأسيس ايلشيدی . بو بياننامه‌يه نظراً ديون عموميه‌يه عائد ويركولر خزينهٔ ماليه‌يه دكل بلكه مذكور صندوقه تسليم اولنه‌جق و بو صندوق محكمهٔ مختلطه‌ده حكومت عليهنده اقامهٔ دعوی ايتمك حقنی حائز بولنه‌جق و حكومت ديون عموميه‌يه تخصيص اولنان رسومدن متحصل وارداتی تنقيص ايتميه‌جك و ديون عموميه صندوقنك موافقتی اولمقسزين استقراضات جديده عقد ايليه‌جكدی .

ديون عموميه اداره‌سی قوميسرلری ، كندولرينك وكيللری بولندقلری دائنلرك منسوب اولدقلری مملكتلرك حكومتلری طرفندن تعيين اولنه‌جقدی . مع مافيه بو قوميسرلرك مأمورين مصريه‌دن عد اولنملری ايچون بر شرط دخی وضع ايدلمشيدی. موسيو « بليغنيه‌ر » فرانسه طرفندن، موسيو «باراوه‌لی» ايتاليا طرفندن و موسيو «كره‌مر» ده اوستريا طرفندن مذكور اداره‌يه قوميسر تعيين ايدلمشلردی .

بیکباشی «بەرینغ» (که شمدی لورد قرومرديه معروفدر) انکلتره نامنه اولەرق قومیسرلکه مأمور ایدلمش ایدی ایسەده انکلتره حکومتی طرفندن تعیین اولنمامشیدی. دیون عمومیه ادارەسی حزیرانك اوننده ایفای وظیفەیه مباشرت ایلیەجکدی.

۲ مایس ۱۸۷٦ تاریخلی بیاننامەیی متعاقب ۷ مایس ۱۸۷٦ تاریخنده ایکنجی بر بیاننامه نشر اولندی. بو ایکنجی بیاننامه موجبنجه حکومت ایله دوائر مصریه (ملحقات مرکزلری) طرفندن عقد ایدیلن استقراضات مختلفه توحید و بر «دین عمومی» حالنه افراغ ایدلمك و یوزده یدی فائضه ربط و تأمینات مقامنده بعض واردات تخصیص اولنمق صورتیله دیون عمومیه ادارەسنه حواله اولنمش ایدی.

بو صوك بیاننامه عدم خشنودی یی انتاج ایتمش و تحویلات حامللرینك منافعنی اخلال ایتدیکی ذهابنی تولید ایلمش ایدی. بونك اوزرینه موسیو «غوشەن» (یعنی متوفی لورد غوشەن) ایله موسیو «ژوبەر» دلکه صفتیله مصره اعزام اولنمشلردی. بو ایکی دلکه طرفندن وقوع بولان تکلیفلر ۸ تشرین ثانی ۱۸۷٦ تاریخنده نشر اولنان بیاننامەده مندرج بولنیوردی. حکومت مرکزیەنك دیونی دائرەلرك یعنی ملحقاتك دیونندن تفریق ایدلدی. مقاولەنامهٔ سابق احکامنك تطبیقنه ابتدار اولندی. خزینه بونولرینك اخراجی تحت قرارەالندی وباخصوص «مراقبهٔ مثنا» تأسیسی اسبابی استکمال اولندی.

انکلتره حکومتی واردات عمومیه مفتش عمومیلکنه تعیین ایدیلن موسیو «رومەن» ایله دیون و محاسبات عمومیه مفتشلکنه تعیین اولنان موسیو «بارون دەمالارەت» ك مأموریتلرندن طولایی بر کونه مسئولیت قبول ایتمیەجکنی بیان ایلدی.

موسيو « غوشـه‌ن » ايله موسيو « ژوبه‌ر » طرفلرندن تطبيقنه مباشرت اولنان اصول ماليه‌دن فوائد مطلوبه حاصل اولمدی وحكومت‌ده محاكم بين الملل طرفندن كندی عليهنده اعطا اولنان قرارلری اجرادن امتناع ايتدی . ٣٠ مارت ١٨٧٨ تاريخنده بر تحقيقات قوميسيونی تشكل ايتدی. بو قوميسيون ديون عموميه اداره‌سنه منسوب درت اعضادن مركب اولوب بونك رياستنده موسيو « دوله‌سپس » بولنيوردی. بيكباشی « به‌رينغ » (لورد قرومر) ايله رياض پاشا دخی رئيس وكيللری صفتيله بو قوميسيونده بولنيورلردی . بو قوميسيون طرفندن تنظيم ونشر اولنان ايلك راپوری متعاقب خديوك بالعموم املاك وعقارات خصوصيه‌سنی ادارۀ عموميۀ ماليه‌يه ترك وماليه قوميسيونك تحت مراقبه وتفتيشاتنه وضع واوروپا مشروطيت اداره اصولنه موافق بر اصول اداره تأسيس ايده‌جكنه و اقتدار و درايتيله كسب صيت وشهرت ايتمش اولان « نوبار » پاشانك هيئت اداره رياستنه وموسيو « ريوه‌رس ويلسـه‌ن » لك‌ده ماليه نظارتنـه تعيين اولنه‌جغنه دائر بر بياننامه نشر ايدلمش ايدی .

بو تبدل فرانسـه‌دن ماعدا عموم اوروپاده ممنونيتله تلقی ايدلمش ايدی. فرانسـه انكلتره‌نك قبريس جزيره‌سنی اشغال ايتمسندن طولايی مغبر اولمش ومصرده دخی عين درجـه‌ده اغبرارينی موجب احوال ظهور ايتمش ايدی . هرنه‌حال ايسه الك نهايت فرانسـه ايله دخی بر ائتلاف حاصل اولدی . موسيو «بليغنيه نافعه نظارتنه تعيين ايدلدی وخديوده حكومت مصريه‌نك خدماتنده بولنان بو ايكی فرانسز وانكليز مأمورندن برينی عزل ايتمك لازم كاسه بونلرك هر ايكيسـنی عزل ايده‌جكنه دائر تأمينات اعطا ايتدی :

١٥ كانون اول تاريخلى بيانـنامه ايله « مراقبهٔ مثنا » تعطيل ايدلمش ونظارك صلاحيتلرى تعيين اولنمش ايدى .

بوصورتله تشكل ايدن قابينه موقع اقتدارده اوزون مدت قالهمدى. نوبار پاشا ايله خديو آرەسنده تحدث ايدن اختلاف نتيجەسنده نوبار پاشا استعفايه مجبور اولدى. خديو (١) مجلس نظارى اجتماعه دعوت ايتمك واتخاذ اولنهجق تدابيرى مجلس مذكوره تكليف ايتمك حقنى (٢) مجلسده موقع مذاكرەيه وضع اولنمەدن اول عموم امور وخصوصات حقنده كندوسنه معلومات اعطا ايدلمسـنى و (٣) مجلس نظارك كافهٔ اجتماعاتنه رياست ايتمك حقنى مصراً طلب ايتمش ايدى .

اشبو طلب انكليز وفرانسز مأمورلرى طرفندن شـدتله دوچار اعتراض اولمش ايدى . معمافيه فرانسه وانكلتره حكومتلرى خديوك مجلسده بولنمامسى وامور ومعـاملاته عائد تدابيرى رد ويا قبول ايتمك خصوصـنده انكليز وفرانسز مأمورلرينك حائز صلاحيت بولنملرى خصوصنى خديوه جبراً قبول ايتديرمشلردى .

ايشته ايلك دفعه اولەرق انكلتره حكومتى لورد « بيقونسفيلد » زماننده فرانسه ايله بالاشتراك حكومت مصريەنك امور وخصوصات متفرعەسنه مداخلەيه باشلامشيدى . بومداخله بالطبع انكليز سياستنه يكى بر استقـامت ويرمش و فوق العـاده مهم بعض نتايج حصوله كتيرمشدر .

٢٢ مارت ١٨٧٩ تاريخنـده مصرده پرنس توفيق پاشـانك رياستى تحتنده يكى بر قابينه تشكل ايتمش و بو قابينەيەده ايكى اوروپالى اعضـا انتخاب اولنمش فقط بو قابينه ٧ نيسـان ١٨٧٩ تاريخنده استعفايه مجبور اولمشيدى. مصرك افلاسه طوغرى يورومكده اولديغنه

دائر تحقیقات قومیسیونی طرفندن ویریلان راپور هیجان عمومی‌یی تولید ایتدیکی جهتله «مجلس معتبران»ه قارشو مسئول بر ناسیونالیست قابینه‌سنك تشکیلنه شدیداً لزوم و احتیاج حس اولنمشیدی . واقعـا مذکور تحقیقـات قومیسیوننك پلانلرینی حکمسز براقمق ایچـون ۲۲ نیسانده نشر اولنان بیاننامه‌ده بشقه بر پلان قورولمشیدی. فقط خدیوك باشنه کندوسنك هیچ مأمول ایتمدیکی بر طرفدن بر فورطنه قوپدی . المانیا ۲۲ نیسان تاریخلی بیاننامه‌یی طانیمامغه قرار ویردی و کیفیتی ۱۸ مایس تاریخنده خدیوه تبلیغ ایتدی. دول سائره دخی المـانیایه امتثالاً حرکت ایتمکه قرار ویردی . اوستریا ۱۹ مایس ، انکلتره ۸ حزیران ، فرانســه ۱۲ حزیران ، روسیه ۱٤ حزیران و ایتالیا ۱٥ حزیران تاریخلرنده خدیوه عین مألده برر تقریر اعطا ایتدیلر .

بو آره‌لق دول معظمه‌جه اتخـاذ اولنـان مقرراته موافقت پادشاهینك استحصالی ایچون تدابیر لازمه‌یه توسل اولنمشیدی .

۲٦ حزیران تاریخنده درســعادتدن کلان بر تلغرافنامه خدیو اسماعیل پاشانك عزلیله یرینه مخدومی توفیق پاشانك تعیینی مشعر ایدی . ایشته غیور ، چالیشقان وخارق العاده بر قوهٔ حافظه‌یه مالك بولنان اسماعیل پاشانك خدیویتی بو صورتله ختامپذیر اولدی .

اسماعیل پاشانك اك بیوك آثار و موفقیاتندن بولنان سویش قنالی ایله محاکم مختلطه تشکیلاتی مشارالیهك سقوطنه بادی اولمشدر .

عجبا انکلتره ایله روسیه‌نك الیوم ایرانده تعقیب ایتمکده اولدقلری مسلك سیاست بوندن اوتوز سنه اول انکلتره ایله فرانسه‌نك مصرده تعقیب ایتمش اولدقلری مسلك سـیاستك عینی دکلیدر ؟ انکلتره ایله

روسیه‌نك موافقتی استحصال اولنمدقجه ایرانك بر اجنبی مأموری استخدام ایده‌میه‌جکنه دائر بو ایکی حکومت طرفدن وقوعبولان طلب انکلیز — روس مقاوله‌نامه‌سی احکامنه تماماً مغایر دکلیدر ؟

سویش قنالی خدیوه اسماعیل پاشانك مشکلات مالیه‌یه کرفتار اولمسنه سبب اولمش و بوراسی هندستان ایچون فوق العاده مهم بر یول تشکیل ایتدیکندن مصر ایشلرینه انکلیزلرك مداخله ایللرینی انتاج ایتمشدر. دیکر طرفدن خدیو مشارالیهك ، دائنلرك مطلوباتنك تسویه‌سی ایچون تکلیف ایتدیکی صورت تسویه دولتلرجه تعهدات دولیه ایله غیر قابل تألیف عد ایدلدیکندن بوده مداخلات دولیه‌یه برزمین احضار ایتمشیدی .

توفیق پاشانك مأموریتنی متضمن بولنان فرمان همایون کندوسنك موجود دائنلرك موافقتلری استحصال اولنمقسزین استقراض عقد ایده‌میه‌جکنی واون سکز بیك نفردن زیاده عسکر بولندیره‌میه‌جغنی آمر ایدی .

خدیو جدید نظاری مقاملرنده ابقا ایتمدی و «مراقبهٔ مثنا» یی یکیدن احداث ایتدی . بیکباشی « به‌رینغ » (لورد قرومر) ایله موسیو « بلیغنیه » ٤ ایلول تاریخلی امرنامهٔ خدیوی موجبنجه موسیو «رومه‌ن» ایله موسیو « مالاره‌ت » ك یرلرینه تعیین اولندیلر . آنلر مجلس نظارده حاضر بولنمق حقنی حائز ونظار کبی صلاحیت تامه‌یه مالك اولمقله برابر انجق حکومت متبوعه‌لرینك انضمام موافقتلریله تبدیل ویاعزل اولنه‌بیلیرلردی . عین زمانده لورد «سالیسبوری» ایله موسیو « وادینغتون » بشقه بر دولتك مصرده انکلتره ایله فرانسه‌یه رقابت ایده‌جك درجه‌ده تأسیس نفوذ سیاسی ایتمسنه قطعیاً

تحمل ایده‌میه‌جکلرینی خدیوه اخطار ایتمشلردی.

«روچیلد» لك آوانسلرینه دائر ١٩ کانون‌اول تاریخنده برامرنامهٔ خدیوی صادر اولمش وبوکا عموم دولتلر مماشاة ایتمشلردی.

٣١ مارت ١٨٨٠ تاریخنده تشکیلی متصور بولنان «تصفیه قومیسیونی» طرفندن اتخاذ اولنه‌جق قرارك قبول اولنه‌جغنه وبین‌الملل محکمه‌لرجه مرعی ومعتبر اوله‌جغنه دائر بش دولت معظمه جنرال قونسلوسلری طرفندن بربیاننامه امضا ایدلمش‌ایدی. عین تاریخده صادر اولان امرنامهٔ خدیوی ایله بوقومیسیون تشکل ایتمش وایکی انکلیز، ایکی فرانسز، بر آلمان، بر اوستریالی، وبر ایتالیان اعضادن مرکب بولنمشیدی.

مذکور قومیسیون طرفندن اعطا اولنان راپوره امتثالاً «تصفیه قانونی» ١٧ تموز ١٨٨٠ تاریخلی بر امرنامهٔ خدیوی ایله کسب قانونیت ایتمش ومختلط محکمه‌لرده علاقه‌دار بولنان دولتلرك کافه‌سی بونی اغستوسك ختامندن اول‌قبول ایلمشلردی. دیون موحده فائضنی یوزده درت راده‌سنه تنزیل و «مقاوله» یی فسخ والغا ایدن بو «تصفیه قانونی» موجبنجه دیون عمومیه اداره‌سی ایلك دفعه‌اوله‌رق برماهیت بین‌الملل احراز ایتمشدر.

١٨٨١ سنه‌سی اوائلنده هرطرفده صلح وصلاح علائمی مشهود ایدی. «تصفیه قانونی» مصرك مشکلات مالیه‌سنی بادئ ممنونیت بر اساس اوزرینه وضع ایلمشیدی.

انکلیز وفرانسز مالیه مفتشلرینك تعیینی تصفیه قانوننك احکامی تنفیذ اولنه‌جغنه ومصر اداره‌سنده اصلاحات لازمه اجرا قلنه‌جغنه بردلیل‌ایدی. فقط‌نصل‌که ساکت‌وساکن برهوایی متعاقب برفورطنه

ظهور ایدییورسه مصرك سكون وراحتیده اویله بردنبره مبدل اختلال واغتشاش اولمش وشباطك برنجی كونی براختلال عسكری ظهوری شایعه‌سی عموم قاهره اهالیسنی دوچار خوف وخشیت ایلمشدر.

حربیه ناظری عثمان رفیق پاشا عزل ایدلدی. ضابطان آره‌سنده‌كی كین وحسد ریاض پاشایه شدید المآل برمكتوب تحریرینه سببیت ویردی. نتیجه‌ده بو ضابطلر توقیف اولندی. بونی متعاقب بیوك برقیام عسكری ظهور ایتدی. بوقیامی باصدیرمق امیدی قالمدی. خدیو مصر محمد سامی پاشایی حربیه نظارتنه تعیین ایتدی. عساكر بو نصب وتعیینی ممنونیتله تلقی ایدرك «چوق یشاسون خدیو» ندالریله قشله‌لرینه چكلدیلر. بو حادثه‌دن صوكره سكون اعاده اولندی ایسه‌ده چوق زمان دوام ایتمدی ومصر ینه مدهش براغتشاش قارشیسنده بولندی.

خدیو ١٣ شباطده اختلاله قیام ایدن آلایلرك قوماندانلرینه خطاباً حكمدار ه اطاعت ایتمك وظیفه‌سنه دائر بعض نصایح ومواعظده بولندی ایسه‌ده مع التأسف بوندن برفائده حاصل اولمدی. عسكرلر خوف انتقام ایله مصرك حال وموقع سیاسیسندن ناخشنود اولان كسانله مخابرات ومناسبات خفیه پیدا ایتدكلرندن بو قیام عسكری هرطرفه سرایت ایده‌رك مدهش بر شكل آلدی. هیئت نظار بوندن خبردار اولمقله برابر منعی چاره‌سنه توسل ایتمدی وبالآخره تحقیقات اجراسنه تشبث ایدلدیسه‌ده بونك برثمره‌سی كورلمدی. مصری مشكلات عظیمهٔ مالیه وسیاسیه‌یه القا ایلیان متوفی اعرابی پاشا اختلال وتحریكات فرقه‌سی رئیسی ایدی. مومی الیهك، صورتی عربجه غزته‌لر طرفندن درج اولنان نطقلری بتون مملكتده برهیجان وناخشنودی تولید ایتدی. اعرابی پاشانك اجنبیلره قارشو اولان خصومت وعداوتی كندوسنك

ایراد ایتدیکی نطقلرك اهالی اوزرنده فوق العاده اجرای تأثیر ایتمسنه سبب اولیور و بوندن ماعدا فرانسه‌نك تونسی الحاق ایتمسی اعرابی پاشانك سوزلرینه دها بیوك بر قیمت و ماهیت ویریوردی . الحاصل خدیوك مصرده بر حکم و نفوذی قالمدی. خدیو توفیق پاشا الحق مصرلیلرك محبت واحترامنه لایق ایدی. کندوسی اهالیٔ مصریه‌نك استکمال اسباب حضور وسعادتنه ممکن اولدیغی قدر چالیشدی. فقط نه‌چاره‌که بر طرفدن مداخلات اجنبیه ودیکر طرفدن اغتشاشات داخلیه خدیو مشارالیهك مساعیسنی عقیم براقدی. بو صره‌ده اك زیاده نفوذ وصلاحیت رئیس نظارك النه کچدی . مومی‌الیه آرتق کندی شخصنی حکومت مصریه ایچون لازم غیرمفارق عداتمکه باشلادی. خدیو رئیس نظار ریاض پاشایی عزل ایتمك ایستدی ایسه‌ده اووقت ریاض پاشادن بشقه بو مقامه مناسب بر ذات‌ده بولنمیوردی . « نوبار پاشا » غیر مسلم اولمق حسبیله « ناسیونالیست » فرقه‌سنك اعتمادینی غائب ایتمشیدی. شریف پاشا ایسه خدیو اسماعیلك اصول اداره‌سنده ذیمدخل بولنمقله اتهام ایدیلیوردی .

اوآره‌لق اسکندریه‌ده بر حادثه ظهور ایتدی. بر مصر عسکری بر آرابه آلتنده چیکنمشیدی . بو عسکرك آرقداشلری آرابه‌جینك تأدیبنی طلب ایتدیلر . فقط ایرتسی کون آرابه‌جینك تأدیبی جهتنه کیدلمك شویله طورسون مرقومك تأدیبنی طلب ایلیان عسکرلر شدتله تأدیب وتجزیه ایدلدیلر. بو وقعه اردوده بیوك بر هیجان تولید ایتدی . حربیه ناظری عزل ایدلدی و خدیوك عم زاده‌سی داود پاشا حربیه نظارتنه تعیین اولندی . خدیوك مجلس نظاره ریاست ایتمك خصوصنده‌کی تکلیفنه ریاض پاشا شدتله مخالفت ایتدی و فقط

داود پاشانك حربيه ناظری صفتیله مجلس نظارده بولنمسندن ناشی
ریاض پاشانك حکم ونفوذی خیلیدن خیلی رخنه‌دار اولدی. داود
پاشا طوغریدن طوغری‌یه خدیوی تمثیل ایتمکه باشلادی وریاض
پاشایه قارشو شدید بروضع آلدی .

فقط خدیوك ۳ ایلول تاریخنده اسکندریه‌دن قاهره‌یه عزیمت
ایتمسی ریاض پاشا ایله حربیه ناظرینه برپلان ترتیبی ایچون بیوك
برفرصت ویردی . اعرابینك قوماندا ایتدیکی آلایك بشقه برمحله
نقلی تشبثی کرك اعرابی‌یه وکرك اعرابینك رفقاسنه خوف و شبهه
القا ایتدی . آنلر او صره‌ده درسعادتده بولنان موسیو « ماله‌ت »ك
مصرده براختلال عسکری ظهوری تقدیرنده انکلتره ایله فرانسه
طرفندن وقوعبوله‌جق مداخلهٔ عسکریه‌یه حکومت عثمانیه‌نك دخی
اشتراك ایتمسی ایچون برزمین احضار ایتمك اوزره باب‌عالی ایله‌اجرای
مذاکراته مأمور بولندیغنه ذاهب اولدیلر. ۷ و ۸ ایلول تاریخلرنده
انعقاد ایدن متینغلرده اعرابی ایله رفقاسنك حیاتلرینه قصد ایتمك
ایستیان نظارك عزلی ایچون خدیوه مراجعت ایدلمسی تحت قراره
آلندی .

بالآخره جرائدرسمیه خدیوك ترتیب اولنان پلاندن کلیاً خبردار
اولدیغنی وکندوسنك برنجی وایکنجی پیاده آلایلری ایله سواری
وطوپچی مفرزه‌لرینك صداقتلرندن امین بولندیغنی وبوقوتك
اعرابینك قوماندا‌سی تحتنده بولنان آلایه قارشو احراز غلبه ایتمکه
کفایت ایده‌جکنی اعلان واشاعه ایتدی .

الك نهایت ایلولك اوچنجی کونندن اعتباراً حاضرلنمقده اولان
فورطنه ایلولك طقوزنجی کونی ظهور ایتدی . یوم مذکورده‌زوالی

ساعت بر رادەسندە ، (امرای عسکریەنك بینلرندە قرار ویرمش اولدقلری سیاسی پروغرامك اجراسنی طلب ایتمك اوزرە اردونك ساعت اوچدە عابدین سرایی اوکندەکی جاددەدە بر رسم تجدید اجرا ایدەجکنە دائر) حربیە ناظرینە وارد اولان مکتوب بهت وحیرت عمومیەیی موجب اولدی . مذکور پروغرام آتی‌الذکر اوچ نقطەدن عبارت ایدی :

(١) ریاض پاشا ایلە رفقاسنك همان عزلی .

(٢) متحیزان و معتبران مملکتدن متشکل بر مجلسك عقد اجتماعە دعوتی .

(٣) عسکری قومیسیوننك وصایاسنك اجراسی .

اردونك اجنبیلرك مال و جانلرینە قارشو خصمانە بر وضعیتدە بولنمیەجغنە دائر بیاننامەلر نشر ایدلدی . موسیو « قولوین » ایلە موسیو « قوق سەن » ك التماسلری اوزرینە خدیو عابدین قشلەسنە عزیمت ایتدی واورادە عسکرلرك صداقتنە شبهە براقمیەجق صورتدە کمال طنطنە و صمیمیتلە استقبال اولندی . خدیو اورادن ایکنجی آلایك بولندیغی قشلەیە طوغری کیتدی و اورادەدە عین صمیمیتلە استقبال اولندی . مشار الیە بو ایکی آلایی معیتنە آلەرق عاصیلرك اوزرینە هجوم ایتمش اولسەایدی مصرك حالی بوکون بشقە درلو اولوردی . خدیومصادماتە میدان ویرمەمك نیت خالصانەسیلەعباسیەیە کیتمش ایسەدە اعرابینك قوماندا ایتدیکی آلایك بولندیغی قشلە تماماً تخلیە ایدلمشیدی . اعرابی کندی آلایی ایلە برابر اون سکز قطعە طوپ کتیرمش وعابدین سراینی هرطرفدن احاطە ایتمشیدی . خدیو عباسیەدن عابدین سراینە عودت ایتدیکی زمان کندی سراینی درت

بيك عسكر ايله ١٨ قطعه طوپ و برمفرزه سوارى ايله محاط ومحصور بولدى. خديوه بر آن اول صداقت يمينى ويرمش اولان برنجى وايكنجى آلايلر دخى عاصيلره التحاق ايتمشلردى . خديو سرايه آرقه قپودن كيردى وصكره آوروپالى مشاورى بولنان موسيو «قولوين» ى رفاقتنه آله رق بالذات كيدوب عسكرلره ملاقى اولدى . اوراده نيچون تجمع ايتدكلرينه دائر وقوعبولان سؤاله جواباً عساكر مرقومه حريتى وصباحلين كوندريلان مكتوبده مندرج شرائطك قبول واسعافنى طلب ايتمكه كلدكلرينى بيان ايتديلر. بونك اوزرينه خديو عسكرلره خطاباً : « خديوكز وحكمداركز اولديغمى اونوتديكزمى ؟ » ديدى ايسه ده بوكا قارشو اعرابى قرأن كريمدن : « حاكم ، عادل اولان كيمسه در . عادل اولميان كيمسه آرتق حاكم اوله ماز . » آيت كريمه سنى اوقويه رق مقابله ده بولندى . خديو بو ملاقاتك بى سود اولديغنى آكلايه رق استشاره ايتمك بهانه سيله اورادن چكيلوب كيتدى. موسيو «قوقسه ن» اعرابى يه بعض اخطاراتده بولندى و مصرك و مصرليلرك وخيم بر حال و موقعه كرفتار اوله جقلرينى ايضاح ايتدى . اعرابى حريتك استحصالى ايچون اورايه كلديكنى واسارتك عدوى اولان انكلتره نك حريت ايچون چاليشانلرى تنكيل وامحايه چالشميه جغى فكرنده بولنديغنى بيان ايتدى . مذاكره برمدت دوام ايتدكدن صكره رياض پاشا استعفايه موافقت ايتدى وبو كيفيت عسكرلره بيلديرلدى . ديكر ايكى طلب ايسه درسعادتدن استيذان ايدلمك لزومى سرد اولنه رق تعليق وتأخير ايدلدى . عائلهٔ خديوى يه منسوب بر كيمسه نك هيئت نظاره داخل بولنمامسنه دائر اعرابى نك رفقاسندن بعض كيمسه لر طرفندن وقوعبولان طلب قبول اولندى . شريف پاشانك اسمى ذكر

ایدلدی و خدیو طرفندن دخی قبول اولندی . بر قابینه تشکیلی ایچون شریف پاشایه خطاباً یازیلان مکتوب اعرابی‌یه ویرلدی و اعرابی طرفندن اوقونه‌رق « چوق یشاسون خدیو » ندالریله آلقیشلاندی . بونی متعاقب اعرابی ورفقاسی خدیوك نزدینه عزیمت ایدرك استعفای قصور ایتدیلر و خدیوك عفوینه مظهر اولدیلر . مذاکره تقریباً ایکی ساعت دوام ایتدی، عسکرلر ساعت یدی‌بچقده قشله‌لرینه چکلدیلر . ایشته او یوم مشهور بو صورتله نهایت بولدی. فقط ایام متعاقبه خیلی تردد و اندیشـه ایله کچیرلدی . شریف پاشـا ریاض پاشا قابینه‌سنك مسلك سیاستنی قبولدن امتناع ایتدی . خدیو عجیب وغریب بر موقعده بولندی . انکلتره و فرانسه حکومتلری بر مداخله اماره‌سی کوسترمدیلر . اون بیك عسکرك اعزامی ضمننده درسعادته وقوعبولان مراجعت دخی مثمر اولمدی . دیکر طرفدن درسعادتدن برکونه امدادك ورودایتمیه‌جکندن مطمئن بولنان اعرابی‌نك جرأتی بر قات دها آرتدی .

ایلولك اون واون برنجی کونلری شریف پاشا ایله قابینه تشکیلنه عائد مذاکراتله کچیرلدی . مشار الیه آلای قوماندانلری عسکرلرینی بشقه بر محله نقل ایتمدکجه بویله بر قابینه‌نك تشکیلی جهتنه کیدیله‌میه‌جکنی بیان‌ایتدیلر. بواثناده اعرابی‌ایله رفقاسی قری مشایخی ایله معتبران سائره‌یی نمایشه سوق ودعوت ایتمك فکرینه دوشدیلرایسه‌ده بوفکر برکت ویرسون اردونك انتظام حرکاتنه اصلاخلل کتورمدی . سالف‌الذکر مشایخ و معتبران مملکتك حال و خامتنی آکلادقلرندن کندیلرینی تحریك ودعوت‌ایدنلره التحاق ایتمیه‌رك‌شریف پاشانك‌امرینه تابع اولدیلر . بوکیفیت آلای قوماندانلرینك وخیم برحال وموقعده

بولندقلرینی ارائه ایتدی . بوقوماندانلر برمداخلهٔ خارجیه وقوع بوله‌جغندن خوف ایدرك بلاافاتهٔ زمان اتخاذ تدابیره شتابان اولدیلر. ایلولك اون اوچنده خدیو، مصرده مقیم دول اجنبیه قونسلوسلرندن متشکل برمجلس عقد ایتدی وبویله خطرناك برزمانده کندیسنی ترك ایتمه‌مسنی شریف پاشادن رجا ایتدی. زیرا مشکلاتك حلی ایچون شریف پاشانك خدیو ایله تشریك مساعی ایتمسندن بشقه چاره یوق ایدی . شریف پاشا رؤسای عصات ایله مذاکراته کیریشدی واپی برنتیجه استحصالنه موفق اولدی . کندلرینك مهالك و مخاطراته معروض بولندقلرینی اکلامش اولان رؤسای مرقومه برمدت جزئیه ظرفنده اورادن چکلمکه وشریف پاشانی قابینه‌نك امر تشکیلنده سربست براقمغه تماشاة کوستردیلر واردونك تزیید مقداری حقنده‌کی مطالباتدن فراغت ایتدیلر.

شریف پاشا قابینه‌سی ١٤ ایلول تاریخنده تمامیله تشکل ایتدی . مشارالیه او وقتك احوال سیاسیه‌سی حقنده‌کی وقوف ومعلوماتی واوضاع واطوار نازکانه‌سی حسبیله حقیقةً بومقامه لایق برذات ایدی. بو آره‌لق حکومت عثمانیه‌نك تونس ایشلری حقنده وقوعبولان مداخلاتندن طولایی حکومت مشارالیهایه قارشو برحس عداوت ایله متحسس بولنان فرانسه حکومتی مصرده مداخلات عثمانیه‌یه شبیه هرشیئه مخالفت ایتمکه باشلادی. حیفا که انکلتره حکومتی دخی فرانسه‌نك نقاط نظرینه اشتراك ایتدی. طرف اشرف حضرت پادشاهیدن اعزام اولنان وعلی نظامی پاشا ایله علی فؤاد بکدن مرکب بولنان هیئت مصرده بارد برصورتده قبول اولندی. هیئت مذکوره اغتشاشات اخیرهٔ عسکریه حقنده تحقیقاته کیریشدی وذات حضرت پادشاهی ایله خدیو مطاوعت

ایتملرینی عصاته توصیه ایلدی. فقط بو هیئتك حضوری برنجی درجه‌ده فرانسه‌یه وایکنجی درجه‌ده انکلتره‌یه او قدر ناخوش کورندی که آنلر معتادلری اولدیغی وجهله زرهلیلره مراجعت ایتدیلر. شوقدر که عثمانلی حرب سفینه‌سی اسکندریه لیماننده فك لنکر ایتدیکی صره‌ده انکلیز زرهلیسی مذکور لیمانك خارجنده کورنمشیدی.

شریف پاشا قابینه‌سنك تشکیلاتنده‌کی شرائط طرفینجه کمال صدق واخلاصله اجرا ایدلدی. اعرابینك قوماندا ایتدیکی ایکی آلای ٦ تشرین اولده قاهره‌دن چکلدی. شریف پاشا ١٨٦٠ سنه‌سنده اسماعیل پاشا طرفندن احداث اولنان «مجلس معتبران» ك اجتماعه دعوت ایدلمسی ایچون خدیوك موافقتنی استحصاله موفق اولدی. «معتبران» قری وقصبات مشایخی طرفندن و مشایخ مرقومه دخی اهالی جانبندن انتخاب اولنه‌جقدی.

وقایع مبسوطه مصرلیلرده برحس ملی اویاندردی. انکلتره‌نك مصری انکلتره ممالکنه الحاق ایتمك ارزوسنده بولندیغنه دائر اووقتلر حاصل اولان اعتقادك رفع وازاله‌سی ایچون لورد «غرانویل» طرفندن ٤ تشرین ثانی تاریخنده موسیو «مالهت» ه آتیده‌کی مألده برتحریرات کوندرلمشیدی:

«مصرك فرامین همایون ایله استحصال اولنان استقلال اداره‌دن مستفید اولمسی خصوصنده‌کی ارزو و تمنیاتمزی ایضاح وتشریح ایتمکی بی‌لزوم عد ایدییورم. انکلتره حکومتی بوخصوصده هردرلو ظنیات باطله‌نك خارجنده‌در. دیکر طرفدن مصری دولت عثمانیه ایله توحید ایدن رابطه‌نك مداخلات خارجیه‌یه قارشوك قوی برضمان اولدیغی اعتقادنده‌یز. غایه‌مز بو رابطه‌یی شمدیکی حالنده محافظه ایتمکدر.

بناءً عليه خديو ايله خديوك نظارى انكلتره‌نك چيزمش اولديغى طريقدن انحراف ايتمك نيتنده بولنمديغنه امين ومطمئن اوله‌بيليرلر. »

اك نهايت كانون اولك يكرمى بشنجى كونى بر وقعهٔ مشهوره سرزدهٔ ظهور اولدى. خديو، مصر پارلمنتوسنى بالذات كشاد ايتدى وبو وسيله‌ايله ايراد ايتديكى نطقده اعضايه‌مذاكراتك اعتدال وبصيرت دائره‌سنده اجراسنى وتعهدات دوليه‌يه وتصفيه قانونه رعايت ايدلمسنى توصيه ايلدى.

نطق خديوى كرك رئيس وكرك اعضاى مجلس طرفندن حسن صورتله تلقى ايدلدى.

۱۸۸۲ سنه‌سنده مصر تاريخنده مثلى كورلمامش بر حادثهٔ مؤلمه ظهور ايتدى وبتون انظار عالم اورايه منعطف قالدى. اهالينك احوال سياسيه حقنده‌كى وقوف ومعلوماتى نتيجه‌سى اوله‌رق حاصل اولان انتباه « مصر مصرليلركدر » دستورينك هر طرفده رواجياب اولمسنه سببيت ويردى. بو انتباه هر نره‌ده اولورسه اولسون موفقيتله نتيجه‌لنديكى تقديرده بادئ رفاه وسعادت و عكس تقديرده باعث مصيبت واغتشاش اولور. يكى تشكل ايدن قابينه‌ده حربيه نظارتنى درعهده ايدن اعرابينك افكار ومطالعاتى كونا كون تفسيراته ميدان ويردى. كيمى اعرابينك عموم مصرليلرى تمثيل ايتديكنى، كيمى مومى اليهك سرد ودرميان ايتديكى افكار ومطالعاتك يالكز كنديسنه عائد اولديغنى وكيمى‌ده ذات حضرت پادشاهينك وياخود خديوك مأمور خفيسى بولنديغنى ادعا ايتدى. فرانسه وانكلتره حكومتلرى درحال خديوه متحد المآل بر تقرير ارسال ايدرك «مصرده‌كى اصول ادارهٔ مؤسسه‌يى تهديد ايده‌بيله‌جك غوائل خارجيه وداخليه‌نك كافهٔ اسبابنى مساعئ

مشترکه‌لری ایله دفع وازاله‌یه » قرار ویرمش اولدقلرینی، یعنی مراقبهٔ مشترکه‌یی ادامه ایتمك نیتنده بولندقلرینی بیان ایلدیلر.

« مجلس معتبران » اجتماع ایتدی . اهالیده مراقبهٔ اجنبیه علیهنده شدتلی برغلیان حاصل اولدی . بوحال تأثر حضرت پادشاهی‌یی دخی موجب اولدی . « مجلس معتبران » بالضروره ملت بودجه‌سنی تنظیم ایتمك حقنی ادعا ایتدی . اجنبی مراقبه مأمورلری ایش باشندن چکلدیلر. عمومی برطوزغونلق حکمفرما اولدی. شریف پاشا استعفا ایتدی وخدیو اهالینك حقلی اولدیغنی اکلادیغی جهتله یکی برقابینه تشکیلندن خوف ایلدی ایسه‌ده محمود پاشا سامینك ریاستی تحتنده برقابینه تشکل ایتدی. اعرابی بك حربیه نظارتنه تعیین اولندی. رئیس نظار قابینه‌نك تعهدات دولیه‌نك کافه‌سنه رعایت ایده‌جکنه دائر انکلیز مراقبه مأموری «سیر. ی. ماله‌ت»ه تأمینات اعطا ایتدی. بودجه‌نك تنظیم ومراقبه‌سی حقی « مجلس معتبران » ه ویرلدی . مصر ایشلری برمدت سکون وسکونت ظاهریه ایله‌دوام ایتدی. فقط انکلتره وفرانسه حکومتلری بودجه مراقبه‌سنك مجلس معتبرانه ویرلمسندن طولایی پروتستو ایتدیلر. دیکر طرفدن بوایکی حکومت ذات حضرت پادشاهینك مصر اوزرنده‌کی حقوق حکمداریسنه برکونه خلل کلمیه‌جکنه دائر باب عالی‌یه تأمینات ویردیلر .

اعرابی حربیه ناظری ایکن پاشا رتبه‌سنی احراز ایتدیکی کبی طرفدارلرندن اون یدی کشی‌ده میرآلایلق رتبه‌سنه ارتقا ایتدیلر . فقط خدیو ایله قابینه آره‌سنده‌کی ائتلاف پك آززمان دوام ایتدی . ادارهٔ جدیده‌دن خشنود اولمیان چرکسلر اعرابینك قتلی ایچون برپلان دوشونمشلر وبوصورتله ادارهٔ مذکوره‌یه نهایت ویرمکه قرار

ويرمشلردى. فقط بوپلان تام قوەدن فعله كلەجكى صرەدە ميدانه چيقارلدى وبونده ذى مدخل اولمق تهمتيله قرق كشى تحت توقيفه آلندى. اعرابى عمومه برعبرت اولمق اوزره بوقرق كشى حقنده اك شدتلى برجزا ترتيب ايدلمسنى تكليف ايتدى ايسەدە خديو بوتكليفه موافقت ايتمدى . بواختلاف خديو ايله اعرابى آرەسندەكى مناسباتى خيلى كركينلشديردى . اعرابى اخذ انتقام سوداسنه دوشدى . مجلس ـ خديوك رأى و مطالعەسى صورلمقسزين ـ اجتماعه دعوت ايدلدى .

اوآرەلق حال استحضاراتده بولنان ديپلوماسى مانورەسى، انكليز وفرانسز دونمالرينى اسكندريەيه اعزام ايتمك صورتيله برشكل فعلى وعملى كسب ايتدى. بوحال بادئ انديشەاولدى. قابينەاستعفا ايتدى. فقط افكار عموميه او درجەده نظارلهنده ايدى كه قاهرەيى آنارشيستلك حالندن وقايةً اعرابى ايله رفقاسنك ابقاسى ايچون خديوه برمخطره تقديم ايدلمشيدى .

اعرابى بوآندن اعتباراً اسماً حربيه ناظرى ايدى ايسەده فعلاً « برديكتاتور » كسيلمشيدى . اعرابى اوصاف نادرۀ اداريه ايله حقيله متصف ايدى وكندوسنه كرك مصرليلر وكرك اوروپاليلر طرفندن معلوماتلى بروطنپرور نظريله باقيليوردى. اعرابى مصرك مراقبۀ مشتركه واسارت ماليەيه تابع قالمسنه شدتله مخالفت ايتدى ومملكت مذكورەنك تجددى ايچون مختاريت ادارەدن بشقه برچاره اولمديغى اعتقادندەايدى . بوبابدەكى فكرينى آچيقدن آچيغه سويلمكدن ده چكنمزدى. انكليز ـ فرانسز دونماسنك اسكندريەيه كلسندن اعرابى خوف وتلاشه دوشدى واسكندريه استحكاملرينك تقويەسى ايچون

اوامر لازمه اعطا ایتدی. ١١ حزیرانده‌کی اختلاله احتمالکه بودونما سببیت ویرمشدر.

یوم مذکورده ایکی یوز کشی قدر تلف اولمشدر. سکون و آسایشك تأمینی ایچون معاونت طلب ایدیلیر ایدیلمز اعرابی درحال برقوهٔ امدادیه اعزام ایتدی. اختلافات دولیه اسکندریه‌نك بومباردمانی انتاج ایتدی. المانیا ایله اوستریا نفوذینك انکلیز وفرانسز نفوذینه تفوق ایتمسی غیرقابل تحمل برحاله کلدی. فقط ینه بر سبب وبهانه لازم ایدی. انکلیز آمیرالنه ویریلان تأميناته وذات شاهانه ایله خدیو مصر طرفلرندن اعطا اولنان اوامره رغماً اسکندریه استحکاملرینك تقویه‌سی عملیاتنه سرعتله دوام اولنمسندن طولایی برطرفدن اعرابی‌یه براولتیماتوم کوندرلدی ودیکر طرفدن اسکندریه‌ده مقیم اوروپالیلر احضار ایدیلان کمیلره ارکاب ایدلدی. بونی متعاقب اسکندریه بومباردمانی باشلادی.

اسکندریه‌یی طوپه‌طوتان آمیرال «بوشامپ سیمور»ك حرکتنی تنقید و مؤاخذه ایتمك ایسته‌مز ایسه‌مده شوراسنی ادعا ایده‌بیلیرم‌که مومی‌الیهك حرکتی هیچ برحق وحقوقه مستند دکلدی. اعرابی انکلتره ایله فرانسه‌یه قارشو خصمانه بروضع آلمه‌مش وانکلیز وفرانسز دائنلرینك حقوق ومنافعی مخاطراته معروض قالمامش اولسه ایدی ینه بو بومباردمان اجرا ایدیله‌جك ایدی. انجق آمیرال طوپه طوتدیغی برمحلك انضباط و آسایشنی تأمینه کافی قوتك کندی النده موجود بولنوب بولنمدیغنی برکره‌دوشونملی‌ایدی. بومباردمان اثناسنده ایکی بیکی متجاوز انسان تلف اولدی وافراداهالی‌یه عائد نیجه اماکن تخریب ایدلدی واموال واملاك خصوصیه ضایع اولدی. خدیوك

حقوق حاکمیتنه ذره‌قدر رعایت ایدلمدی. خدیو انکلیز وفرانسز مداخلاتنه طالب اولمدیغی حالده بوایکی حکومته عائد افراد بحریه قره‌یه اخراج ایدلدی.

بواثناده انکلتره حکومتی قرق بیك کشیلك بر قوهٔ عسکریه‌نك مصره اعزامنه قرار ویردی. اسکندریه بومباردمانی متعاقب ورود ایدن برعثمانلی مفرزهٔ عسکریه‌سی قارغشه‌لغك منعنه تشبث ایتمك ایستدی ایسه‌ده بوکا مساعده اولنمدی.

ایلولك طقوزنده اوفاق بر طوپ محاربه‌سی وقوعبولدی ایسه‌ده بر نتیجه‌یه اقتران ایتمدی. جنرال «وه‌لسلی» ایله بیکباشی «غراهام» طرفندن ترتیب اولنان بر کیجه یوریشی اجرا ایدلدی و صباحلین شفقله برابر مصر اردوسنه تصادف ایدلدی. «تل الکبیر» موقعی ضبط و اشغال ایدلدی. مصر اردوسی کلیاً منهزم وپریشان اولدی. انکلیزلرك تلفاتی اون بری ضابط اولمق اوزره اللی درددی متجاوز دکلدی. مجروحلرك عددی دخی انجق ٣٤٢یه بالغ اولیوردی. مصرلیلرك تلفاتی کویا اون بیك کشی راده‌سنده‌ایمش. ایشته «تل الکبیر» محاربه‌سی بوصورتله ختامپذیر اولدی و مصرده بشقه بر قالبه کیردی.

اعرابی میدان حربدن چکیلوب قاهره‌ده‌کی خانه‌سنه کیدرکن ضابطه مأمورینی طرفندن دردست ایدلمش و انکلیز قوماندانه تسلیم اولنمش ایدی.

اعرابی تحت محاکمه‌یه النماق ایچون خدیو اوزرنده بعض تضییقات اجرا ایدلدی و مومی‌الیهك نفی و تغریب ایدلمسی طلب اولندی.

بو اثناده انکلتره حکومتی مصر احوال سیاسیهٔ مشوشه‌سنی دوزلتمك ، انکلیز حمایه‌سی یرینه بشقه بر صورت اداره ترتیب ایتمك

و مختاریت اداره اساسنی وضع ایلك اوزره لورد «ده‌فرین» ی اورایه کوندرمشیدی. لورد «ده‌فرین» اعرابینك محاکمه‌سنه برنتیجهٔ سریعه ویرلمسی ایچون اعمال نفوذ ایتدی .

اعرابی «سیلان» آطه‌سنه نفی و تغریب ایدلدی و کندوسنك آرزوسنك بو مرکزده بولندیغی اکلاشلدی .

لورد «ده‌فرین» ك وظیفه‌سی بونکله بیتمدی. مشارالیه «مراقبهٔ مثنا» یی الغا ایتدی . انکلتره‌ده بوکا موافقت ایلدی. فقط فرانسه مصرك مختاریت اداره‌سنه قارشو پروتستو ایتدی . لورد «ده‌فرین» فرانسه‌نك حسیاتنه باقمیه‌رق مصرك تشکیلاتی ایله امور مالیه‌سنك تنسیقی حقنده‌کی پلانلری ترتیب ایتدی .

لورد «ده‌فرین» بو بابده تنظیم ایتدیکی بر لایحه‌ده حکومت مصریه‌نك اسباب ضعفی ایله مساوئ احوالنی پك بلیغ بر لسانله تشریح ایتمش و «اصول وکالت ملیه» یه مستند بر اداره ایله اصلاحات اجتماعیه حقنده بر پلان ارائه ایتمش ایدی . مشارالیه مصرك اعماری ایله مصرلیلرك حضور و آسودکی ایچنده یشاملری، اوراده انضباط و آسایشك تأمین و محافظه‌سی، مصر دیوننك تسویه‌سی و مداخلات خارجیه‌نك منعی ایچون اصول انتخابیه‌یه تابع اولمق اوزره آتیده‌کی مؤسساتك وجوده کتیرلمسنی تکلیف ایتمشیدی:

(١) قری تشکیلاتی (٢) ولایات مجلسلری (٣) مجلس قوانین (٤) بر مجلس عمومی (٥) خدیوه قارشو مسئول سکز ناظر تعیینی.

بو اثناده عموم اوروپا بر حال تردده قالدی . انکلتره‌جه اتخاذ اولنان تدابیر او قدر سریع و مؤثر ایدی‌که بونلرك تدقیق وتعمیقنه بیله محل قالمدی . عمومی بر انتظاردن بشقه برشی رونما اولمدی.

فقط بو انتظاره كانون اول اوائلنده لورد «غره‌نويل» طرفندن دول معظمه‌يه كوندريلان بر تقرير عمومى ايله خاتمه چكلدى. بو تقرير لاجل التصويب رسماً باب عالى‌يه كوندرلمشيدى. شوراسى‌ده شايان قيددركه ذات حضرت پادشاهى مصرك مشكلات موجوده‌سنى متبوع صفتيله ايشه مداخله ايتمك صورتيله بر قات دها تزييد و تشديده اصلا تشبث بيورمدى.

تقرير مذكور مصرك وضعيت آتيهٔ سياسيه‌سنى شو صورتله ايضاح ايتمشدر:

(١) سويش قنالنك سير سفائنه سربست قالمسى و حرب زماننده بيطرف بولنمسى.

(٢) دوائر مصريه‌نك اداره‌سى خصوصنده اقتصاده صوك درجه‌ده رعايت اولنمسى.

(٣) رسوم و تكاليف خصوصنده يرليلر ايله اجنبيلرك تماميله مساوى طوتولملرى.

(٤) محاكم مختلطه‌نك ابقا و ادامه‌سى.

(٥) انكليز ضابطانك قومانداسى تحتنده بر كوچوك مصر اردوسنك تشكيلى.

(٦) مراقبهٔ مثنا يرينه بشقه بر اصول وضع ايدلمسى.

(٧) اهالينك قابليت سياسيه‌سيله متناسب وترقئ آتى‌يى متكفل مؤسسات وجوده كتيرلمسى.

انكلتره‌نك مصرده‌كى حال و موقعنه كلنجه: انكليز عساكر اشغاليه‌سنك چكيله‌جكنه دائر انكلتره حكومتى طرفندن اعطا اولنان تأمينات مكرره‌دن ماعدا بر كونه ايضاحات اعطا اولنمامشدر. ١٨٨٤

سنه‌سنده وارداتك مصارفی قپاته‌میه‌جق درجه‌ده دون اولدیغی اكلاشلمشیدی. فرانسه لوندره‌ده برقونفرانس عقدینی تكلیف ایده‌رك سكوتی اخلال ایتدی. سنهٔ مذكوره حزیرانك یكرمی سكزنده مصر مسئله‌سنی وبا خصوص مصرك احوال مالیه‌سنی مذاكره ایتمك اوزره دول معظمه مرخصلرندن مركب بر قونفرانس انعقاد ایتمش ایسه‌ده بر نتیجه استحصال ایدیله‌مدی. فرانسز مطبوعاتی اثر اغبرار و حدت كوستردی. انكلیزلر سربستیٔ حركاته مالك اولدقلرینی حس ایده‌رك ممنون اولدیلر و بو ممنونیت انكلیز قابینه‌سی طرفندن لورد «نورت بروق»ك مصرك احوال عمومیه و مالیه‌سی حقنده تحقیقات اجراسی ایچون اورایه اعزام ایدلمسندن طولانی بر قات دها آرتدی.

لورد «نورت بروق»ك توصیه‌سی اوزرینه «تصفیه قانونی» احكامی جمله‌سندن بولنان اطفای دیون معاملاتی ۱۸ ایلول تاریخلی قرارنامهٔ نظار ایله تعطیل و تعلیق ایدلدی. المانیا، فرانسه، اوستریا و روسیه وكیللری بوكا قارشو پروتستو ایتدیلر. دیون عمومیه اداره‌سی حكومت علیهنده اقامهٔ دعوی ایلدی. اطفای دیون معاملاتی التی هفته تأخره اوغرادقدن صكره تكرار اجرا اولنمغه باشلادی. مع‌مافیه دعوایه مصراً دوام ایدلدی. بدایت حقوق محكمهٔ مختلطه‌سی مدعیلرك لهنده اعطای حكم ایتدی. بوكا مقابل حكومت مصریه محكمهٔ استینافه مراجعت ایتدی وسنه‌نك نهایتنه قدر اعلامك موقع اجرایه وضعی ممكن اوله‌مدی.

لورد «نورت بروق»ك دول معظمه‌یه تقدیم اولنان پروغرامی موجبنجه انكلتره طرفندن یوزده اوچ بچق فائضله بش ملیون انكلیز لیراسی اقراض ایدیله‌جك و «پره فرانس» دینه (مالیه بونولرینه)

درت مليون انكليز ليراسى ضم و علاوه اولنه‌جقدى. تسويه ايدلميان دينك فائضى‌ده يوزده اوچ راده‌سنه تنزيل ايديله‌جكدى .

بو پروغرام قبول ايدلمدى و دولتلرك بر چوغى مصر اصلاحاتى اوزرنده‌كى انكليز مراقبه‌سى يرينه قائم اولمق اوزره «مراقبهٔ مضاعفه» كبى براصول مراقبه‌نك وضعنى تكليف ايتدى. انكلتره‌نك المان مستملكات سياستنه قارشو اولان وضعيتدن بيزار بولنان پرنس « بيسمارق » كانون اولك اون برنده ديون عموميه اداره‌سنه دولتلردن هر برينك براعضا تعيين ايتمك حقنى طلب ايتمسى خصوصنده روسيه‌نك مظاهرتنى استحصال ايتدى. فقط ديكر طرفدن فرانسه‌نك بو خصوصده انكلتره خارجيه نظارتى نزدنده اجرا ايلديكى تشبثات المانيا ، اوستريا و روسيه دولتلرنجه تصويب و قبول ايدلديكى جهتله فرانسه‌نك تكليفى مذاكرات جديده‌يه اساس اتخاذ ايدلدى . اك نهايت ١٨ مارت تاريخنده بر مقاوله‌نامه ايله خديو طرفندن نشر و اعـلان ايديله‌جك بر قرارنامه مسـوده‌لرينى محتوى بر بياننامه لوندره‌ده انكلتره ، المانيا ، اوستريا ـ مجارستان ، فرانسه ، ايتاليا، روسيه و دولت عثمانيه وكيللرى طرفندن امضالنمشيدى.

بو صورت تسويه موجبنجه عموم دول معظمه‌نك كفالت مشتركه و منفرده‌لرى تحتنده اولمق اوزره انكلتره عوام قماره‌سى طقوز مليون انكليز ليراسنك استقراضنى تصديق ايده‌جك و باب عالى‌ده بوكا مساعده ايليه‌جكدى. ديون موحده ايله « پره فرانس » قوپونلرى يالكز ايكى سنه مدتله رسومه تابع طوتيله‌جقدى و سويش قنالنده سربستئ سير سفائنك محافظه‌سى ضمننده بر قانون تنظيم اولنه‌جقدى .

انكلتره مصرك اشغالنى دولت عثمانيه ـ مصرك متبوعى اولمق صفتيله ـ تصديق ايتـديرمك ايچون تشـبثات ماهرانهٔ ديپلوماتيقيه‌يه

توسل ایتدی. مصرك ادارهٔ داخلیه‌سنده وجوده کتیریلان تجددداته قارشو حکومت عثمانیه جانبندن وقوعبولان پروتستولر اوزرینه حکومت مشارالیها ایله انکلتره آره‌سنده ــ خیلی کوجلکله ــ برمقاوله‌نامه عقدوامضا ایدلدی. بومقاوله‌نامه موجبنجه مصرادارەسنه تطبیق اولنه‌جق اصلاحاته نظارت ایتمك اوزره ایکی دولتاورایه برر قومیسر تعیین‌ایده‌جکدی. نته‌کیم انکلتره سیر « دوروموندوولف » ی ودولت عثمانیه‌ده غازی احمدمختار پاشایی تعیین‌ایتدی. فقط انکلتره‌نك غایهٔ اصلیسی کندوسنك مصرده‌کی موقعنی مملکت مذکوره‌نك متبوعنه تصدیق ایتدیرمکدن عبارت ایدی .

مصر ١٨٨٧ سنه‌سنده تکرار اوروپانك نظر دقتنی جلب ایتدی. مصرك انکلیزلر طرفندن تخلیه‌سی مسئله‌سی غیر معین بر آتی‌یه تعلیق ایدلمشیدی . مع‌مافیه انکلتره حکومتی تعهداتنی ایفا ایتمك و بو بابده حکومت عثمانیه و دول سائره ایله بر صورت تسویه احضار ایلمك ارزوسنی‌ابرازدن‌خالی قالمدی. کانون‌ثانیده‌عساکر اشغالیه‌نك مقداری تنقیص ایدلدی . سیر « دروموندوولف » شباط اوائلنده درسعادته عزیمت ایتدی و اوراده آتیده‌کی تکلیفاتی درمیان ایلدی :

(١) ذات حضرت پادشاهینك حقوق متبوعیتی محفوظ قالمق شرطیله مصرك مختاریت ادارەسنك تصدیق وقبولی .

(٢) اجنبیلرك کندی محکمه‌لرنده محاکمه اولنملرینه دائر اولان امتیازك الغاسی .

(٣) مصر اراضیسی ایله سویش قنالنك (دول معظمه‌نك کفالتی تحتنده اوله‌رق) حال بی طرفی‌یه وضع ایدلمسی .

(٤) مصر اردوسی ضابطانك اکثریسنك انكلتره طرفندن تعيين ايدلمسی .

(٥) انكلتره‌نك حين حاجتده مصری تكرار اشغال ايتمك حقنی حائز بولنمسی .

(٦) مقاوله‌نامه شرائطنه دول معظمه‌نك موافقتلری استحصال اولندقدن صكره انكلتره‌نك مصری تخليه ايتمسی .

بو تكليفلر مظهر تصويب اولمدی وباخصوص صوك ايكی تكليف شايان اعتراض كورلدی . اوزون برمدت امتداد ايدن مذاكرات نتيجه‌سنده (٦ نومرولو) صوك فقره‌ده‌كی تكليف انكلتره طرفندن تعديل ايدلدی وانكليزعساكرينك اوچ سنه ظرفنده مصردن چكلمسی قبول اولندی. شوقدركه باب عالی تكليف واقعی تصويب ايتدی وبو بابده‌كی مقاوله‌نامه‌يه صدراعظم پاشا ٢٢ مايس تاريخنده وضع امضا ايلدی. فقط بو مقاوله‌نامه ارادهٔ سنيه‌يه اقتران ايتمك اوزره ايكن حسد واحتراص بيوك بررول اوينامغه باشلادی . فرانسه ايله روسيه سفيرلری نتيجهٔ مذاكراتی عقيم براقمق ايچون سعی وغيرتلرينی ايكی قات آرتديرديلر ومصرك حين حاجتده انكلتره طرفندن تكرار اشغال ايدلمسنه دائر اولان شرطه اعتراض ايتديلر. فقط سير « وو . هوايت » ايله سير «درومونددولف» بو اعتراضه حوالهٔ سمع اعتبار ايتمديلر . مقاوله‌نامه‌نك ارادهٔ سنيه‌يه اقترانی ايچون خيلی زمان بكلنلدی . الك نهايت سير « وو. هوايت » ايله سير « درومونددولف » ذات حضرت پادشاهينك روسيه وفرانسه‌نك تسويلاتنه بناءً بونی تصديق بيورميه‌جقلرينه اطمئنان حاصل ايدرك تموزك اون آلتيسنده لوندره‌يه عودت ايتديلر .

لورد سالیسوری بو مسئله حقنده یکیدن مذاکراته کیریشمکدن امتناع ایتدی. فرانسز سیاسیونی کمال ممنونیتله بونی انکلیز دیپلوماسیسنك بر هزیمتی مقامنده تلقی ایلدیلر. فقط انکلیز افکار عمومیه‌سی مصرك تخلیه‌سی ایچون انکلتره‌نك سلامتی ایله قابل تألیف اولان کافهٔ تدابیرك اتخاذ ایدلمش اولدیغنه قانع ایدی .

ایشته بو وقعه‌دن صکره مصر ایله انکلتره یکدیکرینك قارشوسنده بولنمغه باشلامشدر. مصر ـ انکلتره مناسباتی یکرمی بش سنه‌لك بر تاریخدر. مصر احوال عمومیه‌سی حقنده وقوف ومعلومات مکمله‌یی حائز دکل ایسه‌مده اورایه عائد ایکی مسئله حقنده‌کی ملاحظاتمی بروجه آتی ایضاح و بیان ایدرم :

اولا تکملات اقتصادیه : انکلیز دوستلرمك بیاناتنه نظراً مصر ١٨٨٤ سنه‌سندن برو خیلیدن خیلی ترقی ایتمشدر. بنم اعتقادیجه‌ده بو ترقی غیرقابل انکاردر. فقط مصر اداره‌سنده بر نقیصه وارسه اوده مصر سرمایه‌سنك صرف و استعمال و بوندن بر استفاده تأمین ایدلمامسی و بو صورتله مصرلیلرك کندیلرینه عائد ایشلر اوزرنده بر حق مراقبه‌یه مالك بولنماملریدر. بر مملکتك اعمار و تکملاتنه خادم عموم قوانك تشریك مساعی ایتمسنی مستلزم بر اصول سیاست هم مصره همده انکلتره‌یه فوائد لا تحصی بخش ایده‌جکدر. اجنبی تحویلات حامللرینك امور مراقبه‌دن اخراجی منتج فلاح و نجات اوله‌جغنه هیچ شبهه یوقدر .

ثانیاً معارف : مصرده معارفدن شکایت چوقدر . هندستانده علیکر مکتبی ریاضی معلمی محترم دوقتور ضیاءالدین احمدك قولنجه مصرده درجهٔ تحصیل کمبریج و اوقسفورد دارالفنونلرینك برنجی

سنه‌سی راده‌سنده‌در. (بری مسلم و دیکری خرستیان بولنان) ایکی مصرلی ارقداشـمك بياناتنه نظراً مصرده مجاناً وعمومی تدریسات اجرا ایدلمدیکی کبی اجرت تدریسیه دخی هر کیسه‌نك خرجی دکلدر. بوحال شایان تأسفدر. تحصیل کورمش اولان آدملر دیکر آدملرك اللرنده آلت اولمازلر، آنلرك حال و حرکتلری کندی فکر وملاحظه‌لرینك محصولیدر. اهالینك معارفدن حصه‌مند اولملرندن حکومت دخی استفاده ایدر. بناءً علیه مصرده اجرای حکومت ایدنلر حقیقةً مصرلیلرك منافعنی آرییورلرسه اهالئ مرقومه‌نك اصول حاضره دائره‌سنده تحصیل و تعلیم کورملری اسبابنی استکمال ایتملیدرلر.

جامع الازهر بیوك بر مقر علم و عرفان اولمقله برابر اوراده‌کی تدریسـات فقه و عقـائد دینیه‌یه منحصر اولدیغی جهتـله قوای طبیعیه‌دن اسـتفاده ویاخود قوای مذکوره‌یی استعمال ایتمه‌نك یولنی اوکره‌تن فنون حاضره تعلیم ایدلمامکده‌در. فی‌الواقـع فنونه عائد کتابلر عربجـه‌یه ترجمه ایدلمکده‌در و بو تشـبث پك طوغری بر تشبثدر؛ فقط شوراسی‌ده نظردقتدن دور طوتلماملیدرکه فی زماننا معلومات فنیه تحصیلی ایچون لزومی اولان بر آوروپا لساننك تحصیلی پك کوچ بر شی اولمدیغی کبی اوزون بر زمانه‌ده محتاج دکلدر.

مصرلیلرك ایکنجی شکایتی‌ده آوروپالی معلملرك تعیننه دائردر. مصرده مأموریتلره تعیین اولنان آدملرك اقتدار واهلیتنه هیچ اهمیت ویرلمیور. احبامدن اولوب مصرده، ممالك سائرهٔ اسـلامیه‌ده وحتی انکلتره‌ده مدت مدیده مستخدم وتجارب واسعه‌یی حائز بولنمش اولان بر انکلیز مصرده‌کی مهندس مکتبی معلملکنه طالب اولمشـیدی. مصرلی طلبه‌نك کندیسندن حقیقةً فوق‌العاده استفاده ایده‌جکندن

امين ايدم. فقط نه چاره‌که موسی اليهك اوصاف خارق العاده‌سی مرجع عائدنجه تقدير ايدلمدی .

علوم حقوقيه‌نك تحصيلی‌ده ممنونيت بخش بر درجه‌ده دكلدر . مصرده حقوق مكتبلرنده روما قانونی تعليم ايديليور. حالبوكه بو قانون ظن ايدلديكی قدر مكمل دكلدر . حقوق اسلاميه يعنی احكام شرعيه ايله برابر انكليز قانونی تدريس و تعليم ايديله‌جك اولورسه دها زياده استفاده تأمين اولنه‌بيله‌جكدر . وديعه ، هبه ، رهن ، وقف وحقانيت Equité وسائره حقنده‌كی اسلام وانكليز اصول وقواعد موضوعه‌سی روما اصول وقواعدينه فائقدر. حقوق معاملكنه انكليز وياخود مصر حقوق مكتبلری مأذونيننك ترجيحاً تعيينی لازمكلديكی حالده بر طاقم يبانجی آدملر تعيين ايدلمكده‌در .

ثالثاً توزيع عدالت : مع التأسف مصرده عدالتك توزيعی جهتی‌ده پك كری قالمشدر . اصول محاكاته ذره قدر دقت ايدلمديكی « دانشواى » محاكمه‌سی اثناسنده تبين ايتمشدر . اصول محاكمات جزائيه‌يه رعايت ايدلمديكنه كندم‌ده شاهدم . مصرده جزايه متعلق محاكمده بالطبع انكليز قانوننك تطبيقی مرجحدر. چونكه بو قانون احتياجات حاضره‌يه دها الويريشليدر . انكليز قانونی تطبيق ايدلمكله شريعت اسلاميه ترك ايدلمش اولميه‌جقدر. چونكه شريعت مذكوره اصولی دائما احتياجات زمانه‌كوره تبدل ايده‌بيلير و بو تبدل اجماع وياخود استحسان وياخود استصلاح شكلنی اله‌بيليركه بونلرك اوچنك‌ده غايه‌سی ترقيدر .

قونسلوسخانه محكمه‌لرينك حائز اولدقلری حق قضا ـ كه عهود عتيقه وغير محقه نتيجه‌سيدر ـ امور عدليه‌نك محور مطلوبده جريانته

بیوك برسكته ایراث ایتمكده‌در. بوندن برایكی سنه اول بر آوروپالی بر مصرلی‌یی قتل ایتمشیدی . قاتل منسوب اولدیغی قونسلوسخانه‌یه تسلیم اولندی وفقط آره‌دن برقاچ آی مرور ایتدكدن صكره تكرار قاهره‌یه كلدی وارتكاب ایتمش اولدیغی فعل قتلدن طولایی شهادتده بولنمش اولان آدملری تجزیه ایتدكدن صكره كویا هیچ برشی یاپمامش كبی ایشیله كوجیله اشتغال ایتمكه باشلادی . ایشته بو صورتله‌دركه بر ایتالیان قونده‌ره بویاجیسی ، برفرانسز خدمتكاری وبر یونانلی سارقی جان وماله تعلق ایدن حقوق مقدسه‌یه ــ هیچ برجزادن قورقمقسزین ــ تعرض و تجاوز ایده‌بیلیور . حقوق حاكمیت حضرت پادشاهینك محفوظیتنه تمامیله رعایت شرطیله بوكبی احوال تحملفرسایه بلا افاته زمان نهایت ویرملی وعهود عتیقه الغا ایدلملیدر .

ایمدی كله‌لم ادارهٔ مملكته : مصر فلاحلرینك رفاه وآسودكی‌یه مظهر اولدقلری حقنده برچوق‌شیلر ایشیدییورز. حالبوكه آنلر ینه كمافی‌السابق حال‌وموقعلرندن ناخشنود كورونیورلر و ــ مصرك واردات مالیه‌سنی استهلاك ایدن ــ عساكر اشغالیه‌نك تضییقی آلتنده یشایورلر.

هر نه‌حال ایسه ینه انكلیز اشغالنك فرانسز اشغالندن دها ایی اولدیغنه هیچ شبهه یوقدر. فرانسزلر صرف نظری برمساوات اعطا ایتدكلری حالده اهالینك ترفیه احوالی ایچون هیچ برشی یاپمازلر وفضله اوله‌رق امحای نفوسه چالیشیرلر. نته‌كیم جزایر ایله تونس بوكا برر مثالدر . مقدما مقر علوم‌عربیه بولنان بتون تونسده الیوم انجق بركتابجی دكانی موجوددركه بونك‌ده صاحبی بر غیرمسلمدر.

فقط انكلتره ــ انكلیز اداره‌سنك اهالی‌یه بخش ایتمكده اولدیغی فوائد ومحسنات نه‌قدر عظیم اولورسه اولسون ــ كندینه خاص‌اولان

عدالت وحقانيت غايه‌لرندن انحراف ايتمامايدر. لورد « قرومر » كبی
حسيات اهالی‌ی هيچ قاله آلميان وعربجه‌يه ذره قدر وقوفی اولمديغی
حالده قرآن كريم ايله اسلام عليهنده كتاب يازان اشخاصك بالفعل
حاكم صفتيله استخدامی البته نتايج وخيمه‌يی انتاج ايده‌جكدر. بوندن
ماعدا قانون اساسينك تعطيلی دخی اهالينك اعتمادينی سلب ايتمكده‌در.
الحاصل بالعموم انكليز محبلرينك تمنيات خالصانه‌سی وجهله انكلتره
مصرده انكليزلر و اسلاملرك غايه تكملاتی ايله قابل تأليف اولان
يكانه شكل اداره‌يه ــ مشروطيته ــ قارشو موجود اولان مانعه‌يی
برطرف ايتمك ايچون اقتضا ايدن تدابيره همان توسل ايتمليدر.

۲ — حقوقه عائد مقالات

۱

شريعت اسلاميه‌نك تدقيقات وتتبعات تاريخيه‌سی

« بر ملتك قوانينی تاريخنك تعليم وتربيه‌يه عائد اك مهم قسمنی
تشكيل ايدر » وتاريخ قوانينده بر ملتك كچيرمش اولديغی دوره‌لری
تشهير واراءه ايده‌رك كسب اهميت ايلر. فن تاريخ قوانين ، صوك
درجه‌ده تقيد ، دقت وصحت رواياتی مستلزم اولوب قطعياً بازيچهٔ
تخيلات اوله‌ماز. برملتك (صباوتی) حال ابتدائيسنك عموميتله مجهول
اولمسی وبوكا بر تاريخ تعيينی ايچون ايجاد اولنان ماصالرك اكثريتله

مشكوك برمنبعه عائد بولنمسی تتبعات تاریخیه‌یی پك زیاده اشكال ایدر.

قوانین (حقوق) اسلامیه معلوم ومعین بر تاریخدن بدأ ایتمشدر. مع مافیه حقوق اسلامیه تاریخنك تحریرینه ودین مبین اسلامك عربستانك مؤسسات قدیمه‌سنی نه‌مرتبه‌ده تعدیل وتغییر ایتدیكنی اكلامق ایچون مؤسسات مذكوره‌نك شكل وماهیتنك تعیین وتوصیفنه تشبث ایدلدیكی زمان ایكی نوع مشكلات ظهور ایدییور. بوبابده فكرمزی تنویر ایده‌بیله‌جك منتظم برقید بولنمدیغی جهتله معلومات مطلوبه بهمه حال فقهاء، مورخین ومفسرین طرفندن تألیف اولنان وبیوك یغینلر تشكیل ایلیان كتب معتبره‌دن استحصال اولنه‌جقدر. قوانین اسلامیه، عربستان قدیمك بعض اصول وقواعدینی محافظه ایتمش اولدیغی جهتله قوانین مذكوره حقنده وقوف ومعلومات مكمله استحصالی بادیٔ امرده اشبو اصول وقواعدك بیلنمسنی استلزام ایدر. «سابق الذهاب» نام اثر معتبرده شو فقره‌لره تصادف اولنیور:

«عربلرك كندیلرینه مخصوص قانونلری واردی كه آنلر بو قانونلره كوره حركت ایدرلردی. دین اسلام بوقانونلردن بعضلرینی قبول وبعضلرینی‌ده رد ایتمشدر. عربلر آنا وقیز قرداش ایله عقد ازدواج ایتمكی استكراه ایله تلقی ایدییورلردی. اسلام عربلرك بو دستورینی قبول ایتدی. بابانك زوجۀ متروكه‌سنك زوجه اوله‌رق آلنمسنه نظر نفرتله باقیلدیغی جهتله بوده منع ایدلدی. بر سارقك صاغ النك قطعی حقنده‌كی دستوری اسلام دخی تأیید ایتدی.»

هدایه‌ده: «شركت مشروعدر چونكه حضرت پیغمبر اهالینك بونده‌دوام ایللرینی تأكید وتصدیق بیورمشدر.» فقره‌سی مندرجدر.

عربلر علی‌الاطلاق ایكی بیوك قسمه منقسم بولنیورلردی. بر

قسمی عدنانی ودیکر قسمی‌ده قحطانی کندیلرینه جد اوله‌رق کوستر-
یورلردی. عدنانه منسوب اولانلر یعنی بنی عدنان شمالی عربستانده
وقحطانه منسوب بولنانلر یعنی بنی قحطان جنوبی عربستانده ساکن
ایدیلر . بونلرك هر بری برچوق عشایره منقسم ایدی وهر عشیرتك
باشنده بر شیخ ویاخود برسید بولنیوردی .

بوشیخ ویاخود سید اصالت ، نجابت ، درایت وحسن اخلاق
کبی اوصافی حائز بولنمق شرطیله انتخاب ایدیلیوردی . دیکر طرفدن
هرعشیرت متعدد عائله‌لره‌منقسم ایدی. بعض احوالده برچوق‌عشیرتلر
بر آره‌یه کلوب بر « غروپ » یعنی برکومه تشکیل ایدرك کندیلرینه
بر رئیس یعنی امیر انتخاب ایدرلردی . بو امیرك معیتنده کندیسنی
امیر انتخاب ایدن عشیرتلرك رؤساسی بولنور وکندیسنه معاونت
ایدرلردی . امیر امور ومسائل مهمه حقنده رؤسای مرقومه‌دن
متشکل « مجلس مشورت » ایله استشاره ایدردی . مجلس مشورتجه
اتخاذ اولنان قرار واجب الرعایه برماهیتی حائز ایدی .

عدنانی قسمنه منسوب بولنان قریش قبیله‌سی عربستانده الك نجیب
برقبیله اولوب مکهٔ مکرمه کعبه‌سی آنلرك حفاظتنه مودوع ایدی .
اشبو قبیله‌دن بوحفاظتی خزاعه قبیله‌سی نزع ایتمش ایدیسه‌ده بشنجی
عصر میلادی اواسطنه طوغری مکهٔ مکرمه‌وادیسنده برساحهٔ واسعه‌ده
داغنیق برصورتده یشامقده اولان قریشیلر بو «المجامع» تسمیه اولنان
« کسعی » نك همت وغیرتیله کعبهٔ مذکوره‌نك حق حفاظتنی تکرار
استحصال ایده بیلدیلر . « کسعی » « دارالندوه » دینلان بر مجلس
عمومی دائره‌سنی انشا ایتدی . منافع عمومیه‌یه عائد مسائل بو
« دارالندوه » ده مذاکره ایدیلیوردی. « ندوه » عشیرتلره منسوب

اولان و رئیسلری بولندقلری مختلف عائله‌لری تمثیل ایلیان اعیـاندن مرکب ایدی . بو اعیان طبقی اسکی رومادهکی اعیانه مشـابه ایدی . بررئیس عائله ، بتون افراد عائله‌نك حیات ومماتی اوزرینه حاکم ایدی . صبی قیزلرك حیاً دفنی عادت منفوره‌سی اووقت اوراده جاری ایدی. کرچه بوکا قارشو برحس اغبرار ونفرت اویانمش ایدیسه‌ده بونی منعه قادر برخارجی قوت ظهور ایتامشیدی .

اسارت اصول وقواعدی اسکی رومالیلرده اولدیغی کبی عربلرجه دخی معلوم ایدی . بوندن ماعدا رومالیلرك اصول حمایه‌سنه مشـابه بر اصول حمایه عربلرده دخی موجود ایدی . برقبیله افرادی دیکر قبیله‌یه منسوب بر عائله‌نك حمایه‌سنی طلب ایتدیکی زمان مذکور عائله رئیسی افراد مذکوره‌یه حمایه‌سنی بخش ایدر وبو افرادده بالآخره او عائله‌نك لقب وعنوانتی احراز ایده بیلیرلردی .

عربلرده التی نوع نکاح واردی . بو نکاحلر علاقه‌دارانك حقوق ووظائف زوجیهٔ متقابله‌لرینی تضمن ایدییوردی . بونکاحلرك دردی « کشف النعمه عن جامع الأمه » نامنده‌کی اثر معروفده مندرجدر. برنجی نوع نکاحك عربستانده ظهور اسلامدن اول موجود بولندیغی « لطائف المنان » نام اثرده محرر اولدیغی کبی التنجی نوع نکاح حقنده‌ده هدایه‌نك شرح معروفی اولان « فتح القـادر » نام اثرك صحائفنـده بر چوق مطالعات بسط وتمهید ایدلمشـدر . برقیز ایله عقد ازدواجه طالب اولان برکیمسه بوقیزك باباسنه ویاخود ولیسنه مراجعت ایدر وقیزك باباسی ویاخود ولیسی ده قیزی استمزاج ایلردی . قیز تکلیف واقعی قبول ایتدیکی تقدیرده باباسی ویاخود ولیسی مهری قرارلشدیرر بونکاحه عائد ترتیباتی اجرا ایدردی . بو صورت ازدواجه بالآخره

دین مبین اسلام دخی مساغ کوسترمش و بوکا « سفاح » نامی ویرلمشیدی.

ایکنجی شکل ازدواج : برقدینک ، خارق العاده بعض اوصافی حائز برکیمسه‌نك صلبندن چوجق طوغورمه‌سی ایچون زوجی طرفندن وقوعبولان طلبدن عبارت ایدی .

اوچنجی شکل ازدواج : اون نفردن دون اولمق اوزره بعض اشخاصك برقادینله اختلاط والفتده بولنملری ایدی .

دردنجی شکل ازدواج : بر فاحشه‌نك خانه‌سنك ویاخود چادرینك قپوسی اوزرینه صنعتنه دلالت ایدن بربایراغك رکز ایدلمه‌سی ایدی . بوفاحشه حامله قالدیغی زمان آنك خانه‌سنه دوام ایدنلرك کافه‌سی ـ سیرندن آکلاشلمق وبونك بابا‌سی کشف اولنمق ایچون ـ اوراده برلشیرلردی . بوکا « بغایا » تسمیه اولنور ایدی .

« مقت » دینلان شکل ازدواج دخی بر اوغل ویاخود اقربادن بری طرفندن متوفانك زوجه‌سنك اوزرینه برعبا ویاخود بر اورتو آتلمسندن عبارت ایدی .

آلتنجی وصو کنجی شکل ازدواج‌ده متعه یعنی ازدواج موقت ایدی . برکیمسه دیار اجنبی‌یه موقتاً کیتدیکی وامور بیتیه‌سنه باقه‌جق کیمسه‌سی بولنمدیغی تقدیرده اقامتی امتداد ایتدیکی مدت ایچون برقادینله عقد ازدواجه مأذون ایدی .

عقد ازدواجه مانع اولان قرابت درجه‌لری پك طار ایدی . آنا ایله اوغل ، بابا ایله قیز ، قائن آنا ایله داماد آره‌سنده‌کی ازدواج غیرمشروع ایدی . برعرب بونلرك خارجنده ایستدیکی برکیمسه ایله عقد ازدواج ایده بیلیردی .

برعرب ایستدیکی قدر زوجه‌یه مالك اوله‌بیلیردی. تعدد زوجات اصولنك اك فناسی اجرا اولنوردی.

عربلر قادینلرك حقوقنی استحقار ایتمکله برابر مطلوبه موافق اولمیان برزوجه‌دن قورتلق ایچون ایجاب ایدن اصول وقواعده‌دخی مالك بولنیورلردی. طلاق عادتی آنلرده پك كثرتله جاری ایدی. عربلر زوجه‌لرینی دفعاتله تطلیق ایتدکدن صکره ینه آنلرله برلکده یشایورلردی. شو قدرکه طائفهٔ نسانك حال و موقعی پك عجیب و غریب برشی ایدی. طلاقلر ایچنده «ایلاء» دنیلان طلاق صورتی اك زیاده تطبیق ایدیلیوردی. بوایلاء، حقوق زوجیه رابطه‌سنك انقطاعنه‌دائر بر تحلیف اجراسندن عبارت ایدی. عربلرك نزدنده اك زیاده مقدس اولان بو تحلیف، طلاقی غیر قابل رجوع برحاله افراغ ایدییوردی. بو تحلیف بعضاً زوجه‌نك آرقه‌سنك زوجك آناسنك آرقه‌سنه‌مشابه اولدیغی یولنده‌کی بیاناتله اجرا ایدیلیوردی‌که بوکا «ظهار» تسمیه ایدیلیوردی. اوقات سائره‌ده زوجه‌یه خانه‌یی ترك‌ایدوب کندی عائله‌سی نزدینه کیتمك ایچون یالکز بر تکلیف وقوعبولیوردی.

بر ارککك زوجه‌سنی تطلیق ایده بیله‌دیکی کبی بعض قبائلده بر قادینك کچنه‌مدیکی برارککدن قورتلمسی چاره‌لری دخی دوشونلشیدی. بر زوجه خانه‌نك قپوسنه طوغری ارقه‌سنی چویردیکی حالده اباقده طورمش اولمقله نکاحی صورت قطعیه‌ده فسخ‌ایدلمش اولیوردی.

نجیب واصیل عائله‌لرده وباخصوص قریش قبیلهٔ نجیبه‌سنده‌حقوق زوجیه طرفینك موافقت متقابله‌سیله دوچار انقطاع اولیور وبواصوله «خلعه» تسمیه اولنیوردی. برقادین کچنه‌مدیکی برکیمسه‌ایله براثرخطا اوله‌رق تزوج ایتمش اولدیغی تقدیرده اقربا و تعلقاتی فسخ نکاحه

چالشیر و مهر و سائرەدن فراغت ایدەرك طلاقك استحصالنه موفق اولورلردی .

بر عائلەنك قدرت و نفوذی بونك مالك اولدیغی نفوس ذکورك عددیله قیاس ایدلدیکی برزمانده اولادلق اصولنك رواجیاب اولمسیده طبیعی ایدی. بواصول بتون عربستان قدیمدەتعمم ایتمش واولادلغه قبول اولنانلره اوز اولادلردرجەسنده حقوق ومنافع بخش واعطاایلەمکده بولنمش ایدی. اوراده تحدید سن قیدی بولنمدیغی کبی اولادلغه قبول اولنان کیمسەنك باباسنك توسط ویاخودسند اعطا ایتمسیده ضروری دکلدی. اولادلغه قبول ایدن ایله قبول اولنانلر آرەسندەکی مناسبت مشروعه « عهد » یعنی مقاوله ایله تأسس ایدردی و طرفیندن هر بری کندی عهدەسنه مترتب وظیفەنك ایفاسنی تعهد ایلردی. اولادلغه قبول ایدن ایله قبول اولنانلرك عمومیتله تقریر ایتدکلری تعبیرات شوندن عبارت ایدی :

« بنم قانم ایله سنك قانك بردر ؛ بنم اوم ایله سنك اوك بردر ؛ «بنم مکتسباتم سنکدر وسنك مکتسباتك بنمدر؛ سنك انتقامکی بن آلەجغم « و بنم انتقاممی سن آلەجقسك . »

وراثت یالکز ایکی اصوله مستند ایدی :

(١) قرابت

(٢) عهد یعنی مقاوله

قادینلر ایلەاوفاق چوجقلر قاعدةً میراثدن خارج طوتیلیورلردی . میراثه یالکز ذکوراولان اقربا توارث ایدەبیلیرلردی. چونکه سلاح استعمال ایتمکه ، محاربەده سواری اولەرق جنکلشمکه ، غنیمت آلمغه وضعفا ومرضایی حمایه ایلمکه یالکز آنلر مقتدر ایدیلر . « عهد »

وياخود مقاوله‌اقتضاسنجه ميراثه نائل‌اولانلر يا اولادلغه قبول اولنانلر وياخود برلكده مهاجرت ايدرلركن يكديكريله حقوق و وظائف متقابله‌يه كيريشمش‌اولانلروياخوديالكز يكديكرينك وارثى‌اولدقلرينه دائر بينلرنده بر مقاوله عقد ايليانلر ايديلر .

عربلرك ميراثى بلا وصيت انتقال ايده بيلديكى كبى باوصيت‌دخى انتقال ايده‌بيليردى. شوقدركه برعرب مالنك تمامنى وياخودبرقسمنى ايستديكى آدمه ترك وتبرع خصوصنده‌سربست ايدى. مرقوم‌ديله‌ديكى تقديرده مالنى كندوسنك بتون بتون يبانجيسى اولان بر كيمسه‌يه ويره بيليردى و اقربا و تعلقاتنى و حتى ابوينى ايله اولاد و عيالنى فقر و ضرورتده براقه بيليردى .

عربلرده قانون‌املاك اولدقجه تكملاته و اصل اولمشيدى. آنلرده املاك و عقاره عائد اولديغى كبى اموال ذاتيه‌يه عائد قانونلر دخى موجود ايدى . انجق بو ايكى قسم آره‌سنده‌كى فرق صورت قطعيه‌ده تعيين ايدلمامشيدى. قادينلر ميراثدن‌محروم بولندقلرى كبى بشقه‌صورتله دخى املاك و امواله مالك اوله‌ميورلردى.

نفع‌عمومه عائدبر مقصدك حصولنه وياخود برعبادتخانهٔ عموميه‌يه تبركاتده بولنمق عادتى‌ده جارى ايدى . مدينه‌ده ظهور اسلامدن اول شركت شكلنده برطاقم هيئتلر متشكل بولنيوردى. اوراده «وقف»ه مشابه خصوصى مقاوله‌لردخى اهاليجه مجهول دكلدى. برعرب‌اصول و قواعد موضوعه خارجنده اوله‌رق املاك و اموالنى طائفهٔ نسايه ترك و تبرع ايتمك‌ايچون ايستديكى‌زمان « وقف » قاعده‌سنه مراجعت ايدردى . ظهور اسلامدن صكره قرأن كريم قادينلرك ميراث خصوصنده‌كى محروميتنى رفع و الغا ايتديكى جهتله « وقف »

اولكندن بشقه بر حاله وضع و افراغ ايدلمشدر .

عربلر مقاوله مقتضياتندن بولنان تعهداتك ايفاسنه تجارت وصنعته سلوك ايدن اهالى درجه‌سنده اعتنا ايدرلردى. عموم مراكز تجاريه‌ده عقد مقاوله خصوصنده سربستئ تام جارى ايدى. مراكزمذكورده‌ده شرائط مختلفه دائره‌سنده لااقل يكرمى نوع بيع وفروخت معامله‌سى ايفا ايديليوردى. بيع بالوفا قاعده‌سى تكرار بيع ايده‌بيلمك شرطنه تابع بر شكله افراغ ايدلمشيدى . بيع بالوفا صورتيله ترهين اولنان اموالك فك و تخليصنه مخصوص بر اصولك فقدانندن ناشى رهن مقاوله‌سى كمال وضوح ايله ذكر و تعريف ايديليوردى . شو قدركه برموجب مقاوله رهن مدتى انقضا ايدر ايتمز بيع كسب مطلقيت ايدردى. فاحش بر فائضك اخذى ـ كه اريستاتاليس طرفندن تجريم و اسلام طرفندن بسبتون الغا ايدلمشدر ـ مدينه كبى بلاد جسيمه‌ده ساكن اهالئ موسويه ميانده بالفعل جارى ايدى . «عاريت» اصولى عندالحاجه تطبيق ايديليوردى . ملكيت ارضيه مسئله‌سى موجر ايله مستأجر بينده‌كى مناسبتك ظهورينه سببيت ويرمشدر. بومناسبت دخى ايكى نوع ايدى: (١) اراضى‌يه اكيلان تخمك موجر طرفندن ويرلمسى، (٢) اراضى‌يه اكيلان تخمك مستأجر طرفندن تدارك ايدلمسى.

عربستانده ظهور اسلامدن اول يالكز اوچ نوع جرائمه اهميت عطف ايديليوردى. جرائم مذكوره شونلر ايدى: قتل، جرح وخيم، سرقت .

فعل قتلك جزاسى يااعدام وياخود ديت ايدى. مقتولك منسوب اولديغى عشيرت قاتلك منسوب اولديغى عشيرتدن دها اصيل ونجيب اولديغى تقديرده وياخود مقتول بر قادين وياخود بر كوله بولنديغى

حالده برشخصك قانی طلب ایدیلیوردی وفقط مقتول حر برکیمسه بولندیغی تقدیرده مقتولك قتلندن طولایی ایکی کشی مسئول طوتیلیوردی . دیکر طرفدن مقتول اشاغی برعشیرته منسوب بولندیغی تقدیرده مقتولك ابوینی قاتله مراجعتله شرائط آتیه دائره‌سنده ترضیه وتضمینات طلب ایدرلردی :

« بزه اوچ شیدن برینی ویر ؛ یا چوجغمزك حیاتنی اعاده ایت ویاخود خانه‌مزی یلدیزلرله طولدیر ویاخود سن کندك اولومه حاضر اول بونلرك خارجنده برکونه تعویضات اوله‌ماز . »

دیتك مقداری عشایر مختلفه‌ده درجات متنوعه‌ده بولنیوردی . بودیت قریش قبیله‌سنده ایکی دوه‌دن باشلایه‌رق یوز دوه‌یه قدر بالغ اولیوردی .

اصول محاکمات دخی مختلف ایدی . قتل ، سرقت وجرح کبی دعوالرده — طرفین عین عشیرته منسوب بولندقلری تقدیرده — « القیافه » یعنی ایزلری تعقیب ایتمك پلاننه مراجعت ایدیلیوردی . فقط طرفین بالعکس عین امیرك زیر اداره‌سنده بولنان عشایر مختلفه‌یه منسوب بولندقلری تقدیرده دعوانك بو امیره حواله ایدیلوب ایدلمامسی تصویب وتنسیبه وابسته ایدی . چونکه بودعوی روما قانوننده اولدیغی کبی برحکم واسطه‌سیله دخی رؤیت اولنه‌بیلیردی وحکمك اعطا ایتدیکی قرارله تعویضات اعطاسی مسئله‌سی‌ده حل وفصل ایدیلیوردی . فقط قاتل ایله مقتول مختلف امیرلرك زیراداره‌سنده بولندقلری تقدیرده مقتولك طرفدارلری قاتل ومتجاوزك عشیرتنه مراجعتله دوچار اولدقلری غدر حقنده شکایاتده بولنیورلردی . بو شکایات مسموع اولمدیغی تقدیرده حربه مراجعت اولنیوردی . فقط

دیكر طرفدن منازعه‌نك حل وفصلی ایچون بر حكم تعیین ایدلدیكی حالده بوحكمك حكمی آرتق مجبوری الرعایه اولیوردی.

بوكبی دعوالرك رؤیتنه مخصوص ـ قرون وسطاده آلمان‌قانوننده موجود بولنان تذكیه اصولنه‌مشابه ـ غریب براصول وار ایدی. بو اصوله « قسامه » تسمیه ایدیلیوردی. « قسامه » عین عشیرته منسوب اللی شخصك متهمك معصومیتنه دائر قسم ایتمسندن عبارت ایدی. محدث شهیرالبخاری بوبابده برمثال ذكر ایدییوركه شودر: «بنی عامر عشیرتنه منسوب « خادیش » نامنده بر آدم كندیسنه شامه قدر رفاقت ایتمك اوزره بنی هاشم قبیله‌سنه منسوب بر آدمی خدمتنه آلمشیدی. یولده كیدرلركن خدمتكارك بركیسه‌یه برایپ پارچه‌سی ویرمسندن طولایی غضبه كلان خادیش بوخدمتكاری شدتله‌ضرب‌ایدرك هلاكنه سببیت ویرمشیدی. خادیش عودت ایتدكدن صكره خدمتكارك یولده برمرض مهلكدن وفات ایتدیكنی اخبار و اشاعه‌ایتدی. فقط متوفی خدمتكار سبب‌موتنی یمن اهالیسندن برینه بیلدیرمش وآنی بومسئله حقنده حضرت ابو طالبه معلومات اعطاسنه مأمور ایتمش ایدی. حضرت ابوطالب كیفیتدن خبردار اولدقدن صكره خادیشه مراجعتله مرقومی جنایت ارتكابیله اتهام ایتدی وخادیشك یایوزدوه اعطا ایتمك ویاخود معصومیتنه دائر یمین‌ویرمك اوزره كندی‌عشیرتنه منسوب اللی كشی تدارك ایتمك صورتیله ترضیه ویرمسنی ویاخود اولومه راضی اولمسنی طلب‌ایلدی. بودعوی بالآخره ولیدابن‌المغیره‌یه تودیع ایدلمكله مومی‌الیه ایكنجی صورت حلی ترجیح ایتدی. یمین ویرمك ایچون انتخاب اولنان برشخص زوجه‌سنك رجاونیازی‌اوزرینه اوغلنی توكیل ایدرك قورتلدی. دیكر برشخص‌ده یمین‌برینه ایكی‌دوه

ويره‌رك يميندن فراغت ايتدی. متباقی شاهدلر معصوميت حقنده يمين ايتملريله دعوی حل وفصل اولندی . »

عربلر يمينه برقدسيت مخصوصه عطف ايدرلردی. مكه‌ده كعبه خارجنده « خاتم » دينلان بر ير بومقصده خادم اولمق اوزره تفريق وتخصيص ايدلمشيدی .

يالان يره يمين ايتمك وياخود يمينی نقض ايلمك بيوك بر شئامت عد ايديليوردی .

صورت منتظمه‌ده تشكل ايتمش بر قوهٔ اجرائيه‌نك فقدانندن ناشی برحكمك اجراسی خصوصی بر چوق تابعينه مالك بولنان نعمان ابن المغيره عائله‌سی كبی بيوك وقوتلی عائله‌لره توديع وحواله اولنيوردی. فقط مجرمك عين درجه‌ده بيوك وقوتلی عائله‌لر طرفندن حمايه وصحابت ايدلمسندن ناشی بعضاً بيوك مشكلاته‌ده تصادف ايديليوردی. معمافيه احوال عاديه‌ده مجرمك بردها كوروتميه‌جكنه دائر كفيل تداركی ممكن اولديغی تقديرده حكمك اجراسی وقت آخره تعليق ايديله بيليردی .

عربستانك ظهور اسلامدن اولكی حالی موجب ممنونيت دكلدی. اوراده جان ومالك محافظه‌سنی تحت تأمينه آلمغه مقتدر برقوهٔ اجرائيه بولنمديغی كبی ضعفا ايله نسوان وصبيانك حقوقنه كلياً مضر ومنافی قانونلر دخی موجود ايدی .

قانون وراثتك بر اساس مساوات اوزرينه مؤسس بولنمامسی ، تعدد زوجات اصولنك بركونه آداب معاشرته تابع اولمامسی، فخشياتك بر نوع نكاح اوله‌رق طانمسی ، بابالغك تأسيسی وطوغريدن طوغری‌يه موجوديته تعلق ايدن مسائلده بر طاقم ناقص وغير كافی اصول وقواعده مراجعت ايدلمسی پك مسعود برحالته دلالت ايتمز .

بلکه عربلرك برحال وحشتدن هنوز يکی چيقمقده اولدقلرينی کوسترر.
عظمت وسطوتلری وتشکيلات منتظمهٔ اداريه‌لری ايله کسب شهرت
ايتمش اولان قديم روما و ايران حکمدارلرينك حدودلری عربستانه
منتهی بولنديغی حالده آنلرك قوانين ومؤسساتی عربلرك اوزرينه
بر کونه نفوذ وتأثير اجرا ايده‌مامشدر . عربلرك تجارت وصنعته
سلوك ايتملری صرف احتياجات بشريه‌دن واکتساب ثروت خصوصنده‌کی
سوق طبيعيدن ايلری کلمشيدی. انلرك عهود ومقاولاته صادق قالملری ده
ينه بوسوق طبيعينك نتيجهٔ ضروريه‌سی ايدی . مکتسبات ملکيه‌نك
محافظه‌سی وياخود تزييدی ايچون اقتضا ايدن قانونلر وجوده کتيرمش
ايديسه‌ده بونلرك احکامنی اجرا وانفاذه قادر قوتلرك عدم موجوديتی
حسبيله بوقانونلردن استفاده ايتمك ممکن اوله‌مامشدر .

ايشته عربستانك احوالی ، تاريخ عالمده بر تحول عظيم حصوله
کتيرن وقعهٔ مهمه‌نك ظهورينه دکين بوصرکزده ايدی. پيغمبر ذيشان
حضرت محمد مصطفی (عليه اکمل التحيات) قدم نهادهٔ عالم شهود
اولدی. حضرت پيغمبر قريش قبيله‌سندن وعربلر ايچنده الك نجيب
واصيل اولان و ارثاً کعبه‌نك محافظلری بولنان بنی هاشمدن تولد
ايتمشيدی . حضرت پيغمبر امی ايدی ؛ کنجلکنده اوقومق يازمق
اوکرنمه‌مشيدی . حيات خصوصيهٔ نبوتپناهيلری صوك درجه‌ده ساده
ايدی و کندولری احبابه صادق ، دشمنلره رحيم و کريم و طائفهٔ
نسايه حليم و شفيق ايدی . ايام شبابنده حضرت پيغمبر « الامين »
لقبنی آلمشدی. حضرت پيغمبر دين مبين اسلام (طوغری يول) ی
وعظ ايتديکی جهتله مکه‌ده‌کی بتپرستلر کنديسنه قارشو بيوك برکين
و عداوت اظهار ايتديلر . بونك اوزرينه حضرت پيغمبر مدينه‌يه

هجرت بیوردیلرسه‌ده اوراده دخی راحت بوله‌مدیلر. رسول اکرم بدر، احد وخندق‌ده عظیم محاربه‌لرده بولندی و انجق بو محاربه‌لردن صکره ایدی‌که کندیسنك دشمن بی امانی اولان ابو سفیانك تحریکاتیله حرکت ایدن قریشیلره قارشو هم کندی سلامتی همده صحابه‌نك سلامتی تأمین ایلیه بیلدی.

نبیٔ ذیشانك قریشیلرك اوزرنده احراز بیوردقلری مظفریت اوزرینه مکه کندیسنه تسلیم اولمش وبت‌پرستلك یرینه شریعت اسلامیه قائم اولمشیدی. حضرت محمد ایلك اون‌سنه ظرفنده قوانین ونظامات وضعنه‌وقت بوله‌مامشدر. حضرت پیغمبرك بوجهته‌اهمیت ویردکلرینك ایلك اثری ـ مدینه‌یه مواصلتلرنده ـ مدینه اهالیسی‌نامنه کندیلرینی استقباله کیدن هیئت مرخصه ایله کیریشدیکی مقاوله‌ده کورلمشدر. اون‌ایکی کشیدن متشکل بولنان‌بو هیئت شرائط اتیه‌یه رعایت ایتمکی تعهد ایله‌مشیدی:

(١) آنلر یالکز بر اللهه عبادت ایده‌جکلر

(٢) سرقت ویاخود حیدودلق فعللرینی ارتکاب ایتمیه‌جکلر

(٣) صبی چوجقلرینی اتلاف ایلمیه‌جکلر

(٤) زنا و فعل شنیعی ارتکاب ایتمیه‌جکلر

(٥) حضرت رسول‌اللهك منع ایتدیکی جرائمی ارتکاب ایلمیه‌جکلر و باخصوص قادینلرك عفت و ناموسنه قطعیاً تجاوزده بولنمیه‌جقلر.

حضرت پیغمبر مدینهٔ منوره‌ده اختیار اقامت بیوردقدن صکره حکومته مشابه برنوع ادارەنك تنسیق و تشکیلنه مباشرتله اولا فقرانك ترفیه احوالی ایچون هر مسلمك سنوی حاصلات صافیه‌سنك بر قسم

معینی ترك و تسویه ایتمسندن عبارت بولنان زکاتی تأسیس بیوردی و بالآخره حقوق دول حاضره احکامنه تقابل ایدن حرب و صلح قانونلرینی وضع بیوردی. صکره‌کی اون‌سنه‌یی تماملیه قوانینك وضعنه صرف وحصر ایلدی. قوانین‌مذکوره‌ده برماده یوقدرکه طوغریدن طوغری‌یه حضرت رسالتپناهك انضمام رأی و دلالتنه مقرون‌بولنمش اولمسون. بوقانونلر ایکی شکلی حائزدر :

(١) جناب حقدن نازل اولانلر .

(٢) حضرت پیغمبرك حال و حرکتلری طور و سیرت سنیه‌لری و تنسیب و تصویب بیوردقلری شیلرله تصویب و تنسیب بیورمدقلری شیلر و رأی و مطالعهٔ نبوتپناهیلرینه عرض و حواله اولنان امور و مسائل حقنده بیان بیوردقلری رأی و مطالعات .

شکل اوله وحی و شکل ثانی‌یه‌ده سنت دینیلیر. بوایکی منبع حقوق اسلامیه‌نك الك اساسلی و باشلی منبعلریدر .

رسول اکرم عدالتی بالذات اجرا بیوررلردی و غیبوبت ایتمکه مجبور بولندقلری زمان دین مبین اسلامی قبول ایلیان مدینه‌علماسنی شووظیفهٔ مهمه‌نك ایفاسنه توکیل ایلرلردی . هجرتك سکسان بشنجی سنه‌سندن اول تحریر و تألیف اولنان و فقط ٢٨٠ نجی سنه‌سنده انجق موقع انتشاره‌وضع ایدیلان «بدایع‌الدهور» نام کتاب‌مشهورده شو فقره مندرجدر :

« مدینه‌ده مشرف بالاسلام اولان علما و دانشمندان موجود ایدی . حضرت پیغمبر آنلره قارشو بیوك بر اعتماد و امنیت اظهار بیوریورلر و کندیلری مدینه‌ده بولنمدقلری صره‌ده حاکملك وظیفه‌سنی بو علمایه توديع ایدیورلردی . »

اصول محاکمه پك بسيط ايدى . طرفين منازعينك اثبات وجود ايتمسى لازم ايدى. دليل و ثبوت ارائه ايتمك وظيفه‌سى مدعى‌يه عائد ايدى . ثبوت و شهادت استحصالى ممكن اولمديغى تقديرده ادعاى واقعى رد وانكار ايدن طرف تحليف ايتديريليوردى . تصرف ، حق مالكيته بردليل عد اولنيوردى نته‌كيم ايكى كشينك تك بريوك حيوانى اوزرنده حق تملك ادعا ايتمسى و اثبات مدعايه كفايت ايده‌جك دلائل ارائه ايلمسى اوزرينه حضرت پيغمبر متصرف بولنان شخصك لهنده قراراعطا بيوردى . بعضاً قرعه كشيده ايديليوردى. برزانينك وياخود برفاسقك ، ناموسسزلقله اشتهار ايتمش برشخصك وياخود بركوله‌نك شهادتى مقبول ومعتبر دكلدى .

حضرت پيغمبر ارتحال داربقا ايده‌جكنى حس ايده‌رك جبل عرفاتده مجتمع بولنان مسلمانلره خطاب بيورديلر و امورتشريعيه‌نك اكمالنه دائر صوك كلاملرينى بروجه آتى بيان ايلديلر :

« اى ناس : كلاممى ديكليه‌يكز زيرا سزكله بلكه بوراده
« ديكر برسنه‌ده بولنميه‌جغم. بربريكزه انسانيتلى وطوغرى اوليكز.
« برينك جان و مالى ديكرى نزدنده مقدس و غير قابل تجاوزدر.
« هركسه كندى حقنى صادقانه ادا ايديكز چونكه سز جناب حقك
« حضورينه چيقه‌جقسكز و جناب حق فعل و عملكزك حسابنى
« صوره‌جقدر . قادينلره حسن معامله ايديكز . آنلر سزك معينهٔ
« متاعبكزدرلر. كنديلكلرندن برشى ياپه‌مازلر. سز آنلرى جناب
« حقدن امانةً الديكز . اى ناس : كلاممى ديكله‌يكز و بونلرى
« حافظه‌كزده طوتيكز : سزه هرشيئى بيان وتبليغ ايتدم. بن سزه
« بر قانون براقدم — بر قانون صريح و قطعى كه سز بونى محافظه

« ایتمليسيكز وبوكا شدتله مربوط بولنمليسيكز — بو قانون كتاب الله
« و سنت رسول اللهدر. »

حقوق اسلاميه‌نك بو ايكی منبعنك برنجيسی اولان كتاب الله يعنی قرأن كريم حضرت پيغمبره نازل اولان شيلرك كافه‌سنی محتويدر. قرأن كريم يوز اوتوز سوره‌دن عبارت اولوب بونلرك يديسی يعنی البقره، النسا، آل عمران، النور، الطلاق، المائده و بنی اسرائيل سوره‌لری حقوقه عائددر. بو سوره‌لر ولادت، بلوغ، تأهل، طلاق، وراثت، اسارت وجرائم كبی اشخاصه واشخاصه عائد نظاماته متعلقدر. آنفاً ايضاح اولنديغی وجهله مدينهٔ منوره‌ده امور تشريعيه‌نك اكالنه فوق العاده دقت و اعتنا ايدلمش و قرأن كريمك قسم مهمی اوراده نازل اولمشيدی.

بويله مهم بر مجموعهٔ قوانينك تأليف وتلفيقی حقنده برقاچ سوز سويلمك نابمحل اولميه‌جقدر. حضرت پيغمبره وحی نازل اولديغی زمان كنديلری جناب حقدن تبلغ ايتديكی لسانك عينی تبليغ بيوررلردی. بو صورتله نزول ايدن كلام الله بر طرفدن صحابهٔ كرامدن بر چوق ذوات طرفدن ازبره آلنيور و ديكر طرفدن معاويه‌يه و كوزل وطوغری يازيسيله مشهور بولنان زيد ابن ثابته تقرير ايديليوردی. محدث كبير البخارينك روايتنه نظراً برنجی خليفه حضرت ابوبكر، قرأن عظيم الشانه سهو و خطيأتك كيرمسی خصوصنده حضرت عمر طرفدن اظهار اولنان خوف و انديشه اوزرينه زيد ابن ثابتی نزدلرينه جلب ايله قرأن كريمك بر كتاب شكلنده جمع و تأليفنی طلب ايلدی.

قرأن كريمك محرر بولنديغی كودری، پاپيروس وكميك پارچه‌لری

طوپلاندی وقران کریمی ازبرلمش اولان ذوات دخی جمع ایدلدی.
بو ذوات ایچنده ابی ابن کعب ایله حضرت علی الڭ بیوك بر مرتبه‌یی
حائز بولنیورلردی. آنلردن صکره عبداه‌بن‌عباس، عبداه‌ابن‌عمر،
عبداه‌بن‌زبیر و عبداه‌بن‌مسعود حائز اهمیت ایدیلر. قرأن کریمڭ
جمعنه اشتراك ایلیان ذوات مشهورهٔ سائره میاننده حضرت ابوبکرڭ
اوغلی زید، محمد، خالدبن‌ولید، طلحه، و سعدبن‌عبید بولنیورلردی.
بو نسخه‌نڭ قرأن کریمڭ اصلنه تماميله مطابق اولمسی ایچون هیچ
بر زحمت و فداکارلغڭ دریغ ایدلمدیکی مستغنیٔ بیاندر.

تأمین سلامت و محفوظیت ایچون قرأن کریمڭ بو نسخه‌سی
حضرت ابوبکره توديع ایدلمشیدی. حضرت ابوبکردن صکره حضرت
عمره تودیع اولنمش وحضرت عمرده بونی قبل‌الوفات زوجات مطهرهٔ
پیغمبریدن بولنان کریمه‌سی حضرت حفصه‌یه تودیع ایله‌مش ایدی.

حضرت عثمان مذکور نسخه‌دن اوچ نسخه دها استنساخ
ایتدیرمشدی. بو اوچ نسخه‌نڭ بری الحالةهذه شامده محفوظدر.
حضرت عثمان بالذات کندولری خط کوفی ایله صورتنی استنساخ
ایلمشیدی.

حقوق اسلامیه‌نڭ ایکنجی منبع اصلیسنی، حضرت پیغمبرڭ
حال و حرکتلری، طور و سیرت سنیه‌لری، تنسیب و تصویب
بیوردقلری شیلرله تنسیب وتصویب بیورمدقلری شیلر تشکیل ایدر
که بوکا سنت و یاخود حدیث تعبیر اولنور. قرأن کریمده موضوع
بولنان قوانین مجمل بولنمق حسبیله سنت و یاخود حدیث شریفه یعنی
حال‌وحرکت پیغمبری‌یه مراجعت وقوعبولدی. بونڭ اوزرینه‌حدیثلرڭ
جمعی خصوصنده بیوك بر غیرت و فعالیت باشلادی. جمع ایدیلن

احادیث میانده بر چوق حدیثلرك صحت و موثوقیتی حقنده شك و تردد حاصل اولمسی اوزرینه حضرت عمر مداخله‌یه مجبور اوله‌رق بونلرك جمعی موقتاً ترك ایدلدی مع‌مافیه حدیث شریفك تحصیل و تدقیق جریانی زمانله برابر ایلروله‌دی .

افکار و مطالعات حقوقیه‌سنی اك زیاده احادیث نبویه‌یه بنا ایلیان مالك بن انس اك بیوك فقهادن ایدی. مشارالیه مدینه‌ده مقیم بولندیغی جهتله اك موثوق حدیثلره واقف بولنیوردی. کندوسنك «الموطأ» نام اثر مشهوری اك صحیح وموثوق احادیثی جامعدر. اك موثوق دلائله مستند بولنان حدیثلرك جمعنه تشبث ایدلدی ایسه‌ده موضوعلرك ترتیباتی حقنده منتظم بر اصوله رعایت ایدیله‌مدی . احادیث نبویه‌نك جمعی خصوصنده فقیه شهیر احمد بن حنبل حضرتلری دخی فوق العاده صرف مساعی ایتمشدر. مشارالیهك جمع وتلفیق ایلدیکی احادیثه «مسند» دنیلیور فقط بر مجموعه‌نك موضوعلره کوره ترتیبی لزومی چابوق حس ایدلمشیدی ایشته بو نقصانی (بخاراده جعف قریه‌سنده ۲۵٦ سنهٔ هجریه‌سنده تولد ایدن) ابو عبداه محمد بن اسماعیل جعفی البخاری حضرتلرینك صحیح البخاری نامنده‌کی اثر مخلد و معروفی تلافی ایتمشیدی .

اشبو اثر یدی بیك اوچیوز طقسان بش حدیث شریفی جامع اولوب امثالی میاننده اك معتبر وموثوق عد ایدلمکده‌در. بو حدیثلرك تصنیفی وظیفه‌سنك کوجلکنه رغماً بخاری حضرتلری کمال ثبات ومتانتله وظیفه‌سنه دوام ایتدی ویالکز براساس صحیحه مستند اولان حدیثلری ضبط وجمع ایتمکله اکتفا ایلدی. مشارالیهك تعقیب ایتدیکی اصول تصنیف اصول وقواعد قانونیه‌یه مستند بولندیغی جهتله اصول

فقهك ترتيبی ایچون مکمل برساحهٔ مساعی آچمشدر .

احادیث نبویه‌یی جامع دیکر بر اثر مهم‌ده « صحیح » دنیلان اثردر. بو اثر هجرتك ٢٦١ سنه‌سنده وفات ایدن حافظ مسلم بن خواجه کارشاریٔ نیشابورینك تألیفی اولوب « صحیح مسلم » نامیله معروف و یدی بیك ایکی یوز یتمش بش حدیث شریفی جامعدر . « بخاری » ایله « صحیح مسلم » مجموعه‌لرینه «صحیحین» و «جامع» اطلاق اولنیور . بونلر بتون عالم اسلامده بحق مظهر تقدیر وتکریم اولمشلردر . بو اثرلردن ماعدا بیوك قیمتی حائز بشقه اثرلر دخی وارددرکه شونلردر:
«ابن ماجه ، الترمذی ، النسائی، ابوداودالسجستانی » آنف الذکر آثاره صحاح سته اطلاق اولنور .

احادیث نبویه‌نك مرکزی مدینهٔ منوره ایدی ایسه‌ده بونلرك تحصیل وتعلیمی سائر مراکز مهمهٔ اسلامیه‌ده دخی اهمال ایدلمامشیدی. ابن مسعود کوفه‌ده حدیث اوقوتمش وآندن صکره‌ده آنك طلبه‌سندن القامه ایله اسود کندوسنه حدیث شریف تدریسی خصوصنده خلف اولمشلردر . آنلردن صکره عراقك فقیه مشهوری ابراهیم النخفی حدیث شریفلری جمع ایتمشدرکه بونلر فقیه اعظم امام ابو حنیفه حضرتلرینه مبادیٔ اصول فقهی تدریس ایلیان حمید نام ذاتك یدنده بولنیوردی .

حقوق اسلامیه‌نك ایکی اساسلی منبعی اولان قرأن کریم ایله حدیث شریفك غایت الغایه موثوق وهردرلو مداخله‌دن عاری اولدیغنده ذره‌قدر شبهه یوقدر .

آیات جلیلهٔ قرأنیه‌نك جمع وتألیفی خصوصنده ایلك اوچ خلیفه‌نك نه‌قدر متبصرانه حرکت ایتدکاری واحادیث نبویه‌نك جمع وترتیبی

ایچون فقهای عظامك نه‌قدر بیوك همتلر صرف ایلدكلری آنفاً ایضاح وبیان ایدلمشدر .

فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز قانونك یعنی حقوق اسلامیه‌نك تعلم واجراسنی صوك درجه‌ده التزام بیورمشلردر. بوبابده ایکی حدیث شریف موجوددر : (١) جناب حق برعبدینه عنایت بیوررسه اکا فقه تعلیم ایتدیرر وانی برفقیه یاپار . (٢) برفقیه نمازده جهلایی اغفال ایدن شیطانه قارشو برسپردر .

حضرت پیغمبر بدایت ظهور اسلامده ولایت والیلرینه حاکملك صلاحیتنی اعطا بیورمشلر ایدیسه‌ده بالآخره عرردلو ملاحظات سیاسیه واداریه‌دن آزاده اوله‌رق مستقلاً ایفای وظیفه ایتمك اوزره حاکملر نصب وتعیین بیورمشلردر .

بتون عربستان قطعهٔ واسعه‌سی لوای سعادت احتوای اسلامه تابع اولدقدنصکره حضرت پیغمبر محال مختلفه‌یه مختلف درجه‌لرده‌کی مأمورینی نصب وتعیین بیوردی. بروالی ایله برعسکری قوماندانك تعیین ایدلدیکی محله برده حاکم تعیین ایدیلیور وبوحاکم والی ایله قوماندانك مراقبه‌لری خارجنده بولنیوردی .

حضرت پیغمبرك وضع بیوردقلری شریعتك تأثیرینی تقدیر وتوصیف ایتمك ایچون اشبو کتابك صحیفه‌لری غیر کافی بولندیغی جهتله یالکز شونی ذکر ایتمکله اکتفا ایدرم که شریعت مذکوره‌ده کرك طوغریدن طوغری‌یه وکرك بالواسطه موضوع بحث اولمیان برماده یوقدر. قادینلر ایله چوجقلرك ترفیه احوالی ایچون حضرت پیغمبرك اتخاذ بیوردقلری تدابیر تعریفه محتاج اولمیه‌جق درجه‌ده معلوم ومعروفدر. مورخ شهیر « غیبون »ك دیدیکی وجهله: « حضرت پیغمبر مؤمنلرك قلبنه برحس

کرم واخوت نفح بیورمشدر، آنلره فضائل اجتماعیه ایله عامل اولملرینی توصیه بیورمشدر وحرص انتقامدن وایتام وارامله ظلم واعتساف ایدلمسنك كرك شریعت اسلامیه احکامیله وکرك مواعظ ونصایحله اوکنی آلمشدر . »

حضرت پیغمبر عربستانده قادینلری ارککلرك کیف وآرزولرینه تابع برنوع مخلوق حالنده بولمشلردی فقط وظیفهٔ نبویه‌لرینك ختامنده قادینلری ارککلر ایله مساوی برموقعده وارککلره معین اوله‌رق براقمشلردر . حضرت پیغمبر قادینلری حقوق قانونیه‌دن محروم بر حالده بولمشلر ایکن آنلری ارککلر درجه‌سنده حقوق شرعیه‌یه مالك برحالده براقمشلردر. فخر کائنات تعدد زوجات اصولنه برحد تعیین بیورمش وزوجاته زوجلری ایله بابالرینك واوغللرینك میراثلرینه وارث اولمق حقنی بخش بیورمشلردر .

حقوق اسلامیه‌نك ایکنجی دورهٔ تکملی حضرت ابوبکرك زمان خلافتندن بدأ ایله حضرت علینك زمان شهادتنه قدر اولان مدتدر. بودورهٔ سعادت قرآن کریم ایله حدیث شریف احکامنه رعایت نامه ابرازیله ممتاز ومتصفدر فقط اوآره‌لق عربستانده ینه بر احتیاج یوز کوستردی . حضرت پیغمبر یالکز امور عادیه حقنده دکل بلکه امور شرعیه‌نك صورت تطبیقی حقنده دخی صحابهٔ کرام ایله استشاره بیوررلردی . خلفای کرام بو استشاره‌نك لزومنی حس ایتمکه باشلادیلر . حضرت عمر استشاره اصولنی حقوق اسلامیه‌نك بر ایکنجی منبعی اتخاذ بیوردی وبوکا « اجماع امت » یعنی موافقت وآرای عمومیه نامی ویرلدی . خلیفهٔ مشار الیه زمان خلافتلرنده ظهور ایدن مسائل مهمه ومشکله‌نك اتفاق آرا ایله حل وفصلی

ایچون مسلمانلردن متشکل بر مجلس اجتماعه دعوت بیورردی . بو مجلس مسائل مذکورهیی هم احادیث نبویهیه همده انجابات زمانه ومنافع اسلامیهیه موافق صورتده حل ورؤیت ایدر واعضای مجلس اقتضا ایدن تعدیلاتی قرارلشدیرردی. ایشته بوصورتله آنلرك مذاکره لرینك نتیجهسی حقوق اسلامیهنك احکام اساسیهسنه قیمتدار بر ذیل تشکیل ایتمشدر . برحدیث شریفك مآل حقیقیسی ایله درجهٔ شمولنی تفسیر ایدن بو اجماع امت حقنده برمثال اعطاسی فائدهدن خالی دکلدر .

شامك فتحی اوزرینه حضرت عمر اورادهکی اراضینك تقسیم وتوزیعی خصوصنده مشکلاته دوچار اولدی . حضرت پیغمبر ممالك مفتوحه اراضیسنی مجاهدین بیننده تقسیم بیورردی وفقط خیبر اراضیسی بو اصولدن مستثنا طوتلمشیدی . خیبر اهالیسی موسوی اولوب اراضئ مذکوره بر ایجار مقابلنده اهالئ مرقومهیه ترك ایدلمشیدی . حضرت عمر شام اراضیسنك توزیع وتقسیمی مسئلهسنك کوجلکنی ادراك وتیقن ایدهرك اراضئ مذکورهیی اهالئ قدیمهنك ید تصرفنه ترك ایتمکه قرار ویرمشیدی . بوقرار صحابهٔ کرام بیننده خیلی قیل وقالی موجب اولدی وباخصوص حضرت بلال اشبو قراره قارشو اك زیاده معترض بولندی . بو اختلافك حلی ایچون برمجلس عقد اجتماعه دعوت ایدیلهرك حضرت پیغمبرك خیبر اراضیسی حقندهکی طور وحرکتلری مجلس مذکورك پیش نظر تأملنه وضع اولندی . مجلسده بومسئله حقنده مذاکرات جریان ایتدی وشام اراضیسنك قبل الفتح اوراده بولنان اهالیه ترکنه دائر برقرار اتخاذ اولندی . بو وقعه « خراجی » دینلان ایجار اصولنك تحدثنه سببیت ویردی . علی طریق الاستطراد شوراسنیده ذکر ایدهیم که بو اصول،

اعشاری دینلان (یعنی محصولك اونده بری) اصولك بشقه نوعیدر .

قانونك ایجابات زمانه موافق صورتده تعدیلنه دائر حضرت پیغمبرك اعطا بیورمش اولدقلری مساعدهٔ سنیه‌لرینه بناءً سالف‌الذکر مجلس بعضاً صرف ملاحظات بشریه‌اوزرینه وحتی بعضاً رسول اکرمك سنت سنیه‌لریله تأسس ایتمش اولان عادات وتعامل خلافنده اوله‌رق قرارلرینی اعطاایدردی. بوکا برمثال اولمق اوزره‌مناسبات غیرمشروعه حقنده‌کی جزایه عائد مسئله‌یی ذکر ایده‌بیلیرم . قرأن کریم بو بابده مجرملره یوز دکنك جزا تعیین ایتمشدر . حضرت پیغمبر بوکا نفی وتغریب جزاسنی دخی ضم وعلاوه بیورمشیدی . حضرت عمرك عهد خلافتنده « ابن سعار » نامنده بر کیمسه‌نك بویله برفعل ارتکاب ایتدیکی ثابت اولمغله مرقوم جزاءً امر اولنان یوز دکنکی یدکدن صکره منفایه کوندرلمشیدی فقط کندیسی اوراده دین مبین اسلامی ترك ایله نصرانیتی قبول ایتمش اولدیغندن عقد اجتماعه دعوت اولنان مجلس بوکبی احوالده نفی و تغریب جزاسنی فسخ و الغایه قرار ویردی.

فقهانك قیاس طریقیله محاکمه یوروتملری خصوصنك دیکر بر منبع حقوق اولمسی هیچ شبهه یوقدرکه صحابهٔ کرام حضراتنك ارائه ایتمش اولدقلری مثاللردن ایلری کلمشدر . بو اصول مشروع بر اصول اولدیغی جهتله برمنبع حقوق اولمشیدی . بو اصول حقوق موضوعه احکامی موجبنجه مقدما حل وفصل اولنان بر مسئله‌یه قیاساً هنوز حل وفصل اولنمیان یکی بر مسئلهٔ مماثله حقنده بر قرار اتخاذندن عبارت ایدی . مثلا : مسلمانلر ایچون شراب ایچمك ممنوعدر زیرا شراب مسکردر . بناءً علیه بوقاعده ــ ایستر شراب

و ایستر مایع و یاخود جسم صلب حالنده اولسون ـ مسکر اولان هر شیئه قابل تطبیقدر .

« اجماع » اصولی کبی دیکر برمنبع حقوق اولان « قیاس » دخی حدیث شریفه مستنددر .

معزبن جبل یمنه اعزام اولنه‌جغی صره‌ده کندوسنك اوراده نه کبی اصول وقواعده تبعیت ایده‌جکنه دائر برسؤال ایراد اولندی. مشار الیه اولا قرأن کریم احکامنه و ثانیاً سنت سنیه‌یه وثالثاً کرك قرأن کریمدن وکرك سنت سنیه‌دن کندوسنه رهبر حرکت اوله‌جق بر دلیل بوله‌مدیغی تقدیرده محاکمهٔ ذاتیه‌سنه تبعاً حرکت ایلیه‌جکنی جواباً بیان ایلدی . حضرت پیغمبر بو جوابی تصویب بیوردی وبو وقعه دیکر بر منبع حقوق اولان قیاسك مشروعیتنی تأیید وتقویه ایتدی .

حقوق اسلامیه‌نك منابع اربعه‌سندن یعنی قرأن کریم ، حدیث شریف ، اجماع امت وقیاسدن ایلك ایکیسی « اصل الاصل » اولوب دیکر ایکیسی ایسه ینه «بو ایلك ایکی منبعه استناداً» بونلره یالکز بر ذیل ولاحقه مثابه‌سنده‌در .

حضرت ابو بکرك زمان خلافتنده اصول اداره تدریجاً بر شکل قطعی آلمشیدی. خلیفهٔ مشار الیه حضرت پیغمبرکبی بالذات توزیع عدالت ایلیوردی فقط بالآخره مشغولیتك کثرتنه مبنی بو بابده حضرت عمره صلاحیت اعطا بیوردی. اسلامك اداره‌سنه تابع ممالكك کافه‌سنه قوهٔ اجرائیه ویا عسکریه‌دن مستقل بولنمق اوزره مأمورین عدلیه تعیین واعزام ایدلدی. حبسخانه‌لر انشا ومحکومین بو حبسخانه‌لره حبس ایدلمکه باشلاندی. حضرت عمرك مقام خلافته انتخابی شدتلی

و فعال بر دوره‌یه براعت استهلال ایدی. خلیفهٔ مشارالیهك زماننده لوای سعادت احتوای محمدی كمال موفقیتله چین حدودلرینه و افریقا منتهالرینه قدر كوتورلدیكی كبی ادارهٔ عدلیه دخی واصل مرتبهٔ كمال اولدی.

حضرت عمره قارشو قیام‌ایدن بر قاضی مشار الیه طرفندن‌عزل ایدلمش و حضرت عمرك اوغلی ابوشهامه مسكرات استعمال ایتمسندن ومناسبات غیر مشروعه‌ده بولنمسندن ناشی شدتله تجزیه ایدلمشیدی. حضرت علی دخی عدالتك اك بیوك مروجی ایدی مشار الیه كندی علیهنده اعطا اولنان بر حكمه بلا تردد مطاوعت بیورمشیدی.

فقط هجرتك قرقنجی سنه‌سنده غدار برقاتلك النده شهیداولان حضرت علی‌نك ارتحالی ایله‌حقوق اسلامیه‌نك ایكنجی دورهٔ تكملی یعنی «خلفای راشدین» ك زمان سعادت اقترانی رسیدهٔ حد ختام اولدی.

٢

بر عائله مقاوله‌نامه‌سی اولان اوقاف

وقف كلمه‌سنك معناسی‌ضبط ویاخود ربطایتمكدر. بوكلمه توقیف ویاخود محبوسیت معناسنی‌متضمن بولنان «حبس» كلمه‌سنك مرادفیدر. روایته نظراً فخر كائنات افندمز بیورمشلردركه «وقف معنای صحیحیله الحبس دیمكدر یعنی توقیفه معادلدر، نته‌كیم: حیوان توقف ایتدی (وقفت) بن انی توقیف ایتدم و وقفتها... دنیله‌بیلیر» ادبای عربدن بعض كیمسه‌لر بونی «برشیئك اموال‌غیر منقوله صره‌سنه كچیرلمسی، بر شیئك بر شیئه تخصیصی ویاخود بر شی حقنده بر

مقاوله ترتیب ایدلمسی » معناسنده ترجمه ایتمشلردر. وقف شرعاً ایکی مختلف صورتده تعریف وتوصیف اولنور. امام ابوحنیفه حضرتلرینک تعریفنه نظراً وقف، واقفک یعنی مالنی بر جهته ترك و تبرع ایلیان بر کیمسه‌نك ذات و شخصنده عینك موقوف قالمسی و استعمالنك ویاخود نفعنك فقرایه ویاخود عاریت طریقیله ویریلن شیلر کبی بعض مقاصد خیریه‌یه ترك ایدلمسی معناسنده‌در. دیگر طرفدن مشارالیهك تلمیذی بولنان ابویوسف ایله ابومحمدك اعتقادنجه وقف، وقف اولنان مالك عینك رضاءالله‌ه خاص اوله‌رق موقوف بولنمسی واستعمالنك ویاخود نفعنك ابنای بشره راجع بولنمسی و مالکیتنك قطعی اولمسی و قابل بیع واعطا ویاخود قابل توارث اوله‌مامسی معناسنی متضمندر. بو صوك نظریه اولکی نظریه‌دن دها زیاده مظهر تصویب اولمشدر.

وقف حقنده ابو یوسف ایله ابومحمد ایکی دلیل ارائه ایتمشلردر: اولا « حضرت عمر « سیاغ » اراضیسنی صدقه اوله‌رق توزیع واعطا ایتمك ارزوسنی اظهار ایتدیکی زمان حضرت پیغمبر مشارالیهه بو اراضینك صاتیلمسنه، هبه ایدلمسنه وتوارث اولنمسنه میدان قالمامق اوزره بونی فعلاً ترك وتبرع ایتملیسك» بیورمش اولدقلری مرویدر. ثانیاً برمالك مالکیتنك، صاحبنه مؤبد برحق بخش ایده‌بیلمسی ایچون قطعی اولمسی لازمدر وبو لزوم انجق مال مذکورك متصرفی اولان کیمسه‌نك کندی حق تصرفنی ترك ورضاءالله‌ه تماماً تبرع ایتمسیله مندفع اوله‌بیلیر.

برمالك برمقصده تخصیص ارزوسی روش معاملاتدن تظاهر ایتمك شرطیله معتبر بروقفك تشکلی ایچون برقاعدهٔ رسمیه‌یه ویاخود الفاظ وکلمات مخصوصه استعمالنه احتیاج یوقدر. «فتاوای هندیه»ده مندرج

بولندیغی وهندستان حکومتنجه دخی تصدیق ایدلدیکی وجهله حقوق اسلامیه احکامنه نظراً برمالك امور دینیه وخیریه یه وقف وهبه ایدلمسی ایچون بو « وقف » تعبیرینك مذکور وقفه عائد مقاوله نامه‌ده تصریح واستعمال ایدلمسی ضروری دکلدر الویرر که بومقاوله نامه‌نك مضموننندن بویله بر معنا استدلال اولنه بیلسون. واقف اولمه‌نك شرائطی نه‌در ؟

برقاعدهٔ عمومیه اولمق اوزره نظاماً صحیح ومعتبر برهبه وتبرع ایتمك اقتدارینی حائز هرهانکی شخص وقف احداث ایده بیلیر. بوشخص حر اولملی یعنی کوله اولمامیلدر وکندی حال وحرکتنك تأثیرینی ومعامله‌نك نوع وماهیتنی اکلایه‌جق درجه‌ده عقل وذکا صاحبی بولنملیدر. بوصوك شرطه رعایت ایدلمسنك تأمینی ایچون فقهای کرام دیکر برشرط مخصوص علاوه ایتمشلردر. واقف برشیٔ وقف ایدرکن برمرض مهلك ایله یعنی وقفك احداثنی متعاقب وفاتنی انتاج ایدن مرضله مصاب بولنمامیلدر زیرا بویله بر مرضه دوچار اولانلرك بشقه انسانلرك تأثیرنفوذلری آلتنده بولنملری ویاخود شعورلرینك قسماً ویاخود تماماً مختل بولنمسی ویاخود وقفك نوع وماهیتنی لایقیله تقدیر ایتمکسزین بوکا موافقت ایتلری محتملدر. بناءً علیه بر کیمسه‌نك مرض موت اثناسده یاپمش اولدیغی وقف یالکز بروارثه عائد ایسه عموم وارثلرك موافقتیله صحیح ومعتبر اوله بیلیر واکر بر امرخیره عائد ایسه مال موقوفك یالکز بر ثلثه منحصر قالیر. بر واقف وقف ایتدیکی مالی استعمال وتصرف ایتمك قدرتنی مطلقا حائز بولنملی وقطعیاً صغیرالسن اولمامیلدر زیرا صغیرالسن اولان بر کیمسه کندوسنه مادةً نافع اولمیه‌جق برمعامله یه قانوناً کیریشه‌مز. مذاهب مختلفه یه منسوب عموم فقها بوخصوصده متفقدرلر. «شیعهٔ بشاریه»نك فکرینه نظراً واقفك

سن رشده بالغ بولنمسی ، قوهٔ عقلیه وادراکیه‌یه مالك اولمسی ومالنی استعمال ویاخود بر جهته تخصیص ایتمك خصوصنده بر کونه قیود وشروطه تابع بولنمامسی شرطدر. «البدائیه»یه امتثالاً «فتاوای هندیه» شو قاعده‌یی وضع ایتمشدر :

« بر چوجغك ویاخود مختل الشعور بر شخصك برماله مالکیتی صحیح ومعتبر اولدیغی جهتله ، بر مال صاحبنك عقل وادراکه مالك وسن رشده بالغ بولنمسی شرائط وقفیه‌دندر . »

ایشته کوریلیورکه شعوری مختل اولان برکیمسه وقف ایده‌مز. فقط « شعوری مختل » تعبیری « عقل وادراکی نقصان » معناسنده دکلدر. بناءً علیه عقل وادراکی نقصان اولان برکیمسه واقف اوله‌بیلمك ایچون لازم کلان اوصافدن بسبتون محروم دکلدر « ردالمختار » نام اثر معتبر بومسئله‌یی شوصورتله ایضاح ایدییور :

« احمق اولان بر آدم کندی اوزرینه وکندیسندن صکره دیکر برجهت ومقصده تخصیص اولنمق اوزره بر وقف احداث ایده‌جك اولورسه بووقف ابو یوسفك اعتقادینه نظراً صحیح ومعتبردر شوقدرکه بووقف انجق حاکمك تصویب وتنسیبنه اقتران ایتدکدن صکره مرعی الاجرا اوله‌بیله‌جکدر. »

دینی ایفـایه مقتدر اولمیان بر شـخصك دائنلرینك مطلوباتنی ویرمامك ویاخود تأخیر ایتمك ایچون یاپدیغی وقف کأن لم یکن حکمنده‌در. (انکلیزلرك افلاس قانونی‌ده بویله دکلمیدر ؟)

فتاوای هندیه « نهرالفائق » نام اثره استناداً بوجهتی پك صریح برصورتده ذکر وبیان ایتمشدر . بروجه مشروح وقف اولنان مالك ایفـای دینه کفایت ایده‌جك قسمی تفریق ایدلدکدن صکره قسم

متباقیسی ینه شرائط وقفیه دائره‌سنده ابقا اولنور . «بحر رائق» ایله «ردالمحتار»ك وضع ایتدیکی قواعده نظراً بر واقف ملکنی وقف ایتمزدن اول بردین عقد ایتمش اولورسه بو دینك اداسی ایچون مذکور وقفه مراجعت اولنه‌بیلیر و فقط وقفدن صکره عقد اولنان دیونك تسویه‌سی ایچون بو وقفه مراجعت اولنه‌مز .

وقف احداث ایتمك صلاحیتی یالکز مسلمانلره منحصر دکلدی . ذمیلر یعنی غیر مسلم وطنداشلر وحتی (رهن مقامنده طوتیلوب مملکتده اقامت ایلیان) خصملر بیله مساعدهٔ مخصوصه ایله مسلمانلر مثللو عین شرائط تحتنده وقف احداث ایده‌بیلیرلردی حتی غیرمسلملر مالللرینی وقف ایتمك خصوصنده اوقدر واسع بر صلاحیتی حائز ایدیلرکه آنلر مسلمانلرك رعایته مجبور اولدقلری بر طاقم اصول وقواعده تبعیت ایتمك مجبوریتنده بیله بولنمیورلردی .

ایشته فتاوای هندیه «فتح القدیر» نام اثر معتبره استناداً بوکا دائر شو قاعده‌یی وضع ایتمشدر: «بر وقف تأسیسی ایچون مسلمان اولمق شرط دکلدر . بر ذمی ویاخود غیر مسلم بر وطنداش فوائد ومنافعی بالآخره فقرایه عائد اولمق اوزره کندی اوغلی ویاخود احفادی لهنده اوله‌رق بر وقف احداث وتأسیس ایدرسه بو وقف صحیح ومعتبر اولور . کذلك مرقوم بو وقفی هم مسلم همده غیر مسلم فقرایه تخصیص ایدر ویاخود منحصراً غیر مسلم فقرایه تخصیص ایدرسه ینه بو وقف مشروع ومعتبر اولور.» بر واقفك وضع ایتدیکی شرائطه رعایت اولنمسنه اوقدر دقت واعتنا ایدیلیوردی‌که وقفك دین مبین اسلامی قبول ایلیه‌جك اولان اولاد واحفاده عدم انتقالی ایچون واقف طرفندن قیود وشروط بیله وضع اولنه بیلیردی .

ارتداد مشروع بر صورتده تأسیس و احداث اولنان بر وقفی کائن لم یکن حکمنده براقیور ایدی ایسه‌ده ینه مرتد اولان شخص دین مبین اسلامی ترك ایتدکدن صکره وقفدن مکمل صورتده وبلا موانع و مداخلات مستفید اوله‌بیلیردی (بحر، ردالمختار جلد ٣ صحیفه ٥٥٧) دیکر طرفدن ارتداد ایدن بر قادین طرفدن احداث اولنان وقف مرقومه‌نك ارتدادینه رغماً صاغلام و غیر مختل قالیردی.

ملاحظات مبسوطه، وقف مؤسسه‌سنك ظهور اسلامدن اول عربستانده جاری و موجود بولنان قانون تعاملك بر جزئی اولدیغنه دائر اولان نظریه‌نك تدقیق و تعمیقنی استلزام ایدییور.

اوروپا حقوق شناسانی حقوق اسلامیه‌نك روما قانوندن مقتبس بولندیغی اعتقادنده‌در، فی الواقع روما قانونی بر مالك بابادن اولاد و احفاده مؤبداً انتقالنه مساعد ایدی فقط وقفه عائد اصول وقواعد اسلامیه‌نك روما قانونه مستند بولندیغی پك مشکوکدر. اوروپا حقوق شناسانی سالف الذکر ادعالرینی اثبات ایچون عربلر ایله رومالیلرك یکدیگرلریله اولان اختلاط و مناسبات تجاریه‌لرینی و او زمانده روما دولتنك بر بحیره‌سی اولان شمدیکی بحر سفید سواحلنده کائن مختلف علوم حقوقیه مؤسسه‌لرینی ذکر وبیان ایدییورلر. کرك روما قانوننك بر چوق جهاتده حقوق اسلامیه‌یه مشابه بولنمسی و کرك ژوستینیانك دورینه قدر بیروتده مشهور بر حقوق مکتبنك موجود قالمسی حقوق شناسان مومی‌الیهمك بیاناتنی بر درجه‌یه قدر محق کوسترییور ایسه‌ده حقوق اسلامیه حقیقت حالده بسبتون بشقه و مستقل بر منبعدن نشأت ایتمشدر.

انکلیز قانونی دخی حقوق اسلامیه‌یه مشابهدر. حقوق اصلیه،

املاك قانونى ، امانت ، وقف و سائره حقنده انكليز قانونلرى ايله اسلام قانونلرى آره‌سنده بر فرق يوقدر .

وقفك موضوعى مطلق صورتده بيلنمك شرطدر مراد اولنان شى و ياخود شيلر حقنده بر مشكوكيت موجود اولورسه و احوال متأخره‌نك‌ده صريح بر صورتده تفسيرى ممكن اولمازسه بو وقف كأن لم يكن حكمنده قالير .

بر وقفك تأسيسى و ياخود اجراى حكم و تأثير ايتمسى بر تصادفدن ايلرى كلمش ايسه بو وقف صحيح و معتبر اوله‌ماز . بر وقف، وقفك تأسسنى بر وقعه‌نك غير ملحوظ اولان ظهورينه تابع براقه‌بيله‌جك اولان شرائطدن عارى اولمليدر. وقف بر هبه و تبرع اولديغى جهتله قيد و شرطه تابع اولماميدر .

اموال غير منقوله‌نك وقف ايدلمسى خصوصنده فقهاى كرام عموماً متفقدرلر. اموال منقوله‌نك وقف ايدلمسنه دائر فقهابيننده بعض اختلاف افكار موجود ايسه‌ده آنلرك اكثريسى بونك لهنده بيان مطالعه ايلمشلردر .

اموال منقوله‌نك وقفى حقنده « رد المختار » نام اثر معتبرده مندرج شو جمله‌يى عيناً ترجمه ايتمكى مناسب كوردم :

باركيرلرك و ياخود آلات و ادوات حربيه‌نك و قفنك صحيح و معتبر اولمسنه دائر بر كونه اختلاف افكار اولمديغى كبى بالطبع وقف تشكيل ايدن اموال منقوله و مواشى حقنده دخى بر كونه اختلاف افكار يوقدر. نته‌كيم وقف اولنان اراضى‌داخلنده بولنان مواشى دخى اموال موقوفه‌يه داخلدر. بو قاعده احاديث مشهوره‌يه مبتنيدر فقط سائر نوع اموال منقوله‌نك وقفنك مشروعيتى حقنده اختلاف افكار

موجوددر. ابو یوسفك فکرینه کوره اموال منقوله‌نك وقفی صحیح و معتبر دکلدر. ابو محمدك اعتقادنجه مبادله‌ده، تجارتده وکار وکسبده استعمال اولنان عموم اشیانك وقفی مشروعدر. «هدایه»ده دخی مندرج بولندیغی وجهله ابو محمدك نظریه‌سی فقهانك اکثریسی طرفندن قبول ایدلمشدر. بوندن ماعدا بونظریه‌نك صحیح اولدیغی «آصف» ده دخی ذکر ایدلمشدر. مجتبه ایله سیار، ابو محمده تبعیت ایدرك اموال منقوله وقفنك تماماً صحیح اولدیغی بیان ایتمشدر.

ابو یوسفك افکارینه نظراً معاملات دادوستدده مستعمل بولنان اموال منقوله‌نك وقفی مشروعدر. «خلاصه» ده انصارینك افکار ومطالعاتی قبول ایدلمشدر. انصاری امام زفرك تلمیذی ومریدی ایدی. «قاضی خان» امام زفرك، انصارینك فکرینی تصویب ایتدیکنی ذکر ایدییور. «بلالیه» دخی امام زفرك بویله برفکرده بولندیغنی تأیید ایدییور.

«المنح» ده دیاررومده درهم و دینارك یعنی اقچه‌نك وقفی عادتنك موجود بولندیغی وبووقفك بین الاهالی معاملات دادوستدده استعمال اولنان عموم اموال منقوله وقفنك صحیح و معتبر اولدیغنه دائر اولان فتوایه یعنی فقهانك آرای عمومیه‌سنه مستند بولنان وابومحمد طرفندن وضع ایدیلن قاعده داخلنده اولدیغی ذکر وبیان ایدلمشدر. بناءً علیه درهم ودینار وقفنك صحت ومشروعیتی ایچون انصارینك روایتی وجهله یالکز امام زفرك حکمنه استناد ایتمکه لزوم یوقدر. «بحر» صاحبی بولنان مولانا درهم ودینار (اقچه) وقفنك مشروع اولدیغنه دائر برفتوی ویرمشدر. «المنح» ده بسط وتمهید اولنان فکر ومطالعه «رملی» نك فکر ومطالعه‌سیدر. سیاحین ومسافرینه سود توزیعی

ایچون براینك وقف ایدلمسی بونك عادت اولدیغی یرلرده مشروع وجائزدر . دره‌ملرك وطارتیلوب اولچولمسی ممکن اولان اشیانك وقف ایدلمسی مشروع وصحیح اولوب اولمدیغی انصاریدن سؤال اولنمش ومشارالیه «اوت» جوابنی ویرمش ایدی . بونك نصل ونه صورتله اوله‌بیله‌جکنه دائر اولان سؤاله‌ده شو صورتله جواب ویرمشیدی :

« بونی استفاده‌لی بریوله قویه‌رق یعنی شرکت مضاربه طریقیله (یعنی برشرکت‌که آنده برطرف سرمایه ودیکر طرف سعی وعمل‌ایله هنر ومعرفت تدارك ایدر) طارتیلوب اولچولمسی ممکن اولان اشیا صاتیله‌رق اثمان حاصله‌سی شرکت‌مضاربه ویاخود تجارته یاتیریله‌جقدر.»

آنفاً ایضاح اولندیغی وجهله اموال غیرمنقوله‌نك وقف ایدلمسی صحیح ومشروع اولدیغی کبی اولدقجه برماهیت دائمه‌یی حائز بولنان اموال غیرمنقوله‌نك وقف ایدلمسی دخی صحیح ومشروعدر .

وقفك دوام واستمراری

ایمدی پیش نظر تدقیق وتأمله النه‌جق دیکر برنقطه‌ده دوام واستمرار شرطنك صحیح ومعتبر بروقفك شرائط ضروریه‌سندن اولوب اولمامسیدر. «فتاوای هندیه» بونی شوصورتله ایضاح ایدییور: « ابدیت بی نهایه یعنی دوام واستمرار، عموم فقهانك فکرنجه وقفك برشرطیدر. فقط ابویوسفك فکرنجه صحیح ومعتبر بروقفك احداثی ایچون دوام واستمرارك صراحةً ذکر ایدلمسی شرط دکلدر که بوفکر پك طوغری وصحیحدر . بو الکافینك بیاناتنه مستنددر . »

«ردالمختار»ك بیاناتی دخی بومرکزده‌در. «ردالمختار» وقفك مستمر

ودائمی اولمسی لزومنی درمیان ایتمکله برابر دوام واستمرار شرطنك ذکرینه حاجت کورمیور. وقف حد ذاتنده دوام واستمراری متضمندر؛ بناءً علی ذلك واقف کندوسنه عائد فلان مالك چوجقلرینه وقف اولدیغنی اقرار ایدرسه وبشقه برشی سویلمزسه بووقف صحیح ومعتبر اولور ووقفك وارداتی بوچوجقلردن صکره فقرانك منفعتنه ترك اولنور که فقرا هیچ بروقت اکسیك اولمز.

فقهای کرام وقفی ایکی‌یه تقسیم ایتمشلردر:

اولاً عمومی یعنی مصالح عامه‌یه، منافع عمومیه‌یه ویاخودمؤسسات خیریه‌یه عائد وقف.

ثانیاً خصوصی یعنی برنجی قسمك احتوا ایتدیکی مقاصدك خارجنده بولنان وقف.

خصوصی وقف دخی ایکی‌یه منقسمدر: برنجی قسم‌هم عمومی هم‌ده خصوصی بر ماهیتی حائز بولنان وقفلردرکه بونلر قسماً امور نافعهٔ عمومیه‌یه وقسماًده برماهیت خصوصیه‌یی حائز بولنان اموره تخصیص واهدا ایدیلن وایکنجی قسم‌ده برماهیت خصوصیه‌یی حائز بولنان مقاصده حصر وتخصیص اولنان وقفلردر.

اشبو اوچ نوع وقف حقوق اسلامیه‌یه عائد الك معتبر کتابلرایله ثابت ومؤید بولندیغی کبی فعلاً وعملاً دخی جاریدر. بوندن ماعدا عموم عالم اسلامده بولنان فقهانك محرراتی دخی بومرکزده‌در. حقوق اسلامیه حقنده تتبعات تاریخیه‌ده بولنمش اولانلر بالاتفاق بیان ایتمشلردرکه بواوچ نوع وقف تماماً صحیح ومعتبر اولدیغی کبی‌بالذات حضرت پیغمبر دخی بونلری عمل بیورمشلردر و حضرت پیغمبردن صکره خلفای راشدین، صحابهٔ کرام وممالك مختلفهٔ اسلامیه‌ده‌کی

مسلمانلر ازمنهٔ مختلفه‌ده مذکور اوچ نوع وقفه تبعیت ایتمشلردر.

وقفدن کیملرك فائده‌مند اولدقلرینه کلنجه بوندن اك زیاده مستفید اولان ینه واقفدر. واقف بالذات کندی اوزرینه بروقف احداث وتأسیس ایده‌بیلیرکه بوکیفیت انکلیز حکامنك دخی تماميله مظهر تصویبلری اولمشدر. «ردالمختار» ك بياناتنه نظراً «کندی اوزرینه یاپیلان وقف برامرخیردن عبارتدر»

«هدایه» دخی بونقطه حقنده شو ملاحظه‌يی سردودرميان ايدييور:

«بر ملکی کندینه تخصیص ایتمك نیتی بر فعل تقوادر وتقوی ملکك منافعنی کندی استعمالنه صاقلایان بر آدمك حال وموقعی ایله قائمدر. نته‌کیم حضرت پیغمبر بیورمشلردرکه (کندینه بر مدار معیشت تدارك ایدن آدم خیراتده بولنمش اولور) بویله بر آدم کندی اولادینه بطندن بطنه انتقال ایتمك اوزره برمال وقف ایده‌بیلیر. فقط برعائله احوال طبیعیهٔ دنیویه اقتضاسنجه انقطاعه محکوم بولندیغی جهتله بو وقفدن اك صکره مستفید اوله‌جق اولانلر ابنای بشر ارەسنده وجودی هیچ اکسیك اولمیان فقرادر. بوکیفیت وقفه عائد حجتده ذکر ایدلمزسه‌بیله ضمناً استدلال ایدلمسی ضروریدر. الحاصل بروقفك بالآخره مطلقا بر ماهیت دائمه‌يي حائز بر مقصده معطوف بولنه‌جغنه دائر اولان شرطك ایفاسی ایچون بونك فوائدینك اك نهایت فقرایه راجع وعائد بولنمسی قیدی لازمدر وبوقید تحتنده‌اولمق اوزره هردرلو اموال منقوله وغیر منقولنك وقفی جائز ومشروعدر.

صحیح ومعتبر بر وقفدن اوچ نتیجه حاصل‌اولیور. اولا: بو، وقف ایدیلن مالك آخره نقل وفراغنی امکان خارجنده براقیر؛ ثانیاً: وقف اولنان مال‌حجتده ذکر اولندیغی صورتدن بشقه برحاله تحویل

اولنه‌ماز ؛ ثالثاً : بو وقف مرور زمانله حكمدن ساقط اوله‌ماز يعنى حكمدار بونى اموال خصوصيه كبى آخره دور وفراغ ايده‌مز.

ايمدى فراغ وانتقال حقنده برايكى سوز علاوه ايتمك اقتضا ايدر. شويله‌كه : وقف اولنان ملكك آخره فراغ وانتقالى ممكن اوله‌ماسى بونك متولى وياخود مدير طرفندن صورت خصوصيه‌ده صاتيله‌ماسى ديمكدر. فقط وقف ايديلن مال حاكم شرعينك قرار و تصويبى لاحق اولمق و مال مذكورك اثمان حاصله‌سى بر جهت نافعه‌يه ياتيرلمق صورتيله سربستجه تداول ايده‌بيلير . وقف مالى قاضى وياخود حاكمك قرار و موافقتيله هم بيع هم مبادله اولنه‌بيلير . بو كيفيت انكلتره‌نك « چانسه‌رى » محكمه‌سى حاكملرينه ويريلن صلاحيته و انكليز اراضى قانونامه‌سى موجبنجه مستأجرلره قيد حيات شرطيله اعطا اولنان حقوقه مقيسدر. هندستانده اوقافه عائد احوال مماثله‌ده متوليلر يامحكمهٔ عاليه حكامنه مراجعت و ياخود باش مدعئ عمومينك توسطنى طلب ايده‌رك اموال موقوفه‌نك فروخت و ياخود مبادله‌سى ايچون اقتضا ايدن مأذونيتى استحصال ايدرلر. بو صورتله فروخت ويا مبادله اولنان وقفك اثمان حاصله‌سيله يكى بر وقف تأسيس اولنور. بر وقف متوليسنك بر حاكمه مراجعت ايتمك مجبوريتنده قالمسى حقيقةً وقفك سلامت ومحفوظيتنه خادمدر. زيرا عكسى تقديرده متولى هيچ كيمسه‌يه قارشو مسئول اولمقسزين وقف مالنى اسراف و هدر ايده‌بيلير .

وقفك تاريخى

بر عائله مقاوله‌سى اولان وقف الك اول حضرت ابراهيم عليه السلام زماننده تأسس ايتمشدر . نبئ مشاراليه ميلاد عيسادن تقريباً

١٨٦٠ سنه مقدم « قرية الربى » ده كائن مقفله « كهف » مغاره‌سنى صاتون المشيدى . بومغاره بالآخره صورت دائمه‌ده حضرت ابراهيم عليه السلامك عائله‌سنده قالدى . كرك عربستان وكرك ممالك متجاوره اهاليسى بو اصولى تصويب ايتدكلرندن املاكلرينك كندى عائله‌لرنده قالمسى ايچون حضرت ابراهيم عليه السلامك اثرينه اقتفا ايلديلر . رسول اكرم محمد مصطفى « عليه اكمل التحيات » افندمز حضرتلرى ايستر موسويلرده ايستر عيسويلرده اولسون مفيد عد بيوردقلرى هر شيئى دائما تقدير بيورمش اولدقلرى جهتله مذكور اصولى عرب قبائل بدويه‌سى ايچون تجويز ايلمشلردى .

بوكيفيت حقوق اسلاميه‌يه عائد آثار تأليف وتحرير ايدن بعض محررلرى حضرت ابراهيم عليه‌السلام زمانيله اندن صكره‌كى زمانلرده وقفك موجوديتنى تحرى وتدقيقه سوق واماله ايتمشدر .

هر نه‌حال ايسه وقف اصولى عربستانده ظهور اسلامدن اول موجود ايدى . عربستانده الآن‌ده موجوددر . بواصول حقوق اسلاميه‌نك اوقدر مهم ولاينفك برقسمنى تشكيل ايدييوركه دين‌مبين اسلام هرهانكى مملكته سايه‌ساز شرف وسعادت اولمش ايسه اوراده وقف اصولى بلا تعديلات جارى اولمشدر .

بوبابده تفصيلاته كيريشمكه اشبو اثرك حجمى مساعد اولمديغندن يالكز آتى‌الذكر اوچ نقطه‌يى ذكر وبيانله اكتفا ايدرم :

اولا: برمالك وقف طريقيله بركيمسه‌نك عائله‌سنه تخصيصى اصولى مسلمانلره منحصر اولميوب غير مسلم وطنداشلره دخى شامل ايدى . دولت اسلاميه‌يه التجا ايده‌رك طلب حمايه ايليانلرده ماللرينى وقف ايده‌بيليرلردى . اشبو كيفيت وقفك عربستانده ظهور اسلامدن اول

مرعی‌الاجرا براصول اولدیغنه دلالت ایدر .

حضرت پیغمبر وقف اصولنك فوائدینی درپیش ملاحظه بیوره‌رق بونك دوامنه مساعده بیورمشلر ویاخود بواصولك عموم عربستانده شدتله حکمفرما اولدیغنی ملاحظه بیوره‌رق بوکامداخله‌دن فراغت ایلمشلردر. وقف مسلمانلره مخصوص بر اصول اولمش اولسه ایدی غیر مسلم وطنداشلر ایله اجنبیلر بوکا مساعده آله‌مزلردی اعتقادنده‌یم .

ثانیاً : وقف اصولنك عربستانده ظهور اسلامدن اول موجود بولندیغندن بحث ایدن « شیراه » شو صورتله بیان مطالعه ایدییور : « حضر پیغمبر بروقف مالنك بیعنك مشروعیتنی تصویب بیوردی . بوندن شوراسی آکلاشیلیورکه شریعت اسلامیه حضرت پیغمبر طرفندن نشر اولنمه‌دن اول مالکیت مطلق ایدی . » (هدایه) فقط الك موثوق منابعه نظراً وقف اصولی عربستانده ظهور اسلامدن‌اول موجود اولوب حقوق اسلامیه‌یه عیناً ادخال ایدلمشیدی .

ثالثاً: « پروفسورنوفال » ك فکرنجه وقف‌اصولی برعائله‌مقاوله‌سی شکلنده اوله‌رق خلیفه هارون‌الرشید زماننده تماملە تصدیق‌ایدلمشیدی. زیرا خلیفهٔ مشارالیهك زماننده بویله وقفلر مکهٔ مکرمه‌ده موجود بولنیور وبواصول ظهور اسلامدن اول عربستانده اراضی قانوننك برجزؤنی تشکیل ایدییوردی .

وقف اصولنك حضر پیغمبر ایله خلفای راشدین طرفندن نه صورتله تلقی ایدلدیکنه دائر برنبذه معلومات ویرمك فائده‌دن خالی دکلدر .

بخاریٔ شریفه نظراً بر کیمسه کندی چوجقلری ایله اقربا

وتعلقاتی اوزرینه بروقف تخصیص ایدرسه بووقف مشروع اولور. ایکنجی خلیفه حضرت عمرك حضرت پیغمبردن بالاستیذان بویله بروقف احداث وتأسیس ایتمش اولدیغنه دائر اولوب برچوق مباحثات ومناظراته سببیت ویرمش اولان حدیث شریف دخی کتاب مذکورده مندرجدر.

وقفك اصول وقواعدی « فتح القدیر » ده دخی ذکر ایدلمشدر. امام « زیلعی » « فتح القدیر » ی تأیید وتأکید ایتمش وحتی صحابهٔ کرامدن « ارقم » ك کندی چوجقلرینه وقف ایتدیکی برخانه‌یه عائد اولوب فقرایه دائر هیچ بربحثی حاوی اولمیان حجتك صورتنی دخی درج ایلمشدر.

محکمه اعلاملرینی حاوی بولنان الك اسکی مجموعه خلیفه هارون الرشید زماننده قاضیلق ایدن فقیه مشهور امام ابو یوسفك حکملرینی احتوا ایدییور. بو مجموعه‌یه « فتاوی البرامکه » اطلاق اولنور. اشبو مجموعه‌یه نظراً هرکونه مقاصد مشروعه‌یه عائد بولنان وقفلر مشروع عد ایدیلیوردی. مقاصد مشروعهٔ مذکوره‌نك انقطاعندن صکره بو وقفلر هر درلو خیرات و مبراتدن بالآخره مستفید اولان فقرایه انتقال ایدردی.

غزنه قاضیسی اولوب تقریباً ٦٠٠ سنهٔ هجریه‌سنده شهرتکیر عالم اولان قاضی جمال الدین احمدك اثری بولنان « حاوی الفتاوی » دخی شوقاعده‌یی: « برکیمسه کندی چوجقلرینه ویاخود محذوردن سالم هرهانکی برمقصده بر وقف تخصیص ایدرسه بووقف مشروع اولور. » صورتنده تأیید ایتمشدر.

الك بیوك فتاوی مجموعه‌سی فتاوای قاضی خاندر. بونك مؤلفی امام -

فخرالدين حسن بن منصور الاوزجندى الفرغانى‌در . مشاراليه هجرتك ٥٧٢ نجى و ميلاد عيسانك ١١٩٥ نجى سنه‌سنده اشتهار ايتمشيدى .

«فتاواى قاضى خان» هندستانده محاكم عاليه نزدنده فوق‌العاده معتبر بولنديغى جهتله كتاب مذكورك وقفه عائد جمله‌سنى بروجه آتى عيناً ترجمه ايتمكى مناسب كوردم :

« عراق قاضيسى ابو يوسف بر آدمك شو صورتله وقف ايده‌بيلديكنى بيان ايتمشدر : (بو اراضيم موقوفه وياخود صدقهٔ موقوفه‌در . بونك حاصلاتى بن بر حيات بولندقجه بكا عائد اوله‌جق و بندن صكره مؤبداً چوجقلرمه و چوجقلرمك چوجقلرينه و آنلرك احفادينه و نسلم باقى قالدقجه نسلمه عائد اوله‌جقدر . نسلم منقطع اولورسه بو حاصلات فقرايه تخصيص اولنه‌جقدر .) ايشته بو صورتله ياپيلان وقف مشروعدر . »

اون اوچنجى عصرده محاكم شرعيه‌دن صادر اولان حكملرك مجموعه‌سى اولان «ذاكرة الفتاوى» دخى سالف‌الذكر اصولى تأييد ايديور . بوندن ماعدا ١٣٣٩ سنهٔ ميلاديه‌سنده تأليف اولنان « خزانة المفتين» ده واون بشنجى عصر ميلادى اواسطنه طوغرى عراقده كسب صيت وشهرت ايتمش اولان« كمال‌الدين محمدالسيواسى» طرفندن تأليف ايديلن «فتح‌القدير»ده دخى اصول مذكور ترويج وتأييد ايدلمشدر .

« ابوبكر الخصاف » ايله « هلال ابن‌يحيى »كبى مؤلفين مشهوره ومعتبره‌نك آثارينه استناداً « الاسعاف » نام كتابنى تحرير وتأليف ايدن « برهان‌الدين ابراهيم الطرابلسى » دخى عين مطالعه‌يى سرد وبيان ايتمشدر .

١٥٦٢ تاريخنده تأليف اولنان « البحر الرائق »، ١٦٥٦ تاريخنده تأليف اولنان « فتاواى هنديه » ، ينه تاريخ مذكورده « علاء الدين اسحصكفى » طرفندن تأليف اولنان « در المختار » و شامى دييه ياد اولنان « حاشيهٔ رد المختار » ، ١٦٨٦ده تأليف ايديلن «فتاوى الانقروى » واون سكزنجى عصرده تأليف اولنان « مشرع الانوار » كبى آثار ومؤلفات معتبره نفع وفائده‌سى بالآخره فقرايه عائد اولمق شرطيله برعائله مقاوله‌سى اولان وقفك مشروعيتنى بالاتفاق تأييد وتأكيد ايدييور .

١٨٤١ سنه‌سنده بيوك براثر دها انتشار ايتمشدر . بو اثرك مؤلفى بولنان «ابن عابدين» صحيح النسب ساداتدن اولوب شامده تولد ايتمشيدى. « العقود الدريه فى تنقيح الفتاوى الحامديه » ناميله معروف بولنان اثر مذكور امام ابو حنيفه حضرتلرينه هجرتك يوزنجى سنه‌سنده فقه تدريس ايلمش اولان حميد ابن سليمان حضرتلرى طرفندن اعطا اولنان حكملرى جامعدر . بو كتابه نظراً نفع و فائده‌سى الك نهايت فقرايه وياخود مؤبداً بر مقصد خيره عائد اولمق اوزره بر كيمسه طرفندن كندى اولاد و احفادينه بر مال وقف ايديليرسه بو وقف مشروع اولور . اشبو قاعده‌نك هجرتك يوزنجى سنه‌سنده حقوق اسلاميه‌نك برجزؤ متممى تشكيل ايتديكى كتاب مذكورك جملهٔ بياناتندندر .

آنفاً ايضاح اولنديغى وجهله حاصلات وقفيه‌نك الك نهايت فقرايه عائد اولمسى صريح وياخود ضمنى اوله‌بيلديكى جهتله بونك فقرايه عائد اولديغى ذكر ايدلمزسه بيله ينه وقف مذكور صحيح ومعتبر اولور . آنفاً ذكر اولنان كتب معتبره‌دن وقفك مشروعيتى حقنده

شوراسی تحقق ایدییورکه عائله نامنه بر مالی وقف ایتمك اصول و عادتی ظهور اسلامدن برو عربستان ، هندستان ، ایران ، مصر ، افغانستان ، اسیای وسطی و سائر ممالك اسلامیه‌ده جاری اولمشدر . ممالك عثمانیه‌ده دخی بوندن بر عصر مقدم (« دوسون » ك « تابلو ژه‌نرال » نده مندرج اولدیغی وجهله) وقف اصولی مادةً مارالبیان اصول وعادتك عینی ایدی. شافعی ایله شیعه مؤلفلری حنفی مذهبنده بولنان فقهانك نظریه‌لرینی غایتله تأیید و تصویب ایدرلر . وقفه عائد حقوق اسلامیه حقنده بو اثرك وسعتی نسبتنده تفصیلات کافیه اعطا ایدلدی .

ایمدی هندستانده محاکم عالیه‌ده رؤیت اولنان مشهور درت وقف دعواسی حقنده‌کی مطالعاتمی بیان ایتمك ایسترم : بودعوالرك ایکیسی حقوق اسلامیه‌یه مغایراوله‌رق رؤیت ایدلمشدر. واقعا بونلری سیاست و مصلحت اقتضاسنجه بو صورتله حل و رؤیت ایتمك لازم کادیکنه دائر اولان ادعایه برشی دیه‌مم. « جوان داس ساهو » ایله شاه کبیر-الدین آره‌سنده تحدث ایدن برنجی دعواده حاکم شو صورتله اعطای حکم ایتمشیدی : « حقوق اسلامیه موجبنجه امور دینیه ویاخود خیریه‌یه صحیح و معتبر بر وقف تشکیلی ایچون بو وقفه عائد حجتده «وقف» تعبیرینك استعمالی ضروری دکلدر . الویرركه بو حجتك ماهیت عمومیه‌سندن بویله برمعنا استدلال اولنه بیلسون. »

ایکنجی دعوی «احساناه چودهری» ایله « امرچند » آره‌سنده تحدث ایتمشیدی . بودعواده حاکملر « مظهرالحق » ایله « مهاپثار » آره‌سنده‌کی دعواده حاکم موسیو « کمپ » طرفندن اعطا اولنان حکمه اتباع ایتمشلردی . بو حکم من جهةٍ حقوق اسلامیه‌یه توافق

ایتمـامکله برابر بر عائله مقـاوله‌سی طرزنده اولان وقفك غیر صحیـح و غـیر قانونی اولمدیغنی مؤید و متضمن ایدی . حکم مذ کورك بر فقره‌سنی بورایه عیناً نقل ایدییورم :

« محکمه صحیـح ومعتبر بروقفك تشکیلی ایچون اقتضا ایدن شرائطی بوراده صورت قطعیه‌ده تعریف ایده‌میه‌جکی کبی وقفك صفت وماهیت خیریه‌سنه اصلا خلل کلمکسزین واقفك عائله‌سـنك استفاده‌سنی تأمین ایچون نه کبی احکام وضع ایتمك لازم کله‌جکنی‌ده تصریح ایلیه‌مز . بوندن ماعدا محـکمه ، واقفك اولاد و احفادی تماماً دوچار انقطاع اولدقدن صکره جهات خیریه‌یه حصر ایدیله‌جك اولان مالك وقفك خیالی وعبث اولوب اولمدیغی حقنده برمطالعه بیان ایتمکه مأموردکلدر. نته‌کیم بونقطه حقنده هندسـتانده متباین قرارلر اتخاذ ایدیله کلمشدر . دیکر طرفدن محکمه واقفه عائد املاکدن عائله‌سنك مستفید ومتنفع اولملری شرائط وقفه موافق اولدیغی اعتقادنده‌در . محکمه حقوق اسـلامیه موجبنجه بر وقف مالنك امور خیریه‌یه حصر و تخصیص اولنه‌بیـلمسی ایچون بوکا بر زمان تعیینی لازم کلیـه‌جکنه دائر بر دلیله دسترس اولمامشدر . »

ایشـته بو حکم حقوق اسـلامیه‌یه مغایردر و حجتنك مآل و مفادی ایستر صریح ایستر ضمنی اولسون اك صوکنده نفع وفائده‌سی فقرایه حصر اولنـه‌جق اولان وقف صحیـح و معتبردر . بر وقفك صحیـح ومعتبر اولمسی ایچون فقرانك بوندن فلان وقت متنفع اوله‌جغنه دائر بر صراحت لازم دکلدر .

اوچنجی دعوی «نظام الدین» ایله «عبدالغفور» آره‌سنده تکون ایتمش ایدی. بودعواده اتخاذ اولنان قرار حقوق اسـلامیه‌یه تماملیه موافق

ایدی انجق برنقطه‌ده برسوء تفهم ظهور ایتمش ایدی.

قرار مذکورڭ حقوق اسلامیه‌یه توافق ایتمیان نقطه‌سی شوندن عبارت ایدی :

« حقوق اسلامیه موجبنجه بروقفنامه وقف اولنـان مالك فلان تاریخده ویاخود فلان تاریخدن اعتباراً امور وجهات دینیه و خیریه‌یه عائد بولنه‌جغنه دائر برصراحتی حائز بولنمازسه صحیـح ومعتبراوله‌ماز.»

ایکنجی دعوایه عائد قرار حقنده‌کی مطالعه‌مزی بوراده تکرار ایده‌لم : بروقفنامه یعنی وقف سندینك شرعاً صحیح ومعتبر اوله‌بیلمسی ایچون بونك وقف اولنان مالك فلان تاریخده ویاخود فلان تاریخدن اعتباراً اموروجهات خیریه‌یه تخصیص اولنه‌جغنه دائر برکونه‌صراحتی حاوی بولنمسی ضروری دکلدر. مال مذکورڭ اڭ نهایت امورخیریه‌یه عائد بولنه‌جغی بونك حد ذاتنده وقف ایدلمسندن مستدللدر.

دردنجی دعوی «ابوالفتاح» ایله «راسمایه» آره‌سنده تکون ایدن دعوادر. حاکملر بو دعوانك اثنای رؤیتنده حقوق اسلامیه‌یه بتون بتون مخـالف حرکتده بولنمشلردر. آنلر « بر آدم کندی عائله‌سی افرادینك فقر وضرورته دوچار اولمـاملری ایچون بروقف تخصیص ایدرسه بووقف فقرایه صدقه وخیرات ویرمکدن دها دینـدارانه بر حرکتدر. » و « بر آدمك ویردیکی صدقه‌لرك اڭ ایسی کندی عائله‌سنه ویردیکی صدقه‌در.» یولنده مدافعه وکیلی طرفندن سرد ودرمیـان اولنان مطالعاته «مدافعه وکیلی طرفندن سرد ودرمیان اولنان مطالعات موهوم بر ماهیتی حائز کتابلر ایله متنلره وموصی‌الیه طرفندن ذکر ایدیلن مثاللر دخی پك ناقص وغیرکافی ثبـوت ودلائله مسـتنددر.» یولنده مقابله ایلمشلردی .

مدافعه وكيلنك سرد ودرميان ايتديكی مطالعات كتب فقهيه‌يه مستند ايدی. جمله‌جه معلوم اولديغی وجهله روما قانوننده اولديغی كبی حقوق اسلاميه‌ده دخی اصول وقواعددن باحث بولنان متنلر محتاج تفسير وايضاحدر. اصول وقواعد مذكوره‌نك تفسير و ايضاحی ضمننده شمدی‌يه قدر خيلی آثار انتشار ايتمشدر. بونلرك كافه‌سی وقفك عموم ممالك اسلاميه‌ده موجود بولنديغنی اثبات ايتمشدر.

وكيل مدافعك ذكر ايتديكی مثالله كلنجه: بونلرده ناقص وغير كافی دكلدی. زيرا بو مثاللر «فتاوای هنديه»ده موجوددر. ظهور اسلامدن برو محاكم شرعيه طرفندن اعطا اولنان حكملر فن طباعتك فقداننده ناشی ال يازيسيله ضبط ومحافظه ايديلوردی. نته‌كيم عين حال انكلتره‌ده وسائر اوروپا ممالكنده دخی موجود ايدی. فقط فقيهلر ايله محدثلر بونلری برآره‌يه طوپلامش وبونلره «كتب فتاوا» عنوانی ويرلمشدر. ايشته كتب فتاواده ذكر اولنان حكملر حكام شرعيه ايچون مثاللر تشكيل ايدر. انكلتره‌ده انكليز حكامی دخی عين مثاللره تبعيت ايتميورلرمی ؟

موضوع بحث اولان دعوانك اثنای رؤيتده حاكملر عادی هبه ايله وقف آره‌سنده بر مباينت موجود اولديغنی بيان ايتديلر. واقعا بونلرك بری الله ايله قول آره‌سنده وديكری‌ده يالكز قوللر آره‌سنده وقوعبولور معامله‌لردندر. فقط بو مباينت مذكور دعوايه برتأثير اجرا ايده‌مز. ظن اولنديغنه كوره هبه درحال اجرا اولنور ووقت آخره تعليق اولنماز. فقط هبه‌ده ايكی درلودر : بری هبه بالعوض وديكری هبه بشرط العوض. هبه بر مالك بشقه برآدمه ابدياً نقل وفراغ ايدلمسی ديمكدر . هبه بالعوض ايله هبه بشرط العوض بر مالك بر مدت

معينه ايله آخره نقل وفراغ اولنمسی ديمكدر.

ايمدی انكليز قانونی ايله شريعت اسلاميه آره‌سنده‌كی فرقی ايضاح ايده‌لم: انكليز قانونی برطاقم تعاملات وعاداته مستند اولديغی حالده شريعت اسلاميه اصول وقواعد دينيه‌يه مستنددر. مسلمانلرك دين ايله قانونلری يكديكريله اوقدر مخلوط وممتزجدركه بونلرك يرينه انكليز قانونی احكامنك اقامه ايدلمسی اهالئ اسلاميه‌جه حسن صورتله تلقی اولنه‌ماز.

بنغاله محكمهٔ عاليه‌سی اسبق باش حاكمی «سيرقومر پتی‌رام»ك تكليفی وجهله حكومت محليه حكام عدليه‌نك مراقبه‌سی تحتنده‌بولنمق اوزره «نفع وفائده‌سی بالآخره فقرايه عائد اوله‌جق اوقاف معاملاتی ايله اشتغال ايتمك اوزره براوقاف اداره‌سی» تشكيل ايتمليدر. بوقبيل اوقاف اداره‌لرينك مصر ايله ممالك عثمانيه‌ده موجود بولنديغی وارستهٔ ايضاحدر.

٣

حقوق دول اسلاميه

«ژوستنيان»ك وفاتندن يتمش سنه صكره روما ايمپراطورلغنك حاكميتی آلتنده هيچ بر وقت بولنمامش اولان عربستان چوللرندن خروج ايدن عربلر مذكور ايمپراطورلغه يايلمغه باشلاديلر. عربلرك فتوحاتی آسيا ايله آفريقاده ايرانيلر ايله تورانيلرك فتوحاتندن دها بيوك برمدنيت تأسيس واقامه ايلدی.

عربلر عادات وتعامل بين‌الدول خصوصنده اويله غرب مورخلرينك حكايه ايتدكلری كبی «يااسلامی قبول ياخود اولوم» تكليفنده

يولنه‌رق بی‌رحمانه تخريبات ومقاتلاته‌اصلا تصدی‌ايتمامشلردر. فی‌الواقع فتوحات عرب اثناسنده برقاچ دفعه جبر وشدته مراجعت‌اولنمشيدی. فقط بونلر برطاقم وقايع نادره واستثنائيه‌دن عبارت ايدی .

عربلر عموميت اعتباريله دشمنلرينه قارشو بيوك بر اثر مدنيت ابراز ايتمشلر ومعاملات انسانيتكارانه‌ده بولنمشلردر كه بو حال اسكی يونانيلر ايله روماليلرك اطوار و معاملاتيله مقايسه‌يه جداً شاياندر . شامك فتحی ايچون اعزام اولنان مسلمانلره برنجی خليفه حضرت ابوبكر طرفندن ويريلان تعليمات عربلره تاريخ حقوق دولده ابدی برموقع تخصيص ايتمشدر . تعليمات مذكوره شومألده ايدی :

« سز دشمنلركزه ميدان معركه ده ملاقی اولديغكز زمان تام مسلمانلره لايق اولديغی صورتده حركت ايديكز واسماعيلك حقيقی اولادی‌اولديغكزی اثبات‌ايتمكی خاطرلركزدن چيقارميكز. اردونك مشياتنده ومحارباتده سنجاقلركزی دقتله تعقيب ايديكز وامراكزه دائما مطيع ومنقاد اولكز . دشمنلركزه تسليم اولميكز . قاچميكز . و آنلره آرقه‌كزی چويرميكز . چونكه سز حق اغورنده محاربه ايديورسكز . عظمت وجلالت كبريايی تأييد ايتمك ارزوی نجيبی سزی محاربه‌يه سوق وتشويق‌ايدييور . بناءً عليه محاربه‌يه كيريشمكدن قورقميكز ودشمنلركزك كثرت مقدارندن طولايی دوچار خوف اولميكز . جناب حق سزه مظفريت احسان بيوررسه بو مظفريتی سوء استعمال ايتميكز وسزه تسليم اولانلرك قانيله قلنجلركزی تلويث ايتمكدن صاقينكز . اعداكز ميانده تصادف ايده‌جككز چوجقلر ايله قادينلره ومعلول اختيار آدملره طوقنميكز . دشمن اراضيسندن كچديككز زمان خرما وسائر ميوه اغاجلرينی كسميكز . محصولات

ارضیه‌ڭزی تخریب ایتمیڭز . تارلالری خراب واماکنی احراق ایتمیڭز .
دشمنلرڭزڭ انبارندن انجق احتیاجاتڭز قدر ذخیره آلیڭز . بلالزوم
تخریباته میدان ویرمیڭز وفقط دشمنڭ بلده‌سنی ضبط واشغال ایدیڭز .
اکر دشمنلرڭزه ملجأ تشکیل ایده‌جك ماهیتده بر یر وارسه انی
تخریب ایدیڭز . اسیرلره ومرحمتڭزه دخالت ایدنلره شفقت ومرحمتله
معامله ایدیڭز . تا که جناب حق سزده بویله بر حال وموقعده
بولندیغڭز زمان عینی معامله‌یی نصیب ومیسر بیورسون . مع مافیه
ارباب کبر ونخوت ایله اصحاب بغی وعصیانی آیاق آلتنده ازیڭز وبتین
ایله کیریشمش اولدقلری شرائط وتعهداتی نقض ایلیانلرڭ کافه‌سنی
تنکیل وتدمیرده قصور ایتمیڭز . دشمنلرڭز ایله عقد ایده‌جکڭز
معاهداتده خیانته ویاخود ساخته‌کارلغه میدان ویرمیڭز . هرشیده
وفاکار اولیڭز . طوغری ، مستقیم ونجیب اولدیغڭزی دائما اثبات
ایدیڭز . سوزیڭزی ووعدیڭزی حقیله محافظه ایدیڭز . راهبلر
ایله کشیشلرڭ سکون وحضورلرینی اخلال ایتمیڭز واقامتکاهلرینی
تخریب ایتمیڭز . مع مافیه سزڭ وضع ایده‌جکڭز شرائطی رد ایلیه‌جك
اولانلری اولوم جزاسیله تجزیه ایدیڭز . »

حضرت ابوبکرڭ تعلیماتی عسکرلری عرب جنراللری طرفندن
دخی دستور العمل اتخاذ قلنمشیدی . اسپانیایی استیلا ایلیان طارق
صلحپرور وغیر مسلح اولان اهالی‌یه طوقونلمامسنی ویالڭز مسلح
بولنانلره هجوم ایدلمسنی ونهب وغارتڭ هجومه معروض قالان شهرلرله
میدان حربه منحصر قالمسنی امر وتنبیه ایلمشیدی .

عربلرڭ محاربه‌یه عائد اولان عادت وتعامللری معاصرلری بولنان
فرنکلرڭ عادات وتعاملاتی ایله مقایسه ایدلدکده اولکیلرڭ بریکیلره

نسبتله فوق العاده رحيمانه اولديغى تبين ايدر . واقعا بر برستانده‌كى « قاهينه » و « سنيذ » ده‌كى « داسترو » كبى عربلر طرفندن فتح ايديلن ممالكك حكمدارلرى اعدام اولنمش وعاصيلر ايله باغيلر حقنده اعدام ، اشكنجه وسائره كبى معاملات ظالمانه روا كورولمشيدى . فقط بو معاملات شديده يالكز اشخاص مهمه‌يه منحصر ايدى . عربلر كتلهٔ عوامه‌قارشو فوق العاده شفقت وملايمت ابراز ايتمشلردر. عربلر يالكز ائتلاف مصلحانه شرائطى قبول اولنمديغى زمانلر اراقهٔ دم وفديهٔ نجات كبى آغير شرائطه مراجعت ايدرلردى . بونلرخارجنده عربلر شديد وجبرى برمقاومت فعليه كورمدكجه مقاتلاته هيچ برزمان ميدان ويرمه‌مشلردر .

تخريبات شدتله تلعين ايديليوردى . عرب قوماندانلرى تارلالرك تخريبنى ، شهرك احراقنى ، غيرمسلح آدملرك قتلنى ، مدافعه‌سز قالان قادينلر ايله چوجقلرك اسير ايديله‌رك كوتورلمسنى انجق احوال نادره واستثنائيه‌ده كرهاً تجويز ايتمشلردر . جاسوسلره بيله اهتدا وياخود اولوم تكليف ايديليوردى . دردنجى خليفه حضرت على مسلمانلرى ميدان حربدن فرارايدن برملتجى‌يى قتل ويا آنى برميل بعدمسافه‌دن زياده تعقيب ايتمكدن وياخود برمحاصره‌يه برمدت معينه‌دن زياده دوام ايلمكدن منع ايلمشيدى . عصرحاضرده‌كى فرنكلرك ـ محصولات وحبوباتى تخريب ، بلاد وقصباتى بلامرحمت نهب وغارت ، مسكنلرى احراق ايتمك وهرنوع اشجارى قطع ايلمك كبى ـ عادات حربيه‌لرى عربلر طرفندن اصول و قواعد منتظمهٔ حربيه‌يه مغاير عد اولنور وبو كبى حالاته تجاوزات وحشيانه نظريله باقيليردى . نته‌كيم عربلر انكلتره ايله فرانسه و اسپانيا سواحلنى نهب و غارت ايدن

« شمال آدملری » نه « وحشیلر » تسمیه ایلمشلردی .

سربستیٔ افکار وعقائد دینیه عربلرك اصول وقواعد حربیه‌لرنده بر عامل دیکر ایدی . ممالك مفتوحه اهالیٔ نصرانیه‌سی کندولرینه عائد اراضیدن هروقت استفاده ایتمشلر واجرای آیین مذهب خصوصنده سربستیٔ تامه نائل اولمشلردر . قرطبه ایله طلیطله بلده‌لرنده ودیکر بلاد عربیه‌ده متمکن نصرانیلر ایله موسویلر ذکره شایان بر معاملهٔ احترامکاری‌یه مظهر اولمشلردی .

حضرت پیغمبر صدق ووفایی صریح برصورتده امر بیورمشدر . عربلر آیات جلیلهٔ قرأنیه‌دن بولنان « مقاوله‌لرکزی محافظه ایتمك خصوصنده صادق ووفاکار اولکز ، زیرا جناب حق بونلرك حسابنی سزدن ایسته‌جکدر » امر جلیلانه کال شدتله تمسك ایتمشلردی . حالبوکه « قه‌زویست » لر بوکا مقابل عربلره قارشو صدق ووفانك عدم ایفاسی لزومنه دائر برقاعده وضع ایتمشلردی . یولجیلر ایله سیاحلر اجرای سیاحت ایچون سربستجه رخصت آله‌بیلیرلردی وبو رخصت خلافنده اصلا بر معامله ایدلمزدی . ۷۹۷ سنه‌سنده خلیفه هارون الرشید ایله شرقی ایمپراطورلق آره‌سنده عقد اولنان بر معاهده‌نامه‌یه خلیفهٔ مشار الیه ، طرفین عاقدینجه اسیرلر مبادله اولندقدن صکره اللرنده قاله‌جق فضله اسیرلرك بر مبلغ معین مقابلنده تخلیهٔ سبیللرینی متضمن برفقره علاوه ایلمشیدی .

قرون وسطاده عربلرك اصول وعادات حربیه‌لری عموم عالم مدنیته برمثال تشکیل ایتمشیدی . غربلیلرك عادات وحشیانهٔ حربیه‌لری عربلرك عادات واصول حربیه‌لرینه طبان طبانه ضد ایدی . اولکیلر نه قدر قبا وخونخوارانه ایدی ایسه بریکیلرده اودرجه ملایم ورحیمانه

ایدی . اندلس امراسی بعضاً مجبوراً ویاخود برضرره قارشو برمقابله اولمق اوزره معاملهٔ جبر وشدته مراجعت ایدرلردی . فقط عمومیت اعتباریله عربلر كرك مقاولات وتعهداته صادق قالمق خصوصنده وكرك اصول وقواعد حربیه‌نك تطبیق واجراسی امرنده خصملری بولنان « ویزی غوتلر » ایله فرنكلره فوق‌العاده فائق ایدیلر .

فرنكلرك مسلمانلره « طولون » محاربه‌سنده ایتدكلری معامله‌یی بركره پیش نظرتأمله آله‌لم : فرنكلر بومحاربه‌ده مسلمانلره ذره قدر مرحمت كوسترمدیلر. « عبیده » محاربه‌سنده « بیوك كوچوك » عموم مسلمانلر قتل اولندی. « غواوالت » محاربه‌سنده‌اسیرایدیلن مسلمانلر بلا استثنا اتلاف ایدلدی. « فردیناند دوقاستیل » « بلما » یه دخول ایتدیكی زمان اورا اهالئ اسلامیه‌سی بلا تفریق جنس وسن عمومیتله قلیچدن كچیرلدی .

ایشته بووقایع مؤسفه، محاربه‌یه كیدن مسلمانلرك وظائفه دائر ۹۶۳ سنه‌سنده « الحكم بن عبدالرحمن » طرفندن اعطا اولنان تعلیمات ایله مقایسه ایدیلیرسه عرب قوماندانلرینه ویریلان اوامر و تعلیمات انسانیتكارانه‌نك قدر وقیمتی درحال پیش انظارده تجلی ایلر.

«الحكم بن عبدالرحمن» طرفندن ویریلان تعلیمات شو مألده ایدی:

« دینمزك دشمنلرینه قارشو جهاد ایتمك هرمؤمن معتقدك وظیفه‌سیدر . آنلره دین مبین اسلامی قبول ایتملری ایچون تكلیفده بولنملیدر . اما بوتكلیف مسلمانلر محاربه‌یه باشلادقلری برصره‌ده وقوعبولمه‌ملیدر. آنلر مسلمانلغه احوال سائره‌ده دعوت ایدلملیدرلر. شاید دعوت‌واقعه‌یی رد ایدرلرسه حكومت‌اسلامیه‌نك زیر اداره‌سنده بولنان‌غیرمسلملرایچون تنسیب وتعیین‌اولنان ویركوراده‌سنده برویركو

ویرمکه مجبوردرلر. اکر دشمن دین مبین، مسلمانلره ایکی قات فائق دکل ایسه میدان حربده آرقه‌سنی دشمنه چویرن بر کیمسه خائن وخائف اولدیغنی اثبات ایتمش اولور. بویله بر کیمسه هم دینمزه قارشو معاصی اولور هم‌ده ناموس وشرفمزی اخلال ایلمش بولنور. مسلمانلر برشهری ضبط واشغال ایتدکلری زمان اوراده‌کی قادینلری، چوجقلری واختیار آدملری قتل واتلاف ایتاملیدرلر. برمسلمان، برحیات منزویانه امرار ایدن راهبلر ایله کشیشلره هجوم ایتاملیدر. مع‌مافیه بوراهبلر ایله کشیشلر منافع اسلامیه‌یه مضر اوله‌جق صورتده بر مدافعه ومقاومت ابراز ایدرلرسه آنلره هجوم ایتمك جائزدر. امن وحفاظتی کیملره وعد ایتدیکزسه آنلره تجاوز ایتمیکز وبتون تعهداتکزی وبالعموم مقاولاتکزی ایفا واجرایه دقت واعتنا ایدیکز. جنرال طرفندن اعطا اولنان مرور تذکره‌لرینه عموم طرفندن رعایت اولنه‌جقدر. مرور تذکره‌سنی اخذ ایدنلره هیچ برکیمسه ایلیشمیه‌جکدر.»

شدید براصول حرب اتخاذ ایتمش و«الحکم»ك کیریشمش اولدیغی معاهداتی رد ایلمش اولان المنصور بیله صلحپرور وغیر مسلح اهالی‌یه جبر وشدت استعمالنی منع ایتمشیدی.

عربلرك اصول وعادات حربیه‌لری «مرابطون» زماننده براز سرت ایدی. «یوسف بن طقسفین» دشمنه دین اسلامی قبول، جزیه اعطاسی ویاخود حرب شقلرندن برینی تکلیف ایتدی وآلتنجی «الفونسو»یه مخاصماته ابتدار ایچون برکون مهلت تعیین ایلدی. فقط «الفونسو» شرائط مقاوله‌یی نقض ایله مواقع مهمهٔ عسکریه‌یی الده ایتمك ایچون وقت معیندن اول حربه مباشرت ایتدی.

«الفونسو» نك جنراللرينك ظلم واعتسافاتى اوقدر شدتلى ايدى كه اسپانيالى عربلر ايله اووقتده‌كى «قرطبه» مورخلرى بونلرى مؤاخذه ايتمشلر وبوجنراللرك حال وحركتلرينه «حقانيت وتعهداتك اخلالى» نامنى ويرمشلردر .

عرب حكمدارلرى ايله جنراللرى قادينلر ايله چوجقلر واختيارلرك صحابت و حمايه اولنمسنى شديداً اخطار و تنبيه ايديورلردى .

حضرت پيغمبر هرنه وقت دشمنه قارشو بر هيئت سفريه اعزام اولندى ايسه شو امرى اعطا بيوريوردى :

« الله نامنه يورويكز ، آللهك عون وعنايتيله و رسول اللهك «دينى حرمتنه يورويكز ، محاربه ايتمكه قدرتى اولميان اختيار آدملر «ايله چوجقلرى وقادينلرى قتل واتلاف ايتميكز ، يكديكركزه ايى «معامله ايديكز زيرا جناب حق حسن عمل صاحبنى سور . »

حضرت پيغمبرك فقرا و بيچاركانى اك زياده دوشوندكلرى «حضرت خالدبن وليد»ه اعطا بيوردقلرى شو: «هيچ بر قادينى وعمله‌يى اولديرمه» امريله مثبتدر .

امراى حربيه‌يى صيانت وحمايه ايتمك عرب محاربلرينه مخصوص بر شيمه ايدى. «خالدبن وليد» «جوهياه» قبيله‌سنه منسوب اسيرلرى اعدام ايتديكى زمان رسول اكرم بوكا فوق العاده متأثر اولمش وروايته نظراً شو : «يا الله خالدك ياپديغنه مغبر اولديغمى سكا سويليورم» كلامنى صرف بيورمشدر. «ابوطالب»ك قيزى «ام‌حنيفه» غيرمسلم بولنان زوجنك اقرباسندن ايكى كشى‌يى حمايه ايتمش وحضرت پيغمبرده بو حمايه‌يى تصديق بيورمشيدى .

ايشته بوندنده آكلاشيليوركه بين الدول جارى اصول و عادات

حربيه‌نك شيمديكى درجهٔ مترقيه‌سى و خاصهٔ انسانيتكارانه‌سى فخر كائنات افندمزه مخصوص برصفت ممتازه ايدى .

حقوق دولك ايكى متباقى قسمى اولان صلح ايله بيطرفلق قواعدى عربلرده درجهٔ مطلوبه‌ده ترقى وتكمل ايتمامش ايديسه‌ده آنلر تعهداتلرينه دائما رعايتكار اولدقلرى جهتله صلح و مسالمته وياخود بيطرفلغه قارشو اليوم بر قباحت عد اولنان اصول و عاداتك بر چوغندن توقى واجتناب ايدرلردى .

حضرت پيغمبر حديبيه معاهده سندن صكره مكه‌ليلره قارشو دستورالعمل اولمق اوزره مسلمانلره بروجه آتى نصايحده بولندى :

« يمينلركزه صادق اوليكز. زيرا اسلامده يمينلرده وتعهداته بيوك « صداقت موجوددر . . . . متنبه اولكز ، بركيمسه امان « ويرديكى بركيمسه‌يه اذا وجفا ايدروياخود وعدينى نقض ايلرسه ويا « بركيمسه‌يى قدرتنك يتديكندن فضله برشى ياپمغه اجبار ايدروياخود « بركيمسه‌دن رضا و آرزوسى اولمقسزين برشى اخذ ايلرسه بن « آخرتده اول كيمسه‌نك خصمى‌يم . »

نصايح پيغمبرى قانون حكمنده ايدى و بونلره شدتله تمسك اولنوردى . احكام معاهداتدن بولنان تعهداته حرفياً رعايت اولنور وبعضاً بو تعهدات اقتضاسنجه عربلر، دوست ومتفقلرينك دشمنلرينه قارشو حرب ايدرلردى. عربلرك دوستلرى اولميان ملتلرك ايلچيلرينه قارشو ابراز ايتدكلرى حرمت ونزاكت آنلرك نه دوست نه‌ده دشمن اولمامق كبى متوسط بر موقعك موجوديتنى تقدير ايلدكلرينه بر دليل قويدركه بيطرفلق قاعدهٔ حاضره‌سى‌ده ايلچيلرك شخصلرينه مخصوص

اولان حرمت و رعايتك متخاصم ملتلرك اردولرينه نقل؛ و تشميل ايدلمسندن تولد وانبعاث ايلمشدر .

بر مسلمانك مشروطيت عثمانيه حقنده‌كی مطالعاتی

ماكدونيا احوالنك مداخلات دوليه نتيجه‌سی اوله‌رق كسب ايتديكی شكل وخيم عالم اسلامی پك زياده دوچار انديشه ايتمشيدی. زيرا، هر نه دنيليرسه دنيلسون ذات حضرت پادشاهی عموم مسلمانلرك خليفه‌سيدر . هندستانده انتظام و آسايشك محافظه‌سی خصوصنده حكومت محليه‌يه بالدفعات ايفای معاونت ايتمش و كنديلرينی عناصر اختلاليه و فساديه‌دن دائما اوزاق طوتمش اولان هند مسلمانلری انكلتره‌نك حكومت عثمانيه‌يه قارشو اتخاذ اولنان تدابير جبريه وبد خواهانه‌يه اشتراك ايتمسنه نظر حيرت ايله باقيورلردی . اهالیٔ مرقومه بر حال تردد واشتباهده قالدی وانكلتره‌نك وضعيتنی بر درلو آكلا- يه‌مدی. فقط «هوانك‌ اك قراكلق زمانی شفقدن اول اولديغی» فحواسنجه هنديلرك يأس و انديشه‌لری ده بردن بره مبدل سرور اولدی .

مدت مديده‌دنبرو تعطيل ايدلمش اولان قانون اساسیٔ عثمانينك يكيدن موقع تطبيقه وضع ايدلديكی دنيانك هر طرفنده اعلان ايدلدی . عالم اسلامك افقنده مشهود اولان قره بلوطلر نهان اولدی وظلمت يرينه پارلاق بر ضيا كلدی . انكلتره خارجيه ناظری طرفندن او صره‌ده وقوعبولان بيانات خير خواهانه انكلتره ايله دولت عثمانيه آره‌سنده دها صميمی بر مناسبتك تأسيسی اميد واعتقادينی بخش ايلدی . بويله بر مناسبته عطف اولنان فوائد و منافع هم متعدد هم ده مبالغه‌دن بريدر. ژاپونيانك قوت و سطوتی انكليز - ژاپون اتفاقی وجوده

کتیردی. دولت عثمانیه‌نك قوت و سطوتی ایسه یالکز انکلیز - عثمانلی اتفاقه دکل بلکه هم عالم اسلامده هم ده انکلتره‌ده بر دورهٔ رفاه و سعادته خادم اوله بیلیر.

ادارهٔ مشروطه فکری ایله معناسی اسلامه بیکانه دکلدی. حضرت پیغمبر حکومت تشریعیه اصولندن استحصال اوله‌جق فوائدی تصدیق بیوردی. اکر بنی امیه‌نك محاسده و وفاسزلغی - که صفین و نهروان محاربه‌لرینی انتاج ایتدی - مانع اولمامش اولسه ایدی اصول تشریعیهٔ اسلامیه حکومات تشریعیه‌نك مادری اولمش اولوردی. عربلر اوتوز سنه ظرفنده احکام و اصول عالیهٔ تشریعیه‌نك تکملنی خیلیجه ایلرولتمشلر و بویله بر شکل اداره‌نك قیمت لا تحصاسنی تقدیره موفق اولمشلردی. چونکه حریت و استقلال انکلیزك طبع و مشربنده اولدیغی کبی عربلرك خلقتنده دخی مرکوزدر. فقط نه چاره‌که تشکیلات تشریعیه انقراض بولدی و یرینه حکمدارلق قائم اولدی. مع مافیه مساوات و اخوت اصولی تربیهٔ اسلامیه‌یه اودرجه‌ده لازم غیر مفارق بر جزؤ تشکیل ایدییورکه « حکمدارلق » قطعیاً - هیچ اولمازسه نظری اوله‌رق - «مطلق» کلمه‌سیله توصیف ایدلمه‌مشدر. مسلمانلر هندستانك فتحندن صکره اوراده‌کی مجوسیلرك عقائد سیاسیه‌لری نتیجهٔ ضروریه‌سی اوله‌رق « حقوق مقدسه » فکرینی ادخال ایتمکه چالیشمشلر ایسه‌ده بو فکر هندستانه منحصر قالمشدر.

ایشته بو احواله بناءً مسلمانلر طرفندن مرکز عالم اسلام عد اولنان دولت عثمانیه‌ده اصول تشریعیه‌نك یکیدن تأسسی عموم مسلمانلره بر مسرت حقیقیه بخش ایتمشدر. عثمانلیلرك اتخاذ ایتمش اولدقلری طور ساکت، سالك و رعایتکار بولندقلری طریق استقامت وقاعدهٔ عدالت

و مساوات اصول مذكورهنك دوام وبقاسنى متكفلدر .

عثمانلى قانون اساسيسنك متنى ساده و بسيط اولمقله برابر درايت و حسن تدبيره دلالت ايدن بر چوق دلائلى حاويدر . فقط بو متن ١٨٧٦ سنهسنده تنظيم و ترتيب ايدلمش و آرهدن وقايع مؤسسفه ايله مالى بر زمان مديد دخى مرور ايتمش اولديغندن بوكا دائر بعض ملاحظات سرد و بيانى نابمحل دكلدر .

انكليز پارلمنتوسنك تشكلنده اولديغى كبى عثمانلى قانون اساسيسنده دخى اوچ عنصر موجوددر : ذات حضرت پادشاهى (يعنى انكليزلرده‌كى حكمدار) مجلس اعيان (يعنى انكليزلرده‌كى لوردلر قمارهسى) و مجلس مبعوثان (يعنى انكليزلرك عوام قمارهسى) بر تدبير وياخود بر اصولك كسب قانونيت ايتمسى بونك اعيان و مبعوثان مجلسلرينك موافقتنه و ارادهٔ سنيهٔ حضرت پادشاهى‌يه اقتران ايتمسنه وابستهدر . بو كيفيت بالضروره « تقيد و توازن » قاعدهسنك تأسسنى ايجاب ايتديرر. عناصر ثلثهٔ مذكوره يكديكرلرى اوزرينه برمراقبهٔ متقابله اجرا ايدرلر . امور تشريعيهده ـ برينك تصميم ايتديكنى ديكرينك رد ايتمسى صلاحيت متقابلهسى صورتيله ـ اهالى اعيان اوزرينه واعيانده اهالى اوزرينه مراقبه اجرا ايتديكى حالده حكمدار بونلرك هر ايكيسى اوزرينه مراقبه اجرا ايدر و قوهٔ اجرائيه‌يى تجاوزدن محافظه ايلر. ديكرطرفدن بوقوهٔ اجرائيه‌اعيان ومبعوثان مجلسلرينك مراقبه‌لرى تحتنده وآنلرك دائرهٔ صلاحيتلرى داخلنده بولنور. زيرا بوايكى مجلس ـ استقلال‌اساسى‌يى وقايةً ـ حكمدارك طوروحركتنى دكل بلكه حكمداره مشاور سوء اولنلرك (قابينه اركاننك) طور و حركتنى تحقيق ايتمك وآنلرى تحت محاكمه‌يه آلمق وتجزيه ايتمك

صلاحیت وامتیازینی حائزدر . ایشته بوصورتله مسئولیت وکلا قاعده‌سی « تنقید وتوازن » قاعده‌سی ایله یان یانه تأسس ایتمشدر .

ذات حضرت پادشاهینك امتیازات مخصوصه‌لری ایکی صنفه قابل تقسیمدر :

(۱) ذات حضرت پادشاهینك صفت و صلاحیت حکداریلری

(۲) ذات حضرت پادشاهینك واردات شاهانه‌لری

اولا : ذات حضرت پادشاهی قانون اساسی موجبنجه « ظل الله فی العالم» اولوب بوصفتله جناب حقدن غیری برکیمسه‌یه تابع دکلدر. ذات همایونلری پادشاه صفتنی حائز اولوب ممالك محروسه‌لری دخی بر پادشاهلق یعنی ایمپراطورلقدر. بوصفته بناءً ذات شاهانه‌لری هیچ بر محکمه حضورینه جلب واحضار اولنه‌ماز. چونکه هیچ بر محکمه ذات ملوکانه‌لرینه اجرای عدالت ایده‌مز. زیرا نفس همایونلری مقدسدر. (بشنجی ماده)

ثانیاً : ذات حضرت پادشاهینك نفس همایونلری اقتدار وصلاحیت سیاسیه نقطهٔ نظرندن مقدس وغیر مسئولدر.

ثالثاً : ذات حضرت پادشاهی مسلمانلرك خلیفه‌سیدر.

رابعاً : وکلانك عزل ونصبی و رتبه و مناصب توجیهی ونشان اعطاسی، مسکوکات ضربی، دول اجنبیه‌ایله معاهدات عقدی وحرب وصلح اعلانی وقوهٔ بریه وبحریه‌نك قوماندا‌سی وحرکات عسکریه واحکام شرعیه وقانونیه اجراسی ودوائر اداره‌نك معاملاتنه متعلق نظامنامه‌لرك تنظیمی .

خامساً : مجازات قانونیه‌نك تخفیفی ویا عفوی و مجلس عمومینك عقد وتعطیلی ولدی الاقتضا هیئت مبعوثانك اعضاسی یکیدن انتخاب

اولمق شرطيله فسخی حقوق مقدسهٔ پادشاهی جمله‌سندندر.

بوندن ماعدا ذات حضرت پادشاهی هم قوهٔ تشريعيه‌نك اجزای اساسيه‌سندن معدوددر همده قوماندان اعظمدر.

ایمدی ذات حضرت پادشاهينك وظائف حكمدارانه‌لرینی تدقیق ايده‌لم : ذات همايونلری دولتك‌اك بيوك رئيسی اولمق حسبيله بر كونه وظيفه‌ايله‌مكلف دكلدر. فكری صحيح اوله‌ماز. چونكه‌ذات‌ملوكانه‌لرينك باشليجه وظيفه‌لری قانون اساسی موجبنجه اجرای حكومت‌ايتمكدر.

انكليز پارلمنتوسی اعضالری كبی عثمانلی مبعوثلری دخی بر كونه تعليمات وياخود مواعد ايله باغلی دكلدرلر. آنلرك هر بری كنديني انتخاب ايدن دائره‌نك آيريجه وكيلی اولميوب عموم عثمانليلرك وكيليدر وتركجه مذاكره ايتمكه مجبوردر. بوكيفيت عناصرك توحيدينه خادم اوله‌جق وبرمنبع قوت بولنه‌جقدر.

هيئت اعيان انكلتره‌نك لوردلر قماره‌سنه متقابلدر. اعيان بعض اوصاف مخصوصه‌يی حائز بولنمق شرطيله قيدحياتله تعيين ايديلير. انكلتره‌ده نا اهل لوردلرك اعضالقلرينه وقوعبولان اعتراضاته بوراده ميدان‌قالميورچونكه عثمانلی‌مجلس اعيانه نا اهل‌اعضاتعيينه‌امكان‌يوقدر. فقط اعيان اعضاسی مقدارينك هيئت مبعوثان اعضاسنك ثلثانی‌تجاوز ايتمامسی وسنلرينك قرقه تحديد ايدلمسی اولدقجه شايان تنقيددر. عددك تحديدی هيئت اعيانی خدمتلرندن استفاده اولنه‌جق برچوق مقتدر ذواتدن محروم براقيور. منحلات وفيات ايله وقوعبوليور.

هيئت اعيان مصحح وظيفه‌سنی حقيله ايفا ايده‌بيلمك ايچون انف‌الذكر ايكی اعتراضی برطرف ايتملی وانكليز پارلمنتوسنك اصول وعادتنی رهبرحركت اتخاذ ايتمليدر.

مجلس مبعوثان اعضاسنك معاشاتی دخی شایان تدقیقدر. مبعوثانه معاش ویرمك اصولنه قارشو بعضاً اعتراضات آتیه درمیان ایدیلیور: اولا مبعوثانه معاش اعطاسی، اهالی‌یی سیاسیاتك بر منبع استفاده اولدیغنه تشویق ایدییور. فقط بو اعتراض نظار معاشاتنه قارشو دخی وقوعبوله‌بیلیر. ثانیاً کچنمك ایچون معاش المق مجبوریتنده بولنان فقیر اعیانك ارتکاب وارتشایه مبتلا اوللری‌ده محتملدر. فقط بالدفعات ثابت اولدیغی وجهله زنکین آدملر دخی ارتکاب وارتشایه مبتلا اوله‌بیلیرلر. بناءً علیه بو اعتراضه قارشو برچاره وارسه اوده معارف عمومیه ایله اهالینك سویهٔ عرفان واخلاقینی یوکسلتمکدر. ذاتاً قانون اساسی دخی تحصیل علومی مجبوری کوسترمکده‌در.

برایکنجی اعتراض‌ده مکافینك تکالیفنك تزایدیدر. دولت‌عثمانیه قوتلی بر دونمادن ماعدا دها برچوق شیلره محتاجدر.

مجلس مبعوثان‌اعضاسنه معاش‌اعطاسی خزینهٔ دولتی صارصه‌بیلیر. فقط دیکرطرفدن بومعاشك عدم‌اعطاسی دولتی فقرحاله کرفتار بولنان برچوق مقتدر ذواتك خدماتندن محروم براقه‌جقدر. ایشته بومحذوره بناءً آلمان اصولنه تبعیت ایله مبعوثانه مجلسده حاضر بولندقلری کونلر ایچون براجرت ویرلملی وغیبوبت ایتدکلری کونلر ایچون‌ده اجرتلری درجه‌سنده بر قسطالیوم تعیین وترتیب اولنملیدر.

هیئت اعیانه کلنجه آنلر ذاتاً زنکین ومستغنی بولنه‌جقلری جهتله معاش‌المقدن زیاده وطنه خدمات حمیتمندانه‌ایفا ایتمك ارزوی شدیدیله متحسس بولنملیدرلر.

ایمدی امور عدلیه‌یه عائد ماده‌لردن براز بحث ایتمك اقتضا ایدر: حکام «٧» نجی ماده موجبنجه طرف اشرف حضرت پادشاهیدن

نصب اولنور وخلاف قانون برحركتده بولنمدقجه لاينعزلدر وذات حضرت پادشاهی ملتك الك بيوك حاكمی اولوب قاضيلر ايله محكمه رئيسی واعضالری ذات همايونلرينك وكيليدرلر .

سكسان بشنجی ماده‌نك احكامی تعديل اولنمليدر . اشخاص ايله حكومت بينده‌كی دعوالرمحاكم عموميه‌ده رؤيت اولنماليدر. بودعوالر انكلتره‌ده اولديغی كبی « عرضحال » اصوليله وقوعبولمليدر .

اصول وقواعد حقوقيه‌يه دها زياده رعايت اولنمليدر. مجلهٔ احكام عدليه‌ده منازع فيها اولان مسائلده ابويوسفك فكر واجتهادی ترجيح ايديليور . زيرا مشاراليهك اجتهاداتی قواعد حقوقيه‌يه مستندر .

برده مقتدر واهليتلی بر « بارو » تشكل ايتمليدر .

امور عدليه‌نك محور مطلوبده جريانی تأمين ايچون هم حكامك همده بارونك قوتلی اولمسی ضروريدر .

انكليز بارو اصولی قبول واتخاذ ايديله‌جك اولورسه بو هم معاملات حقوقيه‌نك تطبيقنی تسهيل ايدر همده « آووقات » لرك شرف وحيثيتنی تزييد ايلر . طقسان برنجی مادده ذكر اولنان « مدعیٔ عموميلر » دن بومقصدك حصولی ارزو ايدلديكی آكلاشيليور .

بومقاله‌يه نهايت ويرمه‌دن اول عثمانليلرك حقوق ابتدائيه‌لرندن‌ده براز بحث ايتمك ايسترم : انكلتره‌ده اولديغی كبی عثمانليلرك حقوق ابتدائيه‌لری اوچ نوعدر : اولا مصونيت شخصيه ، ثانياً حريت شخصيه و ثالثاً حق مالكيت .

حريت شخصيه تبعه‌دن بری آخرك حقوقنه تجاوز ايتمدكجه تعرضدن قطعياً مصوندر . عموم عثمانليلر نظر قانونده مساوی اولوب مسكنلری تعرضدن مصوندر. اموال منقوله وغير منقوله‌نك مصونيتی

یکرمی برنجی ماده ایله تأمین ایدلمشدر . بر کیمسه‌نك عهده‌سنده بولنان مالك صورت غیر مشروعه‌ده استملاکی، ضبط ویاخود مصادره ایدیله‌مز . مصادره‌یه عائد اولان بو صوك فقره هندستان قانونلرینه فائقدر . زیرا هند جزا قانوننامه‌سی ـ جرائم وخیمه‌ده ـ مصادره‌یه مساغ کوسترمکده‌در .

بوندن ماعدا عثمانلی قانون اساسیسنده اشکنجه و سائر نوع عقوباتك کلیاً ممنوع اولدیغی مصرحدر . بوجهت انکلیز احکام عدلیه‌سنه تماماً مطابقدر .

وقتك عدم مساعده‌سنه و بو مقاله‌یه تخصیص اولنان ستونلرك محدودیتنه مبنی (شرق قریب غزته‌سنه یازلمشیدی) عثمانلی قانون اساسیسی حقنده بوقدر مطالعه سرد و اتیانیله اکتفایه مجبور اولدم. بو قانونده هرنه قصور بولنورسه بولنسون ـ چونکه هیچ بر انسان ایشنده تکمل اوله‌ماز ـ دولت عثمانیه‌ایله عثمانلیلرك الی آخرالدوران بقا پذیر اولملری تمنیات صمیمیه‌مز جمله‌سندندر . نفوذ اسلامك ـ معارضینی طرفندن هرنه دنیلیرسه‌دنیلسون ـ عدالت وانسانیت اساسلری اوزرینه مؤسس بولندیغنی انشاه استقبال کوستره‌جکدر .

---

٣ — اجتماعیات

١

شرقده ازدواج

هندستانده‌کی عادات و اصول معیشت اوقدر مختلف ومتنوعدر که عمومه قابل تطبیق و قیاس اوله‌جق بر طرز حیاتی بیان ایتمك محالدر.

عناصر و جماعات مختلفه‌نك عاداتی ، لسانی ، اسلوب معیشتی و طرز حیاتی مختلفدر . فقط اهالیٔ اسلامیه میاننده شایان قید و تذکار بر حال واردرکه اوده حیات اجتماعیه‌لریدر . بو حیات اجتماعیه خالص عرب و هند عرف و عاداتنك مزج ایدلمسندن حاصل اولمشدر و ایکی مختلف قوتك عملی ایله عکس العملندن متحصل نتیجه‌یی تدقیق ایتمك ارزوسنده بولنان بر تاریخ مراقلیسی ایچون جداً شایان ملاحظه بولنمشدر .

هند مسلمانلرینك حیات اجتماعیه‌لرینی تمثیل ایتمك اوزره آنلر آره‌سنده جاری اولان عادات ازدواجی بروجه آتی ایضاح و بیان ایدرم :

هند مسلمانلری میاننده‌کی مراسم ازدواجیه‌ده حاضر بولنمش ، کلین آلاینی سیر ایتمش و مدنیت قدیمه حقنده حائز وقوف بولنمش اولان بر کیمسه مراسم مذکوره‌ده ازمنهٔ قدیمه‌یه مخصوص بعض اثاری مطلقا مشاهده ایتمشدر .

هر ملتك قانون ازدواجی بری نامزدلك یعنی نشان رسمی ودیکری ده مقاولهٔ مدنی اولمق اوزره ایکی‌یه منقسمدر . « ساقسون » لر برنجی قسمه بیوك بر اهمیت عطف ایتدکلری حالده روما اصولنی قبول واتخاذ ایلیانلر ایکنجی قسمه اهمیت ویرمشلردر . نته‌کیم المانیاده‌کی قانون ازدواج بو ملاحظه‌یی کافی درجه‌ده مؤیددر . مسلمانلر ایچنده رومالیلرده اولدیغی کبی بو ایکنجی قسم اهمیتله تلقی ایدلدی . برنجی قسمه اهمیت ویرنلر وارایسه‌ده بو اهمیت آنلرك عرف وعادتجه « آریان »اولمه‌لرندن انبعاث ایتمشدر .

علی الاطلاق هندیلرده ابوین اوغللری ایله قیزلرینك انضمام ،

موافقتلریله آنلرك تزویجنی اجرا ایدرلر. ازدواج رسمی ایله دوكون رسمی آره‌سنده بعضاً بر سنه وبعضاً دها زیاده زمان مرور ایدر. بو زمان ظرفنده طرفین دوكون تدارکاتیله مشغول اولور. زوجین هر نه قدر دوكون زمانه قدر یکدیگریله ملاقی اولمزلرسه‌ده وسائط مختلفه ایله یکدیگری حقنده‌معلومات آله بیلیرلر. بر یوم معینده‌دوكون رسمی اجرا اولنور وبو رسمه اشتراك ایچون بر چوق آدملر دعوت ایدیلیر. مدعوین الـ‌ثانی البسه‌لرینی اكسا ایدرك كوكینك معیتنده‌كلینك باباسنك خانه‌سنه طوغری عزیمت ایدرلر. بعض دوكونلرده مدعوین طرفینه‌معاونت‌نقدیه‌ده بولنمق صورتیله دوكون مصارفنه اشتراك‌ایدرلر. كوكی آلایی فوق‌العاده پارلاق اولور و كوكی كلینك خانه‌سنه هنوز وارمه‌دن‌مطنطن برصورتده‌استقبال‌ایدیلیر. كوكی كلینك باباسنك‌خانه‌سنه كالدكدن صكره نكاح مدنی اجرا ایدیلیر یعنی نكاحه عائد مقاوله‌نامه ترتیب و تنظیم اولنور. «ایجـاب» و «قبول» معامله‌لری طرفینك وكیللری معرفتیله اجرا اولنور وبو معامله‌یی مشعر برمقاوله‌نامه‌كلینك باباسی ویاخود وكیلی ایله كوكی آره‌سنده تعاطی و تصدیق ایدیلیر. كلینك باباسنه آغرلق ویرمك مسئله‌سی دائما موجب مناقشه اولور. كوكی بو اغرلغی یا درحال ویرمك صورتیله ویاخود آتیاً ویرمك وعدیله مقاوله‌نامه‌یی اكمال ایتمش اولور ودوكون بوصورتله ختامپذیر اولور وكلین ایله كوكی‌یه دوستلری طرفندن تبریكاتده بولنیلیر. نكاح و دوكون مراسمی هرنه قدر تمـام اولورسه‌ده كلین ایله كوكی هنوز یكدیگرینی كورمزلر. آنلر تبریكاتك ایفاسـندن صكره آنجق محل مخصوصلرنده یكدیگریله ملاقی اوله‌بیلیرلر.

بونی متعاقب عرف وعادت حكمنی اجرا ایدر. كوكی قائن برادری

طرفندن کلین اوطه‌سنه ایصال ایدیلیر . کوکی کلین نزدنده بولنان ندیمه‌لره (دام دونورلره) بر چوق هدیه‌لری کیسه‌سندن چیقاروب اعطا ایدر . بونی متعاقب کلین اوطه‌سنده دها برچوق قادینلر موجود بولندقلری حالده کلین ایله کوکی یکدیکریله مکالمه‌یه ابتدار ایدر . حاضرون ده سوزه‌قاریشیر والك نهایت شقا و اکلنجه‌لر باشلار . کوکی بر قاچ ساعت ظرفنده عموم أو خلقنك محرمی اولورسه‌ده چار چابوق محجوبیتدن بر درلو قورتیله‌مز . کوکی کلین ایله بر مدت ملاقات ایتدکدن صکره کندی آرقداشلرینك نزدینه کیدر و اورایه واصل اولور اولماز رقص ، ساز وسائر نوع اکلنجه‌لر باشلار . دوکونه الك زیاده شرف و طنطنه ویرن بو اکلنجه‌لردر . زیرا رقاصه‌لرك الك مشهورلری طوتیلیر . بتون کیجه (صباحه قدر) رقص ، موسیقی وسائر نوع اکلنجه‌لر ایله امرار وقت اولنور . صباح قهوه آلتیسی ، اوکله طعامی پك مطنطن صورتده أکل اولندقدن صکره کوکی کلین ایله معیتی رفاقتنده اولدیغی حالده بر آلای والا ایله خانه‌سنه عزیمت ایدر . دوکون مراسمی بو صورتله رسیدهٔ حد ختام اولورسه‌ده تفرعات سائره ینه باقی قالیر . چونکه کلین ایله کوکی درت کون صکره ینه کلینك باباسنك خانه‌سنه کیدرلر و اوراده اون کون قالدقدن صکره کوکینك خانه‌سنه عودت ایدرلر و بوراده‌ده یکرمی کون اقامت ایتدکدن صکره کلینك باباسنك خانه‌سنه کیدوب لا اقل آلتی هفته قالیرلر . بو بال آیی قیصه بر مدت دکل بلکه همان بر سنه امتداد ایدر . ایشته هندستانده مراسم ازدواج بو صورتله اجرا ایدیلیر . مراسم مذکوره آثار قدیمه‌دن اولمقله برابر زوجین عائله‌لری بیننده بر حسن آمیزش و حرمت متقابله حصوله کتیرر .

٢

شرقده قادینلر

اولکی مقاله‌ده هندستانده‌کی مراسم ازدواجیه‌دن بحث ایتمشیدك . بوراده ینه اورا قادینلرینك زوجه ، والده ومیزبان صفتیله ایفا ایتدکلری وظائف حقنده بعض معلومات وتفصیلات اعطا ایتمك فائده‌دن خالی اولمیه‌جقدر . شرق قادینلرینك حرم دائره‌سنده قپالی ومستور برصورتده امرار حیات ایتمکه محکوم بولندقلرینی تخیل ایدن غربلیلر بالطبع طرز حیاته قسماً نظر نفرتله قسماً ده نظر حیرت وتعجبله باقارلر. فی‌الواقع غربلیلری شرق قادینلرینی بویله محاکمه ایتملرندن طولایی تعییب ایده‌میز. زیرا آنلرده انساندرلر ، انسانلر ایسه خطادن خالی اوله‌مازلر . ایشته بوسببه مبنی شرق قادینلرینك صفات مختلفه‌سنی بوراده ایضاحه لزوم کوردم :

اولا بوقادینلرك زوجه صفتیله ایفا ایتدکلری وظیفه‌لرینی تدقیق ایده‌لم : آنلر کرچه اقربالرندن غیری ارککلر ایله برلشوب اجتماع ومصاحبت ایده‌مزلر ایسه‌ده ینه فوق‌العاده بیوك برقوهٔ فکریه وتخیلیه‌یه وکندیلرینی مجالس وجمعیاتدن مستغنی براقه‌جق درجه‌ده برذوق سلیمه مالك بولنیورلر . آنلر طبیعةً کوزل وفطرةً اخلاق واطوار حسنه‌یه مالکدرلر . زوجه‌لرك یکانه دوشونجه‌لری زوجلرینی امور بیتیه‌یی حسن اداره ایتمك صورتیله ممنون ایتمکدر . زوجه‌لر زوجلرینی فوق‌العاده سورلر وآنلره صوك درجه‌ده مطیع اولورلر. زوجه ایله زوج آره‌سنده‌کی وفاق ومحبت مرور زمانله اویله برحال کسب ایدرکه زوجه اك نهایت عائله‌نك حاکم حقیقیسی کسیلیر. زوجه‌لر

اجتماعياته عائد امور وخصوصاتده زوجلرينه معاونت ورهبرلك ايدرلر. عائله ايشلرى خارجنده‌كى ايشلره مداخله ايدن برزوجه‌نك حال وحركتى زوجى طرفندن درحال تصحيح ايديلير وبوصورتله زوج ايله زوجه آره‌سنده حقيقى وجدى برآهنك و امتزاج تأسس ايدر.

شرق قادينلرى (والده صفتيله) پك رحيم وشفيقدرلر. آنلرك چوجقلرى عموميتله مطيع ، شفيق وتربيه‌ليدرلر ، اختيارلره حرمت وكوچوكلره حلم وشفقت ابراز ايدرلر وبو صفتلرى الى نهاية العمر محافظه ايلرلر. ايشته بشيكى صاللايان ال غربده اولديغى كبى شرقده دخى بتون عالمك مقدراتنه حكم ايدر.

فقط شرق قادينلرينك ميزبان صفتيله ايفا ايتدكلرى خدمت هپسندن مهمدر. آنلر ادارهٔ بيتيه‌نك ناظم وحاكم مستقلى بولنملرى حسبيله مسافرلره ارزو ايتدكلرى مرتبه‌ده ووسع واقتدارلرى درجه‌سنده اكرامده قصور ايتمزلر. شرقه مخصوص مهماننوازلق فكر وعادتى ايچنده طوغوب بيومش اولان بوقادينلر مسافره (اركك ايسه) اطعمهٔ لذيذهٔ متنوعه تدارك و (قادين ايسه) اطعمهٔ لذيذه تداركندن ماعدا برهديه اعطاسى ايچون هيچ بر فداكارلغى دريغ ايتمزلر. « مسافر » كلمه‌سى شرقده غربده‌كى معناسنده دكلدر. غربده «قپولر قپالى» بولنديغى كبى مسافرلرده دعوتسز كلمزلر. حالبوكه شرقده مسافرلر دعوتسز كلدكلرى كبى حين مفارقتده‌ده (اكر احتياجلرى وارسه) پاره‌سز كوندرلمزلر. « محتاج برآدمى قپوكزدن چويرميكز وكلان مسافرلرى قبول وحقلرنده اكرام ايديكز » سوزى شرقك الك معروف دستورلرندندر. مسافرى ناخشنود اوله‌رق كوندرمك الك معيوب احوالدندر. واقعا مسافرلكى برنوع مسلك وصنعت اتخاذ ايتمش

اولانلره معامله‌ٔ مهماننوازانه‌نك عدم‌ایفاسی برعیب ویا وفاسزلق عد اولنه‌مز. فقط بوزاده موضوع بحث اولان مسافرلك بوكه‌نك غربده استعمال اولندیغی معناده‌در. مسافرلر واردركه خانه‌سنه نازل اولدیغی آدمه فلان طعامی، فلان شیئی ایسترم كبی نزاكته مغایر برطاقم طلبلرده بولنور. فقط صاحب خانه بونوع مسافرلری بیله كوجندرمك ایستمز وآنلری هردرلو مشكلاته رغماً ممنون ایتمكه چالیشیر چونكه مسافری (صفت واوضاعنه باقمیه‌رق) ممنون ایتمه‌مك بیوك برعیبدر. ایشته شرقده مسافرپرورلك بوشكلده‌در .

بو بحثه نهایت ویرمزدن اول « زنانه » ویاخود « حرم » حقنده‌ده براز معلومات ویرمك ایسترم، بوكه غربده پك یاكاش اوله‌رق تفسیر ایدیلیور : «حرم» «برچوق زوجه‌لرك اویونجاق كبی قپالی بولندقلری برمحل » معناسنده دكلدر. شرق حقنده یالان یاكاش معلومات آلانلر « بهرام كور » ك « هفت پیكری » ویاخود ایران شاه مخلوعنك « حرم دائره » سنی مثال كتیره‌رك عموم شرق حرملرینی او صورتله كوسترمك ایسترلر. حالبوكه بونلر شرقده‌كی حرملره قطعیاً مثال اوله‌مازه. واقعا انكلیز ملتی انكلتره قرالی ایله قرالیچه‌سنی دائما مثال اتخاذ ایدییورسه‌ده حال بویله دكلدر . « زنانه » ویاخود « حرم » خانملرك بولندقلری ، پاك ، صاف وهردرلو آلایشدن وارسته برمحل دیمكدر. خانملردن مقصد زوجه ، همشیره ، والده ، بیوك والده وآنلرك ندیمه‌لریدر . بو حرم ترتیباتی قدیم یونانلیلرده‌ده وار ایدی . یونان لساننده «حرم» كلمه‌سنك مقابلی « ی‌نه كیون » ویاخود « ی‌نه كه » در.

حرم دائره‌سی برخانه‌نك الك ایی ومعتنا قسمنی تشكیل ایدر. بر كیسه‌نك تحملی درجه‌سنده الك نفیس خالیلر ، موبیلیه‌لر ، رسملر

واشیای تزیینیهٔ سائره بوداژدده بولنور. حرمده اقامت ایدنلرك راحتی مكمل ومنتظمدر.

قادینلرك سربست كزمه‌لرینه كلنجه بو ، ارككلرك دها نازك وسویهٔ عرفانلرینك دها مكمل اولمسنه وابسته‌در. الحاصل شرق قادینلری انكلیز قادینلری قدر حائز معلومات ، فرانسز قادینلری قدر ظریف ، ایتالیا قادینلری قدر دلربا و اسپانیا قادینلری قدر وقور دكل ایسه‌لرده ینه ساده ، عفیف ، سویملی ومتواضع اولمق كبی صفات ایله متصفدرلر.

٣

شرقده علم و عرفان

اشبو مقاله‌ده ارككلر ایله قادینلر آره‌سنده‌كی اختلاط ومصاحبت لاابالیانه‌نك محصلهٔ ضروریه‌سی اولان وانكلیز ارككلری ایله قادینلرینك آداب وتربیه‌لرینه خدمت ایدن تأثیرات تربیتكارانه‌دن بعید وخارج كورونان طرز حیات ومعاشرتك آداب وتربیهٔ انسانیه اوزرنده‌كی نفوذ وتأثیرندن بحث ایتمك ایسترم.

فقط شرقك احوال اجتماعیه‌سی ـ حقیقی احوال اجتماعیه‌سی ـ حقنده بحثه كیریشمك ایچون ازمنهٔ ماضیه‌دن باشلامق اقتضا ایدر. شرقك احوال اجتماعیه‌سی سیاحین طرفندن تعریف وتصویر اولندیغی كبی دكلدر.

عربستان شبه‌جزیره‌سی چپلاق طاغلر وقوملی چوللر ایله مالی اولمقله برابر معمولات عطریه ایله اصالت ونجابتك مركزی ایدی. عربلرده ظهور اسلامدن اول موجود بولنان اصالت ونجابت اساسی

ظهور اسلامدن صکره فوق العاده توسع وتکمل ایتدی . حضرت پیغمبر قادینلر ایله چوجقلره قارشو حسیات شفقتکارانه ابراز اولنمسنی دائما امر وتنبیه بیوریوردی وامر پیغمبری یه عرب جنکاورلری حرفیاً اطاعت وتبعیت ایدرلردی. شوقدر که بو جنکاورلر دشمنلرك وحتی اهل صلیبك قادینلرینی بیله صیانت وحمایه ایتدیلر. بو کیفیت ازمنهٔ اخیره ده مسلمانلر اوزرینه بیوك بر تأثیر اجرا ایتدی. بر مسلمان ــ ایستر هندلی، ایستر ترك وایستر مصرلی اولسون ــ مدنیت حاضره اصول وقواعدندن کلیاً بی خبر اولدیغی حالده بیله طائفهٔ نسایه فوق العاده بیوك بر حرمت ورعایت ابراز ایتمکه کندیسنی بورجلو عد ایلر. بو حرمت ورعایت بر قادینك موقع اجتماعیسندن ویاخود مرقومه نك کوزل ویاخود صاحبهٔ قدرت واقتدار اولمسندن دکل بلکه طائفهٔ نسایه منسوب بولنمسندن انبعاث ایدییور . ارککلرك شرف وحیثیتی آنلرك قادینلره قارشو کوستردکلری حرمت ورعایته معلقدر.

هندستانده کی مسلمانلرك اصول وآداب معاشرتلری مغول ایمپراطورلغنك انحطاطنه طوغری بسبتون صارصلمشیدی. حکومت مرکزیه یه عارض اولان ضعف ایله برابر مسلمانلر مختلف مدنیتلر ایله اختلاط وتماسده بولندیلر وکندیلرینه خاص اولان فضائلدن آیرلدیلر. فساد اخلاق اودرجه ده ایلرولمه دی که انسان بونلری ذکر ایتمکدن بیله حیا ایدر. مجوسیلر ایله اولان الفت واختلاط نتیجه سی اوله رق شمالی وجنوبی هندستانده کی وباخصوص بنغاله ده کی مسلمانلر مرکز ثقلتلرینی بسبتون غائب ایتدیلر. متمولان اهالی قادینلره قارشو ایفاسی لازم کلان حرمت ورعایتدن نکول ایلدیلر.

احکام منیفهٔ اسلامیه یبانجی ملتلرك عادات واعتیاداتنه قارشو فدا

ایدلدی شویله‌که : مجوسی ایله مسلمان اغنیاسی ارتکاب فسق‌وفجورده یکدیکرینه رقابت ایتمکه وبادیٔ عار و حجاب اولان افعال وحرکاتده‌کی موفقیتلریله افتخار ایلمکه باشلادیلر .

بویله بر زمانده ایدی‌که احمد شاه هندستانی استیلا ایتدی و « پانی پات » محاربهٔ مشهوره‌سنده « مارهاته » مجوسیلرینی دوچار هزیمت ایدرك انکلیز حاکمیتنه یول آچدی .

انکلیزلر هندستانه حاکم اولدقلری کوندن برو هندستانك حال وموقعی بشقه بر شکل کسب ایتدی . تبدیل حکومت ، ضیاع قوت وحاکمیت اهالی اوزرینه مشئوم بر تأثیر اجرا ایلدی . اهالیٔ مرقومه کندی اصول وآدابلرینك ناقص وغیر کافی اولدیغنه ذاهب اوله‌رق همان انکلیزلرك اصول وعاداتی شدتله تقلیده قویلدیلر . ذات‌حضرت پادشاهینك وصایای‌سنیه‌لرینه امتثالاً عثمانلیلرك یابدقلری کبی آوروپالیلرك اصول وقواعدی آلمق‌وفقط بونلرك ایی اولنلری انتخاب اولنمق جهتی هیچ دوشونیلمدی ومع‌التأسف بوجهتی اهالی‌یه‌تفهیم‌ایده‌جك رجالده ظهور ایتمدی . تقلید فائده‌لیدر فقط بونده بر غایه ومقصد اولملیدر . هندستانده حمد اولسون انکلیزلری کور کورینه تقلید ایتمك عادتی تدریجاً زائل اولمقده وحقیقی و جدی اصول و قواعدك نمونه اتخاذ اولنمسنده‌کی فوائد ومحسنات تقدیر ایدلمکده‌در . هیئت اجتماعیه‌غرب ایله شرقك آداب وعرفانی ذاتلرنده جمع ایتمش اولان رجالك دلالت و رهبرلکی سایه‌سنده فوق‌العاده سرعتله ترقی وتکمل ایتمکده‌در . قاریشیقلق زماننده غائب اولان اسکی اصول وقواعد اصالت ونجابت ینه مسلمانلر میاننده دستورالعمل اولمغه باشلامشدر . بو صرده هند مسلمانلرینك ذهنلرینی الك زیاده اشغال ایدن شیلردن بری‌ده تربیه

و معارف اناثدر . اخلاقلری دوچار فساد اولان عائله‌لر یرینه تمیز
واصیل عائله‌لر وجوده کلمکده‌در. آتی قریبده عموم صنوف اهالینك
یکدیکریله یك آهنك اوله‌رق چالیشه‌جقلری مأمول ومنتظردر .

٤

شرقده معارف

اطلبوا العلم ولو بالصين (حديث شريف)
جهالت قدر ظلمت یوقدر (شکسپیر)

عصر حاضرك تجدد و احیای معارف عصری اولدیغنه هیچ
شبهه یوقدر. هندستانده تعمیم وانتشار معارف حقنده اجرای مذاکرات
ایچون هرسنه مسلمانلردن مرکب قونفرانسلر عقد اولنور و اوراده
برچوق مقررات اتخاذ ایدیلیر . واقعا مقررات مذکوره موقع تطبیقه
وضع اولنه‌میور . فقط نشر و تعمیم معارف خصوصنده‌کی مساعی
ومجاهداتك صمیمی و شایان تبریك اولدیغی مستغنیٔ بیاندر . اخیراً
هندستانده تیز چوجقلرینه مخصوص بیوك بر مکتب تأسیس ایدلمش
ایسه‌ده بومکتبك اصول وقواعد سالمه دائره‌سنده اداره اولنه‌بیله‌جکی
مشکوکدر . چونکه اصول تعلیم وتدریس ایله طرز اداره حقنده
معلومات مقتضیه استحصال ایدلمزسه مساعیٔ واقعه موفقیتله نتیجه‌لنمز .
نته‌کیم مصرده مختلف آوروپا اصول تعلیم و تربیه‌سی نمونه اتخاذ
ایدلمش اولدیغی حالده بونلرك هیچ بری مصرلیلرك احتیاجاتنه موافق
اولمدیغی جهتله بر فائده استحصال اولنه‌مامشدر .

مسلمانلر ترقیات عصریه ایله برلکده یوریه‌بیلمك ایچون معارفه

محتاج بولندقلرندن آنلری تعلیم و تدریس ایچون اقتضا ایدن تدابیر سریعاً اتخاذ اولنملیدر .

بومقصدك حصولی ایچون اتخاذی لازمکلان تدابیری توصیه واراءه ایتمزدن اول معارف اسلامیه‌نك ماضیده‌کی وحال حاضرده‌کی شرا- ئطندن بر نبذه بحث ایتمك مناسب اولور اعتقادنده‌یم . مسلمانلرك مقدما مدنیت و معارف خصوصنده بیوك بر موقع اشغال ایتدکلرینی کیمسه انکار ایده‌مز . (قرطبه) ایله (غرناطه) دارالفنونلرینك ایقاد ایتدکلری ضیای معارف قرون وسطایی تنویر ایتدی. اکر بو ضیا ایقاد ایدلمامش اولسه ایدی « قرون مظلمه » دها زیاده ظلمت کسب ایدردی .

« نظامیه دارالفنونی » زماننك اك بیوك معارفمندانی کندینه جلب ایتدی وعلوم ومعارف عربیه‌یی هر طرفه نشر وتعمیم ایلدی .

الحالة هذه هندستانده ویوبند ، لکهنو ، کانپور وقالکوته مدرسه‌لری کبی بیوك مراکز علمیه موجوددر. مصرده‌کی جامع الازهر دخی مستغنیٔ بیان اوله‌جق درجه‌ده مشهوردر . فقط بو مدرسه‌لرك دورهٔ تدریسیه‌لری پك اوزون اولدیغی وتدریس اولنان کتابلر دخی شریعت وعقائده متعلق بولندیغی جهتله بونلرده تحصیل علم ایدنلر ترقیات حاضره‌دن بیخبر قالیرلر .

دیکر طرفدن مسلمانلری اصول حاضره دائره‌سنده تعلیم وتربیه ایتمك ایچون کرك هندستانده وکرك مصرده بر چوق مکاتب عالیه تأسیس ایدلمشدر. فقط بومکتبلرك مؤسسلری حریص شان وشهرت برطاقم آدملرك اللرنده بازیچه مثابه‌سنده قالدقلری ویا مأمورین حکومتك نفوذی آلتنده بولندقلری ویاخود ناقص اصوللری نمونه اتخاذ ایتدکلری

جهتله مساعیلری نسبتنده احراز موفقیت ایده‌مه‌مشلردر .

شرقده اصول تعلیم و معارفده الك غریب بر شی وارسه اوده تدریسات ابتدائیه‌یه اعتنا ایدلمه‌مسیدر . متمول اولان ذوات چوجقلرینی مکتبلره کوندرمیوب خصوصی بر صنف کشاد ایدرلر و کندی چوجقلرینه آرقداشلق ایتمك اوزره خارجدن‌ده بر قاچ چوجق آلیرلر . بو صنفه تدریسات اجرا ایدن معلملر بر ویا ایکی‌یی تجاوز ایتمز . بوندن ماعدا بو تدریساتده انتظام ، مکملیت ، کفایت وسائره‌دن اثر کورلمز .

اغرب غرائبدن اولمق اوزره حکومت دخی بو حاله قارشو لاقید طاورانیور .

حتی بو بابده حکومتك نظر دقتنی جلبه جسارت ایدنلر « ناسیو - نالیست » لك « ملیتپرست » لك کبی حرکات اختلالیه ایله اتهام ایدیلیرلر . حکومات مرکزیه‌نك کافه‌سنده ، - آلمانیاده اولدیغی کبی - رهبرلك وظیفه‌سی مطلقا حکومت طرفندن ایفا اولنمیدر .

مصریلرك هیئت نظار ایله اولان تماس ورابطه‌لری اوقدر آزدرکه آنلرك فکر تشبث شخصیلرینك تکمل وانبساط ایتسنه امکان یوقدر .

هندستانده مسلمانلر کندیلرینه مخصوص بر دارالفنونه محتاجدرلر . فقط نه‌چاره‌که حکومت لازم کلان رخصتی اعطا ایتمیه‌جکدر . یقینده « علیکهر » ده بر اسلام دارالفنوننك تأسیس وکشادی اقوای احتمالاتدندر . مصرده اصول تعلیم وتدریسده اصلاحات اجراسی ایچون وقوعبولان طلب - اهالینك بر قسم جزئیسی طرفندن وقوع بولیور بهانه‌سیله - اهمیتله تلقی ایدلمیور . مصرك حال وموقعی جداً آجینه‌جق بر راده‌ده‌در . اوراده حکومت اهالینك مسکن ومنزللرینی حمایه وصیانت ایدییور ایسه‌ده آنلرك قوای اخلاقیه ومعنویه‌لرینك محو

اولمسنه نظر مسامحه ایله باقیلیور. ایشته شرقده معارفك حال وموقعی بومرکزده‌در. برکت ویرسون دین مبین اسلام اوراده جاریدر. اسلامك نفوذی حکمفرما اولمامش اولسه‌ایدی عالم‌اسلامك قسم اعظمی بوکون ظلمت جهالت ایچنده قالمش بولنوردی.

ایمدی انکلتره ایله فرانسه والمانیاده‌کی اصول تعلیم وتربیه‌یی نظر دقته آله‌لم. فرانسزاصولی ـ جزئی برفرقله ـ المان اصولنك‌عینیدر. بناءً علیه یالکز المان اصول تعلیمندن بحث ایتمك کافیدر. المانیاده معارف عمومیه، پوسته معاملاتی ایله امور حربیه مثللو حکومتك مراقبه‌سی تحتنده‌در. اوراده معارف اوچ قسمه منقسمدر: ابتدائیه، تالیه وعالیه. تحصیل ابتدائی مجبوریدر. هر چوجق التی یاشندن اون درت یاشنه قدر مکتبه دوام ایتمکه مجبوردر وایجاب ایدرسه بو مجبوریت حکمی ضابطه مأمورینی طرفندن تنفیذ ایتدیریلیر. تدریسات تحصیل ابتدائی‌یه منحصر ایسه‌ده پك مکملدر.

مکاتب ابتدائیه معلمینی مکاتب عالیه ویاخود دارالمعلمیندن مأذون اولانلردن انتخاب اولنور. مکاتب تالیه: قلاسیق وتجاری اولمق اوزره ایکی نوعدر. قلاسیق مکتبلره «پرو جیمنازیه‌م» ایله «جیمنازیه‌م» تسمیه اولنور.

مکاتب تالیه اکمال اولندقدن صکره طلبه دارالفنونه ویاخود حقوق، طب، مهندسلك کبی مسلك وصنعتلری تعلیم ایدن مکاتب عالیه‌یه نقل اولنور.

مکاتب تجاریه «برغراسکول» ایله «حقیقی اسکول» دنیلان مکتبلره منقسمدر.

صرف تجارته عائد «جیمنازیه‌م» مکتبنك التی صنفی واردر.

بومكتبده طلبه‌یه هفته‌ده لااقل اوتوز ساعت تدریسات اجرا اولنور.
المانیاده مكاتب عالیه‌ده بر مسلك وصنعته مخصوص تدریسات مخصوصه یوقدر.
مكاتب مذكوره‌ده‌كی تدریساتدن مقصد طلبه‌نك فكرینی تنویر وتوسیع ایتمكدن عبارتدر. المانلرك اجتهادنجه طلبه‌نك فكرینه متین بر اساس وضع ایدلمزدن اول اختصاص جهتنه كیدلمامليدر. زیرا بو صورتله حركت ایدلمزسه طلبه‌نك فكری ایله ذهنی تضییق التنده قالیر. اختصاص، عمومی ومتین براساس وضع اولندقدن صكره تحصیل اولنملیدر. «حقیقی اسكول» لر طقوز سنه‌لك و «برغراسكول» لر التی سنه‌لك دورهٔ تحصیلیه‌یه مالكدرلر.
قیزلرك تعلیم وتربیه‌سی دخی فوق العاده ایلریلمشدر. المانلرك اصول تعلیم وتدریسلرنده خارق العاده برشی وارسه اوده آنلرك طلبه‌یی صیقمقسزین كمال سهولتله تدریس وتعلیم ایده‌بیلملریدر. آنلر اطفالك قوهٔ عقلیه، فكریه وتمیزیه‌سنك توسع وتكملنی غایه اتخاذ ایدرلر وبوغایه‌یه وصول ایچون هیچ برزحمتدن چكنمزلر.
المان چوجقلرینك مكتبدن چیقدقدن صكره مسلك صاحبی اولمق ایچون داخل اولدقلری دارالفنونلر حقنده‌ده براز معلومات اعطا ایده‌لم: المانیاده، برقاتولیك دارالفنونی اولان «برونسبرغ» دار-الفنونی دخی داخل اولدیغی حالده، یكرمی بر دارالفنون واردر. المان دارالفنونلری مكاتب عالیه‌یی جامع دكلدر. طلبه ایستدكلری محلده اقامت ایده‌بیلیرلر. دارالفنونده مكتبلره مخصوص البسه بولنمدیغی كبی بكجی ویاخود مبصرلر دخی یوقدر. معلملر ایكی قسمدر: «پابلیقه‌م» و «پریوه‌تام». «پابلیقه‌م» تسمیه اولنان معلملر عمومه‌درس

اوقوتور و«پریوه‌تام» تسمیه اولنان معلملر یالکز خصوصی طلبه‌یی تعلیم ایدرلر . دارالفنونلرده یالکز بردرجه واردر که اوده « دوقتور » درجه‌سیدر . طلبه بر دارالفنوندن دیکر دارالفنونه سربستجه کچه‌بیلیر .

انکلتره‌نك معارف ابتدائیه ایله تالیه‌سی حقنده بر شی سویلمکه لزوم کورمیورم. فقط شوراسنی‌دیه بیلیرم‌که انکلیزلرك ملی دارالفنونلری بولنان « کمبریج » ایله « اوقسفورد » دارالفنونلری آلمانیانك بونلره مماثل اولان مؤسسه‌لرینه قات‌قات فائقدر . بو ایکی دارالفنونده بولنان طلبه‌نك صنوف مختلفه‌سی برلکده اقامت ایتدکلرندن آنلر عائله‌لر ایچنده اقامت ایلیانلرجه بیلنمسی ممکن‌ومیسر اوله‌میان برطاقم اصول وآداب‌معاشرته وقوف پیدا ایدرلر وفکرلری‌ایله ذهنلرینی بوصورتله تنویر ایلرلرکه بو حال المانیاده یوقدر . بیوك بر لوردك اوغلی ایله متوسط برعائله‌یه منسوب برکنج‌بر آرده یه کلیرلر ویکدیکرینك قابلیت، لیاقت واخلاقنی اوکره‌نیرلر . بودارالفنونلرده‌کی طلبه یکی کلدکلری زمان نه‌قدر قبا ویاخود کبرلی بولنورلرسه بولنسونلر هنوز بر سنه مرور ایتمه‌دن قبالغی وکبروغروری ترك ایدرلر. عین‌صالونده برلکده طعام ایتمك ، برآرده اوینامق وعین مجلسده مباحثه ومناقشه ایده‌بیلمك کبی اصول وعادات طلبه‌نك اخلاق واطوارینه فوق‌العاده بیوك برتأثیر اجرا ایدر . حالبوکه المان طلبه‌سی بونلردن محرومدر وجزئی برمناقشه‌یی برتعرض‌عد ایدر ودرحال اخذ ثاره قیام ایلر.

برمسلکده ویاخود بر فنده صاحب اختصاص اولمق ایچون المان اصول‌تعلیم وتدریسی اك موافقدر. المانیاده یتیشمش اولان متخصصلر دائما بشقه مملکتلرده یتیشمش متخصصاره فائقدرلر .

ایمدی مسلمانلری تعلیم وتدریس ایچون نصل بر اصول اتخاذ ایدلملیدر ؟

مسلمانلرك دینی واخلاقی اصول تعلیم و تدریسلری فوق‌العاده مکمل اولدیغی جهتله بو خصوصده برکونه تعدیلاته احتیاج یوقدر . آنلرك محتاج اولدقلری شی قوهٔفکریه وذهنیه‌لرینك امور ومصالح دنیویه‌یه الویریشلی اوله‌جق مرتبه‌ده تربیه وتعلیمندن عبارتدر . بناءً علیه اعتقادمجه مسلمانلر المان اصول تعلیمنی کندولرینه نمونه اتخاذ ایتملی وفقط دارالفنونلرینی‌ده « کمبریج » ایله « اوقسفورد » دارالفنو- نلرینك اساسلری اوزرینه تأسیس ایتملیدرلر . انکلیزجه‌نك تحصیلی مجبوری اولملیدر . علوم وفنونه عائد درس کتابلری طلبه‌نك کندی لسانلرنده یازلمش اولملیدر . مثلا : عربلر عربجه ، ترکلر ترکجه ، ایرانیلر فارسی وهندلیلر اردو لسانلریله یازلمش کتابلری درس کتابی اوله‌رق استعمال ایتملیدرلر .

مصارفه کلنجه : ممالك اسلامیه حکومتلری بویله بر تشبث عظیمه موافقت ایتدکلری تقدیرده بوبابده اقتضا ایدن مصارفك کمال سهولتله جمع وتحصیل اولنه بیله‌جکی مستغنیٔ بیاندر . انجق مسلمانلره مخصوص بر اصول تعلیم وتدریس اتخاذ اولنه بیلمسی ایچون ذات حضرت پادشاهی ایله حشمتلو انکلتره قرالی ، شهامتلو ایران شاهی ، افغانستان امیری ، فاس حاکمی ومصر خدیوی حضراتنك رأی وموافقتلرینك استحصالی شرطدر .

تعلیم وتربیهٔ عمومیهٔ اسلامیه مسئله‌سنك تدقیقی ایچون ممالك مختلفهٔ اسلامیه‌یه منسوب ذوات مقتدره‌دن مرکب بر قومیسیون تشکل ایتملی . واشبو قومیسیونجه ترتیب وتنظیم قلنه‌جق راپور موجبنجه حرکت

اولمليدر . ايشته انكليز ـ عثمانلى اتفاقنك اهميتى بومسئله‌ده دخى نمايان اوليور. (مع‌مافيه اوروپاده‌كى خفى معاهده نامه‌لر ايله ائتلافلر بويله برخيالك حيز حصوله ايصالنه ميدان براقامشدر .)

٥

شرقده اديانه

احوال شرقيه ديانت نقطهٔ نظرندن دخى شايان تدقيق ومطالعه‌در. شرقده ديانت ايكى حزبه آيريله‌بيلير : بونلردن برنجى حزب ديانت طبيعيه ، ايكنجى حزبده ديانت منزله‌در. مجوسى ايله بودا مذهبلرى ديانت طبيعيه ، موسويلكله نصرانيت واسلاميتده ديانت منزله جمله‌سندندر .

ديانت طبيعيه جناب واجب‌الوجود حضرتلريله كائناته شئ واحد نظريله باقار . فقط بونكله « پانته‌ئيزم » بيننده فرق واردر زيرا «پانته‌ئيزم» (وحدت‌وجود) جناب واجب‌الوجود حضرتلرينه كائناتدن دها بيوك نظريله باقيور. ديانت طبيعيه‌نك ايلك ناشرى مجوسى مذهبى اولوب بوشكل اعتقادده علوم رياضيه ومنطقيه‌يى وجوده كتيرن هندستان اهالىٔ منوره‌سى مياننده حكمفرما ايدى. هندمجوسيلرى حياتلرينى، طرز عبادتلرينى وآخرت حقنده‌كى فكرلرينى بواساس اوزرينه تنسيق وترتيب ايتديلر.

«جزؤ كله داخلدر» فحواسنجه حقيقى مجوسيلك برچوق فضائل عاليه‌نك اجراسنى امر ايدر . عفو ، مرحمت وجانلى جانسز هر شيئه حرمت ايتمك مجوسيلكك احكام اساسيه‌سندندر. مجوسيلك حدذاتنده

پك اي براصول‌ايدى. فقط مجوسى راهبلرى اولان برهمنلر بودیانته عائد مسائلى حل وتفسير ايتمك امتيازینى يد انحصارلرينه آلدقلرندن ديانت مذكوره خيليدن خيلى تعديلاته اوغرامش وپك فنا برشكله كيرمشدر. بوكيفيت مجوسيلكده « قاست » دنيلن برطاقم صنفلرك تشكلنه ومجوسيلكك ماهيت حقيقيه‌سنك غائب اولمسنه سببيت ويرمشدر. النهايت مجوسيلك « محافظه كارلق » و « توقف » ايله‌مترادف اولمشدر. بو « قاست » (صنف) اصولى هم مجوسيلرى فساد اخلاقه سوق ايتمش همده آنلرك مدنيتنى ترقيدن اليقويمشدر.

مجوسيلرك طرز عبادتلرى قواى مختلفهٔ طبيعته ايفاى عبوديت وتعظيمات‌ايتمكدن عبارتدر. نته‌كيم آنلر كائناتده اڭ بيوك فرض‌اولنان كونشه اڭزياده حرمت ورعايت ايتدكلرى كبى كونشدن صكره آيه، آى‌دن‌صكره ييلديزلره حرمت ايدرلر ايدى. هندستانك بيوك نهرلرى، بيوك آغاچلر، اينكلر وسائره فائده‌لرى نسبتنده نائل تعظيم وتكريم اوليورلردى.

مجوسيلك تناسخ ارواحه قائلدر فقط كائناتك اڭ زياده ماديات جهتنى نظر دقت واعتباره آلمشدر. حالبوكه اديان‌منزله صرف مسائل روحانيه ايله علاقه‌داردر.

« بودا » مذهبى مجوسيلكك تشكيل ايتديكى « قاست » لرى الغا ايده‌رك عموم اهالى بيننده مساوات‌تامه وضع ايتدى . بومذهبه كوره « برانسان كندى اعمال وافعالى سايه‌سنده اڭ بيوك سعادته‌نائل اوله‌بيلير . »

« بودا » مذهبنك احكامى ناتمام اولمقله برابر شايان تقديردر . بونك عمومه قارشو اولان « مرحمت وشفقت نظريه‌سيله بونظريه‌نك

موقع تطبیقه وضعی » قاعده‌سنك الك زیاده شایان تقدیر قواعد جمله‌سندن اولدیغنده هر کس متفقدر . مجوسیلکك مافوق‌الطبیعیاته عائد نظریات حقنده‌کی ملاحظات وتدقیقاتنه رغماً بودا مذهبی ـ که مجوسیلکدن مفرزدر ـ دها ایدر. تناسخ قاعده‌سی مجوسیلکده‌دوچار تدنی اولمشدر. حالبوکه بودا مذهبنده بوقاعده‌نك معناسی بشقه‌در. بو ایکی مذهبك تأثیراتی یکدیکرندن فرقلی‌در. مجوسیلك الك زیاده هندستانده حکمفرما اولوب تابعینی حال انفراده ، محافظه‌کارلغه وتعصباته سوق ایتمشدر. بودا مذهبی ایسه‌الك زیاده چینده جاری اولوب‌اورا اهالیسنی هیچ‌اولمزسه توحیده موفق اولمش وتعصباتی خیلیدن خیلی رفع وازاله ایتمشدر .

شمدی کله‌لم ادیان‌منزله‌یه : دیانت منزله جناب حقك برکیمسه واسطه‌سیله نوع بنی بشره تبلیغ ایتدیکی دیندر . بودین ایکی قسمه منقسمدر : عقلی واخلاقی .

قسم عقلی جناب واجب‌الوجود حضرتلرینی ادراك ایتمکه مخصوصدر. عالمده ترتیبات وتصوراته دلالت ایدن برچوق آثار وعلائمك موجودیتیله کندی افعال وحرکاتمزدن برمرتب ویاخود برعلتك موجودیتنی استدلال ایدرز . دیانتك قسم عقلیسی باشلیجه عقل کل صفتیله موصوف اولان جناب واجب‌الوجوده تعلق ایدر .

قسم اخلاقی وجدان عالی اولمق اعتباریله جناب واجب‌الوجوده عائددر . انسانلر کندی قلبلری واسطه‌سیله جناب حقله مناسبت پیدا ایدرلر .

فقط وجدان قابل تکملدر . نته‌کیم پیغمبران ذیشان حضراتنك وجدانلری فوق‌العاده برمرتبه‌ده تکمل ایتمشیدی . مثلا حضرت

موسى ، حضرت عيسى وحضرت محمدك وجدان پاكلرى كبى. فقط وجدان نه‌در ؟ وجدانك كسدرمه والك سهل‌الفهم معناسى « نيك وبدى يكديكرندن تفريق ايتمك قوتى » در . فقط « نيك » يعنى (طوغرى) نه‌در و « بد » (فنا) نه‌در ؟ بونلرك معنالرينى ايضاح ايچون مغالطه‌لى يوللره صاپمه‌رق يالكز بسيط وساده بر صورتده ديه‌بيليرزكه فكرمزه ايكى صورت وياخود منبع حركت تبادر ايتديكى زمان بونلرك برى ديكرندن دهايوكسك ودهاعالى كورونيور ، دهايوكسك كورونن «طوغرى» اولوب ديكرى ايسه «ياكلش» در. وبو « طوغرى » ايله « ياكلش » ى عقلاً ادراك ايدن قوت‌ده وجداندر . برانسان هر هانكى ملت ومملكته منسوب بولنورسه بولنسون كنديسنده بووجدان موجوددر . وجدان برترازو كبيدر وفكرمزه تبادر ايدن‌ايكى صورت وياخود منبع حركت طارتيلان شيلره مشابهدر .

ايشته بوندن اكلاشيليوركه برفعل وحركت حد ذاتنده‌طوغرى وياخود ياكلش اوله‌ماز. بونك «طوغرى» وياخود «ياكلش» اولديغى ديكر برشى ايله مقايسه ايدلديكى زمان تظاهر ايدر .

بناءً عليه اديان منزله‌ده وجدان عالى ، ادراك عالى ، آخرت ، و(بونك نتيجهٔ ضروريه‌سى اولمق اوزره) ابديت روح يعنى‌روحك لايموتلكى كبى برطاقم قواعد اخلاقيه موجوددر .

بواصول اخلاقيه موسويلك ايله نصرانيت واسلاميته تطبيق ايدلدكده‌اديان مذكوره‌نك‌عينى ادراكات فلسفيه‌يه مستندبولندقلرى، عينى اخلاقياته مالك اولدقلرى وادراك و وجدان حقنده عينى نظريه ايله عامل بولندقلرى اكلاشيلير . فقط موسويلك ايله نصرانيت

واسلامیتك كندی امتلری اوزرینه بشقه بشقه تأثیراتی واردر. بونلرك ایچنده اسلامیتك كندی امتی اوزرینه اجرا ایتدیكی تأثیر الك زیاده شایان دقتدر. دین اسلامك ممالك مختلفه اهالیسی اوزرینه اجرا ایتدیكی تأثیر یكنسقدر. اسلامیتك الك بیوك فضائلندن بری ده «اخوت اسلامیه» نك عمومی وحقیقی بر صورتده جاری اولمسیدر. بر آدم مسلمان اولدیغی آرتق كندیسی اجتماعی و سائر نوع موانع ومحاذیردن تخلیص گریبان ایتمش اولور.

ایشته بونك ایچوندركه بر ترك، بر عرب، بر مصرلی، بر مغربی، بر هندلی، بر افغان یكدیگریله عین شرائط مساوات اوزرینه ملاقی اوله‌بیلیرلر و مناكحاته گیریشه‌بیلیرلر. بوكیفیت اخوت اسلامیه‌نك بالفعل جاری اولدیغنه بردلیل دگلیدر؟ مسلمان بر موسوی ویاخود نصرانی بر قادینله عقد ازدواج ایدرسه بو قادین كندی دیانت وعقائدینی محافظه ایده‌بیلمكله برابر بر مسلمان قادینك حقوق وامتیازاتنه نائل اوله‌بیلیور. بوده اسلامیتك موسویلك ایله نصرانیته فائق بولندیغنه دلیلدر.

بوراده موضوع بحث اولان مسائل صرف فلسفه نقطهٔ نظرندن محاكمه ایدلمش وهردرلو شائبهٔ طرفگیریدن معرا بولنمشدر. چونكه بر آدم كندی ابنای جنسنه فائده‌لی بولندقجه و كندیسی‌ده ایی بر آدم اولدقجه بر مذهب ایله دیگر مذهب آره‌سنده‌كی فرق لاشی حكمنده قالیر.

٦

شرقده عائله مسئله‌سی

شرق حیاتی هرزمان و هرنوع لطیف ودلربا صفحاتی جامعدر.

غرب ایله شرق مدنیتی یقین بر زمانده یکدیکری اوزرینه تأثیرات عظیمه اجرا ایده‌جکندن شرق حیاتنك احوال حاضره‌سی حقنده منافع عمومیه نقطهٔ نظرندن بر وقوف ومعلومات پیدا ایدلمسی فائده‌دن خالی دکلدر.

شرقده‌کی عمله مسئله‌سی یکی بر شی دکلدر. بو، من القدیم اوراده موجوددر. اسارته نهایت ویرلدیکی تاریخدن اعتباراً زراعتده حر عمله استخدام ایدلمکه باشلانمشیدی.

عمله مسئله‌سنك مأکولات فیأتنك ترفع و تناقصی ایله صیقی بر ارتباطی اولدیغی کبی شرائط حیاتیه ایله دخی علاقه‌سی واردر. بر صنعتکار بشقه بر کیمسه‌نك ارزوسنه تابع اولمیه‌رق لذائذ حیاتیه‌یه اشتراك ایتمك حقنی اکتساب ایدر ایتمز بو مسئله باش کوستر. چونکه وقتنی، قوتنی، صنعتنی استعمال ایتمك خصوصنده حر و سربست اولان بر عمله ایستدیکی فیأتی طلب ایده‌بیلیر. غربده‌کی عمله‌نك تعطیل اشغالندن عبرت النه‌رق شرق عمله‌سنك بوکبی تشبثاتده بولنمسنه میدان ویرلمه‌ملی ومستخدم ایله مستخدَم آره‌سنده‌کی منازعه واختلاف ازاله اولنملیدر. بو منازعه واختلاف اسباب آتیه‌دن نشأت ایدییور:

(١) دار الصناعه صاحبلرینك عمله یومیه‌سنی تنزیل ایچون خارجدن عمله تدارك ایتمك حقنی حائز بولنملرندن،

(٢) عمله‌نك ساعات مساعیسنك عددندن،

(٣) عمله‌نك اخذ ایتدیکی اجرتدن.

برنجی سببك شرقده براهمیتی یوقدر. زیرا اوراده عمله بر مملکتدن دیکر مملکته سربستجه کیدوب خدمت قبول ایده‌بیلیر. اجنبیلرك کلمسندن وقوعبولان شکایتلر پك نادردر.

ایکنجی سبب حائز اهمیتدر. عمله صباحلین ایرکندن قالقوب ایش باشنه کیدر واقشام کیچ وقت عودت ایدرسه برضرره دوچار اولمز. فقط بوحال کندیلرینیامور بیتیهدن مستغنی براقهجق درجهده براجرت مقابلنده اولهبیلیر . آز اجرت اخذ ایتمکله وفقط بونکله برابر عائله ایشلرندنده کری قالمغه مجبور اولان بر عمله البته ساعات مساعینك چوقلغنه راضی اولهماز . بوندن ماعدا افراد عائله کندی رئیسلرینك آرهلرندن اوزون مدت غیبوبت ایتمسنیده ایستمزلر ، شو آرهلق شرقده ایشلر عملهیه احاله وپراکنده صورتیله یاپدیرلمق اصولی ایجاد ایدلمشدر . واقعا بواصول عملهیی اختصاص ومساعییه سوق وتشویق ایدییور ایسهده تنبل اولانلرییده اضرار ایلیور . فقط بواصول سعی وعمل ، صنایعك بر چوق شعبهلرنده قابل تطبیق دکلدر .

بواصوله قارشو اولان باشلیجه اعتراض شوندن ایلری کلیورکه احاله صورتیله اعمال ایتدیریلان اشیاده متانت ، نفاست وسائر نوع اوصاف مطلوبه بولنهمز. زیراعمله فضله یومیه قزانمق ایچون اشیانك اوصافندن زیاده مقدارینهاهمیت ویرر. شوقدرکه اشیا نفاستدندوشر دوشمز فیأتندنده دوشر. بوصورتله صنعتکارلرده متضرر اولورلر.

بعض یرلرده تشریك سعی وعمل اصولی تطبیق ایدلمکدهدر . فیالواقع بواصول احاله وپراکنده صورتیله اجرا ایتدیریلان صنایعه نسبتله دها اییدر . « تشریك سعی وعمل » اصولیله چالیشان عملهنك حاصلات صافیهسی کندیلری میاننده تقسیم ایدیلیر ومنحصراً سرمایهدارك جیبنه کیرمز . بواصول نظریه نقطهٔ نظرندن عملهده برفعالیت، قناعت ورابطه حسی وجوده کتیرر. فقط نهچارهکه بو اصوله تبعیت

ایده‌جك اولانلرك عددی پك آزدر .

اوچنجی سببه کلنجه : بوکا دائر هندستانده برچوق تشبثات وقوعبولمش ایسه‌ده هیچ بری موفقیتله نتیجه‌لنه‌مامشدر . چونکه متشبثلرك النده هیچ برقوت وصلاحیت بولنمدیغی کبی تنظیم ایتدکاری قانون لایحه‌لری دخی نظر دقته آلنه‌مه‌مقده‌در .

عمله‌یی اضرار ایدن سرمایه‌دارانك تشکیلاتنه قارشو برطاقم جمعیتلر تشکل ایتمش ایسه‌ده بونلر اصول وانتظام دائره‌سنده چالیشه‌مدقلرندن برنتیجهٔ مفیده استحصال ایده‌مامکده‌درلر .

هندستانده شوآره‌لق وقوعبولقده اولان عمله « غره‌و » لری‌ده بوندن ایلری کلیور . « غره‌و » لر یعنی (تعطیل اشغال) صنعت ایله تجارتی بسبتون رخنه‌دار ایتدیکی جهتله بوکا صیق صیق میدان ویرلماملیدر .

« غره‌و » عمله‌نك النده شکایتلرینی اسماع ایچون صوك برتدبیر اولمالیدر وبوتدبیره مسائل منازع فیهانك حل وفصلندن بسبتون قطع امید ایدلدیکی زمان مراجعت اولنملیدر . هرنه‌حال ایسه هندستانده بر « حکم مجبوری محکمه‌سی » نك تأسیسی پك فائده‌لی برشی اوله‌جقدر .

شرقده عمله‌نك حال وموقعی بومرکزده‌در . غربده‌کی احوالك شرقده وقوعبولمسنه میدان ویرمامك ایچون برطاقم قوانین ونظامات بصیرتکارانه تنظیم اولنملی وموقع تطبیقه وضع ایدلملیدر .

٧

شرقك کیزلی خزینه‌لری

اخیراً هندستانك ثروت مدفونه‌سی حقنده مطبوعاتده برچوق

مباحثات کچمشدر . مملکت مذکورده شدتله حکمفرما اولان قحط، وبا وضرورته رغماً اوچیوز مليون انكليز ليراسی راده‌سنده بر خزینه‌نك زیر زمینده مدفون بولندیغی مرویدر . مبالغ مذکوره مبالغه‌لی کورونمکله برابر هندستانده طوپراق آلتنده کیزلنمش اولان خزینه‌لر اصحابی طرفندن چیقاریلوب تسلیم ایدیله‌جك اولورسه بونلرك خیلی جسیم بریکون تشکیل ایده‌جکلرینه ذره قدر شبهه یوقدر .

هندیلرك ذی‌قیمت اشیالرینی طوپراق آلتنده صاقلامه‌لرینك سببنی ایضاح ایده‌لم :

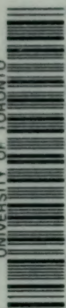
بانقه‌لرك تأسسندن اول دنیانك هر طرفنده اولدیغی کبی هندستانده دخی ذی‌قیمت اشیایی طوپراق آلتنده صاقلامق عادتی جاری ایدی. حتی بو عادت انکلتره‌ده دخی‌واردی . بوندن ماعدا قادینلر مجوهرات، البسه ، مطبخ طاقمی کبی اسکی وقیمتدار اشیالرینی محافظه ایتمکی آرزو ایتدکلرندن بونلری‌اك مصون‌عد ایلدکلری زیرزمینه کومرلردی. دیکر برسببده مجوسیلرك استقبالدن دائما خوف واندیشه ایتملریدر . مجوسیلر کندی حیاتلرندن امین بولنمدقلرندن ویاخود آتیاً قحط وغلایه دوچار اوله‌جقلرندن قورقدقلرندن ناشی قادینلرینی مجوهراتله دوناتیرلر . بو قادینلرده مجوهرلرینی طوپراق آلتنده کیزلرلر . برده مسلمانلر ایچون فائضله پاره اقراض ایتمك ممنوع اولدیغی جهتله آنلرده پاره‌لرینی طوپراق آلتنده صاقلارلر . صوك برسبب اولمق اوزره شوراسنی ذکر ایده‌یم‌که پاره‌سی اولوبده بو پاره‌یی صاقلایه‌جق یره مالك اولمیان بر آدم کندوسنجه معتمد و ناموسلی بر کیمسه‌یی بوله‌مدیغی جهتله بونی بالمجبوریه طوپراق آلتنده دفن ایدییور . الحاصل بو پاره‌نك تأمین مصونیتی ایچون

انواع ترتیبات و تدابیره مراجعت اولنور. ازان جمله اختیار بر آدم دوام ایتدیکی بر جامعشریفده بتون جماعت کیدنجه‌یه قدر یرندن قیملدانمیوردی . بوحال دیکر بر آدمك مراقنی موجب اولدی . اك نهایت بو ادمك جامعدن چیقارکن جامع کوشه‌سندن لیرا ایله مملو بر کیسه‌یی قاپه‌رق آلدیغی کورولدی . بو کیسه بالطبع ایرتسی کون اورته‌دن غائب اولدی . سارقك بری بر قادینك قوندره‌سندن کلیتلی بر مبلغ چالمشیدی . بردفعه مشرف خراب اولان بر خانه‌نك دیواری ایچنده برقاچ بیك لیرا بولنمشیدی . اختیارك بری ایکی بیك بش یوز لیرالق بانقنوطی حاوی بریلکك کندی خبری اولمقسزین ییقانمسندن طولایی فریاد وفغان قوپارمشیدی. حیدودك بری برحبوبات انبارندن برقاچ یوز لیرا قاپمشیدی. بوندن یالکز برقاچ آی اول ایدی‌که فقر وضرورته مبتلا بولندیغی ظن اولنان بر قادینده درت بیك لیرا قیمتنده الماسدن معمول برطوزلق بولنمش وبوطوزلق حقیقة بالآخره درتبیك لیرایه صاتیلمش ایدی .

بوحال عدم امنیت نتیجه‌سیدر . اهالی تشبثات تجاریه واقتصادیه‌نك فائده‌سنی تقدیر ایتمدکجه واجراآت حکومته قارشو امنیت‌واعتماد کسب ایلمدکجه بوحال دوام ایده‌جکدر .

﴿ ختام ﴾

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00389596 8